

Универзитет у Београду
Факултет организационих наука

Еман Мохамед Алмаргани

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА
КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

Докторска дисертација

Београд, 2018.

University of Belgrade
Faculty of Organizational Sciences

Eman Mohamed Almarghani

**MODEL OF ACCREDITATION AND QUALITY
ASSURANCE IN HIGHER EDUCATION IN LIBYA**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2018

Комисија за одбрану приступног рада кандидата Иман Мухамед Алмаргани

Ментор:

Др Ивана Мијатовић, ванредни професор,
Факултет организационих наука,
Универзитет у Београду

Члан:

Др Јован Филиповић, редовни професор,
Факултет организационих наука,
Универзитет у Београду

Члан:

Др Славко Арсовски, редовни професор,
Факултет инжењерских наука,
Универзитет у Крагујевцу

ПРИЗНАЊА

Желела бих да се захвалим др Ивани Мијатовић за менторство које је током мог истраживања било непроцењиво. Захвалила бих се члановима комитета за њихово време и доприносе. Коначно, желела бих да се захвалим свом мужу, ћеркама и родитељима за њихову љубав и подршку.

Садржај

ЛИСТА СЛИКА.....	IX
ЛИСТА ТАБЕЛА	XIII
АПСТРАКТ	XVI
АВСТРАКТ	XIX
1. УВОД.....	1
1.1. ПРЕДМЕТ СТУДИЈЕ.....	1
1.2. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА.....	8
1.3. ХИПОТЕЗЕ	9
1.4. МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА	10
1.5. ОЧЕКИВАНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС	11
2. КВАЛИТЕТ, ОБЕЗБЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА И АКРЕДИТАЦИЈА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ	13
2.1. КОНЦЕПТ КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ	13
2.1.1. <i>Постизање одговарајућег квалитета кроз административни процес – усклађеност са стандардима.....</i>	<i>14</i>
2.1.2. <i>Квалитет у високом образовању као постизање циљева .....</i>	<i>16</i>
2.1.3. <i>Квалитет у контексту третирања образовања као робу .....</i>	<i>18</i>
2.1.4. <i>Фокус на наставу и учење.....</i>	<i>19</i>
2.2. ОБЕЗБЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ	21
2.3. КОНЦЕПТ АКРЕДИТАЦИЈЕ У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ	23
2.4. ИСТОРИЈА АКРЕДИТАЦИЈЕ У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ	27
2.5. ТИПОВИ АКРЕДИТАЦИЈЕ У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ	30
2.6. ЈАВНЕ ИНИЦИЈАТИВЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ	32
2.7. ПРОБЛЕМИ ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У АРАПСКОМ СВЕТУ	39
3. ПРИСТУПИ ОБЕЗБЕЂЕЊУ КВАЛИТЕТА, СТАНДАРДИМА ЗА АКРЕДИТАЦИЈУ И АКРЕДИТАЦИЈИ ВИСОКОШКОЛСКИХ УСТАНОВА У НЕКИМ РАЗВИЈЕНИМ И АРАПСКИМ ЗЕМЉАМА	44
3.1. ИСКУСТВА РАЗВИЈЕНИХ ЗЕМЉА	44
3.1.1. <i>Искусство Сједињених Америчких Држава .....</i>	<i>44</i>
3.1.2. <i>Искусство Велике Британије .....</i>	<i>48</i>
3.1.3. <i>Искусство Јапана.....</i>	<i>50</i>
3.2. ИСКУСТВО НЕКИХ АРАПСКИХ И МАЊЕ РАЗВИЈЕНИХ ЗЕМЉА:	52
3.2.1. <i>Искусство Уједињених Арапских Емирата .....</i>	<i>52</i>
3.2.2. <i>Искусство Краљевства Јордан .....</i>	<i>53</i>
3.2.3. <i>Искусство Арапске Републике Египат .....</i>	<i>55</i>
3.3. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА СТАНДАРДА ЗА АКРЕДИТАЦИЈУ И ПРИСТУПА АКРЕДИТАЦИЈИ ВИСОКОШКОЛСКИХ УСТАНОВА У ЗЕМЉАМА У РАЗВОЈУ И АРАПСКИМ ЗЕМЉАМА	57

3.4. ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ ПРОГРАМА АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У РАЗВИЈЕНИМ, МАЊЕ РАЗВИЈЕНИМ И АРАПСКИМ ЗЕМЉАМА.....	62
3.5. ОПШТИ АСПЕКТИ ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА И АКРЕДИТАЦИЈЕ У ВИСОКОШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА.....	67
3.5.1. Општи принципи обезбеђења квалитета у високом образовању.....	67
3.5.2. Услови за обезбеђење квалитета у високом образовању.....	68
3.5.3. Генералне процедуре примене обезбеђења квалитета и акредитације у високом образовању.....	71
4. ОБЕЗБЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА У ВИСОКОШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА У ЛИБИЈИ.....	79
4.1. КРАТКА ИСТОРИЈА УНИВЕРЗИТЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА У ЛИБИЈИ.....	79
4.2. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОДРШКА ЗА ОБЕЗБЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА И АКРЕДИТАЦИЈУ У ЛИБИЈИ.....	81
4.2.1. Улога и активности Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију у Либији.....	81
4.2.2. Структура Центра за обезбеђење квалитета у Либији.....	89
4.2.3. Канцеларије за обезбеђење квалитета у високошколским установама у Либији.....	91
4.2.4. Последице активности обезбеђења квалитета у високом образовању у Либији од 2007. до 2013. године.....	93
4.3. САДАШЊИ МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ ВИСОКОШКОЛСКИХ УСТАНОВА У ЛИБИЈИ.....	97
4.3.1. Осе (области) акредитације високошколских установа.....	97
4.3.2. Механизми за оцењивање.....	97
4.4. ПРЕПРЕКЕ И ИЗАЗОВИ СА КОЈИМА СЕ ПРОЦЕСИ ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА И АКРЕДИТАЦИЈЕ СУОЧАВАЈУ.....	105
4.4.1. Најважније препреке на државним универзитетима у Либији.....	105
4.4.2. Главне препреке на приватним универзитетима.....	108
5. СТУДИЈА ПЕРЦЕПЦИЈЕ ПОСТИГЊУЋА ВИСОКОШКОЛСКИХ УСТАНОВА У ЛИБИЈИ ВЕЗАНИХ ЗА СТАНДАРДЕ ЗА АКРЕДИТАЦИЈУ.....	113
5.1. МЕТОДОЛОГИЈА.....	113
5.1.1. План студије.....	113
5.1.2. Сакупљање и анализа података.....	117
5.1.3. Учесници студије.....	117
5.2. КОМПАРАТИВНА СТУДИЈА ПЕРЦЕПЦИЈЕ СТУДЕНАТА О ПОСТИГЊУЋИМА ВЕЗАНИМ ЗА СТАНДАРДЕ АКРЕДИТАЦИЈЕ.....	121
5.2.1. Учествовање студената.....	121
5.2.2. Постојање стандарда за високошколске установе у Либији.....	123
5.2.3. Факултетски чланови – наставници.....	130
5.2.4. Сервиси за подршку у образовању.....	142
5.2.5. Студентска питања.....	144
5.2.6. Објекти.....	146
5.2.7. Финансије.....	148
5.2.8. Научна истраживања и друштвени рад.....	150
5.2.9. Самовредновање и континуирани напредак.....	151
5.2.10. Транспарентност и интегритет.....	153
5.2.11. Предиктори ангажовања студената.....	154

5.3. КОМПАРАТИВНА СТУДИЈА О ПЕРЦЕПЦИЈИ НАСТАВНОГ ОСОБЉА О ДОСТИГНУЋИМА ВЕЗАНИМ ЗА СТАНДАРДЕ АКРЕДИТАЦИЈЕ	169
5.3.1. Виши менаџмент и култура квалитета.....	169
5.3.2. Постојање стандарда за акредитацију високошколских установа у Либији	172
5.3.3. Наставно особље.....	179
5.3.4. Сервиси за подршку у образовању.....	182
5.3.5. Студентска питања.....	184
5.3.6. Објекти	186
5.3.7. Финансије	188
5.3.8. Научна истраживања и друштвени рад	189
5.3.9. Самовредновање и стално усавршавање	191
5.3.10. Транспарентност и интегритет.....	193
5.3.11. Предиктивна моћ ставки у вези са наставним особљем	194
5.3.12. Предиктивна моћ посматраних варијабли о наставном особљу.....	195
5.4. КОМПАРАТИВНА СТУДИЈА ПЕРЦЕПЦИЈЕ АДМИНИСТРАТИВНОГ ОСОБЉА О ДОСТИГНУЋИМА ВЕЗАНИМ ЗА СТАНДАРДЕ АКРЕДИТАЦИЈЕ	197
5.4.2. Постојање стандарда за високо образовање у установама у Либији.....	200
5.4.3. Наставно особље.....	208
5.4.4. Сервиси за подршку у образовању.....	210
5.4.5. Студентска питања.....	212
5.4.6. Објекти	215
5.4.7. Финансије	217
5.4.8. Научна истраживања и друштвени рад	218
5.4.9. Самовредновање и стално усавршавање	220
5.4.10. Транспарентност и интегритет.....	222
5.4.11. Предиктивна моћ ставки у вези са административним особљем	224
5.4.12. Предиктивна моћ посматраних варијабли о административном особљу.....	225
5.5. КОМПАРАТИВНА СТУДИЈА ПЕРЦЕПЦИЈЕ ПОСЛОДАВАЦА О ДОСТИГНУЋИМА ВЕЗАНИМ ЗА СТАНДАРДЕ АКРЕДИТАЦИЈЕ	227
5.5.1. Поседовање неопходних вештина	227
5.5.2. Повезаност између универзитета и установа тржишта рада	229
5.5.3. Потреба за обуком на почетку запослења	232
5.5.4. Разлози ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада	234
5.5.5. Најбитније дисциплине које имају вишак дипломаца	236
5.5.6. Предиктивна моћ ставки у вези са послодавцима.....	237
5.5.7. Предиктивна моћ посматраних варијабли о послодавцима	239
6. МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У ЛИБИЈИ.....	241
6.1. РЕЗИМЕ ДОПРИНОСА ИНТЕРЕСНИХ СТРАНА НОВОМ МОДЕЛУ ПРЕМА РЕЗУЛТАТИМА СТУДИЈЕ	241
6.1.1. Допринос студената новом моделу на основу резултата студије.....	241
6.1.2. Допринос наставног особља новом моделу на основу резултата студије	248
6.1.3. Допринос административног особља новом моделу на основу резултата студије.....	254

6.1.4. Допринос послодаваца новом моделу на основу резултата студије.....	260
6.2. ПРЕПОРУКЕ И ПРИОРИТЕТИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ВИСОКОШКОЛСКИХ УСТАНОВА У ЛИБИЈИ	264
6.3. УНАПРЕЂЕН МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА У ЛИБИЈИ - ВЕРБАЛАН И ГРАФИЧКИ ОПИС МОДЕЛА	266
7. ЗАКЉУЧАК.....	275
8. ЛИТЕРАТУРА	287
ДОДАЦИ	307
ДОДАТАК А: СТАНДАРДИ ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА.....	307
I. Стандарди за лиценце и сертификате у Уједињенима Арапским Емиратима (УАЕ):.....	307
II. Стандарди обезбеђења квалитета и акредитације у Египту	309
III. Стандарди обезбеђења квалитета у Сједињеним Америчким Државама.....	310
ДОДАТАК Б: ОСЕ АКРЕДИТАЦИЈЕ ВИСОКОШКОЛСКИХ УСТАНОВА У ЛИБИЈИ.....	314
1- Осе институционалне акредитације	314
2- Осе програмске акредитације додипломских студија.....	316
ДОДАТАК В: МЕХАНИЗМИ ЕВАЛУАЦИЈЕ	318
ДОДАТАК Г: ЕФИКАСНОСТ УСТАНОВЕ У УЧИНКУ ОБРАЗОВНОГ ПРОЦЕСА	328
ДОДАТАК Д-1: УПИТНИК ЗА СТУДЕНТЕ	329
ДОДАТАК Д-2: УПИТНИК ЗА НАСТАВНО ОСОБЉЕ	338
ДОДАТАК Д-3: УПИТНИК ЗА АДМИНИСТРАТИВНО ОСОБЉЕ	346
ДОДАТАК Д-4: УПИТНИК ЗА ПРИВАТНЕ И ДРЖАВНЕ КОМПАНИЈЕ И УСТАНОВЕ	354
ДОДАТАК Ђ: АНАЛИЗА ПОУЗДАНОСТИ (СТУДЕНТ).....	359
ДОДАТАК Е: АНАЛИЗА ПОУЗДАНОСТИ (НАСТАВНО ОСОБЉЕ).....	362
ДОДАТАК Ж: АНАЛИЗА ПОУЗДАНОСТИ (АДМИНИСТРАТИВНО ОСОБЉЕ)	364
ДОДАТАК З: АНАЛИЗА ПОУЗДАНОСТИ (КОМПАНИЈЕ)	366
БИОГРАФИЈА	367

Листа слика

Слика 4.1. Организациона структура Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију образовања	90
Слика 4.2. Процедуре акредитације либијских установа (извор: www.qaa.ly)	104
Слика 5.1. Основа за унапређење стандарда квалитета и процес акредитације	116
Слика 5.2. Графикон студентских слагања у вези са учешћем студената	122
Слика 5.3. Графикон са студентским слагањем са мисијама и циљевима установе	125
Слика 5.4. Графикон са студентским слагањем са организацијом администрације	127
Слика 5.5. Графикон студентских слагања у вези са обучавањем	129
Слика 5.6. Графикон са студентским слагањем у вези са личностима и међуљудским односима	132
Слика 5.7. Графикон студентских слагања у вези са припремом за предавања	134
Слика 5.8. Графикон са слагањима студената у вези са предавачким вештинама и способностима	137
Слика 5.9. Графикон слагања студената у вези са елементима и средствима за мотивисање студената	139
Слика 5.10. Графикон студентских слагања у вези са начином оцењивања студената	141
Слика 5.11. Графикон слагања студената у вези са сервисима библиотеке за подршку у образовању	143
Слика 5.12. Графикон слагања студената у вези са студентским питањима	146
Слика 5.13. Графикон слагања студената у вези са објектима	147
Слика 5.14. Графикон слагања студената у вези са финансијама	149
Слика 5.15. Графикон слагања студената у вези са научним истраживањем и друштвеним радом	151
Слика 5.16. Графикон студентских слагања по питању самовредновања и сталног напретка	152

Слика 5.17. Графикон студентских слагања по питању транспарентности и интегритета	153
Слика 5.18. Слагања наставног особља са изјавама о вишем менаџменту и култури квалитета	171
Слика 5.19. Слагања наставног особља са изјавама о мисијама и циљевима организације	174
Слика 5.20. Слагања наставног особља са изјавама о административној организацији	176
Слика 5.21. Слагања наставног особља са изјавама о обучавању	178
Слика 5.22. Слагања чланова наставног особља особља у вези са наставним особљем	181
Слика 5.23. Слагања наставног особља у вези са сервисима за подршку у образовању	183
Слика 5.24. Слагања наставног особља са изјавама о студентским питањима	185
Слика 5.25. Слагања наставног особља са изјавама о објектима	187
Слика 5.26. Слагања наставног особља са изјавама у вези са финансијама	189
Слика 5.27. Слагања наставног особља са изјавама о научном истраживању и друштвеном раду	190
Слика 5.28. Слагања наставног особља поводом самовредновања и сталног усавршавања	192
Слика 5.29. Слагања наставног особља са изјавама о транспарентности и интегритету	194
Слика 5.30. Слагања административног особља са изјавама о учешћу особља	199
Слика 5.31. Слагања административног особља са изјавама о мисији и циљевима установе	202
Слика 5.32. Слагања административног особља са изјавама о административној организацији	204
Слика 5.33. Слагања административног особља са изјавама о обучавању	207
Слика 5.34. Слагања административног особља о наставном особљу	209
Слика 5.35. Слагања административног особља са изјавама о сервисима за подршку у образовању	211

Слика 5.36. Слагања административног особља са изјавама поводом студентских питања	214
Слика 5.37. Слагања административног особља са изјавама о објектима	216
Слика 5.38. Слагања административног особља са изјавама о финансијама	218
Слика 5.39. Слагања са изјавама о научном истраживању и друштвеном раду	220
Слика 5.40. Слагања административног особља са изјавама о самовредновању и сталном усавршавању	221
Слика 5.41. Слагања административног особља са изјавама о транспарентности и интегритету	223
Слика 5.42. Слагања компанија и установа са изјавама о поседовању неопходних вештина	229
Слика 5.43. Слагања компанија и установа са изјавама о повезаности између универзитета и установа тржишта рада	231
Слика 5.44. Слагања компанија и установа са изјавама о потреби за обуком на почетку запослења	233
Слика 5.45. Слагања компанија и установа са изјавама о разлозима ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада	235
Слика 5.46. Подела учесталости дисциплина	237
Слика 6.1. Предиктивна моћ посматраних варијабли над ангажовањем студената	242
Слика 6.2. Предиктивна моћ посматраних варијабли над перцепцијом о репутацији универзитета	243
Слика 6.3. Предиктивна моћ посматраних варијабли над перцепцијом о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке	243
Слика 6.4. Предиктивна моћ посматраних варијабли над перцепцијом о квалитету процеса евалуације	244
Слика 6.5. Предиктивна моћ посматраних варијабли над вишим менаџментом и културом квалитета	251
Слика 6.6. Предиктивна моћ посматраних варијабли над погодним радним местом	252

Слика 6.7. Предиктивна моћ посматраних варијабли над сигурношћу посла, промоцијама и обукама	252
Слика 6.8. Предиктивна моћ посматраних варијабли над подршком и подстицању	253
Слика 6.9. Предиктивна моћ посматраних варијабли над активним коришћењем средстава информационо-комуникационе технологије	253
Слика 6.10. Предиктивна моћ посматраних варијабли над учешћем особља	257
Слика 6.11. Предиктивна моћ посматраних варијабли над активним коришћењем средстава информационо-комуникационе технологије на универзитету	257
Слика 6.12. Предиктивна моћ посматраних варијабли над факторима организационог менаџмента	258
Слика 6.13. Предиктивна моћ посматраних варијабли над обукама и сталном усавршавању	259
Слика 6.14. Предиктивна моћ посматраних варијабли над погодним радним местом	259
Слика 6.15. Предиктивна моћ посматраних варијабли над повезаношћу универзитета и установа тржишта рада	261
Слика 6.16. Предиктивна моћ посматраних варијабли над способношћу прилагођавања тимском раду	262
Слика 6.17. Предиктивна моћ посматраних варијабли над везом образовних програма са тржиштем рада	263
Слика 6.18. Предиктивна моћ посматраних варијабли над поседовањем меких вештина	263
Слика 6.19. Графичко представљање прве фазе модела за препознавање приоритета за унапређење на основу стандарда акредитације	268
Слика 6.20. Структура унапређеног модела	270
Слика 6.21. Процедуре акредитације либијских установа укључујући наш унапређени модел (извор: www.qaa.ly)	272

ЛИСТА ТАБЕЛА

Table 3.1. Разлике међу развијеним земљама и арапским земљама у развоју које се ослањају на истраживања и студије	58
табели 3.2. Стандарди развијених земаља: САД — ВБ — Јапан	59
табели 3.3. Стандарди арапских и мање развијених земаља које су одабране	60
Табела 5.1. Карактеристике студената (N=279).....	117
Табела 5.2. Карактеристике факултетских чланова (N=47).....	118
Табела 5.3. Карактеристике административног особља (N=43).....	119
Табела 5.4. Социо-демографске карактеристике учесника (N=43).....	120
Табела 5.5. Слагање студената у вези са својим учествовањем	121
Табела 5.6. Студентско слагање са мисијама и циљевима установа	124
Табела 5.7. Слагање студената са организацијом администрације.....	126
Табела 5.8. Слагање студената у вези са обучавањем	128
Табела 5.9. Слагање студената у вези са личним и међуљудским односима.....	131
Табела 5.10. Слагање студената у вези са припремом за предавања	133
Табела 5.11. Слагање студената у вези са предавачким вештинама и способностима.....	135
Табела 5.12. Слагање студената у вези са елементима и средствима за мотивисање студената.....	138
Табела 5.13. Слагање студената у вези са начином оцењивања студената.....	140
Табела 5.14. Слагање студената у вези са сервисима за подршку у образовању	142
Табела 5.15. Слагања студената у вези са студентским питањима.....	145
Табела 5.16. Табела Слагање студената у вези са објектима.....	146
Табела 5.17. Слагање студената у вези са финансијама	149
Табела 5.18. Слагања студената у вези са научним истраживањима и друштвеним радом.....	150
Табела 5.19. Слагање студената по питању самовредновања и сталног напретка ...	151
Табела 5.20. Слагање студената по питању транспарентности и интегритета	153
Табела 5.21. Корелације међу посматраним варијаблама.....	162

Табела 5.22. Слагање наставног особља са изјавама о вишем менаџменту и култури квалитета.....	169
Табела 5.23. Слагање наставног особља са изјавама о мисијама и циљевима	173
Табела 5.24. Слагање наставног особља са изјавама о административној организацији	175
Табела 5.25. Слагање наставног особља са изјавама у вези са квалитетом обучавања.....	177
Табела 5.26. Слагање чланова наставног особља у вези са наставним особљем на либијским универзитетима.....	180
Табела 5.27. Слагање наставног особља са изјавама о сервисима за подршку у образовању.....	182
Табела 5.28. Слагање наставног особља са изјавама о студентским питањима на либијским универзитетима	184
Табела 5.29. Слагање наставног особља са изјавама о објектима на либијским универзитетима.....	186
Табела 5.30. Слагање наставног особља са изјавама о финансијама.....	188
Табела 5.31. Слагање наставног особља по питању научног истраживања и друштвеног рада	190
Табела 5.32. Слагање наставног особља поводом самовредновања и сталног усавршавања на либијским универзитетима	191
Табела 5.33. Слагање наставног особља са изјавама поводом транспарентности и интегритета.....	193
Табела 5.34. Корелације међу посматраним варијаблама.....	195
Табела 5.35. Слагање административног особља са изјавама о учешћу административног особља	198
Табела 5.36. Слагање административног особља са изјавама о мисији и циљевима установе.....	201
Табела 5.37. Слагање административног особља са изјавама о административној организацији.....	203
Табела 5.38. Слагање административног особља са изјавама о обучавању.....	205

Табела 5.39. слагање административног особља са изјавама поводом наставног особља.....	208
Табела 5.40. слагање административног особља са изјавама у вези са сервисима за подршку у образовању.....	210
Табела 5.41. Слагање административног особља са изјавама о студентским питањима.....	212
Табела 5.42. Слагање административног особља са изјавама у вези са објектима ..	215
Табела 5.43. Слагање административног особља са изјавама у вези са финансијама	217
Табела 5.44. Слагање административног особља у вези са изјавама о научном истраживању и друштвеном раду	219
Табела 5.45. Слагање административног особља са изјавама о самовредновању и сталном усавршавању	220
Табела 5.46. Слагање административног особља са изјавама о транспарентности и интегритету	222
Табела 5.47. Корелације међу посматраним варијаблама.....	225
Табела 5.48. Слагање компанија и институција са изјавама о поседовању неопходних вештина	228
Табела 5.49. Слагање компанија и установа са изјавама о повезаности универзитета и установа тржишта рада	230
Табела 5.50. Слагање компанија и установа са изјавама о потреби за обуком на почетку запослења	232
Табела 5.51. Разлози ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада	234
Табела 5.52. Мишљења компанија и установа о најбитнијим дисциплинама које имају вишак дипломаца	236
Табела 5.53. Корелације међу посматраним варијаблама.....	238

АПСТРАКТ

Високошколске установе у земљама у развоју суочене су са потребама за унапређењем квалитета. Циљ ове студије је да предложи побољшан модел за обезбеђење квалитета и акредитацију високошколских установа у Либији који помаже високошколским установама и људима који су на позицији да доносе одлуке о побољшању квалитета високог образовања у Либији. На основу емпиријског истраживања, за стално унапређење, либијским високошколским установама препоручује се унапређење модела за акредитацију и обезбеђење квалитета. Преглед литературе, укључује искуства неких развијених земаља, земаља у развоју и искуство Либије на пољу обезбеђења квалитета и акредитације, као и најважније изазове и препреке високог образовања. Главни циљ емпиријског истраживања је да се добије доказ о достигнућу на одређеним пољима, на основу важећих акредитованих стандарда за високошколске установе у Либији, као и основу за препоручивање побољшаног модела.

Учесници у истраживању су били студенти, факултетско особље, административно особље са четири приватна и државна универзитета у Либији, као и послодавци. Упитници су засновани на важећим стандардима коришћеним при акредитацији високошколских установа у Либији са циљем да се идентификују најважнији проблеми квалитета четири посматране високошколске установе. Студија пружа поређење перцепције достигнућа у обезбеђењу квалитета од стране студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца.

Наши резултати показују да доступност и активно коришћење информационо- комуникационих технолошких ресурса (ИКТ) на универзитету, његова репутација и утицај наставника на студенте боље предвиђа учешће студената на високошколским установама. Улоге и способности професора при коришћењу активних наставних метода имају значајнији утицај на ангажовање студената. Студија указује да стандарди за акредитацију за јавне и приватне универзитете морају да се баве побољшањима на пољу активне наставе,

коришћења ИКТ ресурса и грађења репутације високошколских установа.

Истраживачки резултати указали су на то да сигурност посла, унапређења, обуке, доступност и ефикасна употреба ИКТ ресурса могу повећати ефикасност запажања факултетских чланова у вези са погодностима радног места. Ови проналасци указују на то да сигурност особља, унапређења, обуке, доступност и коришћење ИКТ ресурса могу ефикасније повећати подршку запосленима.

Штавише, резултати показују да је административно особље препознало употребу ИКТ ресурса на универзитету, обуку и континуиран развој као најважнији фактор у повећању ефикасности менаџмента универзитета. Резултати такође сугеришу да менаџмент и одговарајућа радна позиција могу повећати ефикасност обуке и континуирани развој административног особља у високошколским установама.

Резултати послодаваца показују да веза између образовних програма и тржишта рада може повећати ефикасност односа између универзитета и установа тржишта рада. Резултати указују на то да доступност меких вештина може повећати ефикасност способности прилагођавања групи у радном окружењу. Тржиште рада може повећати ефикасност повезивања наставног програма са тржиштем рада. На основу резултата истраживања, основе за напредак садашњих модела акредитације и обезбеђења квалитета су:

1. Високошколске установе у Либији треба да посвете више пажње студентским ангажовањима тако што ће обезбедити адекватан услов за студентску активну употребу ИКТ ресурса на универзитету, пружајући активно учење и бринући и побољшавајући углед високошколских установа.
2. Установа треба да се фокусира на утицај професора кроз укључивање студената на предавањима и вештина којих су професори свесни, тако што ће едуковати запослене о интеракцији са студентима у учионицама, држати курсеве наставном особљу о креативној настави и да повезује

напредовање чланова факултета у резултатима оцењивања, методама наставе и интеракцији са студентима.

3. Универзитети би требало да обезбеде сигурност запослења, обуку и активну употребу ИКТ ресурса факултетским члановима како би повећали ефикасност вишег руководства да промовише културу квалитета на либијским универзитетима.
4. Високошколске установе у Либији требало би да посвете више пажње повезивању наставних програма са захтевима тржишта рада како би повећали ефикасност односа између универзитета и установа тржишта рада. Кроз повратне информације установа тржишта рада, искоришћавање повратних информација резултира развојем наставног плана и програма и спровођењем маркетиншких истраживања како би се идентификовали научни одељци који морају бити доступни да задовоље потребе тржишта.

ABSTRACT

Higher education institutions (HEIs) in developing countries are faced with needs for quality improvements. The aim of this study was to propose an improved model for quality assurance and accreditation of the HEIs in Libya that helps the HEIs and decision makers in the quality improvements of higher education in Libya. Based on empirical research, improvements of the model for accreditation, quality assurance and continuous improvement of Libyan the HEIs are recommended. The literature review included experiences of some developed and developing countries and the Libyan experience in the area of quality assurance and accreditation as well as the most important challenges and obstacles of higher education. The main aim of the empirical research is to obtain a evidence of achievement in specific areas based on valid accreditation standards for the HEIs in Libya as well as the base for recommendations for the improved model.

The study population (students, faculty staff, administrative staff from four private and public universities in Libya as well as employers) was targeted through the questionnaires. The questionnaires were based on valid standards used in accreditation of HEIs in Libya with the goal to identify the most important quality problems of four observed HEIs. The study provides the comparison of the perceived achievements in quality assurance of students, faculty staff, administrative staff and employers.

Our findings show that the availability and active use of ICT resources in the university, its reputation and the impact of teachers on students predict more effectively the participation of students in the HEIs. Roles and competencies of teachers in the use of active teaching methods are having the significant impact on student engagement. The study recommended that accreditation standards for public and private universities must address needs for improvements in area of active teaching, usage of ICT resources and building reputation of the HEIs.

Research findings indicated that job security, promotions, training, availability and effective use of ICT resources may increase the efficiency of faculty members' perceptions regarding workplace suitability. These findings indicate that staff security, promotions, training, availability and effective use of ICT resources may increase support and encourage more effectively. These findings indicate that a comfortable workplace,

support and, encouragement may increase the efficiency of effective use of ICT resources.

Further more, results indicate that administrative staff perceived the usage of ICT resources at the university, training and continuous development as the most important factor in increasing the efficiency of organizational management. The results also suggest that organizational management and comfortable workplaces may increase the efficiency of training and continuous development of administrative staff at the HEIs.

The results of employers indicate that the link between educational programs and labor market requirements may increase the efficiency of the relationship between the university and labor market institutions. The results indicate that the availability of soft skills may increase the efficiency of the ability to adapt to the group work environment. The labor market may increase the efficiency of linking educational programs to the labor market. Based on research results, the bases for improvements of the present model of accreditation and quality assurance are:

1. HEIs in Libya should pay greater attention to student engagements by providing an adequate condition for students' active usage of ICT resources at the university, providing active learning and taking care and improving the reputation of HEIs.
2. To focus on the impact of teachers on the quality of students through the activation of students in the classes and skills aware of teachers, by educating the faculty of the importance of interaction with students in the classroom, and give courses for faculty in creative teaching, and linking the upgrades of members of the faculty evaluation results of methods Teaching and interacting with students.
3. Universities should provide job security, training and active use of ICT resources for faculty members to increase the efficiency of senior management to promote quality culture in Libyan universities.
4. The HEIs in Libya should pay greater attention to link educational programs with requirements of the labor market to increase the effectiveness of the relationship between the university and labor market institutions. And through feedback from labor market institutions, taking advantage of adverse feedback results in curriculum development, and conducting marketing research to identify the scientific sections that must be available to meet market needs.

1. УВОД

Многе високошколске установе суочене су са притиском да унапреде квалитет универзитетског образовања. Извори ових притисака могу се тражити у конкуренцији на тржишту услуга високог образовања, националним иницијативама за обезбеђење квалитета и акредитацију, и у захтевима послодаваца и посла који се стално мењају. Хитност да се достигне обезбеђивање квалитетног високог образовања у афричким земљама је евидентна. Високошколске установе у овим земљама суочаване су са убрзаним растом броја уписа, који је надмашио њихов капацитет и довео до забринутости о квалитету високог образовања (више у Fredriksen; Kagia 2013). У Либији, која је млада земља (просечна старост је 24.5) са високо урбанизованим становништвом, систем високог образовања се бори да задовољи потражњу око пола милиона студената уписаних у високошколске установе (ICEF Monitor 2014). Важни проблеми у високом образовању у Либији укључују пасивну улогу студената у својим академским животима, употреба традиционалних наставних метода и метода учења са фокусом на меморисању чињеница и индоктринацију коју спровode многи универзитети, као и мањак подршке за развој и/или побољшање студентског аналитичког размишљања, решавања проблема, креативности, иновативности и истраживачких вештина (Tamtam 2011; Othman 2013).

Студија је структурирана као што следи: наредно поглавље укратко прегледа литературу која је повезана са ангажовањем студената и факторима који на то могу утицати; треће поглавље бави се са методологијом спроведене студије, док четврто поглавље извештава о резултатима; резултати су потом дискутовани у петом поглављу, а закључци су представљени у шестом поглављу.

1.1. Предмет студије

Улога образовања при стварању хуманог капитала је онолико неопходна колико је вишеструка. Креће се од побољшања продуктивности и људских способности да се издржавају, усвајају нове технологије и да буду бољи

родитељи и грађани у подизању свести, ставова, вештина и партнерстава који су потребни како би се бавили регионалним и глобалним изазовима у развоју (Birger; Ruth 2013: 271). Према Бази података о равноправности у образовању у свету (више на <http://www.education-inequalities.org/about>), околности попут богатства, рода, етничке групе и локације, над чиме људи имају мало контроле, имају моћан утицај и важну улогу у обликовању њихових прилика за образовање и живот. Исти извор привлачи —пажњу на неприхватљиве нивое неједнакости у образовању широм земаља и група унутар земаља, са циљем да помогне у информисању о склопу политике и јавној дебати. Веза између глобалне неједнакости и високог образовања и даље је важна тема. Високо образовање допринело је ширењу неједнакости, а може допринети промени тако што ће истражити питања приступа, финансија и педагогије и бити глобално високо образовање као простор за разумевање обећања и притисака повезаних са конкурентним захтевима за економски раст, капитал, одрживост и демократију (Unterhalter; Carpentier 2010). Неједнакост у приступу и једнакости високог образовања, широм развијених и мање развијених земаља, као и међу групама унутар земаља, битан је проблем који има одраз на глобалну нестабилност и економију. Главни разлог за спровођење овог истраживања заснован је на потреби да се повећа знање о могућим начинима за напредак квалитетног високог образовања у земљама у развоју; у овом случају, фокус је на Либији.

Евидентан је убрзан квантитативни и квалитативни развој на пољу високог образовања, број високошколских установа се повећао и програми и дисциплине су варирале (Траона 2010: 1). Ово је обавезало развијене и мање развијене земље као и министарства високог образовања да започну повремене преглед својих академских програма и да проверавају квалитет својих учинака (Мајид 2011:2).

Глобализација је наметнула стално мењање квалитета услова (често изложено у стандардима) високошколским установама и покушаје имплементације стандарда најразвијенијих образовних система (нпр. северноамерички и европски образовни системи). Ово подразумева поновно писање садржаја курикулума, нове наставне методе, побољшање квалитета

администрације и финансија уз минимизирање улоге државе у обезбеђивању ових услуга, и ургирање дипломаца високог образовања да се не такмиче у добијању посла само локалних тржишта, већ и на глобалном тржишту (Траона 2010: 2).

Неминовно, први корак ка третирању овог проблема је да се усвоји национална стратегија за високо образовање како бисмо знали на чему смо и да бисмо одлучили куда да идемо и како да тамо доспемо. За то је потребно да се образовни програми повежу са локалним, националним и међународним потребама тржишта и да се додатно инвестира у образовање (El-Fakhri; Bukhatwa 2016: 28). Систем обезбеђења квалитета не представља само заштитни систем који се фокусира на проналажење грешака и њихово спречавање пре него што се десе, већ наглашава важност механизма за постизање и акредитацију система како би осигурали квалитет образовања (El-Samawu 2010). Систем обезбеђења квалитета на било ком универзитету осигурава могућност да се такмичи са различитим локалним, регионалним и међународним универзитетима и њиховим акредитацијама, академски и професионално (Abdul Aziz; Hussain 2005: 498).

Џуран (Juran 1988) је тврдио да је квалитет у високом образовању приступ и административан процес који тежи да створи академску атмосферу погодну за студенте да стекну образовање. Ово не значи фокусирање само на мерење степена до ког су постигнути циљеви и мора да укључи процену достигнућа на свим нивоима високог образовања. Варнок (Warnock Al-Sarairah 2009) верује да је квалитет образовања директно повезан са јасним циљевима, постојањем стратегије за развој и припремом курикулума, као и са професионалним развојем сваког члана факултетског особља. Ово обухвата тестирање и процену професионалног учинка и постојање метода и инструмената да би се упознале перспективе студената и послодаваца при евалуацији курикулума, као додатак интерном самовредновању.

Жеља да се измери и побољша квалитет учинка високошколских установа убрзано јача у скорије време. Ово је због многих фактора, укључујући потребу да менаџери и административно особље знају учинак својих установа и да их упореде са најбољим високошколским установама, при чему је важно сазнати аспекте предности и слабости тог учинка. Такође, ту је потреба да се зна да ли

је вођство високошколских установа користило ресурсе ефективно кроз давање одговорности и ауторитета, да би се обезбедио висок ниво квалитета резултата и активности. Додатно, пружање висококвалитетног учинка од стране високошколских установа помаже смањењу притиска који би дочекао ове установе од стране актера; то су углавном студенти, родитељи, послодавци, држава и други. С друге стране, међународна димензија високог образовања обухвата још један фактор који повећава жељу да високошколске установе подигну ниво квалитета учинка услед нових образаца и модела установа које је направила и развила револуција информационе технологије. Као резултат, високошколске установе захтевају више вештина и способности које би дипломирани студенти требало да поседују, као што су комуникационе вештине, доношење одлука, тимски рад, лидерске вештине, ефективан одговор и прилагођавање променама (Alehis, 2015: 5).

Обезбеђење квалитета високог образовања је од глобалног значаја и има важну улогу у националним стратегијама развијених и мање развијених земаља. Према Европској асоцијацији за обезбеђење квалитета у високом образовању термин — обезбеђење квалитета описује све активности унутар сталног циклуса побољшавања. Акредитација се сматра једним од најбитнијих начина обезбеђења квалитета у високом образовању, јер охрабрује образовне установе да се такмиче унутар земље и у иностранству.

Акредитација је процес где овлашћена страна (на пример, национално тело за акредитацију или професионално тело за акредитацију) додељује формално признање да су организације (лабораторија, компанија за сертификацију, образовна установа или друга организација) или особа способне да изврше одређене активности (DTI, 2006). Акредитација академских установа најчешће је повезана са процедуром формалног препознавања да су утврђени циљеви квалитета академских установа постигнути (Orsingher 2006). Критеријум или стандарди за акредитацију образовних установа садрже принципе које образовне установе морају усвојити и на којима ће успоставити своје циљеве квалитета, који ће, када буду испуњени, бити предуслов за акредитацију образовне установе (Orsingher 2006). Национални критеријуми или стандарди за

акредитацију високошколских установа могу бити мање-више захтевни у дефинисању принципа или услова, али обично представљају минимум који високошколске установе морају да испуне. Национални стандарди за акредитацију, процедуре за акредитацију и начин избора националног акредитационог тела разликује се од земље до земље, чак и у Европи, упркос иницијативи за утврђивање европског оквира за обезбеђење квалитета у високом образовању (Kohoutek 2009).

Бројни аутори указују на различитости и на потребе за развојем одређених заједничких приступа обезбеђењу квалитета и акредитације у високом образовању (Bigalke; Neubauer 2009, Bloxham; Boyd 2007; McGhee 2003; Morley 2003). Различити приступи акредитацији могу се видети на многим примерима различитих дефиниција. Акредитација је виђена:

- **као претежно формална активност.** Акредитација се заснива на испуњавању сета критеријума за обезбеђење да образовна установа има све људске и материјалне ресурсе, сразмерне савременим развојима и глобалним изазовима. (Al-Trifa 1998: 694).
- **као инструмент за постизање квалитета образовног процеса.** Акредитација је ефикасан и ефикасан инструмент за обезбеђење квалитета процеса и академских програма, тако да осигура квалитет образовног процеса, његов учинак и стална побољшања (Imam; Ahmed 2012: 22). Акредитација је такође позната као институционална активност усмерена ка напредовању и побољшању образовних институција и програма студија, која је ефикасан и ефикасан инструмент за обезбеђење квалитета образовног процеса, исхода и континуитета његовог развоја (National Quality Assurance and Accreditation 2004). То је неопходан процес за развој високог образовања и његових програма тако да осигура квалитет и извршност у постизању циљева ефикасно и ефективно (Hussien 2005: 172-173).
- **као процес препознавања или овлашћења високошколске установе.** Акредитација је дефинисана као —институционална активност усмерена ка промовисању и подизању нивоа образовних установа и академских програма (Imam; Ahmed 2012: 22). Акредитација је процес који одређује да ли установа

нуди програме и курикулуме који могу бити самовредновани или нуди материјале који су предмет континуиране процене. Агенција/установа за акредитацију сведочи да су испуњени захтеви за акредитовање програма сразмеран наградама, и да су коришћене методе сразмерне циљевима. Тело која додељује акредитацију зове се тело за акредитацију. Тело за акредитацију често успоставља стандарде за оцењивање високошколских установа или образовних програма и за евалуацију ових установа на пољу или дисциплини којом се баве (Carterv 1973: 6). Неки га дефинишу као:

— препознавање академске компетентности било које установе или образовног програма на основу стандарда заснованих на квалитету, који су издале специјализоване академске установе и организације на локалним и регионалним нивоима. То их чини квалификованим за добијање поверења заинтересованих страна (Al-Dahshan 2007: 17). Акредитација је дефинисана као практични процес који тежи да образовним институцијама омогући одржавање карактеристичних црта, то јест идентитета који је препознатљив локално и интернационално. То јасно одсликава успех примене стратегија и ефективних мера зарад побољшања квалитета операција, активности и учинка на начин који одговара или премашује очекивања корисника и достиже висок ниво њиховог задовољства (Habib 2012: 250).

као процес систематичног прикупљања података и информација о напредовању. Шехата (Shehata 2003: 54) дефинише акредитацију "не као одлуку која се може донети за одређену установу, већ као пакет мера које почињу од сакупљања обимних и истинитих информација о установи." Затим, ова информација мора да се анализира како би се донеле неопходне препоруке и одлуке. Образовна установа ће на основу тих препорука и одлука касније извршити активности како би побољшала образовни процес у установи. Понд (Pond 2002: 189) акредитацију дефинише као поступак намењен да процени установу или програм на пољу њиховог капацитета да ојача ниво квалитета, то јест, акредитација се може посматрати као процес оцењивања квалитета образовних установа од стране специјализованог тела. Постоји одређени критеријум процене за више поља образовног процеса, кроз који се препознаје

установа или програм који установа пружа, уз то да су активности које се практикују у оквиру стандарда и индикатора предодређених од стране тела за акредитацију.

Ипак, високо образовање и обезбеђење квалитета у високом образовању у Либији је специфично. Прва научна високошколска установа у Либији је основана 1955. године. Потреба за развитком високог образовања у арапском свету и у Либији, довела је до оснивања бројних високошколских установа. Високо образовање у Либији је у последњих неколико деценија достигло одређени напредак. Године 1970. постојао је само један државни универзитет, а само десет година касније, Либија је имала једанаест државних универзитета. До 2000. године у Либији није било приватних универзитета, а само четири године касније било је 27 државних и 40 приватних универзитета (Abu Jafar 2009). Али, повећање броја универзитета резултирало је опадањем квалитета, што је можда због значајног недостатка сталних и специјализованих чланова факултетског особља, лоше инфраструктуре, као и због мањка финансирања и јасних критеријума за процену и развој (Al-Saghir 2011: 423).

Неколико истраживања се бавило проблемом високог образовања у Либији. У земљи има значајних промена у систему и политици, међутим, у контексту високог образовања велики део терета произилази из убрзаног раста броја високошколских установа (Tamtam 2011: 742). Центар за обезбеђење квалитета и акредитацију образовних установа у Либији основан је 2006. године. Веома висока очекивања била су за бројне активности на пољу обезбеђења квалитета у високом образовању и процеса националне акредитације под вођством Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију образовних установа у Либији. Ефекти процеса акредитације високошколских установа до сада нису били истраживани. Многе од активности на пољу обезбеђења квалитета у високом образовању у Либији биле су повезане са усаглашености са условима националних стандарда за акредитацију. Такође, било је и активности повезаних са обезбеђењем квалитета које су независно спроводили универзитети.

Упркос томе што је Центар за обезбеђење квалитета и акредитацију уложио труд у ширење културе квалитета и покушао да мотивише високошколске

установе да се такмиче, развију курикулуме, модернизују образовне програме и изврше самовредновање до институционалне и програмске акредитације, обезбеђење квалитета у Либији суочава се са неколико препрека и изазова. Они су настали у време када је било занемаривања унутар селекције и мањка озбиљности при развијању критеријума за примање студената, факултетских чланова и особља. Честа су била занемаривања периодичних провера које указују на слабости које треба унапредити, застарелих наставних садржај и коришћења индоктринације у настави. Свеукупне активности Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију високог образовања биле су важне, али у многим случајевима недовољне за значајан допринос у побољшању нивоа квалитета високог образовања из перспектива интересних страна: студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца.

1.2. Циљеви истраживања

Главни циљ ове докторске тезе је да предложи побољшан модел акредитације и обезбеђења квалитета у високом образовању у Либији, узимајући у обзир тренутно стање у високошколским установама, различитости међу универзитетима у Либији и спознајући квалитет високог образовања од стране студената, чланова факултетског особља, чланова административног особља и послодаваца. Нови модел биће заснован на искуству постојећих процеса националне акредитације у високом образовању у Либији.

Циљеви овог истраживања су:

- Да се допринесе развоју генералног модела за акредитацију и обезбеђење квалитета у високом образовању који поштује специфичну ситуацију у Либији. Предлози за развијање новог модела засновани су на ефектима постојећих модела за акредитацију у високом образовању у Либији. Ефекти постојећих модела за акредитацију биће истражени кроз перцепцију: студената, наставног особља, административног особља универзитета и послодаваца (државне компаније и приватне компаније).
- Да упореди националне и професионалне стандарде за акредитацију и

обезбеђење квалитета у високом образовању у развијеним земљама и арапским земљама.

- Да установи и упореди главни критеријум за акредитацију високошколских установа у арапским земљама.

1.3. Хипотезе

Хипотезе у овом истраживању су:

Х. 1: Нови модел за акредитацију и обезбеђење квалитета у високом образовању у Либији требало би да буде заснован на пракси и стандардима који су прилагођени посебним потребама интересних група са јасно дефинисаном везом са важећом верзијом савременог стандарда за акредитацију.

Х. 1.1: Стандарди за акредитацију морају бити засновани на балансу између захтева интересних група, специфичних одлика високошколских установа у Либији и захтева стандарда за акредитацију развијених земаља.

Х. 1.2: Побољшан модел за акредитацију и обезбеђење квалитета високошколских установа, заснован на ПДЦА циклусу (планирај - уради - провери – побољшај), мора бити јасно дефинисан, и његови резултати морају бити транспарентни и упоредиви са учинком међу универзитетима у Либији.

Х. 2: Ефекти постојећег система за акредитацију и обезбеђење квалитета у високом образовању у Либији нису задовољавајући.

Х. 2.1: Активности обезбеђења квалитета у високом образовању у Либији утицале су на напредовање у квалитету на неким пољима, али очекивани директни резултати нису постигнути у потпуности.

Х. 2.2: Активности које су направљене са сврхом да испуне услове Националних стандарда за акредитацију и обезбеђење квалитета у Либији нису имале ефекте који су били намењени.

- X. 2.3: Испуњење услова за акредитацију није учињено до довољног степена због отпорности запослених.
- X. 2.4: Национални стандарди за акредитацију и обезбеђење квалитета у високом образовању у Либији не поштује довољно специфичне потребе високог образовања у Либији.
- X. 2.5: Руководство у високошколским установама у Либији није прихватило довољно идеја за обезбеђење квалитета у својим програмима рада.
- X. 3: Заинтересоване стране у високом образовању другачије схватају постигнуте ефекте активности обезбеђења квалитета високог образовања у Либији.**
- X. 3.1: Постоји значајна разлика у перцепцији о унапређењу у квалитета високог образовања (у разним областима) међу студентима, наставним особљем и послодавцима на универзитетима и запосленима (државне установе, државне и приватне компаније).
- X. 3.2: Постоји потреба да се успостави и негује веза између свих учесника у високом образовању и запослених (државне установе, државне и приватне компаније).
- X. 3.3: Постоји потреба да се резултати активности повезаних са обезбеђењем квалитета учине транспарентним.
- X. 3.4: Не постоји веза међу резултатима високог образовања у Либији и захтева тржишта рада.
- X. 3.5: Активности везане за обезбеђење квалитета у високом образовању спроведеном у Либији нису имале утицај на повећање репутације и ранга високошколских установа у Либији.

1.4. Методе истраживања

За потребе ове докторске тезе, биће идентификовани, утврђена важност и

снаге међусобног утицаја различитих ефеката активности обезбеђења квалитета високог образовања у Либији. Методе које ће се применити у истраживању су: преглед литературе и постојећих резултата истраживања из области, метода студије случаја, метода упитник, који ће утврдити схватање или перцепцију квалитета у високом образовању и потврдити различите ефекте активности за обезбеђење квалитета. Планирано је да испитаници буду студенти, чланови наставног особља, запослени на државним и приватним универзитетима и представници послодаваца (установе тржишта рада, државне установе и компаније и приватне компаније). У анализи сакупљених информација, биће коришћене методе дескриптивне статистике и мултивариациона статистичка анализа.

1.5. Очекивани научни допринос

Очекивано је да ће ова теза допринети разумевању комплексности и специфичности активности обезбеђења квалитета и акредитације у Либији и индиректно у земљама у развоју. Резултати истраживања требало би да допринесу истраживању на пољу стандардизације, акредитације и сертификације у високом образовању, посебно резултати објављени у радовима Фрејзера, Орсингера, Блокскама и Бојда, Теренса и Дина и Кохоутека (Fraser 2005; Orsingher 2006; Bloxhham; Boyd 2007; Terance; Dean 2009; Kohoutek 2009).

Очекивани научни допринос ове тезе може се систематизовати као:

- допринос развоју побољшаног модела за акредитацију академских установа у високом образовању у Либији;
- допринос систематизацији научног сазнања повезан је са постојећим стањем квалитета, ефектима акредитације и активности обезбеђења квалитета у високом образовању у Либији;
- дефиницију смерница за побољшање националних стандарда за обезбеђење квалитета и акредитацију високошколских установа у Либији, и
- Допринос у дефинисању механизма за укључивање свих заинтересованих

страна у процес сталног побољшања квалитета високог образовања у Либији.

Професионални доприноси очекивани су кроз наговештај о могућностима и ограничењима примене одређених смерница за побољшање процеса обезбеђења квалитета и модела за акредитацију у пракси високог образовања у Либији. Професионални доприноси ће се такође одразити на смернице за имплементацију контрола везаних за испуњавање стандарда у процесу акредитације академских установа.

За потребе ове докторске тезе, биће урађена идентификација и утврђивање важности и снаге међусобног утицаја различитих ефеката активности обезбеђења квалитета високог образовања у Либији од 2007. до 2011. године. Методе које ће се применити у истраживању су: преглед литературе и постојећих резултата истраживања са надгледаног подручја, метода студије случаја, интервјуи и анкете разних испитаника, који ће утврдити схватање квалитета у високом образовању и потврдити различите ефекте активности за обезбеђење квалитета. Планирано је да испитаници буду студенти, чланови наставног особља, запослени на државним и приватним универзитетима и представници послодаваца (установе тржишта рада, државне установе и компаније и приватне компаније). У анализи сакупљених информација, биће коришћене методе дескриптивне статистике и вишеструка статистичка анализа.

2. Квалитет, обезбеђење квалитета и акредитација у високом образовању

У овом поглављу ће бити обрађени појмови квалитета, обезбеђења квалитета и иницијативе за акредитацију у високом образовању. Иако су појам квалитета у високом образовању и појам обезбеђења квалитета међусобно повезани, то су два различита појма. Квалитет у високом образовању се односи на питање —шта је ниво квалитета у одређеној установи, а обезбеђење квалитета пита —како се овај ниво квалитета постиже. Такође, обезбеђење квалитета се бави тиме како постићи квалитет у свим институционалним елементима: улагање, процес, резултат (Colardyn 1998:10).

2.1. Концепт квалитета у високом образовању

Квалитет је постао једна од главних тема у менаџменту у последње четири деценије и употреба принципа менаџмента квалитета проширила се на установе које пружају јавну услугу, укључујући високо образовање (Brooch 2010: 809). Према договору на Унесковој конференцији за образовање, одржаној у Паризу октобра 1998. године, квалитет у високом образовању представља концепт различитих димензија који треба да укључује активности везане за (Ismail 2010:10):

1. Курикулум.
2. Образовне програме.
3. Научна истраживања.
4. Студенте.
5. Зграде, објекте и алате.
6. Обезбеђивање услуга локалним заједницама
7. Самостално образовање.
8. Утврђивање међународно прихваћених критеријума за упоређивање

квалитета.

Обезбеђење квалитета тежи да спречи проблеме у квалитету кроз различите планске и системске активности и изградњу доброг система за менаџмент квалитета уз процену његових активности и ефикасности (Okland 2001:13).

Међутим, у високом образовању концепт квалитета је схваћен са различитих гледишта (Al-Khatib 2007: 8). Ел Хатиб је истицао важност везе између реалистичног и неопипљивог значења квалитета. Реалистично значење се може разумети кроз приврженост образовних установа да критеријуми буду задовољени, као што су на пример критеријуми интерне и екстерне ефикасности. Неопипљиво значење се заснива на осећањима интересних страна – на пример, студената и њихових родитеља. Када интересна страна осећа да образовне услуге задовољавају његове/њене потребе, она може рећи да образовна установа за њу достиже одговарајући ниво квалитета (Al-Khatib 2007: 8). Абу Шанаб (Abu-Shanab 2015: 50) тврдио је да је језгро квалитета високог образовања у превођењу потреба и очекивања корисника производа – дипломаца "као производ образовног система сваке високошколске установе" – у дефинитивне карактеристике и стандарде који ће постати база за дизајнирање и примену образовних и развојних програма.

Како би се различита схватања квалитета у теорији високог образовања боље разумела, у овом поглављу је идентификовано неколико схватања заснованих на истраженој литератури. Различита схватања нису међусобно искључива и може се приметити да су многи аутори покушали да обухвате различите концепте.

2.1.1. Постизање одговарајућег квалитета кроз административни процес – усклађеност са стандардима

Џуран (Juran 1988) тврди да је достизање одговарајућег квалитета у високом образовању приступ и административни процес који циља да створи академску атмосферу погодну за студенте да стекну образовање. Џуран додаје да то не

значи фокусирање само на мерење степена до ког су циљеви испуњени, већ да мора да обухвати процену достигнућа на различитим нивоима високог образовања (Sabri H. A. 2009: 152). Према Мутију (Abdul Muti 2015: 2), квалитет у високом образовању повезан је са процесом у ком препознавање учинка образовних установа, квалитета и потпуности њихових процедура и квалитета њиховог производа чини да академска заједница и јавност имају поверења. Концептуални оквир Ел Ајтави и Ел Тамирај (Al-Eithawy, El-Thameraa'y 2011) наглашава најважније елементе квалитета у високом образовању као:

- присуство јасних циљева и мерљивих задатака.
- присуство политика, система и механизма да се реализују циљеви.
- присуство обавезујућих стандарда на академским и административним пољима и на пољу које се тиче инфраструктуре и извора финансирања.
- присуство одредница које појашњавају природу и карактеристике академских програма и диплома које се додељују у различитим дисциплинама.
- присуство система за мерење перформанси и специфичних напредних индикатора учинка који оцењују политике, системе и механизме у оквиру циљева и задатака.
- присуство сталног институционалног система који управља и осигурава квалитет тежећи да прегледу, ревизији и развоју.

Идрис (Idriss 2012: 45) додаје да квалитет значи оцењивање нивоа достигнућа кроз активности или резултате који су дефинисани и потребни за задовољавање захтева стандарда или прописа. Постизање квалитета услуга у високом образовању значи сталан развој и ефикасан учинак високошколских установа како би добиле поверење студентске заједнице, према договореном механизму за процену који је препознат локално и интернационално. Абу Гамга (AbuGhamgah 2009: 2745-2746) препознаје активности квалитета у високошколским установама у неколико тачака:

- Уверавање да образовни програм постиже барем минималне стандарде.
- Помагање новим студентима да се упишу у високошколске установе које

- нуде прихватљиве програме.
- Помагање високошколским установама у идентификовању прихватљивог времена за премештање студената из једне установе у другу.
  - Укључивање свих факултетских чланова и особља у Управу за планирање и институционално оцењивање.
  - Развијање стандарда за издавање професионалних лиценци.
  - Препознавање институција које заслужују помоћ владе.
  - Обезбеђивање јасних и прецизних информација и података студентима, власницима предузећа и другима у вези са квалитетом и степеном понуђених програма.
  - Побољшавање сарадње међу високошколским установама како би се развио оквир за научне дипломе и имплементацију.
  - Издавање доказа о доброј пракси и програмима да би се размотриле и процениле перформансе.

Циљеви активности квалитета у високом образовању настоје да открију слабе и јаке тачке високошколских установа.

2.1.2. Квалитет у високом образовању као постизање циљева

Неки аутори квалитет везују са концептом постизања циљева. Кетлин (Kathleen 1993: 40) дефинише квалитет као прокламоване циљеве који су постигнути кроз познат стандардни критеријум — високошколске установе које су познате по свом квалитету су оне које постижу жељене циљеве у потпуности или до највећег степена. Квалитет са педагошког аспекта представља оно што би требало да се постигне, међутим, квалитет високог образовања има много димензија или аспеката. То захтева постојање индикатора и критеријума који ће се користити за повећање квалитета. Ворнок (Warnock, 1973; узето из Al-Sarairah, 2009: 11) верује да је квалитет образовања директно повезан са јасним циљевима и са постојањем стратегије за развој и припрему курикулума, и професионални развој факултетског члана. Ово укључује тестирање и процену

професионалних перформанси и постојања метода и алата за упознавање са гледиштима студената и послодаваца при процени курикулума уз облик интерног самовредновања.

Готеш и Стенли (Gotesch; Stanley 1997: 5) верују да квалитет образовања има многе циљеве, од којих су најважнији:

1. Развој перформанси свих запослених кроз развој духа колектива и кооперативни развој вештина за тимски рад како би се искористила сва енергија.
2. Консолидовање концепта квалитета под слоганом —радити ствари тачно од првог пута и сваки пут.
3. Постизање квалитативног скока у процесу образовања на основу документације програма и процедура заједно са активацијом правила, одредби, директива и унапређењем студената.
4. Утврђивање образовних проблема у научној реалности и испитивање тих проблема, њихово анализирање и предлагање прикладних решења.
5. Образовна комуникација са владиним агенцијама и организацијама заједнице и сарађивање са одељењима, компанијама и организацијама зарад модернизације и развоја квалитетних програма.

Идрис (Idriss 2012: 47-48) верује да је један од циљева квалитета да смањи бескористан рад, укључујући и понављан рад — квалитет образовања тежи да створи нову организациону културу која одговара сталним променама. Такође тежи да покуша да користи приговоре и сугестије дате од стране студената и родитеља као извор за напредак, и за познавање потребних карактеристика квалитета дипломаца, уз подучавање особља образовне установе. Квалитет образовања тежи да открије како да анализира, уреди и рашчлани проблеме на мање делове који се могу контролисати, и да укаже на слабости у процесима и покуша да их реши.

2.1.3. Квалитет у контексту третирања образовања као робу

Појам интерног и екстерног купца је добро познат у теорији менаџмента квалитета, међутим, Зидан (Zidane 2010: 140) тврди да је идентификовање и дефинисање купца за неке универзитете лако, али да може да буде веома тешко за друге, јер купци услуга неке образовне установе могу бити различити. Мајрон овако (Мурон, 2001) набраја купце производа образовања:

- Сами студенти (купци).
- Родитељи (купци). Они пружају и финансијску подршку деци (студентима).
- Будући послодавци (клијенти). Они морају да учествују у трошковима образовног процеса јер ће искористити предности студентског образовања у будућности.
- Друштво уопште. На пример, Министарство просвете и високог образовања и други владини сектори су купци процеса стварања студента. Они плаћају високу цену да одгаје и подуче студенте. Они желе да студенти буду на високом степену доприноса заједнице.

Пажња на квалитет и обезбеђење квалитета у образовним установама настала је као резултат третирања образовања као било коју робу која се мора такмичити и тежити да задовољи муштерије; студенте, родитеље и заједницу. Високошколске установе широм света траже да прате обезбеђење квалитета и систем за акредитацију, као и да се утврде механизми за обезбеђење квалитета у академским програмима, уз развој мера квалитета и стандарда, у складу са међународним стандардима и условима друштва (Badrkhan; Al- Shwa 2013: 68).

Зидан (Zidane 2010: 139) на основу Демингових идеја сматра да би високошколске установе требало да се фокусирају на бриге купаца из следећих разлога:

1. Постоје неки декани који мисле да знају које су потребе потрошача више од самих потрошача (студената).

2. Постоји традиционална тензија у вези између снабдевача и потрошача, која може допринети постојању њиховог ривалства.
3. Када приме установу или универзитетског потрошача (студента) као улазни елемент, морају да прихвате негативну повратну информација која може да прати ово улагање, где већина образовних установа прихвата готовину, или се бори са негативном повратном информацијом.
4. Већина факултета нема довољно искуства у раду са купцима и студентом и његовим потребама и жељама.
5. Већина факултета и установа има много купаца, тако да је тешко да се задовоље све њихове потребе, које су често контрадикторне.

Ел Рашид (Al-Rashid 1995: 4) квалитет дефинише тако да има све особине и карактеристике које се тичу образовања, што показује квалитет резултата који је потребно постићи. Интерпретација потреба студената у одређене особине као база за образовање и обуку јесте начин да се генерализују услуге образовања и да се оне формирају у циљеве који су у складу са аспирацијама студената.

2.1.4. Фокус на наставу и учење

Многе иницијативе квалитета у високом образовању повезане су са препознавањем потреба за обуком особља и академика како би се помогло студентима да достигну образовне циљеве које карактерише њихова способност да се такмиче и докажу се на локалном и глобалном тржишту рада. Неки други су фокусирани на постизање препознатљивог научног угледа за образовну установу локално и интернационално, или на оцењивање процеса образовања кроз процену индикатора перформанси образовног улагања и резултата. Абдејн (Abdein 1989: 74) квалитет високог образовања дефинише као ефективност педагошког система за промоцију и побољшање културе, вредности и ставова са студентима, посебно њиховим ставовима према својој заједници. Квалитет у високом образовању такође се дефинише као свеукупни напор од стране оних који раде на пољу образовања, како би се подигао и побољшао квалитет образовног производа, у складу са потребама корисника, то јест студената,

родитеља, локалне заједнице или неког другог (Zaher 2005: 157). Ел Бехејри (Al-Beheiry 2005: 211) га дефинише као особину или степен који превазилази образовну услугу и који је повезан са циљевима образовања и договореним критеријумом.

У погледу васпитања, Универзитет Северне Флориде у Сједињеним Државама, увео је индикаторе квалитета и они су следећи (Valeria 1998): унапређење васпитања, резултати васпитања, адекватно време које ученик треба да проведе у програму да би постигао педагошке циљеве, процес селекције студената, поучни програм, планирање и вођење програма, услуге понуђене студентима којима су потребне, курикулум и настава и развој наставног особља.

Атија (Attia 2008: 115-117) додаје да у високом образовању има неколико циљева за квалитет, који су наметнути од стране доба и промена које се дешавају на свим пољима. Међу овим циљевима су:

- Побољшање типа образовних услуга које се стално пружају студенту и повећава им жељу за учењем.
- Побољшање нивоа учинка особља образовне установе.
- Побољшање метода наставе и њихов развој у складу са савременим курикулумом.
- Развој верности и припадању образовној установи.
- Развој духа за тимски рад и сарађивање са свима који су укључени у образовну установу.
- Притисак образовних институција да држе корак са променама у захтевима тржишта рада.
- Смањење грешака или њихово спречавање у процесу образовања.
- Појашњење и дефинисање задатка појединаца и одсека у установи.
- Стварање поверења између образовне институције и корисника, и повећање могућности да се привуку муштерије и минимализују жалбе.

Ел Зајат (Alzayat 2007: 9-12) је квалитет у високом образовању описао као

водећу снагу иза успеха сваког програма, система или курикулума и високо цени ефикасност факултетских чланова и особља како би то постигао.

2.2. Обезбеђење квалитета у високом образовању

Система обезбеђења квалитета може се дефинисати као систем који укључује одговарајућу бригу о свим функцијама организације да би се осигурало постизање нивоа квалитета који корисник жели (Waters 1992: 522). Према студијама Келса (Kells 1992; узето из Sabri Н. А. 2009: 152), —нови талас интересовања и иницијатива за обезбеђење квалитета у високом образовању почео је осамдесетих година прошлог века. У том периоду, спроведене су многе студије и истраживања у вези са квалитетом у напредном образовању у развијеним нацијама Европе и Сједињених Држава.

Као што је Европска мрежа за обезбеђење квалитета (www.enqa.eu) указала, термин —обезбеђење квалитета¹ описује све активности унутар непрестаног циклуса промене (то јест активности обезбеђења и побољшања). Обезбеђење квалитета у високом образовању има важну улогу у националној стратегији развијених и мање развијених земаља. Акредитација се сматра као један од најважнијих начина за обезбеђење квалитета у високом образовању, охрабрење образовних установа да се такмиче унутар земље и у иностранству. Активности обезбеђења квалитета у сектору високог образовања дешавају се кроз процене и акредитацију у високошколским установама, чиме се надгледају сви концепти и процедуре праћене у високошколским установама на глобалном нивоу (Davis; Ringsted: 305).

Ел Наџар (Al-Najjar 2000: 73) је обезбеђење квалитета у високом образовању дефинисао као —интегрисани приступ примењен на универзитету и свим његовим степенима како би особљу пружио прилику да задовоље потребе студената и корисника образовног процеса¹. Обезбеђење квалитета у образовању може се дефинисати као

—група активности, метода и процедура узетих да би се контролисао квалитет образовног производа како би се задовољиле потребе тржишта рада на најбољи

начин и уз најприкладнији трошак (Kistan 1999: 126).

Ченг (Cheng 2003: 204) је обезбеђење квалитета у високом образовању дефинисао као серију систематски планираних процедура неопходних да дају довољно поверења које образовни производ или образовни процес морају имати како би задовољили потребе неопходног квалитета. Гедис (Geddis 2002:8) обезбеђење квалитета види као презентовање планираног процеса разматрања које је организовано за установу или програм како би утврдило степен задовољења прихватљивог нивоа образовања и унутрашње околине установе.

Суштина обезбеђења квалитета је да створи идеју континуалног побољшања и да ради на стварању процеса унутрашњег напретка. Основни елементи који би требало да буду доступни у било којој форми зарад обезбеђења квалитета високошколских установа (Al-Dulaimy; Samerrai 2011: 10-12):

- Постојање визије и мисије, заједно са стратегијом високошколских установа циља да осигура квалитет.
- Ефективно руководство и планови за њихов развој.
- Обезбеђивање програма и полиса за развој радника и свих људских елемената у организацији, подржавање њихових учесника приликом доношења одлука, и делегација власти и одговорности за све појединце да би се достигли циљеви.
- Обимна база података квалитета организована по интегрисаним нивовима индикатора перформанси.
- Систем менаџмента, организациона структура и функционални дизајн који ће ефикасно максимизирати ефикасност у учинку рада.
- Усвајање јасних процедура које воде до унапређења квалитета и прецизно мере учинке уз упоређивање стварних учинка са стандардима.

Обезбеђење квалитета је свачија одговорност, стога је обезбеђење квалитета текући процес, а не фазни процес попут процеса акредитације.

Потребни су нам добри предавачи и мотивисани студенти са вештинама које су потребне у радном животу, а што се може постићи једино кроз обезбеђење квалитета (Abdul Muti 2015: 12). Према Имам и Ахмеду (Imam; Ahmed 2012: 85) систем обезбеђења квалитета укључује следеће:

1. Унутрашња провера обезбеђења квалитета коју чини образовна установа кроз разматрање програма од стране интерних и екстерних арбитра.
2. Надгледање квалитета у образовним установама од стране Ауторитета за обезбеђење квалитета.
3. Ревизија програма образовне установе од стране Ауторитета за обезбеђење квалитета.
4. Акредитација од стране Ауторитета за обезбеђење квалитета.
5. Процењивање истраживања спроведеног у образовним установама од стране оних који воде то разматрање.

2.3. Концепт акредитације у високом образовању

Акредитација се сматра за једно од најважнијих начина обезбеђења квалитета у високом образовању. Она охрабрује високошколске установе да се такмиче унутар земље и у иностранству. Акредитација је процедура где овлашћена странка (на пример тело за националну акредитацију или тело за професионалну акредитацију) успоставља и додељује формалну дозволу да је организација (лабораторија, компанија за сертификацију, образовне установе или друге организације) или особа која је компетентна да обавља одређене дужности (DPI 2006). Акредитација академских установа најчешће је повезана са процедуром формалног препознавања да су утврђени циљеви квалитета академских установа постигнути (Orsingher 2006). Критеријум или стандарди за акредитацију образовних установа садрже принципе које образовне установе морају да усвоје и на основу којих ће успоставити своје циљеве квалитета и квантитета. Ти циљеви ће, након испуњења, постати предуслови за акредитацију образовне установе (Orsingher 2006).

Национални критеријум или стандарди за акредитацију високошколских

установа могу бити мање-више прецизни у одређивању принципа или услова, али обично представљају минимум који образовне установе морају да испуне. Национални стандарди за акредитацију, процедуре за акредитацију и начин селекције ауторитета за националну акредитацију разликују се од земље до земље, чак и у Европи, упркос иницијативама за утврђивање европског оквира за обезбеђење квалитета у високом образовању (Kohoutek 2009).

Бројни аутори указују на различитости и на потребу за развојем одређених приступа обезбеђењу квалитета и акредитацији у високом образовању. Различити приступи акредитацији могу се видети на многим примерима различитих дефиниција

- **као претежно формална активност.** Акредитација је —комплет критеријум¹¹ за осигурање да образовна установа има све људске и материјалне ресурсе, сразмерне савременим развојима и глобалним изазовима. (Al-Trifa 1998: 694).
- **као инструмент за постизање квалитета образовног процеса.** Акредитација је ефикасан и ефикасан инструмент за обезбеђење квалитета процеса и академских програма, и да осигура квалитет образовног процеса, његов учинак и континуитет његовог развоја (Imam; Ahmed 2012: 22). Акредитација је такође позната као институционална научна активност усмерена ка напредовању и побољшању образовних институција и програма студија, која је ефикасан и ефикасан инструмент за обезбеђење квалитета образовног процеса, исхода и континуитета његовог развоја (National Quality Assurance and Accreditation 2004). То је неопходан процес за развој реалности образовања и његових програма да осигура квалитет и извршност у постизању циљева ефикасно и ефективно (Hussien 2005, 172- 173).
- **као процес препознавања или овлашћења високошколске установе.** Акредитација је дефинисана као —институционална активност усмерена ка промовисању и подизању нивоа образовних установа и академских програма¹² (Imam; Ahmed 2012: 22). Акредитација је процес који одређује да ли установа нуди програме и курикулуме који могу бити

самовредновани или нуди материјале који су предмет континуиране процене. Агенција за акредитацију сведочи да је критеријум за акредитовање курикулума сразмеран наградама које су му дате, и да су коришћене методе сразмерне циљевима. Тело која додељује акредитацију зове се тело за акредитацију. Тело за акредитацију познато је као —тело поверено за постављање стандарда процене квалитета установа или образовних програма, за процену ових установа или програма и њихово оцењивање да би утврдило да ли су квалитетне или не на пољу које описује (Carter 1973: 6). Неки га дефинишу као —препознавање академске компетентности било које установе или образовног програма на пољу стандарда заснованог на квалитету, који су издале специјализоване академске установе и организације на локалним и регионалним нивоима. То их чини квалификованим за добијање поверења академика и циљаних муштерија (Al-Dahshan 2007: 17). Акредитација је дефинисана као практични процес који тежи да образовним институцијама омогући одржавање карактеристичних црта, то јест идентитета који је препознатљив локално и интернационално. То јасно одсликава успех примена стратегија и ефективних мера зарад побољшања квалитета својих операција, активности и учинка на начин који одговара или премашује очекивања корисника и достиже висок ниво њихове задовољства (Habib 2012: 250).

- **као процес систематичног прикупљања података и информација у виду базе за мере квалитетног напретка.** Шехата (Shehata 2003: 54) дефинише акредитацију као "не одлуку која се може донети за одређену установу, већ као пакет мера које почињу од сакупљања обимних и истинитих информација о установи." Затим, ова информација мора да се анализира и расправи како би се закључиле неопходне препоруке и одлуке. Установа ће касније извршити поступке како би побољшала образовни процес у установи. Понд (Pond 2002: 189) акредитацију дефинише као поступак намењен да процени установу или програм на пољу њиховог капацитета да ојача стандард квалитета, то јест, акредитација се може посматрати као процес оцењивања квалитета образовних нивоа установе од стране

специјализованог тела. Постоји одређени критеријум процене за више поља образовног процеса, кроз који се препознаје установа или програм који установа пружа, уз то да су активности које се практикују у оквиру стандарда и индикатора предодређених од стране тела за акредитацију.

Процес акредитације мора се јасно окарактерисати како би допринео достизању својих циљева. То ће успети кроз самовредновање образовних установа да би се истакле снажне тачке поправе тачке слабости (Al-Gayar 2009: 105). Многе арапске земље су покушале да примене обезбеђење квалитета и систем за акредитацију. Такође су успоставиле тела за осигурање образовне једнакости. Упркос утврђивању ових тела, многи услови и концепти везани за систем образовања и даље морају бити истакнути и дефинисани (Al-Maraghi 2008: 29-30). Циљеви обезбеђења квалитета и акредитације у високом образовању такође морају бити истакнути и дефинисани као што је рекао Драдака (Dradakah 2011: 5-6).

- Побољшање квалитета у високом образовању и обезбеђење да ће установе достићи одређен ниво квалитета и одржати га. Ово се сматра минималним степеном обавезних услова да би се постигао квалитет.
- Интерес да се подигне ниво свих елемената система било које високошколске установе; интерес за подизање циљева, курикулума, менаџмента и др.
- Ојачање кредибилитета високошколских установа пазећи да се достигне степен образовне и научне изврности, коју карактерише висок степен квалитета посебних спецификација и стандарда, осигуравајући им заслугу или признање. Дефинисање задатака и одговорности за сваког појединца унутар високошколске установе, уз демонстрацију како да раде свој посао са високим степеном квалитета и вештине.
- Периодично вршење самовредновања на организован начин за сав материјал и моралне елементе високошколских установа, што осигурава редовну ефикасност.

- Охрабривање континуалног напретка и развоја образовних програма које нуде високошколске установе, али и на свим пољима и њиховим елементима.
- Проналажење и охрабривање сајамских такмичења између високошколских установа, како би се стимулисао приступ вишим степенима квалитета. Виши степен достиже се кроз доделу акредитације и декларацију степена класификације у квалитету (одличан, врло добар, добар) у разним медијима, како би припадници заједнице и њихова званична тела имали сазнање о овим установама и њихов научни и образовни степен.

2.4. Историја акредитације у високом образовању

Квалитет је био стална брига универзитета од раних дана њиховог оснивања (Amaral 2014). Покрет акредитације појавио се у Сједињеним Државама у касном деветнаестом веку. Увежбао је највећи утицај на начине обезбеђења квалитета у високом образовању какво је данас познато (Hussien 2005: 28). Према Адаму (Adam 2007: 424), идеја академске акредитације се у Сједињеним Државама појавила 1871. године као резултат постојања неколико различитих образовних установа и није постојао централни систем за критеријум. Ову делатност направили су неки запослени на Универзитету у Мичигену у Сједињеним Америчким Државама. Они су посетили секундарне образовне установе како би били сигурни да оне имају одговарајући степен ефикасности и изврности што дипломцима омогућава да се упишу на универзитет без пријемног теста. Према Саједу и Насефу (Sayed; Nassef 2006: 14-15) они који су одговорни за секундарне образовне установе у Новој Енглеској и другим државама, почели су да организују регионална тела за акредитацију како би превазишли проблеме критеријума за пријем. Прва установа за акредитацију (NEASC, Асоцијација за факултете и средње школе Нова Енглеска), појавила се 1885. године. Према Калилу (Khalil 2011: 189), фокус ове Асоцијације је првобитно био усмерен на средње образовне установе, а почетком 1913. године на програме за процену и акредитацију високошколских установа. Национални комитет за акредитацију квалитета (NCA) основан је 1949.

године, а нека локална тела за акредитацију и квалитет образовања су основана у великом броју у средњим, северним, јужним и западним државама (Al-Bahnasawi 2006: 37).

Акредитација у Сједињеним Државама има два облика: институционалну акредитацију и професионалну акредитацију. Процес обезбеђења квалитета дешава се кроз процесе акредитације који осигуравају да они који су одговорни за образовање одрже минималне стандарде квалитета и образовне сигурности и административне процесе и друге услуге које су за то везане. Акредитација се врши кроз приватне непрофитне организације. Акредитација је сталан процес у Сједињеним Државама. Процедуре акредитације у Сједињеним Државама могу се сумирати у неколико корака: студија о себи установе у виду припреме писменог резимеа тренутног статуса организације, затим провера колега, и на крају, тим за акредитацију посећује установу да би упоредио реалност са оним што је објављено у студији о себи установе. Потом, тело за акредитацију или додељује акредитацију, или не. Процес акредитације дешава се у периоду који варира од неколико година до десет година (Sanjaya 2007: 62-63).

Покрет за акредитацију у високом образовању Велике Британије сматран је за најсавременији, уколико се пореди са америчким искуством. Према Атији и Захрану (Attia; Zahran 2008: 12), одговорност за акредитацију додељена је саветима за финансирање високог образовања у Енглеској и Велсу 1992. године. Ови савети процењују квалитет образовања у високошколским институцијама које финансирају. Метод који је 1995. године коришћен за процену има три сврхе:

- да охрабри побољшање и развој,
- да јавности ефикасно пружи информацију о квалитету високог образовања засновану на циљевима које свака установа одреди, и
- да осигура приступ давања вредности јавном новцу који је уложен у високо образовање.

Године 1997, одговорност је прешла на Агенцију за обезбеђење квалитета и образовања, тело које покушава да пружи и побољша јавно самопоуздање у

квалитету високошколских установа у којима процес почиње у самој установи или универзитету. Тамо се врши самовредновање које прати прелиминарно оцењивање самовредновања, затим теренска посета установи, а затим припрема завршног извештаја. Свака установа има канцеларију за обезбеђење квалитета која координише напоре за процењивање. Тело за обезбеђење квалитета сматра се независним невладиним телом. Студија Троуа (Trow 1999: 74) о процени учинка у образовним установама у Великој Британији показала је да би тела за акредитацију, владе и научници требало да учествују у процењивању ових установа, узимајући у обзир да нико не би требало сам да одрати тај посао, па чак ни сама установа.

Свеукупно, главни критеријум за програме који желе да одрже акредитацију у земљама Европске уније бавио се темама које се морају узети у обзир приликом додела акредитације или процене квалитета научних програма. Притом, оцењивање се не треба ограничавати на: генералне циљеве и вештине које су стечене за програм (јасноћа циљева за сваки предмет, садржај и процена), установе и материјалне ресурсе (библиотеке, лабораторије, информациони систем итд); бављење студентима (методе које се користе у настави, пријемни механизми и ваннаставне активности) и чланове факултета (степен и искуство наставника, студентске службе, надзор, вођење, саветовање и социјална помоћ). Поред потребе да се резултати учења процењују, ту су и системи квалитета за побољшање и сталан развој учинка ових програма (Attia; Zahran 2008: 13-14).

У Јапану, први систем за акредитацију појавио се 1947. године у виду оснивања система специјализованог за акредитацију, под именом Јапанска агенција за акредитацију универзитета. То је непрофитна и невладина установа, чији је циљ да поправи квалитет у високом образовању кроз самостални развој. Један од разлога што агенција није задовољила очекивања на почетку свог оснивања био је то што је Министарство просвете контролисало све функције акредитације (Yukimasa; Masateru 1997: 331). Кина има више од пет стотина установа за квалитетну акредитацију и пријаву за њу. Стога, очекиван је убрзан раст на пољу квалитета образовања. У последње две деценије, више од 3000 образовних установа било је акредитовано у погледу њихове усаглашености са

стандардима квалитета. Оне постоје у неколико земаља Азије, укључујући Вијетнам, Камбоџу и део Азијске уније (Abdel-Ati 2007: 164). У Африци, Јужна Африка сматра се једном од првих земаља која је усадила образовне стандарде за акредитацију. Са планирањем и усађивањем је почела 2001. године, а потом је Кенија 2002. године почела да прати планирање и имплементацију (Abdel-Ati 2007: 386-387).

Што се тиче арапских земаља, Унеско указује да су обезбеђење квалитета и системи за акредитацију и даље скоро појава. Арапска мрежа за обезбеђење квалитета у високом образовању основана је 2007. године. Ова мрежа обухвата неколико земаља, укључујући Либију. То је непрофитна невладина организација. Њен циљ је да пронађе механизам да арапске земље размењују информације о обезбеђењу квалитета, да постави стандарде за обезбеђење квалитета, да побољша комуникацију између арапских агенција за обезбеђење квалитета и да рашири добра искуства на пољу обезбеђења квалитета (више видети на www.anqahe.org).

2.5. Типови акредитације у високом образовању

Уопштено, типови акредитације у високошколским установама могу бити другачије и специфичне у различитим земљама и образовним системима. Неке земље, углавном оне у транзицији и развоју, имају обавезну националну акредитацију високошколских установа. У мање развијеним земљама, акредитација високошколских установа је добровољна и обезбеђена од стране универзитетских удружења и независних организација. У глобалу, постоје три типа акредитације у високом образовању: институционална, академска и професионална. Врсте акредитације могу бити разнолике у вези са националним полисама и стратегијама образовања.

Институционална акредитација у високом образовању такође се зове генерална или прва акредитација. Овај тип акредитације сматра се основним правилом на ком се наредни тип акредитације може изградити. Неопходни корак у започињању посла и осигурању јесте да се осигура да ли је образовна

установа задовољила све потребне генералне критеријуме и услове, како би обухватила све елементе: њена улагања, процесе и производе. То је зато што овај тип акредитације укључује препознавање свеобухватног ентитета установе. Уколико је потврђена доступност ових стандарда, прелазимо на академску или програмску акредитацију која је други тип акредитације и прати институционалну акредитацију у примени (Schade 2003: 287). Овај тип акредитације често се може сматрати првом лиценцом у проверавању да ли је установа задовољила све прелиминарне основне захтеве. Потом се прелази на академску акредитацију како би се процес акредитације у потпуности завршио. Према Марџори (Marjorie 2004: 9), процес институционалне акредитације генерално се фокусира на установу као целину и обухвата следеће области: организацију и функционисање високошколских установа и њихове циљеве; руководство и одговорност, академске програме; наставно особље, наставна средства (библиотеке, лабораторије, образовне технологије); студенте, студентске сервисе, физичке установе и финансијска средства.

Академска акредитација, која се често зове и програмска или иницијална акредитација. Односи се на —препознавање академске ефикасности за било коју установу или образовни програм у виду задовољавања критеријума за дозвољени квалитет које су издала тела и специјализоване академске установе. Ова акредитација је додељена након што установа добије институционалну акредитацију. Она једино може бити додељена годину дана након дипломирања барем прве групе, како би се осигурало да је добијена интегрисана оцена и детаљан преглед свега што је везано за наставне програме у свим фазама, чланове факултета, њихове квалификације, истраживања активности и искуства, као и студенте и њихова месечне и коначне перформансе током испита, њихове академске досијее, уз пружање различитих образовних средстава.

Професионална акредитација. Она значи —препознавање компетентности за праксу одређене професије у виду стандарда које су издала тела и професионалне организације, специјализоване на локалним, регионалним и међународним нивоима, као на пример уније, везе и еснафи, који су везани за

сваку професију]. Специјални договори између професионалних и образовних установа често су одржавани како би се развиле контроле, академски прибор и практична обука, што је довољно да додели академском програму неку врсту рехабилитације. Зато, дипломац је ослобођен неколицине тестова или свих тестова. То може да значи да неки професионални академски програми треба да добију две акредитације, од којих једну додељује тело одговорно за академску акредитацију, а другу тело одговорно за професионалну акредитацију (Schade 2003: 286).

2.6. Јавне иницијативе за унапређење квалитета у високом образовању

Обраћање пажње на квалитет у високом образовању почело је још од оснивања високошколских установа у Европи. Према Хусеину (Hussien 2005), први модел за контролу квалитета утврђен је у Француској, где је ауторитет који је одвојен од образовне установе надлежан за процес контроле квалитета. У почетку, овај ауторитет био је Католичка црква, а после ње ауторитет је доспео у контролу државе. Други модел појавио се у Британији. Историјски корени овог модела досежу до средњовековних аспирација вођа на Универзитету у Оксфорду и Универзитету у Кембриџу. Ове аспирације теже независности од било ког спољашњег тела. Факултети у Британији су били независни и њима су руководили академици који су имали ауторитет да именују главе универзитета и да контролишу квалитет на својим универзитетима (Hussien 2005: 27).

У Сједињеним Државама, за време деведесетих година прошлог века, неки академици су изразили незадовољство због слабости система образовања. Један од разлога за ову слабост је одсуство стратешких циљева и мањак неопходног (суштинског) за обезбеђење квалитета. Сви су се сложили да се побољшање и квалитет образовања неће догодити због повећања финансирања. Догодиће се као резултат оптималне употребе средстава (Qadoumi 2008: 52). Године 1991. у Сједињеним Државама била је основана непрофитна група под именом Иницијатива за национални квалитет образовања. Ова група тежила је да

поправи образовне процесе кроз основе квалитета. Фокус је усмерила на потребу да се привуче пажња на квалитет образовања. Ова група је постигла изненађујући напредак на факултетима и универзитетима на пољу квалитета перформанси (James; James 2009).

Окупљање Међународне конференције за обезбеђење квалитета у образовању које је одржано у Монтреалу у Канади 1993. године помогло је ширењу идеје о обезбеђењу квалитета у образовању, поготово у Северној Америци и Европи. Један од резултата исхода конференције било је оснивање међународних центара за оцењивање и обезбеђење квалитета у неким европским универзитетима. Један од најважнијих резултата ове конференције, након препорука, било је оснивање многих центара и тела за обезбеђење квалитета чијих је тела или институција било око седамдесет 1995. године. Та тела била су одговорна за мере квалитета у високошколским установама (Zidane 2010: 122).

Према Калпину и Донелију (Calpin; Donnelly 2006: 28) —У Западној Европи, земље попут Француске, Енглеске и Холандије су међу већином европских земаља у којима се одигравају процес оцењивања и контрола квалитета образовања, вероватно на другачији начин од америчког система. Од декларације Болоње 1997. године, која тежи доследном систему универзитетског образовања, европске земље узеле су иницијативу да организују образовни систем како би биле ближе декларисаном распореду Болоње. Европа је такође, као самостална јединица, почела да ствара одговарајуће механизме за праћење квалитета високог образовања у својим различитим земљама, уз наглашавање једнакости тржишта рада. Према Ел Себои (Al Seboa 2011: 15), један од главних циљева који Болоњска декларација жели да постигне јесте усвајање система сертификата, који се може упоредити како би се у свету промовисала конкуренција европског система високог образовања. Тиме се побољшавају студентска и наставничка слобода кретања приликом превазилажења препрека и европска сарадња у обезбеђењу квалитета зарад развијања упоредивих система.

Важно је ојачавање неопходних европских димензија у високом образовању, посебно у вези са развојем курикулума. Европска мрежа агенција за обезбеђење

квалитета високог образовања је основана 2000. године да би распространила информације, искуства и најбоље праксе обезбеђења квалитета у високом образовању међу европским агенцијама за обезбеђење квалитета, званичним властима и високошколским установама. Рад ове мреже агенција зависи од три принципа (El-Seboa' 2011: 16-18):

1. Поштовање разноликости система високог образовања у Европи пре него покушавање да се развије уједињен европски систем обезбеђења квалитета.
2. Прихватање одговорности за основно обезбеђење квалитета зависи од академских установа.
3. Ојачавање сарадње међу агенцијама за обезбеђење квалитета на европском и интернационалном нивоу, уз подржавање интернационалног заједничког улагања у обезбеђење квалитета.

Према Џуми и Мухамеду (Jumma; Mohammed 2009: 432), 1997. године у Великој Британији основана је Тело за обезбеђење квалитета као цивилна асоцијација са посебним крајњим циљем — да направи оквир обезбеђења квалитета и стандарда квалитета високог образовања. Први систем за акредитацију започет је у Јапану 1947. године тако што је основан специјални систем акредитације под називом Јапанска асоцијација за акредитацију квалитета (JUAA). То непрофитна је асоцијација која је независна од владе и тежи да побољша квалитет високог образовања кроз самосталан развој (Al-Dahshan 2007: 139).

Заједничке иницијативе за квалитет високог образовања у арапским земљама започет је углавном у последње две деценије. Концепт квалитета у високом образовању појавио се у глобалним медијима након конференције Унеска, одржане у Паризу 1993. године. Што се тиче арапских земаља, Унеско је 1998. године организовао Арапску регионалну конференцију о високом образовању. Конференција је одржана у Бејруту и названа је —Високо образовање у арапским земљама у двадесетом веку (Imam; Ahmed 2012: 1). Конференција је истицала важност квалитета у високом образовању и охрабрила је арапске земље да поставе стратегију и оцене квалитет високог образовања.

Издала је Бејрутску декларацију и ургирала системе високог образовања да им приоритет буде квалитет образовних програма, образовне методологије и производа. Подстицала их је и да развију стандарде за обезбеђење квалитета и да постави механизме за акредитацију академских и институционалних програма (Bashur 2005: 127).

Децембра 2001. године, Осма конференција за министарства и званичнике високог образовања и научног истраживања у арапским земљама одржана је под називом —Степен квалитета у високом образовању и научном истраживању у арапским земљама и његова улога у суочавању будућих изазова. Најважније препоруке биле су позивање арапских земаља да поставе арапске стандарде за квалитет и академску изврност и утврђивање националних тела и савета за обезбеђење квалитета у високошколским установама (Bashur 2005: 128).

Конференција арапских министарстава која је одговорна за високо образовање је 2002. године апеловала на земље чланице да успоставе национална тела за акредитацију и обезбеђење квалитета као локални механизам под покровитељством Удружења арапских универзитета. Међу арапским државама које су узеле вођство у усвајању закона, прописа и процедура везаних за акредитацију и обезбеђење квалитета биле су Јордан, УАЕ, Оман, Саудијска Арабија и Палестина (UNESCO 2003: 4). У последњим месецима 2003. године, Унеско је у сарадњи са Удружењем арапских универзитета финансирао конференцију у Дамаску. Конференција је поред својих препорука нагласила потребу да се утемеље механизми контроле квалитета и да се промовише култура оцењивања и акредитације на арапским универзитетима. Слични напори били су уложени у касније арапске конференције (Десета конференција у Јемену 2005. године).

Као резултат, неке арапске земље успоставиле су савете и тела да осигурају квалитет и акредитацију. Арапска мрежа агенција за обезбеђење квалитета у високом образовању покренута је 2007. године као невладина непрофитна независна организација у сарадњи са Међународном мрежом агенција за обезбеђење квалитета у високом образовању. Арапска мрежа

оперише у сарадњи са Федерацијом арапских универзитета као би била —платформа за размену информација и ширење сазнања и да побољша професионално искуство агенција националног обезбеђења квалитета. Има циљ да ојача сарадњу између упоредивих организација за обезбеђење квалитета у арапским земљама и да развије сарадњу са другим мрежама обезбеђења квалитета у регији и у свету. Истина је да је већина арапских земаља, а посебно оне које припадају Савету за сарадњу заливских земаља, направило фундаментално и конкретно достигнуће као плод тог труда. Нико не може да негира да се нова генерација арапских академика, која се образовала на престижним америчким и европским универзитетима, придружила академском тиму на неколико универзитета у арапском свету. Курикулум је ажуриран, барем формално, и сви су бранили важност научног истраживања и развили су програме дипломирања који воде до докторских диплома. Владе су поставиле нова тела за акредитацију и обезбеђење квалитета високог образовања, државне комисије за акредитацију и изједначавање диплома, као и одељења која брину о организацији универзитетских, посебно на приватним универзитетима (El-Sebo' 2011: 12-14).

Извештај који је Светска банка издала фебруара 2008. године, назван је —Неоткривени начин за реформисање образовања на Средњем истоку и Северној Африци, и открио је да су земље Средњег истока и Северне Африке доживеле успехе и одличан напредак у реформи својих образовних система. Али, та достигнућа и даље нису велика као достигнућа других земаља са истим степеном економског развоја. Поред тога, однос између образовања и економског раста и даље је слаб. Рупа између образовања и запослености још увек није попуњена. Извештај наглашава важност да земље те регије морају да спроведу више реформи како би достигли образовање доброг квалитета (Sabri H. A. 2009: 149-150).

На основу горе наведеног, примећујемо да се концепт квалитета и његовог осигурања није скоро појавио. Напротив, квалитет образовања одувек је био циљ који су све развијене и мање развијене земље тежиле да испуне. Одувек су тежиле да постигну економски, социјални и политички развој. Мање

развијене земље генерално, а развијене земље нарочито, морају да уложе више труда како би постигле образовни квалитет. Такође морају и да пронађу најбоље методе и механизме како би осигурале такав квалитет.

Облици сарадње између Глобалних тела за обезбеђење квалитета су (Al-Ayoubi 2007: 3-4):

1. **Сарадња на глобалном нивоу:** представљена је у Међународној мрежи за агенције обезбеђења квалитета у високом образовању. То је једина мрежа која укључује чланове из више од педесет земаља, са више континената, из регионалних организација, и из подрегионалних и независних организација.
2. **Сарадња између регионалних и подрегионалних мрежа:** пример овога је сарадња између Европске асоцијације за обезбеђење квалитета у високом образовању и подрегионалних мрежа попут Мреже агенција за обезбеђење квалитета у високом образовању централне и источне Европе и Мреже агенција за земље немачког говорног подручја. Ова мрежа (ENQA) повезује ове организације и сличне националне организације.
3. **Сарадња између неколико области:** као на пример сарадња Азије, Аустралије и Пацифичких острва са Азијско-пацифичком мрежом за квалитет.

Билатерална сарадња две или више организација види се на примеру сарадње Шпанске мреже агенција (Национална агенција за обезбеђење квалитета и акредитацију у високом образовању; ANECA) и мреже агенција —Иберијско-америчка мрежа агенција за акредитацију у високом образовању¹¹ (RIACES). Такође, постоје и неке глобалне мреже агенција за квалитет (Al-Ayoubi 2007: 5):

1. Међународна мрежа агенција за обезбеђење квалитета у високом образовању (INQAANE).
2. Европске мреже:

- Европска асоцијација за обезбеђење квалитета (ENQA), Европска комисија за обезбеђење квалитета у високом образовању.
  - Мрежа агенција за обезбеђење квалитета у високом образовању централне и источне Европе (CEE).
3. Мреже агенција Азије и Пацифичких острва.
- Азијско-пацифичка мрежа за квалитет (APQN).
4. Латиноамеричке мреже агенција:
- Иберијско-америчка мрежа агенција за акредитацију у високом образовању (RIACES).
  - Мрежа агенција за инжењерске институције Латинске Америке (REDICA).

Што се тиче арапских земаља, 2007. године основана је Арапска мрежа агенција за обезбеђење квалитета у високом образовању (ANQANE). Сматра се веома модерном у односу на агенције за међународно обезбеђење квалитета. Њен циљ је да пронађе механизам да арапске земље размењују информације о обезбеђењу обезбеђења квалитета и ојачају контакт између тела за обезбеђење квалитета у различитим земљама. Нека од тела за обезбеђење квалитета у арапским земљама и развијеним земљама су:

- Савет за акредитацију високог образовања у Сједињеним Америчким Државама (SHEA).
- Агенција за обезбеђење квалитета у високом образовању Велике Британије (QAA).
- Национални комитет за евалуацију у Француској (CNE).
- Јапанска асоцијација за акредитацију универзитета (JUAA).
- Комисија за академску акредитацију у Уједињеним Арапским Емиратима (CAA).
- Национални ауторитет за обезбеђење квалитета и акредитацију у Египту

(NAQAAE).

- Национална комисија за процену и академску акредитацију у Саудијској Арабији (NSAA).

Ово је само пример неколико од многих приватних тела за акредитацију у неким земљама света. Постоје и нека тела само за професионалну акредитацију која су специјализована да испуне одређене стандарде неке професије попут медицине, инжењеринга, администрације и других.

2.7. Проблеми обезбеђења квалитета у Арапском свету

Упркос свом труду који арапске земље улажу да би постале конкурентне на пољу високог образовања, на пример, покушавају да достигну напредне позиције у међународном рангирању универзитета, или да смање стопу незапослености међу својим дипломцима, већина ових подухвата није успела. Резултати који су постигнути у квалитету образовања и обезбеђење квалитета у високошколским установама нису на жељеном нивоу. Ово је потврђено на Арапској регионалној конференцији, одржаној у Каиру 2009. године. Тада је истакнуто да су напори уложени у обезбеђење квалитета дали скромне резултате; обезбеђење квалитета се фокусира само на општи оквир или степен организације; активности обезбеђења квалитета нису успеле да уђу и продубе критична поља на универзитету (нпр. квалитет наставе и објеката). Прави изазови засновани су на следећем питању: да ли арапске земље треба да утврде свој начин побољшања квалитета образовања или треба да примене праксу развијених земаља, или да само прилагоде добру праксу развијених земаља како би биле успешније?

На основу претходног, Ел Холи (Al-Holy 2012: 210-212) се окренуо неким од предложених механизма, који арапским државама осигуравају квалитет у високом образовању. То је резимирано у следећем: оснивање тела/савета како би се осигурао квалитет високог образовања у свим арапским државама; формирање тела да осигура квалитет у сваком арапском универзитету или високошколској установи, да шири културу квалитета међу академицима, администраторима и студентима, да нагласи улогу вишег руководства и подржи

мотивацију и ресурсе за квалитет на универзитету; квалитет наставног особља на универзитету, што захтева добру селекцију на основу академских стандарда, правичних интервјуа и стални професионални развој наставног особља кроз обуку, засновану на потребама у одређеним пољима.

Студије које се односе на високо образовање у високом образовању у арапским земљама уопште, и студије које се односе на ситуације у свакој арапској држави појединачно, показале су значајан уложен труд како би побољшале високо образовање. Знаци слабости производа и даље постоје. Они се јављају јасно у високим стопама незапослености међу дипломцима и у мањку ефикасне радне снаге. Штавише, високошколске установе у арапским земљама последњих година су се фокусирале на повећање броја студената, што значи да су се фокусирали на квантитет, а не на квалитет дипломаца. Из тог разлога, било је неопходно да високошколске установе арапских земаља примене систем обезбеђења квалитета и академску акредитацију, како би осигурали развој високог образовања (Obeidi 2009: 16).

Док развојне политике у већини арапских држава циљају да обезбеде бесплатан приступ високом образовању, притом омогућавајући већи прилив чланова претходно искључених социјалних група, те политике су универзитете у великом броју трансформисале у наставне установе. Средства намењена за истраживање развоја модуларизованих дипломских и постдипломских истраживачких програма нису довољна (Mazawi 2005: 150). Можда су најтежи изазови они који се тичу квалитета образовања; то је вишедимензионални концепт који укључује неколицину компоненти, које је дефинисала.

Светска конференција високог образовања 1998. године (WCHE). Активности такође могу укључити и механизме обезбеђења квалитета попут интерних самовредновања и екстерних рецензија владиних и приватних високошколских институција, као и установа независних националних тела. (El Hassan 2013).

Концепт обезбеђења квалитета се у скорије време проширио међу мање развијеним земљама, иако је његова примена под утицајем трендова који су превладали у развијеним земљама. Акредитација се суочавала са многим потешкоћама у земљама у развоју. Сизар (Cizar 1997: 43) се на неке од њих осврће

како следи:

1. Неке програме нуди само једна установа и не постоји ниједан сличан програм који би се упоредио.
2. Страни стручњаци можда неће бити слободни у време процеса оцењивања.
3. Финансијска средства која су потребна за позивање страних експерата можда неће бити доступна.
4. Национални језик може да представи препреку у процесу оцењивања.
5. Студија о себи не пружа довољно информација.
6. Неутрални спољашњи аутсајдери можда неће бити доступни.
7. Проблеми везани за промотивну природу извештаја и њихова крхкост.

Постоји много проблема и препрека са којима ће се високошколске установе суочити. Према Имам и Ахмеду (Imam; Ahmed 2012: 27-28), препреке у примени стандарда обезбеђења квалитета у високошколском систему су следеће:

- Недостатак усаглашености између културе организације и концепта обезбеђења квалитета.
- Недостатак усаглашености академског, административног и финансијског услова за оно што је неопходно да се обезбеђење квалитета примени на нивоу —тренутне филозофије образовања, циљева, структуре и обрасца високог образовања, перформанси факултетских чланова, научних истраживања, дипломских студија, инструмената образовног процеса, материјалних средстава и финансирања високог образовања.
- Неучествовање радника у примени обезбеђења квалитета и у развоју планова и стратегија за континуално побољшање.
- Неадекватан квалитет образовних услуга које се пружају студентима и неодговарајући ниво и доследност квалитета услуга у односу на њихове жеље и очекивања, уз поштовање књига и учинка факултетских чланова и метода оцењивања које су коришћене.
- Одсуство везе између факултета и сектора тржишта рада у виду развоја

курукулума и његовог усклађивања са захтевима тржишта рада.

- Отпорност особља установе да се уведу промене (особље установе одбија промену.)
- Очекивање тренутних резултата; краткорочних резултата.

Такође, Ел Башари (Al-Bashaireh 1993) додаје да су ограничења стандарда квалитета у високошколском систему следећи:

1. Препреке везане са административним ограничењима у систему тржишта рада.
2. Техничко особље није квалификовано да се бави модерном технологијом и системима.
3. Студијски програми су ограничени на традиционалне услове.
4. Мањак подршке и учешћа установа, великих компанија и бизнисмена у процесима обезбеђења квалитета у образовним установама.
5. Недостатак корелације између високошколског система и укупних планова за развој у заједници.
6. Мањак интересовања истраживача да присуствују научним конференцијама.

Према студији Ел Џубурија и Аднана (Al-Jubouri; Adnan 2013: 138-139, најважнији проблеми обезбеђења квалитета у високошколским установама у арапским земљама могу се систематизовати као:

1. Научни и технички јаз између наших земаља и развијених земаља.
2. Мноштво закона и прописа и недостатак јасноће.
3. Недовољно обраћање пажње људским аспектима на послу.
4. Слабо финансирање и неуравнотежен раст универзитетског образовања.
5. Недоступност интегрисане базе података за различита поља рада на универзитету.

6. Мањак пажње посвећене вишем руководству и принципима и пракси квалитета.
7. Недостатак интересовања за факултетске чланове и администраторе и принципе квалитета, јер имају слаб утицај на образовни процес пошто верују да је он непримењив.
8. Недостатак сарадње многих факултетских чланова и административних званичника са онима који су одговорни за квалитет. То је зато што су одговорности које се од њих траже и зато што не желе да себи повећају терет.
9. Планирање покрета према квалитету није исправно, и недостатак јасноће циљева које установа тежи да постигне.
10. Лош квалитет људских ресурса специјализованих за поље обезбеђења квалитета и људске ресурсе.
11. Недостатак интегрисаног стратешког плана за квалитет.
12. Ограничена и неквалитетна обука коју запослени добијају, која их припрема за рад на квалитету и програме сталног побољшања.
13. Неслушање и неразумевање аспирација корисника образовног процеса, и не узимање предности њихових погледа кроз повратну информацију.
14. Слаб ниво знања студената који су завршили средњу школу, поготово у енглеском језику, компјутерским вештинама и комуникационим вештинама.

3. Приступи обезбеђењу квалитета, стандардима за акредитацију и акредитацији високошколских установа у неким развијеним и арапским земљама

Да би се истакла најважнија искуства на пољима образовног квалитета, обезбеђења квалитета, акредитације у високом образовању, у овој секцији је пружен преглед најбитнијих искустава у обезбеђењу квалитета у високом образовању у развијеним земљама (Сједињене Америчке Државе, Велика Британија и Јапан), неке арапске земље и земље у развоју које су постигле позитивне резултате. Овај приказ тежи да повећа разумевање снаге и слабости и како искористити ова искуства да се изгради ефикасан модел за акредитацију и обезбеђење квалитета, што је примењиво у Либији.

3.1. Искуства развијених земаља

3.1.1. Искуство Сједињених Америчких Држава

Савет за акредитацију високог образовања основан је у Сједињеним Америчким Државама 1996. године. То је непрофитна и приватна асоцијација, има објекте за активности акредитације на 3000 факултета и универзитета и укључује осамдесет регионалних и националних установа за акредитацију. Савет води седамнаест чланова, укључујући: ректоре универзитета, декане факултета и представнике приватних установа, јавне фигуре. Одбор за високо образовање и Амерички одсек за образовање су овлашћени од стране федералне владе да издају лиценце агенцијама донаторима за акредитацију и верификација њихове сагласности са минимумом стандарда за акредитацију (Barqawi 2012: 29).

Акредитација у Сједињеним Америчким Државама сматра се једном од најмоћнијих примера успешног невладиног надзора највећих установа (Judith 2012: 9). Акредитација у Сједињеним Државама је добровољан процес који тежи да осигура сталан квалитет, одговорност и побољшање образовних установа и наставних програма заснован на процесу константног прегледа који чине

спољни оцењивачи високог образовања. У Сједињеним Државама не постоји федерално владино тело које надгледа високошколске установе, зато што акредитација није владина активност (Ann; Koenig; Lofstad 2004: 2).

Државни универзитет у Орегону један је од првих универзитета са искуством на пољу квалитета. Применио је принципе квалитета на двеста главних предмета и на неколико нивоа у различитим пољима која су национално призната и препозната са високим квалитетом факултета. Универзитет има наставно особље са квалификованом међународном експертизом и усвојио је систем менаџмента квалитета и мерења перформанси. Такође, универзитет је раширио културу квалитета, установио је стандарде квалитета и пренео његове технике свим члановима путем састанака, штампаних докумената, конференција, семинара и радионица. Универзитет је развио практичан план за приступ ситуацији на факултетима, за препознавање снаге и слабости и за дискутовање о резултатима оцењивања са специјалистима и експертима унутар и изван универзитета, као и за препознавање прилика за напредак. Примена квалитета на универзитету донела би добре резултате и развој решења проблема, а самим тим и осећај задовољства послом, задовољавање жеља корисника универзитетских услуга и успех у достизању онога што се од њих очекује (Ashiba 2000).

Као што је Савет за усвајање америчког високог образовања утврдио, користи се неколико стандарда за оцењивање високошколских установа у Сједињеним Државама. Они су:

1. Мисија установе и јасност циљева уз усаглашеност са захтевима интересних страна.
2. Регулисано оснивање установа и могућност универзитета да напредује и стално развија своје програме.
3. Институционална средства и степен на којем задовољавају потребе и захтеве студента и разноликост ресурса финансирања.
4. Квалитет курикулума и образовних програма.
5. Подршка студената и способност и разноликост студентских служби.

6. Резултати образовања: стопа академских достигнућа студента.

Имам и Ахмед (Imam; Ahmed 2012) додају и то да је стандард наставног особља интегрисан систем: морају постојати квалификације, опрема и чланови наставног особља, адекватни нивои факултетских перформанси и способност испуњења мисије и усађивање циљева. Постојање библиотеке која је опремљена са прикладним информацијама и неопходним средствима, попут информационих центара и лабораторија, компјутерских лабораторија и технолошких средстава за образовне и културне програме, у којима би услуге биле довољне у смислу квалитета, а установа би имала високе етичке стандарде у свим трансакцијама (више видети у: Standards of Quality Assurance in the U.S.A).

Упркос свим различитостима у пракси тела за акредитацију, она су веома слична у погледу стандарда и приступу који следи у процесу акредитације. Тела додељују акредитацију само установама које се налазе у њиховој географској зони. У Сједињеним Државама, поред географске организације од стране тела за акредитацију, постоје и национална тела за акредитацију која додељују акредитацију образовним установама у свим државама и она нису ограничена на само једну зону (Nasr 2005: 188). Постоје и такозвана специјализована и професионална тела за акредитацију, која додељују акредитацију у различитим сферама, на пример у медицини, инжењерингу, администрацији, рачуноводству, метеорологији, архитектури, електричном инжењерингу, компјутерима, информационим технологијама, праву, енглеском језику, медијима, балету, плесу, пољопривреди, храни и друго (Hussien 2005: 46).

Све професионалне дисциплине теже да одрже професионалну акредитацију. На пример, Национални савет за акредитацију наставног особља факултета у образовању (NCATE) спроводи операције за акредитацију према следећим критеријумима (Maјid 2011 7-10):

1. Знање и професионалне вештине.
2. Процена и систем оцењивања.

3. Квалификације наставног особља факултета и развој перформанси.
4. Администрација и ресурси.

Тела за акредитацију у извештајима објављују имена акредитованих универзитета и установа на основу специјалности и изгледа. У тим објављеним извештајима, налазе се универзитети у свим дисциплинама и поредак тих универзитета или установа (Мајид 2011: 11). Покрет за акредитацију образовних програма у Сједињеним Америчким Државама донедавно је основао јединствени феномен када су специјализоване установе у Европи и другим деловима света почеле да акредитују неке професионалне програме, поготово у пољу пословне администрације. Такође, неколицина земаља акредитовала је развијене механизме и приступе оцењивању пројеката образовних програма, како би високошколске установе добиле лиценцу, започеле оцењивање или изнеле оцењивање и процес надгледања. То им је потребно за комплет конвергираних програма или програма који приступају ширем пољу од специјализованог, као што су то медицинске науке и инжењерски програми. Сви ови програми могу се ограничити на једну установу. Могу и да укључе свеопште програме које нуди установа која оперише у некој земљи и повезана је са сектором за надзор.

Према Хусеиновој студији, неки од најважнијих критеријума или стандарда за квалитет програма у Сједињеним Државама су:

1. Потреба друштва и тржишта за програмом.
2. Доследност у мисији и циљевима установе.
3. Поштовање принципа планирања и дизајнирања програма (механизам, главни елементи и опис садржаја), праћење, оцењивање и модификација програма.
4. Академска доследност приступа.
5. Подесност социјалне околине која је неопходна за постизање циљева програма (студентска припрема, подржавање служби,...).
6. Доступност захтева потребних за имплементацију програма, установа,

опреме, образовних, људских и финансијских ресурса, итд.

3.1.2. Искуство Велике Британије

Упркос томе што су универзитети и факултети у Британији независни, они су одговорни за управљање стандардима и за академски квалитет сертификата које додељују. Ипак, већина њих се ослања на финансирање владе и на Агенцију за обезбеђење квалитета, која је независна и основана 1997. године. Ова агенција штити јавни интерес тако што осигурава праве стандарде за очување академских сертификата у високом образовању, утврђивање јасних академских стандарда за доделу академских диплома, препознавање на универзитетима, савете о стандардима и академском квалитету и за надгледање и развој примене ових стандарда. Најважнији стандарди су осигурање одговарајуће околине за учење, независност универзитета од власника, обезбеђење финансијске ликвидности, осигурање кохерентне организационе структуре, систем за обезбеђење квалитета, развој наставног плана и програма, методе за оцењивање уз учешће образовног ауторитета, спољних испитивања и консултаната академских референци на пољу развоја и надзора, поред услова за доделу сертификата и континуалну процену (Sabri H. A. 2009).

Систем обезбеђења квалитета и придржавања стандардима који је Велика Британија усвојила, сада се карактерише својом чврстоћом и стабилношћу. Утицао је на паралелне аспекте развоја и напредовања широм света. Он зависи од шест главних карактеристика које су у наставку наведене (Steve; Fiona; Nicholas 2011: 14-15):

1. Независна спољна провера:

Периодичне посете високошколским установама и факултетима за даље образовање који нуде програме високог образовања и објављују извештаје о степену самопоуздања у способности сваке установе да одржи ниво и квалитет који су потребни.

2. Академска инфраструктура:

Ово се сматра честом почетном тачком за све установе да би утврдиле

квалитет академских програма, стандарда, препознатљивост и гаранцију. Образовне установе осврћу се на развој стандарда структуре квалификација високог образовања, референтне податке за предмете и спецификације академских програма.

3. Унутрашњи системи:

Високошколске установе у Великој Британији стално оцењују своје програме. Нестрпљиви су у жељи да унапреде те програме и утврде да су програми компатибилни са одређеним критеријумом. Образују комитете да акредитују програме, и обично имају спољне експерте како би упоредили погодност нових програма који су предложени са квалификацијама и референтним подацима за предмете и који се воде погледима студената, послодаваца и дипломаца.

4. Ангажовање са регулаторним, легалним и професионалним телима:

Послодавци у Великој Британији често учествују у дизајнирању високошколских програма и у њиховом прегледу. Високошколске установе у Великој Британији раде заједно са огромним бројем регулаторних, легалних и професионалних тела да би осигурали да њихови дипломци буду довољно спремни да уђу на тржиште рада.

5. Подржавање унапређења квалитета:

Високошколске установе у Великој Британији имају користи од својих искустава и експертиза других установа. Оне им служе као неопходна компонента за побољшање онога што нуде својим студентима. Установа слуша гледишта студената, одговара на њихове захтеве, одговара својим мишљењем, и користе од подршке Агенције за обезбеђење квалитета и Академије високог образовања која је представљена у професионалном развоју за наставнике, менаџере и администраторе.

6. Суочавање са жалбама:

Постоје робусни системи које су усвојиле све високошколске установе како би одговориле на жалбе. Све легитимне жалбе посматрају се унутар

одређене установе. Уколико интерне процедуре не успеју да постигну задовољство, студент би требало да прибегне Канцеларији независног арбитра у Енглеској и Велсу, или Шкотском супервизору генералних служби, или администрацији за инспекцију у Северној Ирској, а Агенција за обезбеђење квалитета ће верификовати све ствари које се тичу налога.

3.1.3. Искуство Јапана

Велики напредак који је Јапан постигао на пољу развоја високог образовања учинио га је једном од већине земаља од којих би требало да имамо користи због њиховог водећег искуства у акредитацији и обезбеђењу квалитета образовања. Јапанци су усвојили западњачке идеје и конфигурисали су их да одговарају јапанским ставовима и вредностима. Систем за акредитацију у Јапану је започет 1947. године, кроз посебан систем специјализован за акредитацију (Јапанска асоцијација за акредитацију универзитета).

Ово тело је развило званично препознате стандарде за рад универзитета. Само тело развило је модел који је сличан оном у регионалним установама за акредитацију у Сједињеним Америчким Државама који је назван —Савет за високошколску акредитацију¹ (Council on Post-Secondary Accreditation; COPA). Из тог разлога, индикатори и подаци који су за акредитацију прикупљени, веома су слични оним у установама за акредитацију у америчком образовном систему. Међутим, разликују се по томе што чланство у Савету није обавезно за рад јапанских универзитета. У Сједињеним Државама, установе које немају чланство можда неће добити одобрења локалних тело (Који, Masateru; Kazuhiko 2000: 52).

Тело за акредитацију у Јапану пружа акредитацију и реакредитацију. Установе које желе да постану званични и униформисани чланови тела морају да прођу процес акредитације, а универзитети који је већ имају, морају да прођу процес реакредитације. Свака установа се оцењује кроз процењивање установе и процењивање образовних програма. Сваки универзитет који жели да добије акредитацију треба да припреми два извештаја. Један извештај треба да буде извештај о самовредновању који саставља универзитет, а други извештај је регистар основних података установе тј. Листа квантитативних и дигиталних

података. Да би универзитет био члан тела, мора да пролази кроз операције оцењивања барем четири године. Касније, универзитети који постану званични чланови треба да редовно добијају реакредитацију. Прва реакредитација почиње после пет година. Друга акредитација почиње седам година од прве акредитације (JUAА 2004).

Према Баркавију (Barqawi 2012: 34-35) и Ел Насеру (Alnaseer 2009: 11), стандарди за академску акредитацију на јапанским универзитетима су:

1. Поруче и циљеви: универзитет дефинише своју мисију и циљеве које тежи да достигне како би свима били јасни, и да се истакне без кршења закона и легитимности.
2. Образовна и истраживачка грађа: универзитети морају утврдити грађу која одговара имплементацији образовних и истраживачких активности на основу поруке и циљева.
3. Курикулум: мора бити у складу са усвојеним стандардима и доследан са глобалним упутствима и да буде у кораку са променама и развојем.
4. Истраживачке активности: потреба да интегрисани систем подржи научно истраживање.
5. Опрема: олакшање опреме и прибора потребних за наставу и научно истраживање и како се то односи на информациону технологију.
6. Наставна средства: олакшање академских књига и часописа, аудиовизуелних ресурса неопходних за истраживање, и обезбеђење мреже канцеларијске комуникације која ће осигурати ефикасност.
7. Студентске службе: универзитет мора да обезбеди службе које су студентима задовољавајуће, како би они могли да се фокусирају само на своје студије; универзитет треба да подржи и обрати пажњу на студенте са инвалидитетом, да активира систем стипендирања, здравствене неге, да осигура људска права и спречи појаву било ког типа узнемиравања, како би се студенти осећали пријатно и сигурно.
8. Администрација универзитета: фокусира се на административну организацију универзитета, јасноћу прописа, инструкције и здраву административну структуру.

9. Надгледање и оцењивање: универзитет оснива комитет за самовредновање и успоставља комуникацију са ауторитетом за акредитацију засновану на транспарентности и јасноћи.

Упркос присуству неколико агенција које оцењују спољну процену у Јапану, попут Комитета за оцењивање који се везује за Национално тело универзитета, и других, тело Јапанске асоцијације за акредитацију универзитета (JUAА) остаје најверодостојнија и најпризнатија агенција, агенција са највише побољшаним квалитетом међу јапанским универзитетима. Ово тело у том пољу има преко четрдесет година искуства, које се одсликава у пропорцији великих универзитета. Сви универзитети теже да се учлане. Око двадесет универзитета прикључује се сваке године, и нуди савете и смернице својим члановима, кроз учествовање у интернационалној мрежи агенција глобалног оцењивања. Развијају системе у складу са савременим развикоком (Hokama 2003).

Може се рећи да се стандарди за акредитацију универзитета у Јапану фокусирају на квантитативне и квалитативне аспекте, који укључују све компоненте образовног система. У погледу стандарда који су потребни за акредитацију, постоји конвергенција међу јапанским и америчким системима за акредитацију (Al-Mahdi 2009: 75-76).

3.2. Искуство неких арапских и мање развијених земаља:

3.2.1. Искуство Уједињених Арапских Емирата

Новембра 2001. године, Министарство високог образовања и научног истраживања у Уједињеним Арапским Емиратима основало је Установу академске акредитације, која је обавезала све образовне установе да добију акредитацију. Акредитација универзитета УАЕ пролазе кроз два процеса: први је лиценцирање процеса за установу, а други процес акредитације академских програма. Универзитет УАЕ сматра се једним од првих арапских универзитета који је спровео процедуре акредитације и обезбеђења квалитета. Универзитет је бринуо да стандарди које прати буду у кораку са модерним међународним

стандардима, на пример, диплома за медицину и хирургију добила је међународно академско признање од стране медицинског одбора у Великој Британији 1994. године, и неколико факултета добило је међународно признање. Научни пројекти и програми осигуравају да је јавност која издаје лиценце научним установама од високог квалитета, и да су утврђени стандарди квалитета прихватљиви и признати од стране глобалне академске заједнице (Al-Dahshan 2007: 141). Сертификат лиценце који се издаје високошколској установи, указује на то да високошколске установе раде у складу са циљевима и условима образовног процеса. Сва правила и програми доступни су у установи и објављени су на веб-сајту. Установа обезбеђује техничку опрему и уређаје да олакша образовни процес, обезбеђује одговарајуће службе и водич за студенте. Лиценца представља признање да установа поседује препознатљив академски квалитет, и програмска акредитација потврђује да установа пружа прихватљив курикулум за сваки програм са јасним циљевима и мерљивим резултатима. Образовни програми одражавају способности дипломаца високошколске установе и обезбеђује средства која подржавају образовање на начин који је доследан циљевима образовне установе. Средства која обезбеђује одговарају потребама установе, ургирају на научна истраживања и да се прихвате потребе заједнице (Al-Mahdi 2009: 76-77; видети Додатак А).

3.2.2. Искуство Краљевства Јордан

Јордан је једна од првих земаља у регији које су искусиле акредитацију и обезбеђење квалитета. У Јордану се по први пут 1998. године основао Савет за акредитацију високог образовања. Тело за акредитацију високог образовања основано је као независно тело 2007. године, како би применило академску акредитацију и стандарде обезбеђења квалитета (Al-Batsh 2009). Многи изазови чекају јорданско високо образовање, и они су веома слични са постојећим изазовима у већини арапских земаља и земаља у развоју, поготово у Либији. Ови изазови су: растућа потражња за високо образовање, ширење приватних универзитета, одсуство оријентације према стручном образовању, недостатак вештих и квалификованих техничара, недоследност међу резултатима високог

образовања и захтевима тржишта рада, одсуство везе између курикулума програма и вештина производа образовања, незадовољство локалних послодаваца вештинама дипломаца које су потребне да би успели на тржишту рада, финансијски изазови јер универзитети зависе од владине финансијске субвенције и од понуђене подршке од стране владиног буџета, и мали буџет намењен истраживању (Al-Batsh 2009).

Агенције за акредитацију високошколских установа у Јордану утврдиле су стандарде за акредитацију циљајући да побољшају ниво образовања и његов квалитет и да омогуће јорданским универзитетима оцењивање и развој. Стога, најважнији стандарди за акредитацију у Јордану су следећи (Al-Tarawneh 2011: 7-9):

1. Визија, порука, мисија, циљеви и пројекти установе. Овај стандард односи се на потребу за сталним процесом планирања да би се осигурало испуњење визије, мисије и циљева установе.
2. Образовни програми и њихова ефикасност. Овај стандард односи се на потребу за оцењивањем образовних програма и на континуално побољшање и развој тих програма, као одговор на променљиве околности и потребе заједнице и установе.
3. Студенти и студентске службе. Овај стандард наглашава потребу да се допринесе развоју сазнања и образовања студената и тежи да одржава студентске досијее и да се штите од фалсификовања.
4. Наставно особље. Овај стандард се односи на потребу установа да имају довољно и квалификоване чланове наставног особља да остваре мисију и циљеве.
5. Стипендије и научно истраживање. Овај стандард наглашава то да су стипендија и научно истраживање обавезни за рад чланова наставног особља и студената.
6. Библиотека и информациони извори. Односи се на потребу за библиотеком и информационим ресурсима у државним образовним установама како би се подржале функције наставе, образовања и научног истраживања.

7. Организација и менаџмент. Односи се на допринос систему руководства у испуњењу мисије и циљева установе. Односи се и на учествовање и знање особља о развоју планова за менаџмент за образовни процес и подршку система за обезбеђење квалитета.
8. Финансијски извори. Ови стандарди указују на то да би финансијско планирање и буџетирање организације требало да буде континуална активност, која одговара мисији установе и њеним циљевима и разноврсности програма и услуга.
9. Физичка средства. Другим речима, установа би требало да обезбеди адекватну опрему за све административне и образовне процесе како би се достигли циљеви и испуниле мисије установе.
10. Интегритет установе. Овај стандард везује се за професионални интегритет и кредибилитет различитих извештаја о наставном статусу и стипендији и службама студентима и члановима наставног особља.
11. Интеракција са заједницом. Овај стандард се односи на потребу високошколске установе да усвоји јасну политику за рад са локалним државним установама засновану на правилном планирању и потпуној сарадњи са овим установама.
12. Менаџмент и обезбеђење квалитета. Постигнуће ових стандарда захтева утврђење специјалне канцеларије у високошколској установи која ће руководити обезбеђењем квалитета у тој установи.

Универзитет конкурише за акредитацију, а онда Савет за акредитацију проверава пријаву и документацију за акредитацију и шаље их специјализованим комитетима који дају извештај на основу одлуке Савета. Универзитет може да не прихвати било ког студента који премашује његов капацитет. Универзитет је предмет процедура генералне реакредитације сваке три године, и реакредитације програма сваке две године. Савет публикује извештај издат од Центра путем различитих медија и онлајн (Rabee' 2006: 324- 325).

3.2.3. Искуство Арапске Републике Египат

Искуство Египта је једно од најважнијих на пољу обезбеђења квалитета

и акредитацију у арапском свету. Одлука да се оснује Национални ауторитет за обезбеђење квалитета и акредитацију Арапске Републике Египат (NQAAC) издата је 2007. године. Директно се везује за премијера (Accreditation Manual for Institutions of Higher Education in Egypt 2009).

Установа за акредитацију у Арапској Републици Египат тежи да добије поверење египатске и међународне заједнице у исходима високог образовања, ширењу културе квалитета и оснивању реципрочних односа са обезбеђењем квалитета на међународном регионалном нивоу. Такође, развија операционе стратегије и политике за обезбеђење квалитета и акредитацију да би доделила акредитацију образовним установама које задовољавају стандарде квалитета (Al-Belawi и др. 2006: 271).

Стандарди акредитације за Арапску Републику Египат подељени су на две главне групе. Прва је везана за капацитет установе, што спада у нужност постојања јасног стратешког плана. Стратешки план је доследан циљевима, бира одговарајуће академско руководство, развија вештине менаџмента и пружа професионалну етику, оцењивање учинка, адекватност материјала и људских средстава и учешће заједнице. Друга група представља ефикасност образовања и представља неопходност јасних политика прихватања. Такође обезбеђује образовне програме који су у складу са стандардима и развојем курикулума и тако постижу циљеве. Користе разноликост метода оцењивања студената, и различите начине да постигну задовољство студената и особља, као и адекватност чланова наставног особља; пружа наставне вештине, ефикасност и засићење научног истраживања.

Према Упутству за акредитацију за високошколске установе у Египту (2009), процедуре акредитације могу се сумирати на следећи начин:

1. Примена акредитације: установа подноси захтев за добијање акредитације.
2. Тело се обраћа установи са захтевом да се одобри акредитација у року од месец дана од подношења захтева, уколико установа задовољава све услове и тражи да спроведе студију о себи и то поднесе у року од шест месеци.

3. Плаћање накнаде ауторитету у року од 30 дана.
4. Теренска посета акредитованих ревизора у периоду који не прелази шест месеци од кад тело добије студију о себи.
5. Резултати оцењивања:
  - 5.1. Додељивање акредитације: акредитација је валидна у периоду од пет година током којих је установа предмет контроле, а уколико установа прекрши ове стандарде, сертификат ће бити одузет.
  - 5.2. Одлагање одлуке о акредитацији уколико комисија пронађе неке проблеме или недостатке док се дефекти не поправе.
  - 5.3. Недавање акредитације: издаје се одлука о недавању акредитације и послови установе шаљу се одговарајућем министру.

3.3. Компаративна анализа стандарда за акредитацију и приступа акредитацији високошколских установа у земљама у развоју и арапским земљама

Може се рећи да све посматране праксе у различитим земљама уперене ка филтрирању високошколских установа и осигурању њиховог квалитета за све кориснике било да су интерни или екстерни. Они се сви слажу у следећим пољима критеријума: поруке и циљеви, научна метода и везани програми и захтеви, чланови факултета и студенти, методе оцењивања и материјални и финансијски објекти, административни систем и обезбеђење квалитета, систем интегритета и транспарентности. Упркос неким разликама у процедурама које прате доделу акредитације, сви тестови се слажу у садржају оцењивања и акредитације, и у постизању стандарда који омогућавају добар учинак, подижу ниво и статус установе локално и интернационално, и обезбеђују задовољавање мера и очекивања корисника и постизање главног циља.

Претходна искуства представљају искуства водећих земаља на пољу квалитета у развијеном свету, које и даље заузимају први план на међународном рангу међу универзитетима и чији студенти имају највећи удео у

патентима. Из њихових искустава могуће је користити кроз гледање најважнијих критеријума који се примењују у овим земљама.

Што се тиче арапских земаља, Египат је највећа арапска земља по популацији, а Јордан је једна од првих земаља која је усвојила систем квалитета и акредитацију у својим високошколским установама након претежности несистематичних или приватних универзитета. Његов случај је сличан Либији, земљи ове студије. Уједињени Арапски Емирати су главни пионири у квалитету у арапској регији; неки од њихових универзитета успели су да се пласирају на глобална рангирања. Табела која следи приказује разлике између развијених земаља и арапских земаља у развоју заснованим на истраживању и студијама.

Table 3.1. Разлике међу развијеним земљама и арапским земљама у развоју које се ослањају на истраживања и студије

Арапске земље у развоју	Развијене земље	Изјава
Веома модеран концепт у поређењу са развијеним земљама	Стари концепт и начин живота	Концепт обезбеђења квалитета и
Навођење стандарда у неким земљама који остају само у теоретском оквиру. Професионални стандарди су присутни у неким земљама, у неким су занемарени и необавезујући, а у неким не постојећи.	Одлучност и развој стандарда у складу са потребама садашњег доба, и њихова ефикасна и ефективна примена. Професионални стандарди су веома важни за практиковање професије.	Стандарди квалитета и акредитације и професионални стандарди
Везане су за владу и министарство високог образовања или премијера, тј. нису потпуно независне.	Уживају потпуну независност од владе и у неким од њих резултати акредитације повезани су само са владиним финансирањем	Независна тела за акредитацију
Владино, веома једноставно и не испуњава све услове.	Владино и разнолико; донације и подршка од бизнисмена и установа цивилног друштва	Финансирање високог образовања
Самовредновање / екстерна провера / одлуке о акредитацији / ревалоризација	Самовредновање / екстерна провера / одлуке о акредитацији / ревалоризација	Процедуре акредитације
Веома ниска	Веома висока	Култура квалитета
Практична обука је једноставна и често нема везе са тржиштем рада	Везани су за бављење проблемима друштва	Курикулум и образовни програми
Углавном одвојена од примењене области	Истраживање се бави проблемима друштва	Природа буџета за истраживање
Веома мали и безначајан	Веома велик и значајан	Буџет за научно

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

Неки се помињу на крају листе а неки се уопште не помињу	На врху ранг-листи	Рангирање универзитета
Није доступна студентима и корисницима	Увек доступна студентима и корисницима	Објављивање резултата
Неке добре, неке једноставне а понекад потпуно недоступне	Са високим степеном развоја и савремености	Информационе и комуникационе
У ниској мери	У високој мери	Привлачење страних студената и факултетског

Примећујемо да су арапске државе покушале да сустигну развијене земље, и да су неке од ових земаља постигле добре резултате у поређењу са неким другим. На пример, постоји огранак Харвардског универзитета у Дубаију. Неуспех не значи крај. Највећи неуспех је не учење из грешака. Требало би да покушамо да усвојимо стандарде који одговарају нашем друштву и да пратимо ове земље. Транспарентност, интегритет и одговорност су услови који нису активни у нашем друштву. Брига о студентима и факултетским члановима спадају у кључне ствари које су ове земље довеле где су сада. Када је јапански званичник био питан о тајни иза побољшања Јапана, он је одговорио: наставнику смо дали исту плату као министру, као и имунитет дипломате и почаст цара.

Што се тиче стандарда, можемо их упоредити у следећој табели, табели 3.2:

табелу 3.2. Стандарди развијених земаља: САД — ВБ — Јапан

Јапан	Велика Британија	Сједињене Америчке
Мисија и циљеви Образовна и истраживачка грађа Факултетски чланови и састав факултета Образовни програми и састав и образовни производи Упис студената Студентске службе Истраживање и образовање околине Социјална сарадња и допринос Администрација и финансије Интерно обезбеђење квалитета + Професионални стандарди	Независни екстерни преглед Академија за инфраструктуру Интерни системи Ангажовање са регулаторима легално и професионално Подржавање и унапређење квалитета при бављењу жалбама + Професионални стандарди	Визија и мисија Планирање и оцењивање Организација и администрација Програми и процеси учења Факултет као интегрисани систем Студентске службе Информациона средства и услуге Материјална средства Финансирање Јавно откриће Интеграција + Професионални

Можемо да приметимо сличност јапанског критеријума и америчког стандарда, и да ове три земље имају професионално повезивање стандарда да би

добили лиценцу за практиковање професије. Стандарди су обимни за све елементе образовног процеса ове три државе. Такође можемо да приметимо да Велика Британија обраћа пажњу на жалбе и да их сматрају веома важним у виду повратне информације и развоја. Студент који није решио свој проблем може добити специјализован суд у Великој Британији. Такође, све установе од 2004. године обавезане су да објаве све информације о установи и о систему обезбеђења квалитета унутар ње. Јапан се такође фокусирао на студенте и на то да осигура безбедност, сигурност и удобност студената.

САД обраћа пажњу на стандарде организације у целини. Стандарди транспарентности и интегритета важни су за све три земље и оне учествују у развоју стандарда тако што прикривају сваки покушај образовног процеса и околине која их окружује. Студентски кредити у Сједињеним Државама такође се сматрају једним од њихових решења да пруже прилику учења на свим предметима. Стандарди арапских и мање развијених земаља које су одабране могу се сумирати у табели 3.3:

табели 3.3. Стандарди арапских и мање развијених земаља које су одабране

Јордан	Египат	У
Визија и мисија Образовни програми	Капацитет установе Ефективност образовања	Порука и организација Обезбеђење квалитета
Студентске службе Чланови факултета Стипендије и научна истраживања Библиотека Тело и администрација Извори финансија Материјални извори Интегритет установе Интеракција са заједницом Менаџмент обезбеђења квалитета + Професионални стандарди	+ Професионални стандарди	Обучавање Факултетски чланови и особље Студенти Средства за учење Материјална средства Финансије Откриће и јавни интегритет Истраживање и научне активности Учешће заједнице + Професионални стандарди

Примећује се да је критеријум Емирата веома сличан стандардима Јордана, које је слично америчким међународним стандардима и сматра се критеријумом који обухвата све образовне активности. Арапска Република Египат фокусира се на стандарде руководства представља их као базу за успех у процесу обезбеђења

квалитета и акредитације, зато што ефективно и успешно руководство може постићи све стандарде квалитета.

Присуство стандарда за акредитацију није довољно за универзитете арапског света и земље у развоју да би постали високо ранжирани и ушли у конкуренцију са универзитетима развијених земаља, без постојања квалификованих вођа способних да раде ефективно и ефикасно. Без зависности од система рачуноводства и одговорности, без свачијег учешћа у процесу побољшања и развоја и без одређивања стандарда који истовремено одговарају култури друштва и научном развоју, неће бити добрих резултата.

Упркос постојању стандарда и тела за акредитацију у арапским и мање развијеним земљама, универзитети не достижу напредна рангирања у класификацији универзитета широм света. Квалитет високог образовања данас је истакнут међу најбитнијим изазовима са којима се системи образовања суочавају широм земаља трећег света. Извештаји међународних организација истичу важност поновног разматрања филозофије високог образовања. Такође наглашавају важност постављања бољих стандарда. Квалитет високог образовања почиње од факултетских чланова. Факултетски члан је кључни елемент међу компонентама образовног процеса. Важан је да би осигурао квалитет њиховог производа.

Истраживачи и доносиоци одлука у високошколским установама у многим земљама широм света покушали су да се фокусирају на стандарде факултетских чланова.

Факултетски чланови су одговорни за извршење задатака универзитета, попут предавања, научног истраживања, писања, превођења, изграђивања личности студената научно и образовно. Зато се факултетски члан сматра важном осовином у међународној класификацији стандардима за акредитацију Европска организација за обезбеђење квалитета у високом образовању упућује на важност процеса наставе и оцењивања спроведеног од стране факултетских чланова и њихов утицај на припрему студената и њихових каријера.

Добар професор на универзитету може да се искупи за било који

недостатак у курикулуму и наставним програмима. Зато би требало да обратимо пажњу на стандарде вештина учинка професора и требало би да то поставимо као један од наших приоритета (Al-Hilal 2014: 90-92). Истраживач се слаже са претходним у погледу важности пажње која је упућена утврђењу прикладних стандарда за члана факултета и развоју стандарда за одговорност у случају неуспеха без занемаривања других стандарда. Радије, стандарди су организовани по важности и применљивости.

3.4. Очекивани ефекти програма акредитације и обезбеђења квалитета у развијеним, мање развијеним и арапским земљама

Ефекти акредитације обезбеђења квалитета у развијеним земљама, могу се сумирати у: земље које надмашују прва рангирања универзитета широм света, у дипломца који ужива универзално примање у све глобалне установе због својих вештина и практичног искуства у свом пољу, привлачење најбољих мозгова са факултета због установа и искушења која се нуде факултетском члану, привлачење страних студената који доносе високу зараду овим земљама због репутације универзитета, осигурање престижне професионалне будућности, унапређење програма, развој ретких специјалности, вредна научна истраживања, професионални напредак за дипломце у свим професијама прожећи професионалну акредитацију, која је предуслов за практиковање професије у овим земљама. То је довело до професионалног развоја на свим пољима и развој истраживања и изума које су ове земље развиле, смањујући ширење универзитета такозваних млинови за сертификате. Поред тога, довело је и до ширења информација о образовним установама и њиховим образовним системима уз потпуну транспарентност према корисницима и до коришћења најновијих објеката, библиотека, лабораторија, компјутера, флексибилности у образовању и одговарања на научне способности студената. Поред тога, ту је удобност преноса студената између акредитоване образовне установе да се кредитни сати које студент има лако конвертују и омогуће му да студира на било ком

универзитету широм света, уз обраћање пажње на жалбе и повратну информацију. Очекивани утицај су повећање напретка, развоја и пажње према свим елементима квалитета а самим тим потврђивање и одржавање угледа, међународне репутације, технолошког развоја, концентрација већине установа на први план научног истраживања и развоја, као и нестанак свих установа које не уживају квалитет и немају сертификат о акредитацији. Еродирање слабих универзитета догађа се постепено са ширењем културе квалитета и акредитације.

Државни и приватни универзитет постигли су велику успех у вези са имплементацијом овог концепта, поготово у напредним земљама, попут Јапана, Сједињених Држава, Француске и Британије. Стога, концепт квалитета и акредитације постао је важан концепт за све значајне успехе (Al Wadi; Al-Zu'bi 2011: 63).

Најважнији Амерички универзитети који су добили акредитацију, значајан успех и добру репутацију су Државни универзитет у Хјустону, Државни универзитет у Пенсилванији и Државни универзитет у Орегону (Al-Baddah; Al-Sarairah 2012:186). Имплементација стандарда квалитета на Универзитету у Орегону довела је до позитивних резултата, укључујући уштеду времена, развој тимског рада, развој вештина, решавања проблема, повећања задовољства послом код особља и професора, и задовољења њихових жеља и потреба (Al-Nadi 2013: 273).

Спољне процедуре оцењивања примењене су на предметима које је понудио британски отворени универзитет. Универзитет је добио потребну акредитацију након испуњења свих стандарда квалитета и након што је постигао одличне резултате у многим пољима, на пример у геонауци, музици, инжењерингу. У многим областима стекао је одличних 24 од 24 и надмашио неке од најпрестижнијих британских универзитета као што је Оксфорд (Al-Mahawi 2006). У Великој Британији према Акту о реформи образовања из 1988. године, факултети не могу да доделе диплому док не добију одговарајући ауторитет, и то се неће догодити уколико не буде одобрено.

Факултети који захтевају да акредитација буде на добровољној бази морају да покажу жељу да се независно оцењује њихов академски учинак, што одговорност студената и родитеља који треба да осигурају да су установе које додељују акредитацију и саме акредитоване. Уколико нису акредитоване, њихове дипломе биће неважеће, а акредитоване установе ће повећати ниво јавног поуздања у високошколске установе и универзитетско образовање локално и глобално. Резултати арапских и страних студија показали су да је имплементација стандарда квалитета и акредитације у образовним установама резултат побољшања учинка установа и да осигурава квалитет њихових операција и производа и да имају приступ највишим рангирањима универзитета. Поред тога, осигурава да прави позитивне промене, сретане потреба друштва, коначну припрему генерација способних да буду у кораку са техничком и когнитивном револуцијом (Haila; Nasser El-Din 2015: 64-65).

Ел Карабшех (Al-Kharabsheh O. 2015) је за арапске и мање развијене земље истакао да је, на пример, Универзитет УАЕ ангажовао академску акредитацију да осигура квалитет његових академских програма на професионалним факултетима (медицина, техника, менаџмент и економија). Ангажовао је и међународне експерте за акредитацију, установе и специјалисте за акредитацију и стандарде квалитета у високом образовању. Због изванредног учинка, факултет је добио академску акредитацију 2005. године, која му је омогућила да повећа квалитет својих дипломаца.

Додао је и то да је искуство Саудијске Арабије са обезбеђењем квалитета у високом образовању једно од најпрестижнијих искустава где су државни универзитети увели системе обезбеђења квалитета у неке од својих програма, уз сарадњу и договор са неким међународним организацијама које ће усвојити њихове програме на неким професионалним пољима попут технике и компјутерских програма. Универзитет краља Фахда за нафту и минерале и Универзитет краља Сауда задобили су добре позиције на локалним и међународним рангирањима универзитета.

Исправна и тачна примена и ширење културе квалитета и акредитације

у мање развијеним и арапским земљама, довољни су за изградњу имена универзитета међу интернационалним рангирањима и за подизање ранга универзитета који су увек на самом дну листе. Акредитација ће ове универзитете подстакнути да стално спроводе студије о себи како би покушале да добију акредитацију. То ће сигурно довести до истицања слабих тачака и њиховог ојачавања, и до истицања јаких тачака и њиховог коришћења и развијања. Довело би и до развијања научног курикулума у складу са међународним стандардима, до покушаја да се обезбеде сви материјали и финансијске и људске могућности и до тога да установа покуша да добије корист од повратних информације како би добила акредитацију или одржала сертификацију и поверење заједнице, уз стварање дипломаца са самопоуздањем и радним вештинама, чиме би се смањила незапосленост. Такође, систем за акредитацију повећаће ниво учинка и смањити излив мозга у западне и развијене нације тако што ће члановима факултета и студентима са посебним вештинама обезбедити све објекте и привлачиће их унутра, уместо да их пусти да их повуку међународни универзитети и развој научних истраживања. Радиће на ширењу културе квалитета и на смањивању централности и велике бирократије у овим земљама; радиће на ширењу тачне информације о образовном систему и софтверским захтевима за све кориснике, како би задобили поверење родитеља, заједнице и спољашњих корисника. Ове информације такође развијају транспарентност и интегритет и активирају рачуноводствени систем за сертификацију, посебно у ери квалитета у којој данас живимо, јер иначе не би било места за универзитете који не примењују стандарде квалитета и који немају акредитацију. Биће обавезани да се на крају затворе, јер сертификати које додељују постаће безначајни. Такође, не би требало да заборавимо важност професионалне акредитације јер обезбеђује дипломце који могу да у њиховом поседовању правилно раде, зато што имају све способности да осигурају стварање високих професионалних вештина сличних способностима дипломаца напредних универзитета.

Очекивани ефекти акредитације у глобалу могу се сумирати у следећим тачкама:

1. Обезбеђивање јасне и прецизне информације за студенте, послодавце и друге који су забринути за циљеве академског програма понуђеног од стране образовне установе, и осигурање да ће пружити неопходне услове да би се ови циљеви ефикасно постигли и да ће наставити да одржава овај ниво.
2. Побољшање поверења заједнице у програме, активности и услуге које нуди високошколска установа.
3. Обезбеђивање механизма одговорности за академске програме и њихову имплементацију и надзор.
4. Поновно разматрање и побољшање академских програма у виду захтева времена, и проверавање да све образовне активности одобрених програма задовољавају академске услове за акредитацију, да су прилагођене међународним стандардима и захтевима професија и да задовољавају потребе установе, студената, државе и друштва.
5. Свачије учествовање у припреми уједињене визије и јасне поруке око које су се договорили чланови факултета и особље, и њихова наклоност да буду у кораку са брзим променама.
6. Академски и професионални раст особља и чланова факултета у организацији.
7. Социјална интеракција и сарадња чланова факултета, особља и студената, учествовање свих чланова организације у процесу самовредновања и постизања задовољства послом.
8. Повећавање научног доприноса факултетских чланова.
9. Истицање мотивације студената за учење и развој вештине самосталног учења.
10. Ширење позитивних вредности и одбацивање негативних трендова у предузећу.
11. Постављање критеријума за професионалну сертификацију и давање лиценце и постављање стандарда за учинак.

12. Имање колективног вође који децентрализује одлуку, верује туђим судовима и охрабрује учешће.

3.5. Општи аспекти обезбеђења квалитета и акредитације у високошколским установама

3.5.1. Општи принципи обезбеђења квалитета у високом образовању

Систем квалитета у високом образовању заснованог на спецификацијама обезбеђења квалитета, изграђен је на седам основних принципа наведених од стране Ел Хатиба и Ел Хатиба (El-Khatib; El-Khatib 2004: 53-54):

- 1. Организација:** спецификације обезбеђења квалитета од универзитета захтевају да одреди одговорности и моћи сваке особе и да идентификује регулаторну интеракцију између њега и других како би осигурао да ће сва дела бити заувек тачно урађена и без грешака.
- 2. Документација система квалитета:** ово укључује припрему упутства и процедура за квалитета, радних установа и механизма за ојачање; документација начина на који се врше све радне активности која утиче на постигнуће обезбеђења квалитета на универзитету.
- 3. Контрола и документација система квалитета:** ово обухвата прилагођавање, прегледање, развој, одобравање, издавање и модификовање ових докумената, како би се избегле активност или поступци супротни ономе што се подржава.
- 4. Одржавање евиденције о квалитету:** она тежи да установи омогући да води рачуна о дешавањима у случају проблема, и да информише интерна и екстерна тела, кориснике, донаторе сертификата за конформизам, и тела за академску акредитацију да су се пратиле одређене процедуре и одговарајућа упутства за рад како би се постигао квалитет какав би требало да буде.
- 5. Провера имплементације активности покривене у систему квалитета:** ова тачка укључује проверу квалитета улагања, процеса и производа универзитета примењивањем превентивног система за контролу који тежи да открије грешке и спречи их пре него што се догоде. Не треба да се прелази са једне

фазе на другу док се не осигура квалитет претходне фазе, да није имала грешке и је усаглашена са стандардима квалитета, тј. проверавање система квалитета да се осигура да ради онако како треба и управљање прегледом система да би се утврдила његова ефикасност.

- 6. Идентификовање случајева неусаглашености и предузимање прикладних корективних мера:** у случају дефекта или недостатка у квалитету услуга универзитета, образовања представљеног у слабом поседовању знања, вештина или способности које су у складу са међународним стандардима за било ког дипломца са било ког акредитованог универзитета. У складу са овим принципом, требало би да постоји знање о недостацима, идентификовање и утврђивање узрока, и предузимање одговарајућих васпитних мера које спречавају поновну појаву сличних неуспеха.
- 7. Побољшање комуникације, разумевања и сарадње:** ово се односи на побољшање везе унутар и између одељења, и везе унутар једног факултета и између тог и других факултета, а затим рад да би се овај принцип постигао на нивоу универзитетског рада у општем истраживању; рад као јединствени тим доводи до сарадње и учешћа у постизању циљева, и спречава грешке тако што проверава да сви на универзитету знају шта се тачно од њих тражи.

3.5.2. Услови за обезбеђење квалитета у високом образовању

Услови представљају комплет промена које се морају спровести у руководству универзитетског образовања како би универзитет могао да спроведе своје функције у контексту модерног оквира који га одваја од инерције искушеног традиционализма. Такође представљају основни конституент који би требало да се узме у обзир приликом примењивања систематичног система за обезбеђење квалитета на универзитету. Упркос мноштву ових услова и њиховој разноликости, постоје основни услови договорени у многим студијама и истраживањима који су везани за обезбеђење квалитета и академску акредитацију у високом образовању, што је наведено у продужетку (El-Samawy 2010):

1. Генерални услови:

Ови услови су следећи:

- Припрема техничких академских прописа и административних мера неопходних да се осигура квалитет образовања на универзитету, документација и рад на њој и константан развој њихове ефикасности.
- Дефинисање свих неопходних операција да се побољшају и активирају сви високошколски системи и да се демонстрира спровођење ових процеса.
- Постављање стандарда и метода за коришћење и да се потврди склоп посла на универзитету и активација процедура на стандардни начин који значи обезбеђење квалитета.
- Обезбеђење доступности свих могућности, материјалних и људских ресурса неопходних да се осигура квалитет академског рада, и обезбеђивање образовне околине и неопходних информација да би се спровеле операције везане за постизање циљева и функција универзитета, које се односе на активирање различитих универзитетских система и њихово контролисање.

2. Подржавање и одобравање вишег руководства од стране система за менаџмент квалитета у образовној установи (Huwaidi 2012: 33).

3. Регулаторни и легални захтеви:

Универзитет који настоји да постигне обезбеђење квалитета у високом образовању обавезан је да предузме све процедуре и организационе мере да осигура потпуну оданост легалним захтевима које је издало министарство у високом образовању и друга тела која су везана за различите аспекте рада на универзитету академски, административно, технички и финансијски; да преведе своју оданост у конкретну стварност коју ће показати кроз своје академске програме, организациону структуру, интерне прописе и екстерне процедуре (El-Khatib; El-Khatib 2004: 130).

4. Захтеви за документацију:

Постизање обезбеђења квалитета у различитим компонентама

обавезује универзитет да припреми потпуни систем документације који се сматра референцом оквира унутар ког универзитет гледа да оцени степен своје привржености како би постигао квалитет. То их обавезује да направе свој систем документације који обухвата многа питања, као што су (El-Khatib; El-Khatib 2004: 130):

- Визија и мисија универзитета и полиса за постизање квалитета у високом образовању.
- Циљеви потребни за осигурање постизања квалитета високог образовања.
- Приручници, упутства и процедуре које управљају радом универзитета.
- Документа и архива универзитета: академска, административна, финансијска и легислативна.

5. Ширење организационе културе:

Организациона култура на универзитету сматра се одразом културе јавне културе у заједници. Због своје виталне улоге у универзитетском животу, који је представљен у уједињењу, универзитете треба организовати у један интегрисани и хармонични ентитет који је међусобно повезана јединица са јасним и одређеним смером где комбинује запослене и усмерава их ка једном једином циљу који је стално преживљавање универзитета и повећање њихове конкурентности. Интерес за мењање културе организације универзитета у складу са филозофијом тоталног менаџмента квалитета као нове културе, представља важност и нужност коју су наметнуле убрзане промене у регулаторној околини што је последица научног и технолошког развоја и доследни утицај на административне праксе и стварање такозваног глобалног радника или менаџера.

6. Стварање свеобухватног електронских информационих система:

"Систем компјутеризоване изградње информација на обиљу тачних и прецизних података и информација, анализирање, тумачење и размена између различитих нивоа универзитетске администрације, омогућиће

доносиоцима одлука сталан надзор операција и даће им јасну визију и прецизне информације о природи тимског рада и његових потенцијалних људских и материјалних проблема, и о околности које га окружују, и тиме ће помоћи да се донесу брзе и рационалне одлуке засноване на истинитом знању које подржава учинак и ефикасно решава пословне проблеме. Универзитет ће тада ући у поље локалне, регионалне и глобалне конкуренције." (El-Bakri 2002: 55)

7. Оснивање радних тимова (одбора и модула за систем обезбеђења квалитета):

Један од најважнијих услова примене система обезбеђења квалитета на универзитетима је формирање радних тимова за менаџмент квалитета и њихових одбора и јединица и појашњавање моћи и одговорности које треба спровести, и зато се мора састојати од појединаца са вештинама и способностима решавања проблема, да могу да оцењују рад и задатке и да побољшају услуге и производе универзитета. Генералне процедуре примене обезбеђења квалитета и акредитације у високом образовању.

Први корак у акредитацији је да се договори о комплекту стандарда под покровитељством националног тела за акредитацију, који су подједнако примењени на све установе високог образовања за програм или институционалну акредитацију (Marjorie 2004: 8).

3.5.2.1. Тела за акредитацију

Она су често невладина тела која нуде услуге за накнаду наметнуту установи која жели да добије акредитацију. Комисија за академску акредитацију састоји се од неколико чланова одабраних из групе корисника који су факултетски чланови, теренски практичари и представници заједнице. На пример, савет обезбеђења квалитета састоји се од десет чланова у Краљевству Саудијској Арабији, четрнаест чланова у Великој Британији и петнаест чланова у Египту. Свако регионално тело за акредитацију предмет је провере сваких пет година од стране националног тела у свакој земљи како би се оценио рад ових регионалних тела и да би се добило поверење. Признање регионалних тела за академску

акредитацију зависи од следећих ствари (El-Katib 2003: 256):

1. Степен његове ефектности у својим задацима.
2. Степен до ког је фокусиран на ојачање стандарда квалитета образовања.
3. Степен његове способности да се носи са свим партијама (факултетским члановима, теренским практичарима и представницима заједнице).
4. Компетентност самосталног извршења свог интерног и теренског посла.

Упркос разлици у називима ових тела, сва она теже да промовишу компетентности образовне установе кроз доделу сертификата о акредитацији и развој стандарда за оцењивање. Према овим стандардима, који осигуравају ефикасност и квалитет процеса и образовних активности и квалитет производа, одлуке ових тела понашају се као извор поверења за студенте, родитеље, друштво и све кориснике. То их тера да доносе праву одлуку за селекцију установа или доделу поверења за искуства и вештине које карактеришу дипломце ових институција који добијају акредитацију. Ово помаже за смањивање феномена фалсификовања образовних сертификата. Међу најважнијим циљевима јесте да се направи нека врста локалног и глобалног такмичења између ових установа. Разноликост тела за акредитацију и њихова распрострањеност широм света је јак доказ о пажњи земаља да обезбеђење квалитета осигура напредовање и развој, поготово у добу савременог квалитета.

3.5.2.2. Кораци за добијање акредитације

Напори било које образовне установе да добије акредитацију сматрају се последњим потребним кораком, након постизања обезбеђења квалитета у различитим елементима свог образовног система, где се добијање акредитације сматра као формално признање од стране тела за акредитацију, капацитетом да задатке извршава ефикасно и сматра се да може да постигне своје циљеве на високом нивоу квалитета. Образовна установа добија акредитацију у пет фаза (измењено од: Harman 1998: 354; Imam; Ahmed 2012: 35):

1. **Студија о самовредновању.** Образовна установа која жели да добије акредитацију мора да припреми детаљну студију која садржи прецизан и

објективан опис онога што је већ на снази за све елементе образовног система и у складу са стандардима и условима тела које додељује акредитацију. Може да садржи и неке будуће планове које ће остварити установа како би се развила и постала ефикаснија. Установа формира специјалан комитет да би прецизно и објективно припремила студију, и како би имала сва неопходна документа која ће доказати кредибилитет студије — податке, додатке, табеле, слике, итд. Студија о себи сматра се вежбом самовредновања коју установа сама спроводи, што показује најважније ствари које је карактеришу и главне слабости којима се треба позабавити а затим их избећи. Ова студија се, стога, пружа телу за доделу акредитације (Radwan 2008; Imam; Ahmed 2012: 33; Al-Halali; Elsaid 2009: 344).

2. **Спољашње оцењивање.** Тело које додељује акредитацију формира комитет или неколико специјализованих комитета који се састоје од истакнутих експерата који проучавају документа које је образовна установа поднела да би потврдила оно што је у њој наведено и да осигура њен кредибилитет (Imam; Ahmed 2012: 34; Al-Halali; Elsaid 2009: 344).
3. **Теренске посете.** Специјализовани комитети унутар тела за доделу акредитације формирају тим који ће спровести неколико теренских посета образовним установама које желе да добију акредитацију. Тамо ће спроводити интервјуе са неколицином професора, администратора и студената како би утврдио услове у установи и да директно оцени њен ниво. Тело за доделу акредитације провериће кредибилитет студије о себи која је предата и разјасниће нека питања у вези са било којом ставком. Након теренске посете и њихове усаглашености са условима и стандардима за акредитацију који су наведени у студији, студија о себи се доставља агенцији одговорној за додељивање акредитације, која се састоји од одговарајућег броја специјалиста, академика и наставника, искусних у пољу акредитације за доношење одговарајуће коначне одлуке (Harman 1998: 354).

- 4. Коначна одлука.** Ауторитет који је одговоран за доделу акредитације испитује све извештаје, студије и препоруке које су му предале образовна установа, специјализовани комитет и тим за теренске посете. Потом, доноси своју одлуку на основу поверења установе, услова и обавезних стандарда. Коначна одлука је или додела акредитације без услова или захтева за акредитацију, или одбијање да се акредитација додели. Акредитација је додељена на одређени временски период који може да варира од две до десет година, у зависности од тренутне ситуације установе и датума њене инкорпорације. Ниједна образовна установа нема право да подноси молбу против неке негативне одлуке коју донесе тело за доделу акредитације (Imam; Ahmed 2012: 35).
- 5. Континуално оцењивање и реакредитација** (Imam; Ahmed 2012: 35). Образовна установа је повремено реакредитована како би се осигурао сталан квалитет. Све раније фазе су извршене, почевши од студије о себи коју нуди образовна установа која жели да обнови свој приступ акредитацији, преко спољашњег оцењивања и теренских посета, и на крају доношење коначне одлуке за ту образовну установу.

Фазе и кораци за добијање акредитације су скоро исти и по истом редоследу у већини развијених, арапских и мање развијених земаља са неким разликама. Одлуке о акредитацији у арапским државама и земљама у развоју повезане су са владом или министарством високог образовања зато што тела за акредитацију немају потпуно независност од владе и на више се фокусира на приватне него на државне универзитете када доноси одлуку о додели акредитације.

3.5.2.3. Карактеристике стандарда за акредитацију у високом образовању

Истраживач стандард у образовној акредитацији дефинише као референцу модела, скалу и оквир референце који представља прецизан опис услова квалитета са својим различитим елементима (улагања, резултати и процеси), са

свих образовних, педагошких и бихевиоралних аспеката на основу којих одређујемо индикаторе учинка, а које тела за акредитацију утврђују на основу искуства појединца који спроводи процес оцењивања и додељује акредитацију у складу са специјалношћу. У зависности од ових стандарда, мери се ефикасност учинка, и то да ли је идентичан са објективним стандардима. На основу тога, даје се оцена за сваки стандард у складу са реалним учинком. Стандард је референца и приступ процеса акредитације и оцењивања, и на основу тога се утврђује да ли да се акредитација додели или не. Не постоји акредитација без референце, односно без стандарда. Тела за акредитацију треба да обрате пажњу на обликовање ових стандарда на добар начин, како би се достигао висок квалитет учинка, јер ће образовне установе покушавати да свој учинак побољшају на основу ових критеријума.

Стандарди за обезбеђење квалитета у високом образовању такође се воде као неопходне спецификације за добро универзитетско образовање, који могу бити прихваћени. Они су гаранција за квалитет универзитета, за повећање њихове ефикасности и за способност да се такмиче на глобалној образовној сцени (Al-Hajj; Maheed и др. 2008: 12).

Карактеристике образовних стандарда који управљају квалитетом система високог образовања су вишеструке, али наредне морају бити доступне : (Imam; Ahmed 2012: 40- 41):

- Свеобухватност: да се обрати свим аспектима образовног и бихевиоралног процеса.
- Објективност и непристрасност у интересивањз за елементе образовног система.
- Флексибилност и поравнање садржаја стандарда и разноликости еколошких, географских и економских услова.
- Проширење критеријума да се укључе потребе и аспирације заједнице.
- Сталан преглед критеријума.
- Рационализација и мерљивост.

- Изражавање више перспектива које рефлектују поглед учесника и корисника образовне услуге.
- Договор о стандардима са преовлађујућим вредностима и етиком у друштву.

Вредно је поменути да је термин "стандард" другачији од термина "индикатор", зато што су индикатори "најједноставнији стил именовања који се појавио из сваког стандарда". Очекивано је да сваки стандард има комплет индикатора формулисан на више процедуралан начин који изражава ниво постигнућа овог стандарда са потребним квалитетом (Dradakah 2011: 13).

3.5.2.4. Најважнији критеријуми за акредитацију у високом образовању

У оквиру глобалног интересовања за предмет академске акредитације високошколских установа, многи научници, специјалисти и експерти издвојили су седам критеријума које користе удружења за акредитацију која су способна да акредитују образовне установе. Они су (Lawrence; Green 1980: 45):

1. Да циљеви установе буду јасни, свеобухватни, доследни, и предмет испитивања и сталног оцењивања.
2. Установа ће моћи да стабилизује и настави да испуњава циљеве, и то се може видети у доказима. Такође, нема попуштања ни отпадања.
3. Основа пружа доказ о поштењу и интегритету кроз јасну и експлицитну декларацију својих циљева, правила, закона, прописа, рационалног управљања својим новчаним средствима, и етичке праксе за запошљавање, радни однос и унапређења, сталне примене закона, сталног надгледања и оцењивања понашања и праксе установе да би се осигурало да је компатибилна својим утврђеним циљевима.
4. Присуство административне и академске структуре која проверава циљеве установе и њене програме, планира њен курикулум и услове за оцене које додељује како би се осигурао квалитет, континуитет и академски квалитет.
5. Доступност људских и финансијских средстава који су одговарајући и довољни да се постигну унапред утврђени циљеви.

6. Поседовање механизма да се осигура да студенти задовољавају услове додељених диплома.
7. Присуство знака да су потребе, интереси и аспирације студената урачунати у програме установе и да су пружене услуге и активности битне за потребе студената.

"Стандарди за акредитацију академских програма сматрају се минималним условима стандарда за обезбеђење квалитета који су потребни да академски програм буде упознат са одобрењем и акредитацијом, са одређеним капацитетом. Процес самовредновања академског програма састоји се од припремања извештаја и на основу ког ће бити оцењен и прегледан на основу десет наредних тачака" (Мајид 2011: 13-17):

1. Циљеви и исходи учења

Морају постојати јасни, специфични и мерљиви циљеви за академски програм.

2. Курикулум и његови приступи

Извештај о самовредновању треба да расправља о ефикасности курикулума и његових приступа за постизање циљева и исходе програма, уз обезбеђивање доказа, евиденција и неопходних података.

3. Учење и образовање

Извештај о самовредновању треба да дискутује о ефикасности наставе и методама учења на основу постигнућа студената и исхода учења. Уз то, треба допремити евиденције, доказе и потребне податке.

4. Наставно особље факултета

Извештај о самовредновању треба да расправља о ефикасности факултетских чланова у постизању циљева програма и исхода учења, уз предају евиденције, доказа и потребних података.

5. Библиотека и средства за учење

Извештај о самовредновању треба да дискутује о ефикасности и

подесности библиотеке и извора за учење: уређаја, књига, часописа, итд. Уз то, треба обезбедити и евиденције, доказе и потребне податке.

6. Студентска питања

Извештај о самовредновању треба да расправља о студентским постигнућима, напретку, ефикасности и прикладности метода за оцењивања које се користе за мерење исхода учења. Поред тога, треба доставити евиденције, доказе и неопходне податке.

7. Објекти и услуге подршке

Извештај о самовредновању треба да дискутује о ефикасности објеката и услуга подршке, уз обезбеђивање евиденције, доказа и потребних података.

8. Академска администрација академског програма

Извештај о самовредновању треба да расправља о ефикасности административних механизма у области која прати академски програм, уз пружање евиденције, доказа и потребних података.

9. Истраживање и екстерна комуникација

Извештај о самовредновању треба да дискутује о ефикасности научног истраживања и екстерне комуникације у области која прати академски програм. Поред тога, треба обезбедити евиденције, доказе и потребне податке.

10. Управљање квалитетом и побољшање

Извештај о самовредновању треба да расправља о ефикасности система за управљање квалитетом и да побољша ниво организације и области коју његова специјалност прати, уз пружање евиденције, доказа и неопходних података.

4. Обезбеђење квалитета у високошколским установама у Либији

4.1. Кратка историја универзитетског образовања у Либији

Прве високошколске установе у Либији су основане 1955. године. Универзитет у Либији био је први универзитет и основан је у Бенгазију. Имао је један факултет који са шест чланова наставног особља и 31 студентом. Са радом је почео 1957. године, отварањем Факултета за науку (Atlobah; El-Haddad 2010 9-10), а претходио му је Факултет за уметност и образовање. Факултет за економију и трговину основан је исте године у Бенгазију, а 1962. основан је и Правни факултет. Пољопривредни факултет основан је 1966. године у Триполију, а потом је 1967. године Универзитет у Либији почео ширење својих факултета и образовних програма. После повећања броја студената са дипломом средње школе, Универзитет у Либији је 1973. године подељен на два независна универзитета — Универзитет Гарјунис у Бенгазију (Garyounis University in Benghazi) и Универзитет Ел Фатех у Триполију (Al-Fateh University in Tripoli). Потреба друштва су се шириле за све дисциплине, а после 1970. године универзитетско образовање уживало је сталан развој тако што је растао број факултета и у Триполију и у Бенгазију. У градовима Ел Бајди (Al-Baydaa) и Себхи (Sabha) отварали су се факултети за различите дисциплине, унутар развојних планова за оснивање независних универзитета у тим градовима. Број универзитета стално се ширио кроз осамдесете године двадесетог века, док 2004. године није достигао број од четрнаест универзитета у Триполију, Бенгазију, Ел Бајди, Себхи, Завији (Al-Yawya), Мисрати (Misurata), Хомсу (El-Khoms), Сирту (Sert) и Ел Џабал Ел Гарбију (Al-Jabal Al-Gharbi). Основана је 51 високошколска установа и свака је пружала бесплатно високо образовање свим деловима друштва 1998/99. године. Револуција 17. фебруара није много тога променила, те је ситуација остала иста, и од тада није било промене у високошколском систему у Либији (Либијска организација за политику и стратегије; Реалност високог

образовања у Либији 2016; Atlobah; El-Haddad 2010: 72; Al-Hawat 1996: 72).

Експанзија у броју универзитета резултирала је опадањем нивоа, можда због значајног недостатка сталних и специјализованих чланова факултета, лоше инфраструктуре, мања финансирања и одсуства филозофије и јасног критеријума за оцењивање и развој (Al-Saghir 2011: 423). Предности које карактеришу универзитетско образовање конкретно и високо образовање уопште могу се резимирати праћењем развоја у овим секторима као што следи (Atlobah; El-Haddad 2010: 10):

- Савременост образовних установа у поређењу са суседним земљама сличним Либији, зато што најстарији универзитети нису старији од педесет година.
- Квантитативан развој у високом образовању засенио је квалитативни развој, зато што велики пораст у броју факултета и одељења који нуде различите програме не може да се пореди са развојем на техничком и научном нивоу производа ових сектора. Међутим, тешко је да се то прецизно утврди у пракси.
- Убрзан пораст у пропорцији уписа на универзитете, поготово у последњих тридесет година, резултат је ширења свести о важности образовања и правилу урбаног начина живота.

Систем обезбеђења квалитета у високом образовању и примена стандарда за квалитет покренути су заједно са издавањем закона за развој у високом образовању, који су засновани на горепоменутом истраживању и на издавању 149. општег народног одбора за 2010. годину. Одбор се бавио реорганизацијом универзитета и тада је настало десет универзитета, од којих су три приватна. Године 2006, започето је национално високо образовање и додељивало је првобитну акредитацију. Општи народни одбор био је један од најважнијих развојних станица за високо образовање у Решењу број 38 за 2006. годину за следеће универзитете: Афрички универзитет у Бенгазију, Универзитет Сједињене Африке у Завији и Универзитет Ел Рефак.

Међународни либијски универзитет за медицинске науке основан је у Бенгазију на основу одлуке 38. генералног народног одбора за високо образовање за 2007. годину. На основу квантитативног развоја које је високо образовање искусило и због важности коју има за напредовање, постало је обавезно да они који су одговорни за процес учења обратe пажњу да осигурају квалитет у образовању и академској акредитацији, и да осигурају развој стандарда за примену система квалитета како би дошло до квалитетних исхода и рада који задовољава потребе корисника. Стандарди су база за диференцијацију и изврност које квалитет није постигао, осим уколико је на то обавезан (Al-Saghir 2011: 423).

Постоје три типа високошколских установа у Либији (више о томе погледати у: "High Education in Libya" 2012: 2-5). За срж финансирања високошколских установа сматра се финансирање владе, као и самофинансирање које се огледа у једноставним накнадама за регистрацију коју плаћају студенти на почетку школске године. Сваком универзитету и техничком факултету додељује се годишњи буџет. Школске године, за чији су почетак и крај одговорне установе високог образовања углавном почињу у октобру, а завршавају се у јуну. Најчешћа метода за оцењивање учинка студената су испити, а руководство је одговорност декана, саветодавног комитета и универзитета под надзором Министарства за високо образовање и научна истраживања. Такође, у јавном сектору постоји једина установа која, до неке мере, зависи од накнада за школарину које плаћају студенти (Nick 2004).

4.2. Институционална подршка за обезбеђење квалитета и акредитацију у Либији

4.2.1. Улога и активности Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију у Либији

Либија је земља која је у скорије време видела много промени зато што тражи своје место у савременом свету. Ове промене евидентне су у њеном

приступу високом образовању (Abushafa 2014: 186). Либија је схватила значај и виталну улогу система образовања у глобалном развоју. Такође је разумела локалне и глобалне изазове са којима се суочава, и важност за побољшање квалитета система кроз увођење методологија и примену механизма за обезбеђење квалитета и акредитацију. Тако је, према одлуци Општег народног одбора (раније) број 164. за 2006. годину, основан центар за обезбеђење квалитета и акредитацију високошколских установа. Образовни акт број 18. за 2010. годину, доделио је име Центру: "Национални центар за обезбеђење квалитета и акредитацију образовања и установа за обуку". Центар има статус правног лица и независно откривање финансија, што је ентитет који је одобрио закон како би развио и пратио обезбеђење квалитета и акредитацију у образовним установама у Либији (Al-Kabir; Mregin и др. 2012: 6).

Општи народни одбор (раније) издао је одлуку број 430 за 2008. годину, која високошколске установе подвргава акредитацији од стране Центра за обезбеђење квалитета. Члан "1" износи следеће: "Јавне, цивилне, опште и стране високошколске установе (универзитети, академије, виши професионални положаји и друге високошколске установе у Либији) предмет су стандарда и процедура који осигуравају проверени квалитет и акредитацију садржану у директоријуму обезбеђења квалитета и акредитације Центра за обезбеђење квалитета у високошколским установама" (Al- Gadid 2010: 16).

Др Хусеин Марегин, председник Либијског већа за квалитет и изврност у образовању, говорио је на Шестој међународној арапској конференцији за обезбеђење квалитета у високом образовању 2016. године о активностима, препрекама и изазовима Центра у периоду од 2006. до 2014. године. Шеста међународна арапска конференција за обезбеђење квалитета у високом образовању одржана је у Судану, на Универзитету за науку и технологију, у периоду од 9. до 11. фебруара 2016. године, у сарадњи са Генералним секретаријатом Арапске међународне конференције за обезбеђење квалитета у високом образовању, која тежи да побољша квалитет арапског високог образовања и да појасни важност и нужност да се повећа квалитет производа

високог образовања у арапском свету.

Према трећем члану одлуке о инкорпорацији, под бројем 164. за 2006. годину, "Центар тежи да дизајнира, развије и усади свеобухватни систем оцењивања и обезбеђења квалитета и акредитације високошколских установа". Да би се то постигло, исти извештај одредио је неколико задатака. Ти задати обухватају ширење културе квалитета, стални напредак, предлагање генералне политике за оцењивање учинка и обезбеђења квалитета и акредитације за све високошколске установе, развијање принципа и критеријума за оцењивање и услова за оцењивање и акредитацију академских установа, доношење одлука за акредитацију високошколских установа, охрабривање образовних установа на сталан напредак и побољшање, сарађивање са арапским и западним ефикасним учествовањем у међународној акредитацији и са телима за обезбеђење квалитета да би унапредили систем за обезбеђење квалитета и акредитацију, активно учешће на међународним конференцијама и организовање регионалних и интернационалних конференција за системе и активности високог образовања у Либији, обезбеђивање приручника и техничке подршке, пружање саветовања и смерница високошколским установама кроз званичне извештаје који показују снаге и слабости те установе. Све то установа мора да испрати да би задовољила жељени ниво квалитета. Центар такође мора да шири податке и информације о акредитацији како би подигао свест и дозволио да установе и појединци који желе могу да виде те информације (Mregin Н. Национални центар за обезбеђење квалитета образовања у Либији "Challenges and Opportunities" 2016: 34-35). У каснијој фази, циљеви и задаци центра поново су размотрени током припреме стратешког плана, у периоду од 2012. до 2017. године.

Центар за обезбеђење квалитета основан је након издавања одлуке. Број 164 из 2006. године издао је Општи народни комитет (раније). Овај центар има статус правног лица и независну објаву финансија под именом обезбеђења квалитета Центра за акредитацију високог образовања. Основан је комитет који ће управљати центром. Центар је 2008. године издао приручник за обезбеђење

квалитета. Приручник је обухватао десет одељака за национални документ обезбеђења квалитета у високошколским установама у Либији. Одржано је неколико радионица за менаџере обезбеђења квалитета на универзитетима и факултетима како би се подигла свест о обезбеђењу квалитета. Основани су тимови за проверу за акредитацију неких приватних универзитета. Ова фаза може се назвати "оснивачка фаза" (Zaghouan 2013; Mregin Н. Национални центар за обезбеђење квалитета образовања у Либији: "Challenges and Opportunities" 2016: 35).

Квалитет и акредитација образовања у Либији пролазили су кроз постепени развој. Задаци и функције обезбеђења квалитета и акредитације више нису ограничени на елементарне и секундарне образовне установе, већ на техничко и стручно образовање. Међутим, можемо рећи да постоји неколико одлика које карактеришу ове фазе као што је зависност Центра од Министарства за високо образовање, упркос постојању одсека у центру који су везани за Министарство просвете, проверу и развој приручника за обезбеђење квалитета и акредитацију високошколских установа, постављање стандарда за студије високог образовања, припремање приручника за обезбеђење квалитета и акредитацију елементарних и секундарних образовних установа. У овој фази, Центар је испунио неколико задатака. Најважнији задатак је повећање броја радионица за менаџере обезбеђења квалитета и канцеларије за оцењивање учинка. Центар је држао мноштво састанака за менаџере канцеларија за обезбеђење квалитета на либијским универзитетима. Први састанак је одржан 2010. године на универзитету у Мисрати. Један од најважнијих задатака је формирање тима за проверу приручника за обезбеђење квалитета и акредитацију високог образовања и стандарда институционалне и програмске акредитације универзитетских студија. Менаџер канцеларије је 2010. године издао много одлука о формирању тимова за теренске посете државних и приватних универзитета и за издавање извештаја о најважнијим изазовима са којима се ови универзитети суочавају како би постигли обезбеђење квалитета. Најважнији задаци такође укључују издавање приручника за обезбеђење квалитета у елементарним и средњим

установама и издавање многих публикација о обезбеђењу квалитета. Ова фаза може се назвати "почетна фаза" (Mregin Национални центар за обезбеђење квалитета образовања у Либији: "Challenges and Opportunities" 2016: 35-36).

Фаза реконструкције трајала је од 2011. до 2014. године. У овој фази, Министарство високог образовања није дало довољно пажње центру. На челу Министарства високог образовања била су три министра. Они нису имали јасну визију онога што је Центар морао да уради. Министарство је одбило да размотри питање о независности центра. Кроз ову фазу, утемељен је стратешки план за центар од 2012. до 2017. године. Центар је наставио да држи радионице на либијским универзитетима. Такође је од универзитета тражио да припреме студију о себи. Центар је такође формирао тимове за проверу акредитације приватних високошколских установа. Поред тога, наставио је да држи многе састанке којима су присуствовали чланови Националног центра за обезбеђење квалитета и менаџери канцеларија за обезбеђење квалитета на либијским универзитетима. Центар је издао и понуду у вези са финансијским и административним предностима и функцијама Канцеларије за обезбеђење квалитета и акредитацију на универзитету, факултету и одељењу (инкорпорација – организација – циљеви – задаци). Канцеларија је 2013. године издала и извештај који обухвата изазове који чекају канцеларије за обезбеђење квалитета и оцењивање учинка на универзитетима (Mregin Н. Национални центар за обезбеђење квалитета образовања у Либији: "Challenges and Opportunities" 2016: 36-37).

Током ове фазе, Центар се суочио са многим изазовима. Најважнији од ових изазова који је поставио Стратешки план за Центар (2012-2017), јесте недостатак независности Центра зато што и даље следи Министарство високог образовања и научног истраживања. Такође, политички проблеми у Либији и сталне смене менаџера и директора Центра утицали су на његов рад после 2011. године. Центру су потребни закони и прописи за квалитет и акредитацију који јасно показују механизам рада, поготово у вези са организационом структуром и описом посла. Административна и финансијска бирократија државних агенција

створила је један од најважнијих изазова. Центар је имао неколико слабости, попут неуспеха да акредитује организациону структуру Министарства високог образовања, недостатак имплементације специјализованих обука за особље Центра, и не започињање електронске повезаности међу одељењима, одсуство јасних механизма за финансијске иницијативе поред високе накнаде за пријаву за акредитацију.

На основу горенаведеног, може се рећи да је центру потребан закон о раду да би регулисао посао и одредио циљеве и задатке. Центар такође мора бити независан од Министарства високог образовања. Центру су потребни развој и акредитација његове организационе структуре и јасан механизам рада. Поред тога, треба му механизам за праћење установа и образовних програма који добијају акредитацију, поготово после 2011. године. Ово је последица злоупотребе оружја и претњи са којима су се програми за проверу који су на челу суочавали. Стандарди за акредитацију фокусирали су се само на улагања у образовни процес попут финансијских захтева као што су то зграде, лабораторије и чланови факултета. Нису се осврнули на процесе који се одигравају у установи, нпр. како се користе та улагања у образовном процесу. Потпуно су превидели производе образовног процеса попут академског учинка студената који су главни циљ образовног процеса, и слабо учествовање државних образовних установа у програмима за обезбеђење квалитета. Ниједна од државних установа није се пријавила за акредитацију зато што зависе од чињенице да имају прву институционалну и програмску акредитацију. То ствара слабу тачку у раду ових установа и омета реформу, напредак и развој, што су главни циљеви процеса акредитације (Mregin H. Национални центар за обезбеђење квалитета образовања у Либији: "Challenges and Opportunities" 2016.: 37-38; Al-Kabir, Mregin и др. 2012: 18; Mregin H. S. 2012: 18). Постоје велики изазови са којима се Центар суочава. Ови изазови нас ургају да питамо следеће питање: Да ли је Центар постигао своје циљеве у кратком периоду који није прешао девет година?

Заправо, кроз студију групе извештаја коју је издао Центар у периоду од 2010. до 2013. године, можемо рећи да постоји неколико позитивних тачака које

је Центар постигао према извештају Националног центра из 2012. године за обезбеђење квалитета. Ове позитивне тачке укључивале су и националну кампању за свесност која је подигла свест заједнице и образовних установа о концептима обезбеђења квалитета, као и припрему и ширење националних стандарда за обезбеђење квалитета и рад на томе да се створе јаче везе са регионалним и међународним установама и телима за обезбеђење квалитета. Такође подстичу универзитете да утврде канцеларије за обезбеђење квалитета и оцењивање учинка и да одаберу чланове наставног особља како би их обучили за припрему студије о себи. Центар је организовао неколико радионица у којима су учествовали многи чланови наставног особља са либијских универзитета, припремио је извештаје о стању либијских универзитета, прегледао је и развио критеријум за институционални развој високошколских установа и слао је тимове експерата да помогну образовним установама у имплементацији студије о себи (Quality Assurance Report on field visits to government Universities 2013: 38; Mregin H. Национални центар за обезбеђење квалитета образовања у Либији "Challenges and Opportunities" 2016: 38).

Будућа очекивања за Центар обавезују нас да одговоримо на ово важно питање: како да нацртамо нову мапу за Национални Центар за обезбеђење квалитета образовања? Пре него што пронађу механизме преко којих је нова мапа центра нацртана, доносиоци одлука и они који се баве проблемима обезбеђења квалитета и акредитације треба да одговоре на ово важно питање: шта очекујемо од Националног центра за обезбеђење квалитета у Либији? Након тога, можемо поставити нови план за задатке и мисије центра на основу одговора. Генерално, за побољшање и развој механизма рада центра, потребна је група захтева. Такође, мора се издати специјалан закон који ће регулисати рад нове комисије; она мора бити независна од Министарства високог образовања. Нови закон о образовању мора се издати да би истакао важност обезбеђења квалитета у образовним установама преко организационих структура и задатака и одговорности.

Један од најважнијих услова је учествовање професионалне установе, која

је важна за академски програм у процесу акредитације, и за развој концепта и културе акредитације у образовној установи. Такође, људски и финансијски ресурси треба да се расподеле и да се на основу њих понуди програм за квалитет, као и програми који ће мотивисати и наградити образовне установе које су одличне у примени обезбеђења квалитета, што се види у годишњим наградама; награде се додељују, на пример, најбољем професору или најбољој образовној установи (Mregin H. Национални центар за обезбеђење квалитета образовара у Либији "Challenges and Opportunities" 2016: 43).

Центар је члан Арапске мреже агенција за обезбеђење квалитета у високом образовању (ANQАНЕ) и Међународне агенције за акредитацију (IAO) и део Међународне мреже агенција за обезбеђење квалитета у високом образовању (INQAАНЕ). Она спроводи многе задатке, а они су (www.qaa.ly; Mregin H. Национални центар за обезбеђење квалитета образовања у Либији —Challenges and Opportunities| 2016: 33-34):

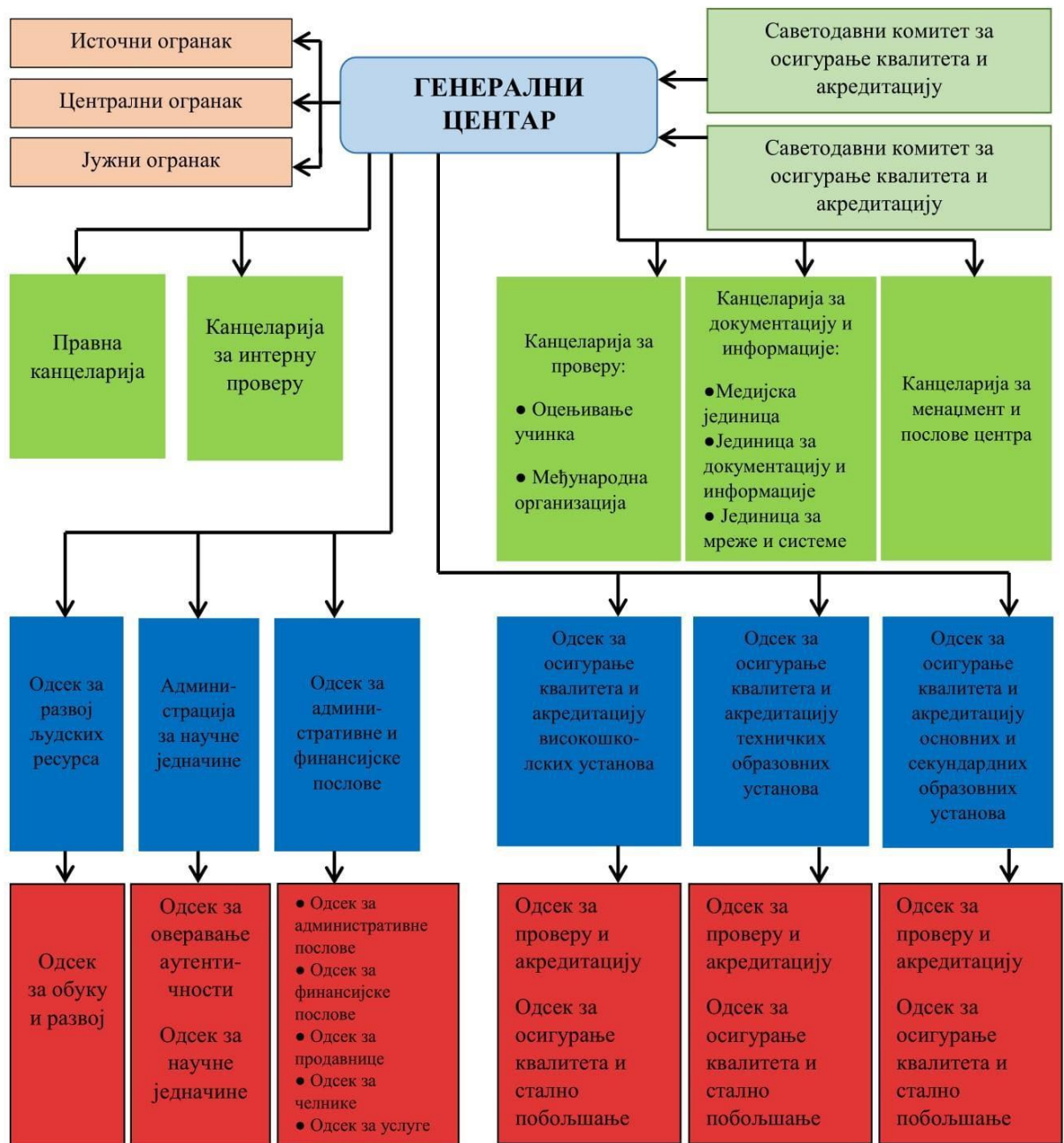
- Ширење културе квалитета, стално побољшање, оцењивање и акредитација уз обезбеђивање приручника, техничке подршке и обуке.
- Примена принципа, критеријума и услова за оцењивање и академску акредитацију и њихов развој и модификацију.
- Доношење одлуке о акредитацији образовне установе и о акредитацији њених програма у складу са принципима и критеријумима.
- Охрабривање такмичарског духа међу образовним установама и установама за обуку како би се побољшао образовни процес; ширење резултата прегледа и препорука за награђивање истакнутих установа.
- Пружање савета и смерница образовним установама и установама за обуку које нису постигле очекивани ниво квалитета.
- Чинити друштво и његове различите установе свесне стања образовних установа и оних за обуку, тако што ће припремати периодичне детаљне извештаје о образовним установама.
- Ширење информације и података везаних за акредитацију у образовне сврхе, сврхе информација и научних истраживања, и чињење да буду

доступне ентитетима и појединцима који желе да их погледају.

- Сарадња са телима за акредитацију и обезбеђење квалитета – арапским и међународним.
- Активација електронског менаџмента.
- Обука и развијање људских ресурса центра кроз специјализоване програме обуке.
- Организовање регионалних и интернационалних конференција за системе квалитета и активности образовања и обуке у Либији, и активирање ефикасног учествовања на међународним конференцијама.
- Изједначавање научних квалификација са одговарајућим националним квалификацијама у складу са академским стандардима и акредитованим контролама.
- Ратификација докумената које су издале установе за национално образовање и установе за обуку, које је акредитовао Национални центар.

4.2.2. Структура Центра за обезбеђење квалитета у Либији

Општи народни комитет за образовање и научно истраживање издао је одлуку под бројем 134 из 2009. године у вези са реорганизацијом структуре Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију образовних установа, која је пратила три главне гране, конкретно Источну, Централну и Регионалну. Подела је обухватала области основног образовања, високог образовања и област која је у интересу центра а фокусирана је само на високо образовање, мада обухвата школе, универзитете и установе. Како је наведено у Члану "2" поменуте одлуке, организациона структура Центра за обезбеђење квалитета и акредитације образовних установа састоји се од дивизија приказаних у наредној табели (Mregin Н. Национални центар за обезбеђење квалитета образовања у Либији "Challenges and Opportunities" 2016: 35).

Слика 4.1. Организациона структура Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију образовања

Извор: Al-Kabir; Mregin и др. 2012: 3; Report of the National Center for Quality Assurance in Public University in Libya 2012: 3.

Такође примећујемо да Центар има три гране које покривају све области Либије и да своје услуге пружају у свим регијама. Додата је специјална администрација да гарантује квалитет образовних установа за основно и секундарно образовање и администрацију обезбеђења квалитета за техничко образовање. Центар обухвата све образовне установе у Либији и подиже квалитет свих њих.

4.2.3. Канцеларије за обезбеђење квалитета у високошколским установама у Либији

Водич за обезбеђење квалитета објавио је Национални центар за обезбеђење квалитета 2008. године и био је неопходан за канцеларије за обезбеђење квалитета и оцењивање учинка у свакој образовној установи у Либији. Водич је идентификовао механизме за утврђивање и организацију канцеларија за обезбеђење квалитета у високошколским установама. Глава установе поставља једног члана наставног особља да руководи канцеларијом, који добија позицију директора, и третиран је исто као декани других факултета. Водич је такође дефинисао најважније улоге канцеларије за обезбеђење квалитета, а то су провера и имплементација јавне политике у оцењивање учинка за све јединице установе и давање савета и саветовања за студију о себи.

Упркос озбиљном труду уложеном у обнову стратегије установа, комуникације и директне координације са Центром за обезбеђење квалитета, постоје многи изазови и проблеми са којима се суочавају канцеларије за обезбеђење квалитета у либијским високошколским установама. Према извештају анкетних посета Центру за обезбеђење квалитета 2010. године, главни проблеми су:

1. Недостатак финансијских ресурса, неуспех у расподели буџета за квалитетне програме, чиме се омета рад на обезбеђењу квалитета и његовом побољшању.
2. Неквалификованост већине званичника одговорних за руковођење канцеларија за квалитет.

3. Тешкоћа у комуникацији између главног универзитета и канцеларија за квалитет унутар универзитета, што омета побољшање и развој.

Извештај о квалитету Центар је објавио 2012. године и додао да су најважнији изазови са којима се канцеларије за квалитет суочавају не одобравање ауторитетима канцеларија за квалитет да раде на развоју и побољшању, и недостатак интегрисане анализе података и екстракција информација. Извештај о квалитету Центра објављен је 2013. године. Успех ових канцеларија значио би први корак у добром смеру да би се осигурао квалитете и побољшао учинак. Међутим, извештај из 2012. године такође је пријавио неке озбиљне и успешне праксе канцеларија за квалитет у неким либијским државним и приватним универзитетима. То је најпре због улоге вишег руководства у успеху ових канцеларија и нивоа културе квалитета у овим установама.

На основу горенаведеног, можемо приметити да се процес обезбеђења квалитета и акредитације у високошколским установама у Либији, који је спроведен под надзором Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију високошколских установа, не разликује од процедура које се спроводе у многим развијеним земљама, у погледу поступака и стандарда. Сваки факултет или универзитет мора имати канцеларију за обезбеђење квалитета и свака установа мора да припреми студију о себи приликом спремања да поднесе пријаву Центру за обезбеђење квалитета за заказивање следеће посете, након чега ће сазнати одлуку о акредитацији. Стандарди који се користе, усклађени су са онима који су примењени у развијеном свету. Међутим, питање гласи: "Да ли су ови критеријуми и процедуре већ примењени у либијским универзитетима?" "Да ли су либијски универзитети заиста заинтересовани за институционалну и програмску акредитацију?" Да ли је тренутни статус либијских универзитета одговарајући за примену стандарда квалитета и за добијање акредитације? Да ли се исте процедуре примењују на приватним универзитетима у случају одсуства примењене акредитације на државним универзитетима? Да ли запослени, чланови факултета и студенти имају одговарајућу позадину која установи омогућава да спроведу

самовредновање? Да ли су сви спремни да се промене и усвоје културу квалитета?

4.2.4. Последице активности обезбеђења квалитета у високом образовању у Либији од 2007. до 2013. године

Активности осигурања квалитета у Либији су започеле од оснивања Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију у Либији. Најважније последице ових активности могу се сумирати у следећим ставкама:

- **2006/2007:** предлагање јавне политике за оцењивање учинка и обезбеђење квалитета и акредитацију у високошколским установама, постављање основе, критеријума и услова за оцењивање и академску акредитацију и њихово прилагођавање, израда прописа да би се осигурања њихова примена у различитим високошколским установама, формирање јединственог система везаног за све високошколске установе, сарадња са арапским и страним агенцијама за обезбеђење квалитета да би се развио и унапредио систем за обезбеђење квалитета и националну акредитацију. Центар је издао приручник о квалитету и акредитацији високошколских установа. Овај приручник обухвата стандарде за акредитацију високошколских установа у виду десет критеријума. Центар је такође издао наставни водич за процедуре и самосталну и спољашњу проверу. Припремио је извештаје и моделе за институционалну и програмску процену заједно са обрасцима за пријаву за институционалну или програмску акредитацију (Al-Saghir 2011: 425).

Примећујемо да је ова фаза била основна и прелиминарна. Један од њених главних циљева био је да шири културу квалитета и свест о њој у свим установама високог образовања. Поред тога, циљ је било и именовање званичника одговорних за обезбеђење квалитета, именовање администратора, извршавање административних и техничких процедура, тражећи да постане члан Националне мреже агенција обезбеђења квалитета високог образовања (INQAANE).

- **2008/2009:** наставак промовисања културе квалитета и изједначавања сертификата, као и ратификација сертификата које либијски и страни универзитети поседују. Центар 2009. године има чланство Националне мреже агенција обезбеђења квалитета високог образовања (INQAANE) као и учешће на неколико међународних конференција везаних за развој и обезбеђење квалитета образовања. Одржао је неколико радионица и семинара за чланове факултета и координаторе канцеларија за квалитет. Такође је издао специјални приручник о квалитету за 2009. Годину. Активности обезбеђења квалитета резултирале су доделом прве програмске акредитације Академији за академске студије у Триполију (приватна установа) и Афричком народном универзитету (приватно предузеће; The Newsletter of the Center for Quality Assurance in Libya 2010).
- **2009/2010:** издавање одлуке директора Центра за обезбеђење квалитета о формирању тима за истраживачке посете либијским универзитетима у 2010. години. Комитет је спровео те посете и на веб-сајту је објављен извештај Центра у ком приказује оцену циљаних универзитета који постоје у различитим деловима Либије. Извештај је био подстицај за аплицирање за уклањање на универзитет који је добио слабе оцене. Ове посете су допринеле ширењу културе квалитета. Такође, служиле су као тренинг овим универзитетима за спровођење студије о себи и вежбање процеса обезбеђења квалитета заједно са вежбањем начина за сарадњу са спољашњим ревизијама. Извештај је био намењен студентима и свима онима који су заинтересовани за високо образовање на овим универзитетима. Ове посете настале су након објављивања неких одлука Министарства високог образовања о убрзању побољшања академског учинка производа и о одношењу према 2009/2010. години као години квалитета на либијским универзитетима (Report on Exploratory Visits to some Institutions of Higher Education, for Academic year 2009-2010 2010: 4-5).

- **2010/2011:** Центар је припремио извештај о стандардима за акредитацију за установе техничког образовања. Организовао је радионице за техничке и научне високошколске установе да би покушао да их развије. Његови чланови присуствовали су неколицини међународних конференција и Форуму европске мреже агенција за обезбеђење квалитета и акредитацију, који је одржан у Аустрији. Такође је издао и водич за обезбеђење квалитета и акредитацију за 2011. годину.

Неколико приватних универзитета пријавило се за акредитацију, али су процедуре за акредитацију биле одложене због неколико недостатака у документима за пријаву, на пример извештај студије о себи, плаћање накнаде за ревизију и не поседовање дозволе за праксу приватног образовања.

Резултати акредитације објављени су на веб-сајту Центра за осигурање квалитета и акредитацију. Додатно, јавне и приватне установе захтевају да универзитет који је њиховим дипломцима доделио диплому, има акредитацију од Центра за осигурање квалитета. То је, заузврат, довело до одбијања свих дипломаца установа које нису добиле акредитацију, и дало је мотивацију свим тим установама да пожуре са применом стандарда квалитета како би добили акредитацију, и тиме задржали студенте.

- **2012:** додељивање прве институционалне акредитације Афричком грађанском универзитету у Бенгазију 08.02.2012. И додељивање прве програмске акредитације Либијском међународном универзитету медицинских наука у Бенгазију 28.08.2012. године, након добијања само прве институционалне акредитације.

Програмска акредитација додељена је Универзитету у Триполију 23.09.2012. године након молбе коју је поднео Универзитет. Молба која се односила на програм енглеског језика, одбијена је због недостатка стандарда (www.qaa.ly).

- Припрема извештаја о квалитета у гаранцији у државним универзитетима (Одсек за осигурање квалитета, Национални центар за обезбеђење квалитета и акредитацију образовних установа и установа за обуку, Квалитет и његово обезбеђење на либијским државним универзитетима; реалности и амбиције 2012).

Током академске 2011/2012. године, Одсек за обезбеђење квалитета и акредитацију у високошколским установама Националног центра за обезбеђење квалитета и акредитацију образовних установа и установа за обуку одржао је састанке са менаџерима Канцеларија за обезбеђење квалитета и оцењивање учинка на државним универзитетима (државним универзитетима) како би препознали праксе које Канцеларије за обезбеђење квалитета спровode, као и изазове и потешкоће са којима се суочавају. То су учинили након издавања неких одлука Министарства високог образовања и научног истраживања о убрзању побољшања академског учинка универзитетских производа. Након тога, 2010. године, неки државни и приватни универзитети спровели су извиђачке посете.

Извештај је припремио сваки менаџер огранка Источне провинције, директор одсека за обезбеђење квалитета и главе канцеларија за обезбеђење квалитета на државним универзитетима. Такође, подељен је упитник менаџерима канцеларија за обезбеђење квалитета и повратна информација у вези са радионицама које је Одсек за обезбеђење квалитета и акредитацију држао академске 2011/2012. године.

Најважније добре праксе преузете од канцеларија за обезбеђење квалитета на циљним универзитетима (Report of the National Center for Quality Assurance in Public University in Libya, 2012):

- Неке канцеларије за квалитет на неким универзитетима држе састанке са колегама да би осигурали примену квалитета и побољшање програма које универзитет пружа. Неке канцеларије сазивају месечне састанке са

координаторима за квалитет на факултетима. Неки од њих извршавају програме и радионице везане за карактеризацију образовног програма и стратешки планирају и примењују радионице за особље, завршавају приручник за академске и административне задатке, као и приручник за послове факултетског особља и постдипломске студије.

- Неке канцеларије за обезбеђење квалитета стандардизују терминологију квалитета и начин за дефинисање курикулума за курсеве на факултету.
- Неке канцеларије учествују у програмима међународног обезбеђења квалитета, извршењу студије о самовредновању на неким факултетима, праве упитнике за студенте у којима оцењују курикулум у научним областима, и теже да добију Награду за најбољи академски програм. Неке канцеларије праве и веб-сајт за универзитет у складу са међународним препорукама.

4.3. Садашњи модел акредитације високошколских установа у Либији

4.3.1. Осе (области) акредитације високошколских установа

Центар за обезбеђење квалитета и акредитацију у Либији развио је неколицину стандарда за акредитацију високошколских установа у Либији. Ови стандарди засновани су на бројним стандардима за акредитацију и обезбеђење квалитета у развијеним и арапским земљама. Осе или области акредитације могу се поделити на два дела: институционалне осе које се састоје од још једанаест области и програмске осе које се деле на шест области (више видети у Додатку Б: Осе акредитације у високошколским установама).

4.3.2. Механизми за оцењивање

4.3.2.1. Оцењивање и кораци у акредитацији у либијским високошколским установама

Процеси самовредновања акредитације спроведени су у складу са следећим

корацима:

- 1. Студија о самовредновању:** комплет процедуралних корака које преузимају чланови факултета, особље, студенти и чланови заједнице, и било ко кога установа сматра значајним, како би сами оценили своју организацију на основу Приручника за обезбеђење квалитета и акредитацију издатог од стране Центра. Треба да прикупе податке и статистику учинка установе у оквиру тренутних околности, а онда да их упореде са стандардима за квалитет и акредитацију. То је први корак у припреми за процес унутрашње ревизије. Процес унутрашње ревизије је и припрема за развој хипотезе за коју ће требати тим спољашње провере на теренској посети. Резултати студије о себи укључују приказ снага и слабости уз поштовање активности установе или образовног програма. Писање извештаја мора се заснивати на минутима састанака, докумената, досијеа и упитника студената, чланова факултета и особља. Извештај укључује мисију организације, стратешки план, програм студија за прву фазу додипломског студента, програм за дипломце, научно истраживање и друге активности (Radwan 2008).
- 2. Почетак процеса ревизије:** процес ревизије обично почиње након што образовна установа испуни потребне услове за акредитацију, а онда контактира центар и изрази жељу да спроведе процес ревизије. Специјализовано одељење Центра узима вођу за процес ревизије, који има искуства у ревизији и операцијама акредитације. Такође мора бити квалификован да руководи процесом ревизије. Затим, Центар формира тим за ревизију који се састоји од локалних и међународних професионалаца који ће спровести спољну ревизију. Потом, Центар и чланови тима потписују званичне уговоре и јасне описе посла. Након тога, установа или програм се обавештавају о оквирном времену извршења спољне ревизије. Тим за спољну ревизију одржава прелиминарни састанак пре посећивања установе, да би утврдио одговарајуће механизме

деловања. Установа припрема собу у коју стаје тим за ревизију и обезбеђује компјутере. Затим, тим за спољну ревизију упознаје и интервјуише чланове Техничког комитета за унутрашњу ревизију путем теренских посета објектима установе. Број ревизора не сме бити мањи од три заједно са вођом тима (Baird 2006).

3. Чланови тима предају своје коначне извештаје Центру у периоду од највише шест недеља од датума почетка рада тима за спољну ревизију. Сваки члан тим даје процену степена заслуге за сваку ставку посебно у свим областима које се засебно оцењују.
4. Након завршетка теренске посете, сваки члан тима треба да да процену степена заслуге за сваку појединачну ставку у областима које се засебно оцењују.
5. Ове оцене достављају се на основу форме, и чланови тима их поверљиво дају вођи тима, као и доказе и евиденције од којих је сваки ревизор зависио приликом оцењивања сваке ставке. Вођа тима за ревизију сазива састанак свих чланова тима на ком дискутују оцене које је сваки члан дао за сваку ставку; већински договор постиже се дебатом и дијалогом чланова тима (Quality assurance manual 2012).
6. Након постизања рока за оцене свих области обезбеђења квалитета, тим изводи степен у складу са провизијом и процедурама за дистрибуцију ставки које су додељене осамом, и дају поене за сваку осу која се налази у Приручнику за обезбеђење квалитета.
7. Тим за ревизију пише извештај, који мора узети у обзир структуру и генералне инструкције које се налазе у Приручнику за обезбеђење квалитета.
8. Извештај се третира поверљиво све док се не поднесе Центру за обезбеђење квалитета, који ће издати одговарајуће одлуке. Уз то,

приложиће и копију извештаја установи која захтева акредитацију да би је обавестила о добијеним поенима и о снагама и слабостима (Baird 2006).

4.3.2.2. Активности Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију у Либији

Активности Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију у Либији везане су са организацијом и активностима оцењивања које су у вези са институционалном акредитацијом и акредитацијом програма високошколских установа у Либији.

4.3.2.2.1. Институционална акредитација

Спроводи се обимна ревизија образовне установе како би се потврдило да задовољава услове специфичних области акредитације. Акредитација се додељује у одређеном временском оквиру од почетка образовне активности, под условом да се установи додели лиценца за те активности од стране квалификованог ауторитета. Процес институционалне акредитације заснован је на серији стандарда од стране Центра, који мора постојати у установи високог образовања (Mregin 2016: 486; Quality Assurance and Accreditation Guide 2012).

4.3.2.2.2. Акредитација програма високошколских установа

Овај тип акредитације заснован је на процесу свеобухватне ревизије и оцењивања образовних програма које пружа установа да би се осигурало да установа задовољава утврђене стандарде. Процес програма за акредитацију утврђен је на основу серије стандарда које одреди Центар, а који морају бити доступни у образовним програмима (више видети у Додатку Б: Области акредитације у високошколски установама). Након дефинисања најважнијих стандарда за акредитацију који се морају обезбедити да би се установи доделила тражена академска акредитација, морамо знати најважније индикаторе оцењивања за доделу акредитације.

4.3.2.3. Индикатори процене за институционалну и програмску акредитацију

На основу водича за обезбеђење квалитета и акредитацију за 2012. годину, акредитација се може сумирати на следећи начин (Mregin; Al-Sharkasi 2012: 489-490):

- Институционална акредитација: Процес евалуације спроводи се путем система поена, где је "x" поена додељено центрима за акредитацију који су подељени према важности.
- Током процеса оцењивања једног центра, сваки ставка би требало да се оцењује посебно. Међутим, укупан број поена за сваки центар не би требало да буде мањи од 60% би се доделила акредитација. Процес доделе програма за институционалну акредитацију (прву и последњу) зависи од процента постигнутог у свим центрима за процену, који не би требало да буде мањи од 70% од укупног броја поена.
- Програмска акредитација: Процес евалуације спроводи се путем система поена, где је "x" број поена додељен центрима за акредитацију, који су подељени према важности. Свака ставка требало би да се оцењује посебно, Међутим, укупан проценат броја поена не би требало да буде мањи од 65%, да би се доделила акредитација. Процес програмске акредитације (прве и последње) зависи од укупног броја поена у свим центрима за процену, и не мањи од 75% од укупног броја поена. Тим за ревизију потом издаје коначну препоруку за доделу или одбијање класификације акредитације (институционалну или програмску). Студија случаја процеса акредитације и механизам за оцењивање за Универзитет у Либији дати су у Додатку В: Оцењивање.

4.3.2.4. Фазе и кораци за доделу акредитације

Процес акредитације за либијске високошколске установе има неколико корака приказаних на Слици 4.2. Ови кораци сумирани су у складу са Водичем

за обезбеђење квалитета либијских високошколских установа за 2012. годину (Mregin H. 2017: 7-10).

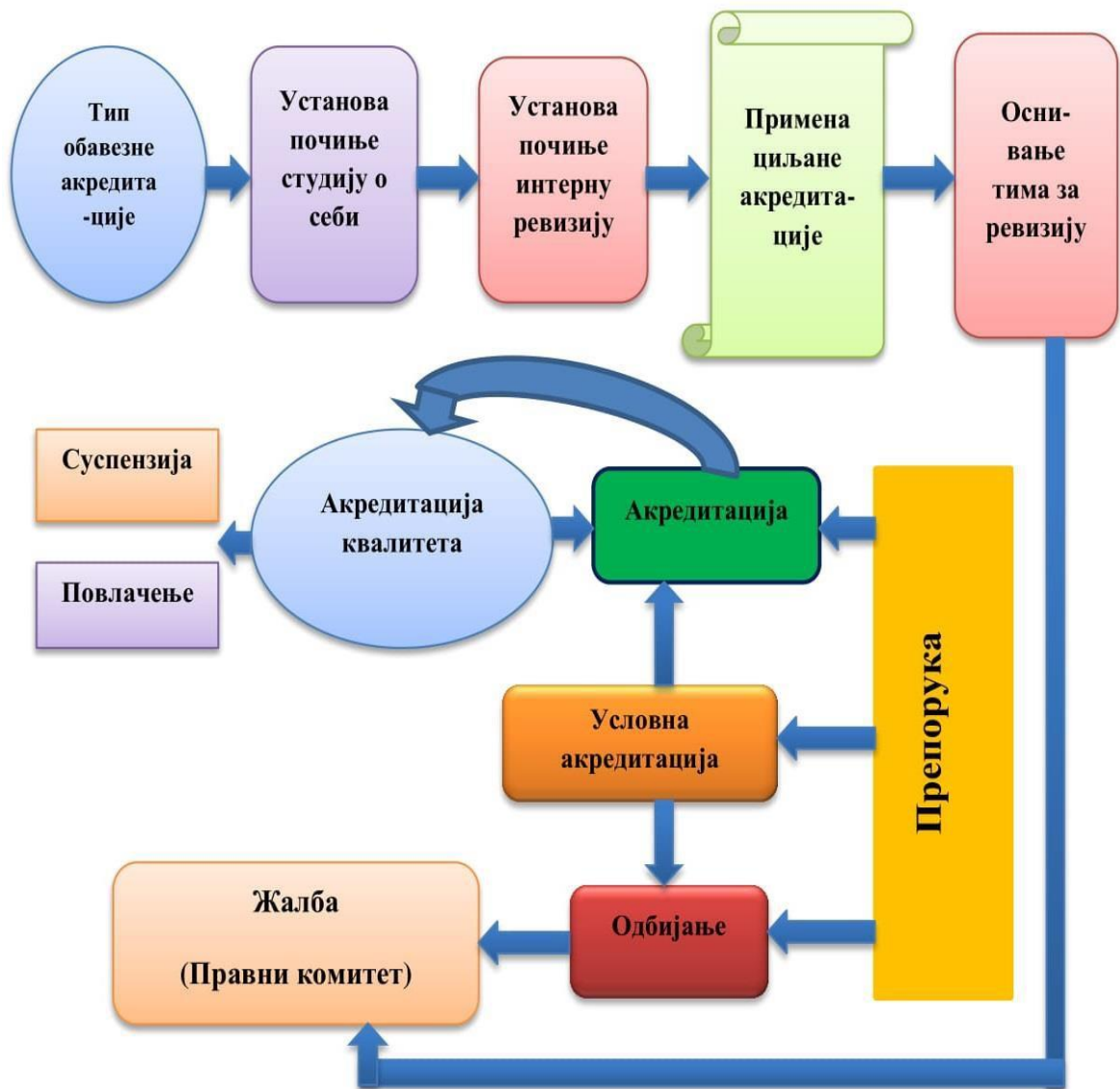
- 1. Лиценца:** либијске високошколске установе деле се на три типа: јавне и приватне установе и огранци страних универзитета. Министарство просвете доноси одлуку да се утврди јавна образовна установа, чиме јој омогућава праксу након добијања прве институционалне акредитације. Све јавне установе разматрају прву институционалну и програмску акредитацију, зато што се излажу надгледању, коју врше супервизори; вежбају своје активности на великој групи дипломираних студената. Што се тиче приватних установа, оне морају да се пријаве за акредитацију одговорном ауторитету.
- 2. Прва институционална акредитација:** акредитација се додељује уколико установа има способности и подложност да пружи ниво образовања који је прихватљив и у складу са стандардима квалитета. Ова акредитација траје годину дана.
- 3. Прва програмска акредитација:** ова акредитација додељује се након добијања прве институционалне акредитације. У складу са стандардима квалитета, установа треба да има адекватна образовна средства (људска и материјална) да би испунила све потребе. Када је одобрена, траје три године.
- 4. Последња институционална акредитација:** установа добија ову врсту акредитације након што испуни све посебне услове које стандарди квалитета поставе, осврне се на белешке тима за ревизију. Када се додели, период трајања варира од две до пет година (видети Додатак Д: ефикасност установе у учинку образовног процеса).
- 5. Последња програмска акредитација:** програмска акредитација осигурава да је установа процесуирала белешке тима за последњу институционалну акредитацију, и да је испунила услове ове

акредитације у складу са наведеним стандардима и прописима.

За све ово потребни су: прикладан образовни курикулум, добре наставне методе, стимулисање образовне околине, ефикасни чланови наставног особља, ефикасан систем квалитета. Након што установа спроведе студију о себи и унутрашње оцењивање, и након што се утврди да установа не игнорише грешке и примењује препоруке комитета за оцењивање, постоји три опције, на основу препорука комитета за ревизију. Те опције су:

1. Набавка акредитације за установу или програм.
2. Набавка условне акредитације за установу или програм. У случају неуспеха или мана у учинку, биће додељен једногодишњи период за исправку. Док се промена не догоди, установа ће моћи да прима студенте. Уколико се поправка не изврши, одлука ће се преиначити у одбијање.
3. Забрана доделе акредитације програму, а установа ће бити принуђена да одбија нове студенте, а студенти који су наставили да студирају мораће да се прикључе другом програму.

Центар за осигурање квалитета наставља да прати установе за акредитацију и уколико се догоди неко кршење било ког услова или промена у програму установе, Центар ће суспендовати сертификат о акредитацији, тј. Привремено ће га суспендовати, док се проблем не реши. Уколико је прекршај превелик, сертификат о акредитацији биће повучен. Установа у том случају има право да уложи жалбу на одлуку Центра. Жалба ће бити прихваћена и спровешће се поновна процена, или ће одлука остати иста (www.qaa.ly).

Слика 4.2. Процедуре акредитације либијских установа (извор: www.qaa.ly)

4.4. Препреке и изазови са којима се процеси обезбеђења квалитета и акредитације суочавају

У погледу горенаведеног, процеси обезбеђења квалитета и акредитације у високошколским установама у Либији спроводе се под надзором Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију високошколских установа. Процес акредитације високошколских установа у Либији не разликује се од многих развијених земаља у виду процедура и стандарда. Генерално, у Либији постоји мањак задовољства са учинком високог образовања. Радван (Radwan 2008) је, на пример, позивао на смањење интерне ефикасности у образовању у Либији, на превласт когнитивне недоступности и на лоше аналитичке и иновативне способности својих производа. Резултати студије Атлобаха и Ел Хадада (Atlobah; El-Haddad 2010), забележили су да је стопа адекватности на Универзитету у Мисрати ниска.

Један од резултата истраживања које је спровео Ник јесте да образовна политика у Либији није успела у маси научних и академских циљева. Извештај Центра за обезбеђење квалитета и акредитацију образовних установа из 2010. године указао је на низак квалитет либијских универзитета уопште (Ababneh 2011: 6). Јасно је да већина либијских универзитета наставља да пати од лошег учинка и ниског нивоа курикулума и наставних средстава као резултат не усвајања културе глобализације и развоја информационих технологија, како би се развили механизми за обезбеђење квалитета њихових производа. То се негативно одразило на компетентности дипломаца да се носе са потребама тржишта рада (Pisan 2012: 258-259).

4.4.1. Најважније препреке на државним универзитетима у Либији

Према извештају о истраживачким посетама неким високошколским установама, за 2009/2010. (2010: 12-18) академску годину, најважније препреке на државним универзитетима у Либији су:

1. Одсуство финансијских средстава за унапређење висококвалитетних програма и активности.

2. Некомпетентност и одсуство квалификација менаџмента у вези са обезбеђењем квалитета у високом образовању на неколико факултета и универзитета и њиховим огранцима.
3. Недостатак омогућене обавезујуће легислације у вези са квалитетом као стратешки избор који све обавезује.
4. Недостатак јасности у погледу препоруке и функција канцеларија за квалитет у прописима универзитета
5. Не поверавање пуномоћја канцеларијама за квалитет на универзитетима које би радиле за побољшање.
6. Избегавање стратешког планирања и ограничавање само на краткорочно планирање.
7. Нејасни критеријум за одабир академских вођа.
8. Непознавање концепта квалитета и његовог обезбеђења.
9. Недостатак примене принципа одговорности у случају погрешног поступања и да се лични интерес преточи у јавни интерес.
10. Наставак већине универзитета коришћења традиционалних метода учења, попут фокусирања на меморисање и индоктринацију, слабо коришћење технологије, мањак савремених стратегија учења и њиховог коришћења у настави, запостављање самосталног учења и менталних вештина попут аналитичког мишљења, решавања проблема, иновативности и истраживања.

Најважнија добра пракса коју су канцеларије за обезбеђење квалитета преузеле на циљаним универзитетима јесте она где канцеларије проверавају да ли су стандарди квалитета одговарајући и пружају платформу за потврђивање или одређивање да ли службе универзитета задовољавају очекивања муштерија. Канцеларије за квалитет на неким универзитетима држе састанке са факултетима да би осигурале примену квалитета и побољшање програма које универзитет пружа. Неке канцеларије одржавају месечне састанке са координаторима за квалитет на факултетима. Неке од њих примењују програме и радионице везане за карактеризацију образовног програма и стратешко планирање. Примењују радионице за административно особље, завршавају приручник за академске и

административне задатке, као и приручник за послове факултетског особља и дипломске студије.

Неке канцеларије учествују у програмима за међународно обезбеђење квалитета, завршавају студију о себи на неким факултетима, праве упитнике за студенте да оцене курикулум у научним областима, теже да добију Награду за најбољи академски програм. Неке канцеларије израђују веб-сајт универзитета у складу са међународним стандардима. Међутим, постоје потешкоће које чекају ова тела. Те потешкоће су разне и проширене на многе области и наведене су у наставку:

- 1. Слабост рехабилитације** и припрема за људске одговорне за руковођење програмима квалитета на већини универзитета и факултета.
- 2. Водеће тешкоће:** недостатак жеље вишег менаџмента да примени концепт квалитета у свим додипломским програмима, недостатак критеријума за селекцију академског вођства, мањак прихватања културе квалитета од стране ових вођа.
- 3. Организационе тешкоће:** организационе тешкоће заступљене су у одсуству визије и мисије Министарства високог образовања и научног истраживања. Тешкоће су недостатак стратешког плана Министарства за високо образовање и научно истраживање, одсуство организационе структуре, описа посла и прописа, недостатак база података које могу да се позову на разматрање и помогну при прописном доношењу одлука, лош менаџмента за комуникацију унутар факултета, неадекватност универзитетског буџета и неједнаки услови исплате, као и неприкладна времена исплате, и слабост ослонца на рад универзитета.
- 4. Тешкоће у учењу и настави:** демонстрације студената и њихових понављаних протеста због лошег нивоа спаваоница, курикулума и стипендија, што је довело до прекида студија на неким факултетима на дужи период, недостатка програма за развој капацитета чланова факултета, не повезивање библиотека са интернетом и не постојање часописа и међународних научних часописа.

5. **Тешкоће научног истраживања:** сумиране су у недостатку финансијске подршке за научна истраживања, уз додатак класификовања истраживања значајног за квалитет и његово обезбеђење међу промотивним истраживањем и недостатак разматрања посла у виду књига и научних часописа.
6. **Тешкоће јавног сервиса:** ово је везано за недостатак интересовања универзитета за развој програма и повезивање захтева тржишта рада.

4.4.2. Главне препреке на приватним универзитетима

Иако постоје неки приватни универзитети који су постигли висок ниво квалитета, већина њих није на потребном нивоу. Најважније тешкоће које се помињу у извештају о истраживачкој посети из 2010. године гласе:

1. Зависност од чланова факултета који сарађују у образовном процесу.
2. Највише препрека у канцеларијама за квалитет усмерене су на одсуство посвећеног и одређеног буџета за покретање квалитета на универзитетима, због мањка независности канцеларија за квалитет.

Према томе, истраживач види да су се претходно наведени проблеми нису појавили данас или јуче, већ да су они резултат дугог искуства које карактерише импровизација приликом доношења одлука. Штавише, државни трошкови на високо образовање и научно истраживање јако су мали и нису у складу са приходима земље која производи нафту. За предавање на либијским универзитетима, било је довољно само магистрирати или докторирати, без обраћања пажње на потребан критеријум за ову професију. Такође, ниске плате чланова факултета довеле су до сарадње чланова факултета са другим установама, радије него са сопственим, како би подigli свој финансијски ниво који је имао негативан утицај на њихов учинак на настави (Harathi 2012).

Ниво плата чланова факултета подигнут је тек у скоријим годинама, и упркос томе, либијски универзитети имају чланове факултета са високим степеном знања и многим објављеним научним истраживањима, што је директно везано за проблеме либијског друштва у свим регијама. Они су, такође, еминентни

дипломци са најбољих међународних универзитета. Али, генерална ситуација са којом су се либијски универзитети суочили, и одсуство припремних програма за чланове факултета су такви зато што не постоји свест вишег руководства и чланова факултета о важности обука и промовисању својих професионалних и наставних способности. То је зато што неки од њих верују да им неки програми не требају, јер је на пример курикулум стар, а концепт квалитета се није проширио у академским областима и у образовним установа због новина у искуству. Такође, проблеми племена и крвног сродства играју веома велику улогу у либијском друштву у погледу запослености, кандидовања за пост-дипломске студије, добијање школарина за студије у иностранству и др. (Braun; Jones 2013).

Ово је негативно утицало на ниво производа либијских универзитета и на одсуство пројеката за повезивање међу производима и захтевима тржишта рада. Упркос великом броју оних са дипломама, друштво пати од незапослености зато што дипломци не задовољавају захтеве тржишта рада. Било ко, ко се бави овим питањем, може да схвати да проблем није само у високом образовању, јер се студент уписује на универзитет док има низак ниво вештина - истраживачких, вештина дикције или вештина за рад у групама. Такође, велика већина не уме да правилно пише на арапском, који је њихов матерњи језик, и не зна да се служи модерном технологијом. Проблем почиње од фазе основног образовања, јер је немогуће мало уложити и добити квалитетан резултат, осим уколико постоји огроман потенцијал. Такође, инфраструктура универзитета није у складу са научним програмима да би се применили, јер постоји мањак великог дела опреме (Shaw 1981; Harathi 2012).

Иако је земља почела одржаваће операција за све универзитете последњих година, пројекти су заустављени због политичких околности које су се у Либији догодиле. Проблеми факултетских чланова, како тврди Др Марегин, менаџер Одсека за обезбеђење квалитета и акредитацију високошколских установа у Либији, огледају се у слабој професионалној формацији неких факултетских чланова, неприхватање гледишта студената у учионицама, не смањивање важности ових мишљења, зависност од метода за меморисање и

индоктринацију, недостатак распореда предавања, неразвијање курикулума и курсева, недостатак посвећивања критеријуму за оцењивање студената, лоши етички стандарди неких професор који вређају и деградирају студенте током образовног процеса.

Директор Одсека за обезбеђење квалитета изјавио је да су најважнији проблеми студената мањак књига и референци, мањак слободе мишљења на предавањима, одсуство са семинара и конференција за специјализацију, употреба претњи на испитима, зависност курикулума само од фотокопирања белешки, ругање и исмевање студената на предавањима, неспособност неких наставника да добро објашњавају (Mregin H. S. 2012: 274-277).

Што се тиче приватних универзитета, постоје неки које одликује добра репутације јер пружа сву нужну опрему за примену научних програма. Већина приватних универзитета тежи да развије инфраструктуру и да добије акредитацију зато што је то повезано са успехом и доводи им највише студената, поготово након доношења одлуке о квалитету и акредитацији. Ови универзитети своја врата су отварали без икаквих рестрикција или услова, што је изазвало кризу за дипломце, јер им Центар за обезбеђење квалитета и акредитацију није доделио акредитацију. Решење је било да се одржи темељан тест за све студенте ових универзитета.

Ове установе зависе од академских сарадника, јер су већина њих главни чланови државних универзитета. Ово негативно утиче на јавни и приватни сектор. Постоји закон који не даје дозволу члановима факултета који раде на државним универзитетима да сарађују са приватним универзитетима. Након повећања плата члановима факултета на државним универзитетима, закон је неактиван и не постоји тело које би сумњало или казнило прекршиоце закона. Образовна околина не одобрава сву нужну опрему, конкретно студентима примењених наука. Већина приватних универзитета узима обичне зграде предвиђене за становање и користи их у своје сврхе, иако нису оригинално дизајниране као универзитети (The National Report of the Great Libyan Jamahiriya

2008).

Такође, веб-сајтови већине универзитета су веома лоши, тј. већина страница је неактивна или у изградњи. Оно што ову изјаву потврђује је истраживање (Alchuirv 2012) о оцењивању веб-сајтова либијских универзитета: "Не постоји фиксирани и одређени критеријум, који либијски универзитети прате приликом припреме својих веб-сајтова, да би постигли своје циљеве и задовољили потребе корисника, поготово студената" (Alchuirv 2012: 236).

Упркос томе, постоје неки универзитети, попут Међународног либијског универзитета за медицинске науке, који имају веб-сајт који је модернизован и пружа све корисне информације студентима и корисницима. Овде су најважније препреке размотрене да би се пронашло решење неопходно за подизање нивоа наших универзитета на ниво престижних универзитета, да би се смањило јаз који нас удаљава од развијених универзитета, да резултати образовања постану студенти способни да напредују у свим областима. Неуспех није крај пута, али је знање о узроцима неуспеха и покушавање да се они реше, први су кораци на путу ка успеху. Исправно дијагностиковање болести омогућава проналажење одговарајућег лека за лечење болести. Тако је прво потребно утврдити где се Либија налази у погледу квалитета, да би се почели процеси за обезбеђење квалитета. Стандарди квалитета и начини њихове примене су лампа која осветљава наш пут ка приступу квалитету у високом образовању, и за постизање жељеног побољшања и напретка.

Можда напори које је Центар за обезбеђење квалитета уложио, имају велики утицај на ширење и унапређење образовног процеса, чињење термина квалитета лакшег и разумљивијег унутар универзитета, фокусирање на праћење званичника одговорних у канцеларијама за квалитет и главним вођама либијских универзитета било да су за овај посао квалификовани или не. Да би се осигурало постизање жељених циљева, мора се разумети да ће оно што је данас довољно за постизање стандарда квалитета, сутра неће бити довољно, због брзог напретка науке и технологије и због информационе револуције која се сваког дана све брже развија. Да ли ће једног дана наши универзитети схватити да је време да почну да раде заједно (студенти, чланови факултета, административно

особље, родитељи, радне установе) и да створе интегрисани систем за унапређење високог образовања (Othman; Kashadah; Gosbi; Khoja 2012).

Високо образовање је једно од најзначајнијих сегмената који одржава многе аспекте. Како би се постигао критеријум за високо образовање у погледу система образовних установа у Либији, треба се позабавити и детаљно анализирати проблеме на државним и приватним универзитетима. Осим тога, треба да се превазиђу изазови попут тешкоћа са којима се канцеларије за квалитет суочавају. Већина индикатора показала је да постоји мањак финансијске подршке, обнове људских ресурса, одобрење обавезујућих прописа, итд. Препоручљиво је да се траже алтернативе за традиционална решења; најважније је да се тражи дугорочно стратешко планирање, да се преиспитају академске вође, да се обрати пажња на научно истраживање, да се сви образовни елементи укључе у квалитетне праксе, да се све повратне информације искористе, да се користе мере за оцењивање учинка, као што је систем уравнотежених показатеља, одржавање семинара, конференција и радионица. Све те процедуре леже у оквиру квалитета и његовог осигурања у интегрисаном и свеобухватном маниру.

Либија је направила неколико корака у правом смеру ка постизању квалитета, али ми морамо пратити мапу квалитета која ће нас на крају одвести до постизања циљева и до примене свих упутстава Додатак о стратешким плановима државних универзитета за од 2013. до 2018. године, тежи да изда приручник за административне процедуре за студенте и чланове факултета. Такође тежи да унапреди веб-сајт, да омогући да веб-сајт буде и на енглеском језику, да комуницира са званичницима одговорним за канцеларије за квалитет на државним универзитетима како би се убрзала припрема студије о себи за спровођење оцењивања. Важно је да се имплементација ових стратешких планова убрза да би се осигурали државни универзитети са високим нивоима квалитета и да би се подигао ниво високошколских установа у Либији.

5. Студија перцепције постигнућа високошколских установа у Либији везаних за стандарде за акредитацију

5.1. Методологија

Циљ ове студије је да пружи увид у перцепцију студената, факултетског особља, административног особља и запослених, који су везани за постигнућа у испуњењу услова стандарда за акредитацију (квалитет) четири посматране високошколске установе у Либији: Универзитет у Триполију, Универзитет у Завији, Универзитет Ел Рефак и Либијски универзитет. Главна намера ове студије је да буде узор и да пружи смернице за унапређење тренутне праксе у обезбеђењу квалитета у високошколским установама у Либији.

5.1.1. План студије

На основу претходног прегледа литературе, може се рећи да је процес акредитације у високом образовању Либије важан процес који се може користити и више да би унапредио квалитет високог образовања. Главна идеја акредитације у високошколским установама није везана само за званично одобрење или признање установе, већ се може и треба користити као процес за континуално унапређење квалитета. Међутим, у ситуацији у којој се налазе Либија и многе друге земље у развоју, где су високошколске установе суочене са много проблема, није лако применити стандарде за акредитацију које користе универзитети у развијеним земљама. Како да се систематски побољша стандард у многим областима и лошем нивоу високошколских установа?

Главна идеја ове студије заснована је на добијању видљивих објективних доказа о постигнућима у одређеним областима, тако што ће се укључити више актера у унапређење специфичних области услуга високошколских установа. Главне интересне стране, у нашем случају студенти, факултетско особље, административно особље и послодавци, нису довољно повезани; њихова перцепција о квалитету активности високошколских установа није позната и њихов капацитет за помоћ при унапређењу квалитета високог образовања није

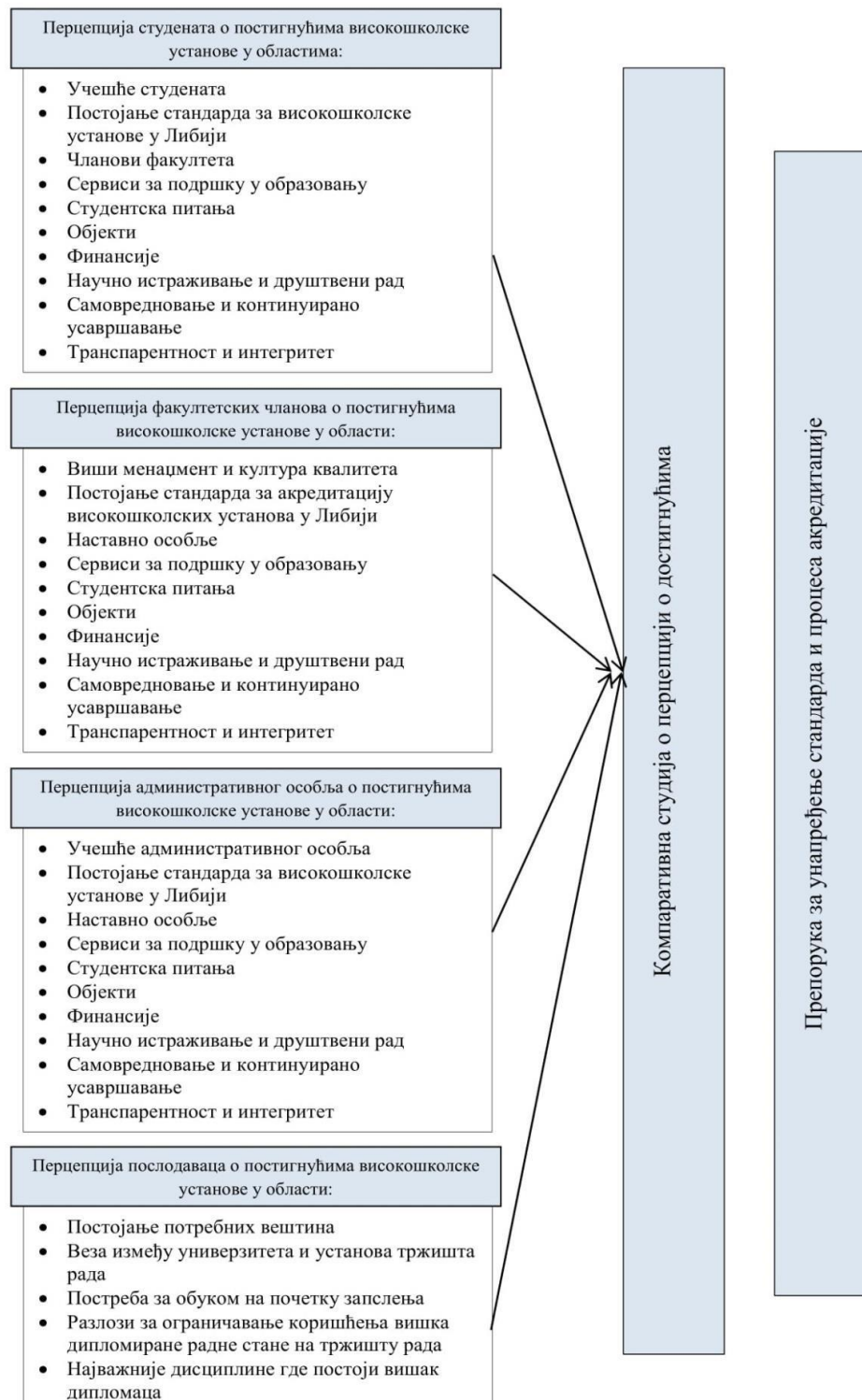
употребљен.

Како би се постигла побољшања у квалитету у одређеним областима високог образовања, морамо да утврдимо транспарентни процес сталних побољшања, добро повезаних са процесом акредитације. Процес акредитације требало би да измени укупно унапређење квалитета у свим високошколским установама у Либији, како би пружила основну одредницу свим високошколским установама. Како утврдити основну одредницу за све високошколске установе? Уколико једна образовна установа постигне боље резултате у истом ситуационом оквиру, онда друга установа може да учини исто то. Наша студија заснована је на заједничком и транспарентном поређењу постигнућа у обезбеђењу квалитета према опажањима студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца. На основу систематичног прикупљања података и анализи, годишње јавно извештавање може бити кључно за више учешће свих актера у активностима за унапређење квалитета. Ове области у којима ће се открити перцепција о постигнућима, засноване су на садашњим стандардима за акредитацију, и ти проналасци су основни за унапређење стандарда за акредитацију у складу са опажањима о постигнућима од стране кључних интересних страна.

Да би се наша истраживачка хипотеза потврдила или одбацила, прво смо анализирали услове националних стандарда за акредитацију високошколских установа у Либији, како би смо разумели које активности високошколске установе треба да изврше. Користили смо упитник како бисмо прикупили податке. Питања су заснована на областима и захтевима стандарда за акредитацију високошколских установа у Либији. Упитник је дат студентима у Додатку Д-1: Упитник за студенте; упитник је факултетском особљу дат у Додатку Е-2: Упитник за чланове факултета; упитник је административном особљу дат у Додатку Д-3: Упитник за особље; упитник за послодавце дат је у Додатку Е-4: упитник за приватне и државне компаније и упитник за установе. Прво смо желели да пружимо анализу постигнућа захтева међу посматраним факултетима, а потом да истражимо међусобну везу и предиктивни капацитет посматраних

области у случају перцепције студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца.

Перцепција студената. У случају студената, пронашли смо теоретски доказ да је учествовање или ангажовање студената од велике важности за њихова постигнућа. Истраживање о ангажовању студената у ситуацијама где је концепт ангажовања студената прилично нов и где је већина студената тек скоро обавештена о могућности учествовања у активностима на свом универзитету, је специфично. Многе активности, које се редовно сматрају делом ангажовања студената, у универзитетској пракси на либијским универзитетима још нису искушене. Сви фактори дефинисани су да оснују скалу са више ставки, као што је приказано у Прилогу, и свака ставка би требало да има јасно значење за студенте који су у овој студији учествовали. Идентификовали смо ставке које су везане за ангажовање студената: углед факултета, активна употреба универзитетских информационо-комуникационе технологије, квалитет наставних објеката и универзитетске библиотеке, квалитет наставе и квалитет процеса оцењивања. Перципирани квалитет наставе посматран је кроз три ставке: перцепција о личности и приступачности наставника, перцепција о наставничким вештинама предавања, перцепција о наставничком укључивању студената у наставу (видети Додатак Ђ: Анализа поузданости; студент). Тестирали смо адекватност упитника. Нисмо узели у обзир активности везане за учествовање студената у управи факултета, јер само мали број студената може да има ово искуство.

Слика 5.1. Основа за унапређење стандарда квалитета и процес акредитације

5.1.2. Сакупљање и анализа података

Да бисмо прикупили податке за ову студију, користили смо метод упитника. Питања су везана за области и захтеве осигурања квалитета за акредитацију високошколских установа у Либији. Сакупљање података спроведено је 2013. и 2014. године у Триполију у Либији. Сви универзитети информисани су о циљевима и сврси студије, и они су обезбедили писмено одобрење. Како би се упоредила перцепција о достигнућима студената, факултетског особља и административног особља, користили смо дескриптивну анализу која представља очекивану вредност и стандардну девијацију за све варијабле и њихове изјаве. У погледу типа наше варијабле, више одговара да се користи медијана уместо очекиване вредности, међутим, у нашем случају, коришћење очекиване вредности показало је мало бољу диференцијацију међу варијаблама на радарском графикону, и ми смо је користили само за поређење.

5.1.3. Учесници студије

Учесници студије су студенти, факултетско особље и административно особље из четири посматране високошколске установе у Либији: Универзитет у Триполију, Универзитет у Завији, Универзитет Ел Рефак и Либијски универзитет, као и послодавци који имају искуства са студентима посматраних универзитета. Учесници студије били су додипломски студенти и њихове релевантне карактеристике представљене су у Табели 5.1. Упитник је понуђен 300 студентима, а 289 (96,3%) је одговорило на анкету. Десет упитника сматрано је неважећим јер су били непотпуни. Према томе, 279 (93%) испитаника коришћени су за анализу.

Табела 5.1. Карактеристике студената (N=279)

Варијабла	N (%)
Пол	
Мушки	123 (44,1)
Женски	156 (55,9)
Специјализација	
Хуманистичке науке	134 (48,0)

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

Примењене науке	145 (52,0)
Година студија	
Друга година	62 (2,2)
Трећа година	68 (24,4)
Четврта година	149(53,4)
Државни или приватни	
Државни универзитет	144 (51,6)
Приватни универзитет	135 (48,4)
Име универзитета	
Универзитет у Триполију	76 (27,2)
Универзитет у Ез Завији	68 (24,4)
Универзитет Ел Рефак	87 (3,2)
Либијски универзитет	48 (17,2)

Упитник је понуђен педесетеро наставника, а њих четрдесетседам је одговорило на анкету. Узорак студије обухватао је 47 факултетских чланова либијских приватних и државних универзитета. Табела 5.2. показује демографске карактеристике факултетских чланова. Већина факултетских чланова су предавачи, где 23 предаје на хуманистичком одељењу, а 24 на одељењу примењених наука. Такође, 28 чланова факултета је са државних универзитета, 19 са приватних универзитета, а већина њих има искуства у раду на универзитету између 5 и 10 година.

Табела 5.2. Карактеристике факултетских чланова (N=47)

Варијабле	N (%)
Пол	
Мушки	26 (55,3)
Женски	21 (44,7)
Академско рангирање	
Професор	3 (6,4)
Ванредни професор	8 (17,0)
Асистент професора	8 (17,0)
Предавач	15 (31,9)
Асистент предавача	13 (27,7)
Специјализација	
Хуманистичке науке	23 (48,9)
Примењене науке	24 (51,1)
Државни или приватни	
Државни универзитет	28 (59,6)
Приватни универзитет	19 (40,4)
Искуство у раду на универзитету	
мање од 5	6 (12,8)

5 до мање од 10	21 (44,7)
10 до мање од 15	8 (17,0)
15 до мање од 20	4 (8,5)
20 до мање од 25	1 (2,1)
25 до мање од 30	6 (12,8)
30 и више	1 (2,1)

Узорак административног особља обухватао је **50** особа, али је **43** враћено и анализирано. Узорак студије укључивао је 43 учесника; од њих је 23 мушкарца и 20 жена. Табела 5.3. приказује демографске карактеристике административног особља. Већина административног особља има мастер диплому и диплому основних студија, од којих 25 има мастер диплому, а 9 диплому основних студија. Од административног особља, 25 је на државном универзитету, 18 на приватном универзитету, а већина њих има искуство од 5 до мање од 10 година.

Табела 5.3. Карактеристике административног особља (N=43)

Варијабла	N (%)
Пол	
Мушки	23 (47,9)
Женски	20 (41,7)
Ниво образовања	
Диплома средње школе	4 (8,3)
Диплома основних студија	9 (18,8)
Мастер диплома	25 (52,1)
Докторат	4 (8,3)
Друго	1 (2,1)
Тип установе	
Државни универзитет	25 (52,1)
Приватни универзитет	18 (37,5)
Искуство	
Мање од 5	7 (14,6)
5 до мање од 10	13 (27,1)
10 до мање од 15	11 (22,9)
15 до мање од 20	7 (14,6)
20 до мање од 25	2 (4,2)
25 до мање од 30	3 (6,3)

Узорак студије запослених обухватао је 43 учесника. Табела 5.4. приказује демографске карактеристике дописника који одговарају на питања о

квалитету која постављају студенти Либијских универзитета који су се запослили по први пут.

Табела 5.4. Социо-демографске карактеристике учесника (N=43)

Варијабла	N (%)
Диплома	
Докторат	8 (18,6)
Мастер диплома	5 (11,6)
Диплома основних студија	5 (11,6)
Бакалоријат	22 (51,2)
Диплома високе школе	3 (7,0)
Старост	
20-30	3 (7,0)
31-40	9 (20,9)
41-50	20 (46,5)
више од 50	11 (25,6)
Тип посла	
Генерални менаџер	17 (39,5)
Управник одељења	11 (25,6)
Шеф одељења	15 (34,9)
Искуство	
Мање од 5	1 (2,3)
5 до мање од 10	4 (9,3)
10 до мање од 15	10 (23,3)
15 до мање од 20	16 (37,2)
20 и више	12 (27,9)
Делатност	
Индустрија	8 (18,6)
Банкарство и осигурање	6 (14,0)
Грађевина	4 (9,3)
Пољопривреда и пецање	1 (2,3)
Електрична енергија и гас	5 (11,6)
Нафта и минерали	8 (18,6)
Путовања и туризам	7 (16,3)
Здравствене установе	3 (7,0)
Дипломци установа за обуку и	1 (2,3)
Тип установе	
Државна	30 (69,8)
Приватна	13 (30,2)

5.2. Компаративна студија перцепције студената о постигнућима везаним за стандарде акредитације

Ово поглавље представља компаративну анализу перцепције студената о постигнућима везаним за области (осе) стандарда акредитације високошколских установа у Либији. Компаративна анализа заснована је на упитнику (Додатак Ђ-1: Упитник за студенте) у ком је десет области и садржај стандарда коришћено за свако питање. У поглављима 5.2.1-5.2.10. представићемо компаративну анализу перцепција студената на основу одговора студената четири посматрана универзитета и на основу описних изјава о очекиваној вредности и стандардној девијацији. У поглављу 5.2.11. да ти су резултати

везани за предикторе студентских ангажовања као најважнија област од свих посматраних. Поглавље 5.2.12. посвећено је дискусији о резултатима везаним за перспективу студената.

5.2.1. Учествовање студената

Прва димензија, која говори о квалитету високог образовања, била је укључена у студију и приказано је како подупире потешкоћу квалитета у високом образовању. Табела 5.5. представља слагање студената у вези са дужином њиховог учешћа на четири универзитета.

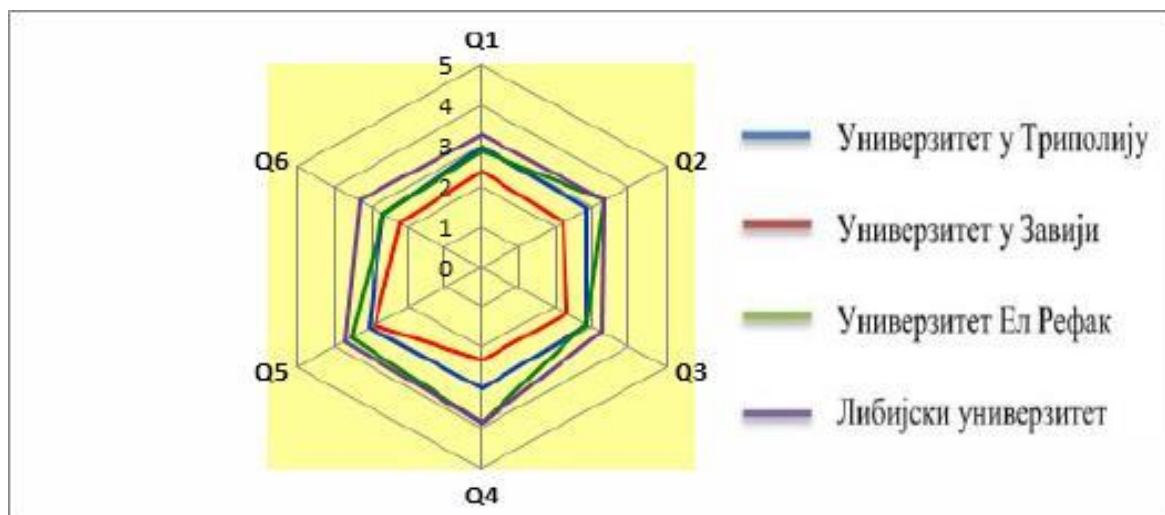
Табела 5.5. Слагање студената у вези са својим учествовањем

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	Просечна вредност	СД	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД
1- Учествојем у оцењивању учинка факултетског особља.	2,96	1,70	2,34	1,09	2,86	1,39	3,25	1,45
2- Интересујем се да изложим своје мишљење вишем руководству универзитета.	2,87	1,61	2,22	0,06	3,30	1,30	3,29	1,30
3- Учествојем у разним друштвеним догађајима на универзитету.	2,87	1,52	2,32	1,15	2,85	1,29	3,25	1,35
4- Упознат сам са начинима да дајем сугестије и жалбе менаџменту факултета.	3,00	1,61	2,29	1,19	3,87	1,179	3,85	1,32

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

5- Редовно користим компјутере а своје образовне активности на свом	3,05	1,62	2,88	1,36	3,51	1,26	3,71	1,30
6- Важно ми је да администрација узима у обзир перспективе студената	2	1,59	2,18	1,16	2,64	1,33	3,33	1,39

У табели изнад, чини се да је општа очекивана вредност Либијског универзитета 3,45 и Универзитета у Ел Рефаку 3,17, што показује виши степен слагања и позитивног става у вези са учешћем студената. Такође одсликава и интерес приватних универзитета у своје студенте и њихово укључивање у своје образовне активности. Такође, вредности стандардне девијације за оба универзитета су у својим нормалама и рефлектују конвергенцију на одговор узорка. Са друге стране, у вези са државним универзитетима у Триполију и Завији, посматран је прихватљив ниво сагласности, што значи да државни универзитети треба да обрате више пажње на своје студенте и да их више слушају. Очекиване вредности за ове универзитете биле су 2,90 и 2,37, са нормалним вредностима стандардне девијације. Уопштено, може се закључити да је виши менаџмент на приватним универзитетима опрезнији и заинтересованији да шири културу квалитета од државних универзитета, који покушавају да усвоје културу квалитета. Радарски графикон, који се налази испод, детаљно објашњава слагање узорака са свим изјавама о студентском учешћу.

Слика 5.2. Графикон студентских слагања у вези са учешћем студената

На слици изнад, може се приметити да су одговори студената на питање учествовању студената у оцењивању факултетских чланова, показали висок ниво задовољства међу студентима Либијског универзитета, прихватљив ниво на Универзитету у Триполију, а после њих су Универзитет Ел Рефак и Универзитет у Завији. Ово такође показује интерес приватних универзитета у учешће студената у оцењивању наставника. Показује и да државни универзитети почињу да се до неке мере интересују за важност студентских оцењивања. Али, настало је питање везано за важност студентских перспектива о вишем руководству, где је ниво задовољства висок међу приватним универзитетима, и донекле прихватљив на државним универзитетима. Одговори студената о изјавама везаним за охрабривање администрације да студенти учествују на конференцијама и семинарима били су високи на приватним универзитетима, што показује интерес приватних универзитета да држе конференције и семинаре и да у њих укључују студенте. С друге стране, за то на државним универзитетима постоји мањак интересовања, као и за проблеме у вези са учествовањем студената. Изјава о томе колико добро менаџмент пази да обезбеди све механизме за примање студентских жалби, на свим универзитетима је на задовољавајућем нивоу. Изјаве везане за употребу компјутера у образовним активностима биле су на задовољавајућем нивоу, и ниске на Универзитету у Завији. У вези са проблемом узимања у обзир студентских перспектива да би се оценили курсеви и образовне активности, ниво задовољства био је низак на свим универзитетима, осим на Либијском медицинском универзитету, где је ниво задовољства био висок, што указује на то да се тај универзитет интересује за перспективе студената о процесу оцењивања процеса курсева и његовом склопу.

5.2.2. Постојање стандарда за високошколске установе у Либији

У овом поглављу, постојање стандарда високог образовања у либијским приватним и државним универзитетима биће истражено кроз студентске перспективе; ова димензија подељена је на поддимензије ради мерења. Најпре, биће истражено постојање стандарда квалитета у мисијама и циљевима установа.

5.2.2.1. Мисије и циљеви установа

Прва поддимензија која представља постојање стандарда за високо образовање у либијским установама, бави се тиме како мисије и циљеви установе подржавају питање: "Како мисије организације испуњавају захтеве тржишта рада?" и да ли су порука и циљеви јасни и у вези са стратешким плановима.

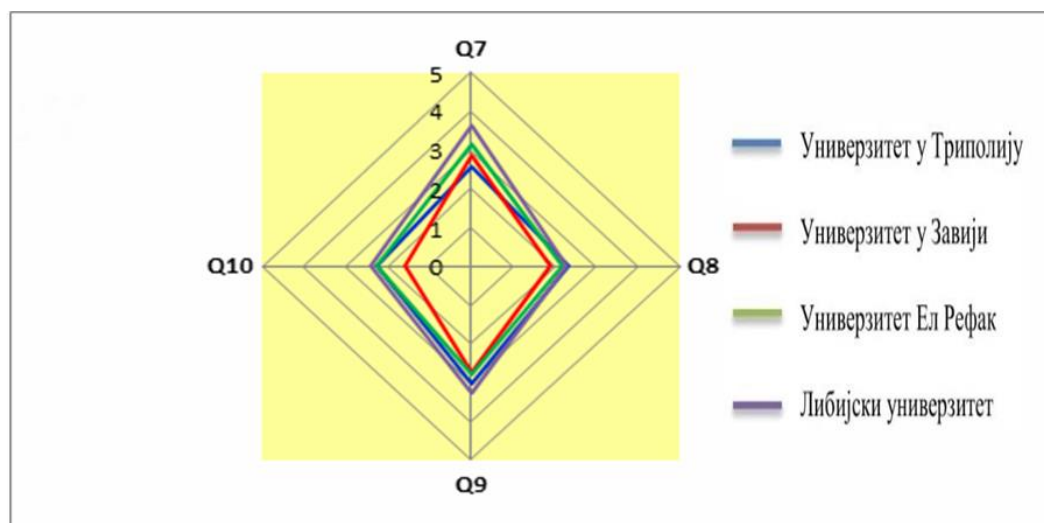
Табела 5.6. Студентско слагање са мисијама и циљевима установа

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	Просечна вредност	СД	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД
7- Мој универзитет је признат за један од највољих у земљи у последње три године.	2,58	1,236	2,87	1,27	3,17	1,06	3,65	1,18
8- Универзитет је признат од стране тржишта рада за омогућавање студентима да лако нађу запослење.	2,36	1,39	1,88	1,25	2,18	1,25	2,31	1,62
9-Универзитет поставља специфичне резултате учења који треба да задовоље целу популацију дипломаца.	3,03	1,33	2,76	1,52	2,79	1,39	3,27	1,57
10-Установа редовно пита студенте о њиховим образовним и сервисни	2,24	1,40	1,60	1,010	2,24	1,35	2,42	1,62

У табели изнад, делује да општа очекивана вредност за све приватне и државне универзитете рефлектује прихватљив степен слагања са мисијом и циљевима установе. Либијски универзитет добио је највећу очекивану вредност од 2,91, а иза њега је Универзитет Ел Рефак са 2,60. Такође, вредности стандардне девијације за оба универзитета су у својим нормалним вредностима и рефлектује конвергенцију одговора датог узорка. Што се тиче универзитета у Триполију и Завији, просечна очекивана вредност биле су, редом, 2,55 и 2,29 са нормалним вредностима стандардне девијације од 1,34 и 1,26. То подржава слагање са тим да приватни универзитети више пажње у својим мисијама и циљевима посвећују постојању стандарда квалитета, али би требало да се више наглашава. У глобалу, постоје неке мане свих универзитета у већини изјава о мисији, што је можда због одсуства јасноће поруке мисије, и њене неповезаности

са стратешким плановима универзитета, као и због недостатка јасноће у циљевима, на којима је мисија заснована. У наставку се налази детаљан радарски графикон са детаљним објашњењем слагања узорка са свим изјавама о мисијама и циљевима установе.

Слика 5.3. Графикон са студентским слагањем са мисијама и циљевима установе

На основу графикона изнад, може се приметити да одговори студената о процесима реформе и развоја последњих година, говоре да студенти нису задовољни државним универзитетима и да студенти приватних универзитета имају висок ниво задовољства, што говори о интересу приватних универзитета за процесе развоја у односу на државне. Одговори студената на државним и приватним универзитетима говоре о незадовољству везаном за квалификације, могућности да студенте припреме за тржиште рада, и да добију прилике за посао, што указује на слабости већине курикулума, на недостатак усклађивања његовог садржаја са развојем захтева тржишта и на слабости практичне стране већине курсева. Другим речима, курикулуми и резултати образовања нису повезани са захтевима тржишта рада. Штавише, у вези са постојањем критеријума који би дипломци требало да имају, одговор у свим универзитетима указује на постојање ових критеријума.

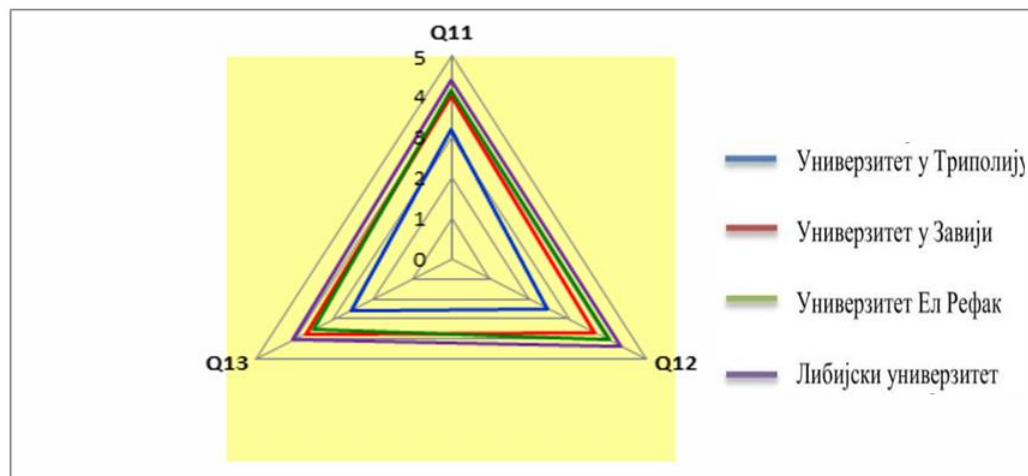
5.2.2.2. Организација администрације

Дуга поддимензија која представља постојање стандарда за високо образовање у установама у Либији, говори о томе како организација администрације подржава обезбеђење квалитета у установи. Табела 5.7. представља слагање студената са организацијом администрације на четири универзитета.

Табела 5.7. Слагање студената са организацијом администрације

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	Просечна вредност	СД	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД
11-У установи постоје путокази који студентима омогућавају да лако пронађу академски или административни одсек.	3,18	1,52	4.01	1,54	4,13	1,05	4,40	1,07
12- Постоје саветовалишта за студенте која им обезбеђује администрација.	2,46	1,46	3.66	1,65	4,05	1,09	4,35	1,08
13- У установи постоји посебан одсек за обезбеђење квалитета.	2,58	1,38	3.74	1,44	3,52	0,96	4,04	1,11

У табели изнад, чини се да општа очекивана вредност свих универзитета рефлектује виши ниво слагања у вези са организацијом администрације, где Либијски универзитет има највишу очекивану вредност од 4,26, а прате га Универзитет Ел Рефак са 3,90 и Универзитет у Завији са 3,80, док је Универзитет у Триполију на последњем месту са 2,74 прихватљивим слагањима. Што се тиче вредности стандардне девијације, оне су за све универзитете нормалне и рефлектују конвергенцију одговора датог узорка. Ово рефлектује интерес организације администрације универзитета да интегрише стандарде за акредитацију и квалитет у свој рад, где је примећено да буде више унутар приватних универзитета. У продужетку се налази детаљан радарски графикон са детаљним објашњењем слагања узорка са свим изјавама организације администрације.

Слика 5.4. Графикон са студентским слагањем са организацијом администрације

Из фигуре изнад, може се закључити да је постојање знакова који студенте упућују до академских и научних одсека, за све универзитете по нивоу задовољства био висок, осим за Универзитет у Триполију, чији је ниво био прихватљив. Најнижи ниво задовољства услугама које студентима пружа администрација, имао је Универзитет у Триполију. То указује на то да постоје недостаци у пружању услуга за вођење студентима на Универзитету у Триполију, у поређењу са другим универзитетима. Што се тиче постојања одсека за обезбеђење квалитета на тим универзитетима, студенти одговори рефлектују добар ниво задовољства, осим Универзитета у Триполију, коју указује на то да тамо не постоји одсек за обезбеђење квалитета, или је то можда мањак студентског знања о том одсеку и шта он значи. То се обично дешава због мањка интересовања универзитета за подизање свести студената о овом одсеку и његовим услугама.

5.2.2.3. Обучавање

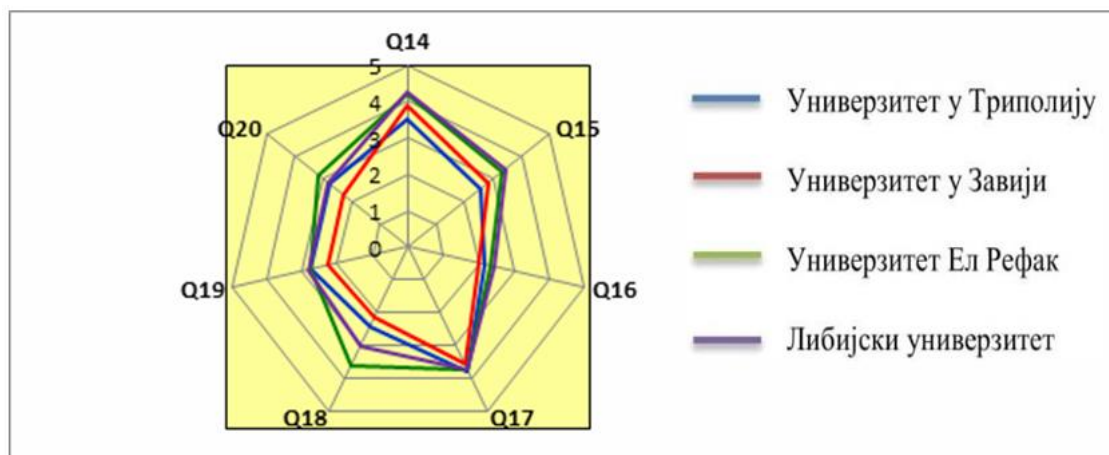
Трећа поддимензија, која представља постојање стандарда квалитета у високошколским установама у Либији, било је обучавање, и како његов садржај помаже овом питању. Табела 5.8. представља слагање студената у вези са обучавањем на ова четири универзитета.

Табела 5.8. Слагање студената у вези са обучавањем

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	Просечна вредност	СД	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД
14- Постоје одређени декларисани захтеви за упис на мој универзитет.	3,51	1,34	3,91	1,63	4,21	1,01	4,27	1,14
15- Универзитет објављује захтеве за сваки образовни програм за студенте.	2,59	1,32	2,81	1,69	3,30	1,36	3,42	1,61
16-Студенти у образовним програмима добијају прикладну количину вештина из енглеског језика, математике и	2,18	1,43	2,00	1,45	2,31	1,37	2,46	1,64
17-Један од услова дипломирања је практична примена.	3,79	1,47	3,57	1,74	3,75	1,28	3,75	1,55
18- Студентима су доступна напредна наставна средства (нпр. компјутери, пројектори, електронске табле).	2,43	1,68	2,16	1,39	3,61	1,26	3,04	1,53
19- Сваки професор својим студентима обезбеђује листу извора и референци потребних за курикулум.	2,76	1,63	2,26	1,48	2,75	1,40	2,81	1,58
20- Постоји доследност између теоријског аспекта и практичног аспекта курикулума.	2,78	1,62	2,28	1,51	3,15	1,39	2,85	1,61

Из табеле изнад, чини се да је општа очекивана вредност свих универзитета варирала између прихватљивог и високог слагања, где је високи ниво слагања у вези са подучавањем посматран унутар приватних универзитета које представљају Либијски универзитет и Ел Рефак. Ова два универзитета имају највишу очекивану вредност, 3,23, односно 3,30. На државним универзитетима у Триполију и Завији, ниво слагања у вези са изјавама о обучавању био је прихватљив, што значи да и даље морају да побољшају то питање. Вредности стандарде девијације за све универзитету су нормалне, као

што је приказано, и рефлектују конвергенцију одговора датог узорка. Резултат рефлектује највиши интерес приватних универзитета да споје обучавање са стандардима акредитације у високом образовању. Генерално, државни универзитети би требало да више пажње посвете својим образовним програмима, јер модерни образовни програми могу да произведу само квалификоване дипломце који би покренули даљи развој. Испод се налази детаљан радарски графикон, ког прати детаљно објашњење слагања узорака са свим изјавама о обучавању.

Слика 5.5. Графикон студентских слагања у вези са обучавањем

На основу графикана, чини се да постоји декларација услова и захтева за пријем студената у све програме ова четири универзитета. Одговори студената о објављивању захтева за сваки од образовних програма говоре да студенти приватних универзитета имају висок ниво задовољства, а прихватљив је за студенте државних универзитета. Ово рефлектује студентску свест и знање о овим условима, и да ли студенти добијају одговарајућу количину вештина у енглеском језику, математици и информатици преко академских програма, што упућује на мањак интересовања државних и приватних универзитета за ове вештине, упркос томе што се оне сматрају веома важним условима за тржиште рада. Што се тиче практичне примене, сви одговори студената рефлектују сатисфакцију, јер је практична примена један од услова за дипломирање на овим универзитетима. Ниво задовољства у вези са употребом модерних наставних средстава у образовању, на приватним

универзитетима био је виши него на државних, што показује да приватни универзитети имају већи интерес да обезбеде савремена наставна средства својим студентима, вероватно да би задржали ресурсе и независност од менаџмента за финансије. Везано за провизију извора и референце универзитетских инструктора, сви проценти су ниски, а најбољи универзитет је дефинитивно Либијски универзитет. Ово указује на мањак интересовања факултетских чланова да студентима пружи потребне референце и разне изворе. Што се тиче везе између теоријских аспеката и практичних аспеката курикулума, највећа сатисфакција била је за студенте Универзитета Ел Рефак, што указује на интерес универзитета да унапреди курикулум и споји теоријске аспекте са практичним. У поређењу са Универзитетом Ел Рефак, проценат задовољства био је слаб на свим универзитетима, и то приказује некомпатибилност теоријских аспеката са практичним, на тим универзитетима. Ово студентима онемогућава да се суоче са тржиштем рада након дипломирања.

5.2.3. Факултетски чланови – наставници

Трећа димензија који представља квалитет високог образовања, била је о члановима факултета и како се носе са проблемима везаним за квалитет. Ова димензија биће презентована у пет поддимензија, почевши од личних и међуљудских односа.

5.2.3.1. Личности и међуљудски односи

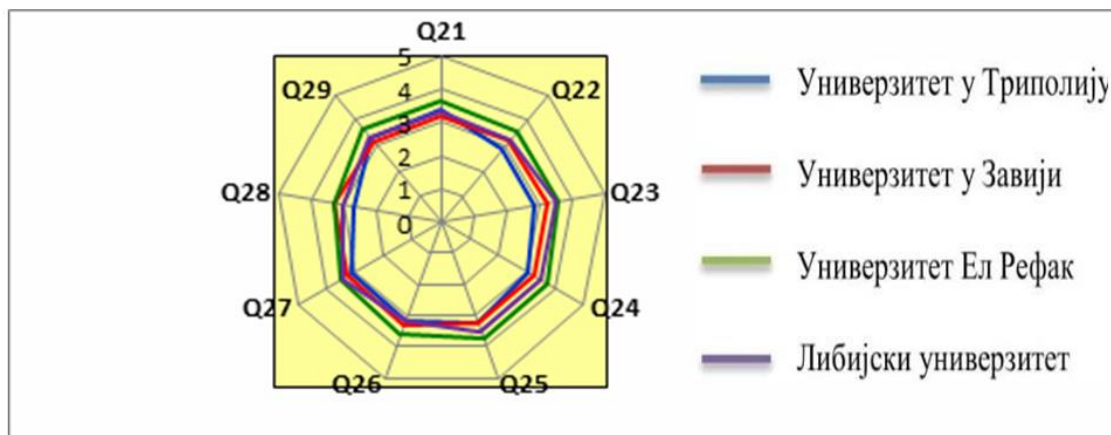
Прва поддимензија која ће се користити да представи квалитет факултетских чланова универзитета, биће о њиховим личностима и међуљудским односима, због важности. Табела 5.9. представља слагање студената са личним и међуљудским односима својих факултетских чланова на ова четири универзитета.

Табела 5.9. Слагање студената у вези са личним и међуљудским односима

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД
21- Наставници имају привлачну личност и пристојан изглед пред својим студентима.	3,38	1,46	3,21	1,30	3,67	1,08	3,35	1,31
22-Узимају у обзир психолошке и личне различитости студената.	2,89	1,60	3,19	1,26	3,55	1,15	3,23	1,30
23- Наставници студентима не намећу своје ставове.	2,83	1,54	3,25	1,27	3,62	1,12	3,52	1,20
24-Наставници прихватају перспективе студената и о њима расправљају.	3,05	1,616	3,25	1,27	3,71	1,06	3,48	1,22
25- Студенти се не боје својих професора када са њима дискутују о проблемима.	3,25	1,58	3,26	1,25	3,75	1,07	3,52	1,20
26- Наставници раде на усађивању моралних, религијских и националних вредности својим студентима.	3,16	1,56	3,34	1,27	3,60	1,14	3,17	1,31
27- Наставници су у стању да контролишу своје емоције.	3,12	1,55	3,24	1,26	3,52	1,14	3,42	1,27
28- Наставници су присутни у својим канцеларијама током свог радног времена намењеном за студенте.	2,67	1,57	3,25	1,29	3,29	1,29	3,00	1,38
29- Атмосфера на предавањима окарактерисана је демократијом и дискусијом.	3,28	1,48	3,18	1,30	3,68	1,06	3,35	1,31

На основу ове табеле, чини се да општа очекивана вредност свих универзитета рефлектује виши ниво слагања у вези са личностима и међуљудским односима факултетских чланова. Универзитет Ел Рефак има највишу очекивану вредност од 3,34, на а затим следи Либијски универзитет са 3,34, Универзитет у Завији са 3,24, односно Универзитет у Триполију са средњим слагањем од 3,07. Вредности стандардне девијације за све универзитета су нормалне, и рефлектују конвергенцију одговора овог узорка. Ови резултати одсликавају добру личност чланова факултета и њихове међуљудске односе и сарадњу, али је и она и даље виша на приватним универзитетима, него на државним. Ово показује да већи

интерес имају они универзитети који бирају своје чланове на основу добре човечности. Испод се налази детаљан радарски графикон са прецизним објашњењем о слагању узорка у вези са свим изјавама о личностима и међуљудским односима.

Слика 5.6. Графикон са студентским слагањем у вези са личностима и међуљудским односима

На основу претходне слике, чини се да већину факултетских чланова карактерише привлачна личност и пристојни изглед пред студентима. Што се тиче увида у психолошке разлике међу студентима, на свим универзитетима је добар ниво задовољства, осим на Универзитету у Триполију, који показује мањак интересовања од стране факултетских чланова за ове разлике, и да их нису опажали. У вези са наметањем својих ставова факултетских чланова студентима, студентски одговори указују на висок ниво задовољства на приватним универзитетима, прихватљив ниво на Универзитету у Завији и низак на Универзитету у Триполију. Прихватање студентских перспектива од стране чланова факултета, ниво задовољства је виши на приватним универзитетима, него на државним, и исто је за питање о студентским страховима од факултетских чланова. С друге стране, све одговоре карактерише задовољство по питању труда факултетских чланова да створе моралне, религиозне и националне вредности, као и за контролу емоција. По питању присуства факултетских чланова у својим канцеларијама и поштовање радног времена намењеног студентима, одговори показују високо задовољство на свим универзитетима, осим на

Универзитету у Триполију. Ово је, можда, због недостатка канцеларија за чланове факултета, што негативно утиче на студенте и на чланове факултета. Коначно, што се тиче атмосфере и присуства демократије у дискусијама на предавањима, приватни универзитети су показали виши ниво задовољства у поређењу са државним универзитетима.

5.2.3.2. Припрема за предавања

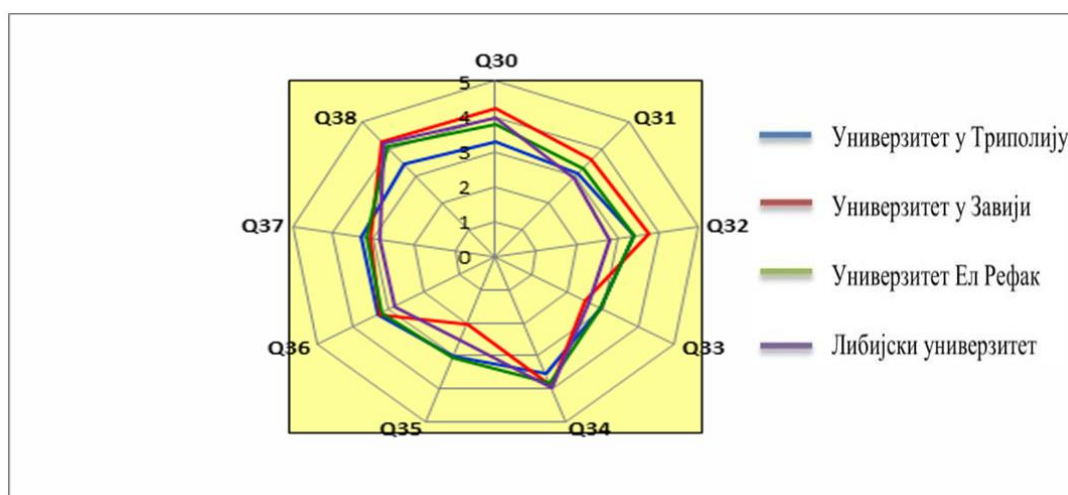
Друга поддимензија која представља квалитет факултетских чланова јесте о њиховој припреми за предавања. Табела 5.10. приказује студентска слагања у вези са трудом факултетских чланова који улажу у припрему за предавања на ова четири универзитета.

Табела 5.10. Слагање студената у вези са припремом за предавања

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД
30- Наставници пишу наслове лекција на табли.	3,30	1,6	4,22	1,23	3,80	0,99	3,98	1,12
31- Препознају књиге и референце које су неопходне за курикулум.	3,12	1,60	3,62	1,60	3,29	1,23	2,94	1,45
32- Наставници повезују нову лекцију са претходном.	3,41	1,49	3,79	1,50	3,41	1,24	2,81	1,48
33- Узимају у обзир материјалне могућности студената приликом утрђивања захтева за курс.	2,91	1,61	2,51	1,45	2,94	1,31	2,60	1,44
34- Наставници наглашавају кључне ставке лекције.	3,54	1,49	3,94	1,49	3,85	0,99	3,98	1,33
35- Наставници уважавају повратне информације студената.	3,03	1,44	2,04	1,49	3,07	1,26	2,54	1,46
36- Наставници дефинишу теме које ће се помињати на следећем предавању.	3,28	1,43	3,26	1,72	3,20	1,27	2,81	1,61
37- Наставници пружају примере из праксе који су у вези са теоријским темама.	3,29	1,57	3,09	1,73	3,18	1,34	2,85	1,57

38- Редовно воде евиденцију о студентским одсуствима.	3,45	1,67	4,31	1,25	4,10	0,98	4,21	1,20
---	------	------	------	------	------	------	------	------

Што се тиче димензије о припреми за предавања, чини се да општа очекивана вредност свих универзитета рефлектује виши ниво слагања око припреме за предавања факултетских чланова. Чланови факултета Универзитета Ел Рефак имају највишу очекивану вредност од 3,43, затим следи Универзитет у Завији са 3,42, Универзитет у Либији са 3,19 и Универзитет у Триполију са 3,26. Што се тиче вредности стандардне девијације за све универзитета, показале су се нормалним, и рефлектују конвергенцију одговора датог узорка. Испод се налази прецизан радарски графикон са детаљним објашњењем слагања узорка у вези са свим изјавама о припреми за предавања.

Слика 5.7. Графикон студентских слагања у вези са припремом за предавања

На основу слике 5.7, изгледа да је степен одобрења висок у погледу писања наслова на школској табли од стране чланова факултета свих универзитета. По питању идентификације неопходних књига и референци за курикулум, однос је приближан. Ово је можда због генералног мањка потребних референци у библиотекама, и студенти се зато радије ослањају само на једну референцу за сваки курикулум, поред резимираног меморандума од стране професора. У вези са одговорима о повезивању тренутне лекције са претходном, ниво задовољства висок је на свим универзитетима, осим што је на Либијском универзитету помало низак. Сви одговори указују на незадовољство у вези са уважавањем

материјалних могућности студената приликом утврђивања захтева за курс, а то негативно утиче на образовна достигнућа и психичко стање студената. Сви одговори су добри по питању наглашавања кључних ставки на предавањима, али, по питању развоја предавања уз помоћ повратне информације студената, сви одговори су били донекле прихватљиви, али нису задовољили потребан ниво. Упркос томе, повратна информација студената сматра се једним од најважнијих фактора за развој и побољшање обезбеђења квалитета. Ниво задовољства био је прихватљив у вези са презентовањем тема које ће се помињати на наредном предавању, повезивањем садржаја лекције са практичном стварношћу и у вези са кодификацијом студентских изостанака. Свеукупно, Либијски универзитет имао је најнижи ниво задовољства, посебно по питању припрема за предавања.

5.2.3.3. Предавачке вештине и способности

Трећа поддимензија која представља квалитет факултетских чланова, говори о предавачким вештинама и способностима. Табела 5.11. представља слагање студената у вези са изјавама о предавачким вештинама и способностима факултетских чланова ова четири универзитета.

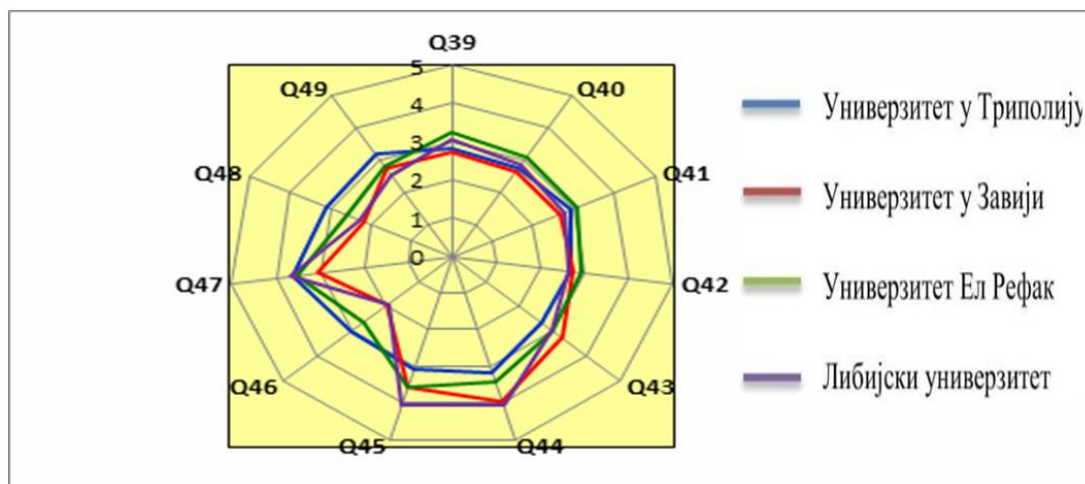
Табела 5.11. Слагање студената у вези са предавачким вештинама и способностима

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД
39- Предавање почиње речима које привлаче пажњу студената.	2,83	1,49	2,72	1,37	3,26	1,23	3,04	1,35
40- Уноси разноликост у тон свог гласа.	2,72	1,37	2,65	1,38	3,08	1,19	2,85	1,24
41- Престаје да говори пре и после важних речи и реченица.	2,93	1,48	2,65	1,40	3,11	1,17	2,77	1,22
42- Користимо модерну аудио и визуелну опрему на својим предавањима.	2,67	1,62	2,76	1,43	2,92	1,25	2,63	1,55
43- Наставници користе контакт очима и гестове да побољшају одговоре	2,64	1,44	3,25	1,56	2,98	1,27	2,94	1,54

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

44- Наставници се крећу међу студентима током предавања.	3,16	1,59	3,97	1,39	3,43	1,30	4,08	1,46
45- Памти имена својих студената и зове их по имену унутар учионице.	3,09	1,50	3,57	1,57	3,56	1,33	4,04	1,488
46- Уче студенте писању, читању и вештинама научног истраживања.	3,03	1,58	1,96	1,48	2,66	1,44	1,90	1,42
47- Наставници свим студентима дају једнаке прилике за дијалог и дискусију.	3,62	2,67	3,04	1,69	3,55	1,24	3,56	1,66
48- Даје студентима копију садржаја курикулума, његових циљева, датума тестова и референце.	3,09	1,67	2,16	1,55	2,62	1,40	2,29	1,61
49- Наставници осигуравају да садржај курса буде доследан са научним напретком на том пољу.	3,17	1,57	2,75	1,67	2,80	1,42	2,52	1,71

Чини се да су опште очекиване вредности по питању предавачке вештине факултетских чланова за све факултете између прихватљивог до доброг нивоа слагања. Универзитет Ел Рефак има највећу очекивану вредност од 3,09, а одмах иза њега налази се Универзитет у Триполију са 3,00, а затим су ту Универзитет у Завији и Либијски универзитет са 2,97, односно 2,86. Вредности стандардне девијације показале су се нормалним, и оне рефлектују конвергенцију одговора датог узорка. Слагање са постојањем предавачких вештина факултетских чланова било је више на Универзитету Ел Рефак и Универзитету у Триполију. Универзитети се генерално не интересују да држе обуке за развој вештина факултетских чланова, упркос њиховој важности и утицају који имају на студенте. И приватни и државни универзитети би требало да се више фокусирају на све вештине предавачких метода факултетских чланова. У наставку се налази радарски графикон са детаљним објашњењем слагања узорка у вези са свим изјавама о предавачким вештинама.

Слика 5.8. Графикон са слагањима студената у вези са предавачким вештинама и способностима

На основу графикона, а по питању наставничког коришћења фраза које привлаче пажњу студената на почетку предавања, одговоре карактерише прихватљивији ниво за студенте приватних универзитета, него за студенте државних универзитета. Што се тиче уноса разноликости у тон гласа, највећи степен слагања био је међу студентима Универзитета Ел Рефак, а прихватљив на осталим универзитетима. Исти је случај са престанком говора пре и после важних речи и реченица, где је највиши ниво слагања био међу студентима Универзитета Ел Рефак, а најнижи на Либијском универзитету. Примећено да одговори нису потпуно усаглашени на свим универзитетима, по питању употребе модерних иновација, одговори су били да је степен низак. Исто је и за контакт очима и гестови за побољшање одговора студената. Највиша сатисфакција била је за студенте Универзитета у Завији, а на осталим је била средња сатисфакција. По питању процеса кретања међу студентима током предавања, и памћења имена студената, ниво задовољства био је прихватљив на свим универзитетима. Што се тиче нивоа учења студената писању, читању и научном истраживању, примећени су разни одговори, где је проценат задовољства на Либијском универзитету био низак, а одмах после њега је Универзитет у Завији. Процент задовољства био је средњи на Универзитету Ел Рефак и прихватљив на Универзитету у Триполију.

Ови резултати доказују незнање предавачких вештина које подржавају студентски образовни процес и припрема додипломске студенте за тржиште рада. Што се тиче пружања једнаке прилике студентима за дијалог и дискусију, сви одовори на сва четири универзитета окарактерисани су добрим степеном задовољства. Коначно, по питању аргумента да чланови факултета студентима дају примерак садржаја курикулума и његових циљева, датуме тестова и референце, највећа сатисфакција била је на Универзитету у Триполију, што одсликава његов интерес за ово питање и за временску линију испита. Одмах иза су Универзитет Ел Рефак и Универзитет у Либији, а на последњем месту је Универзитет у Завији.

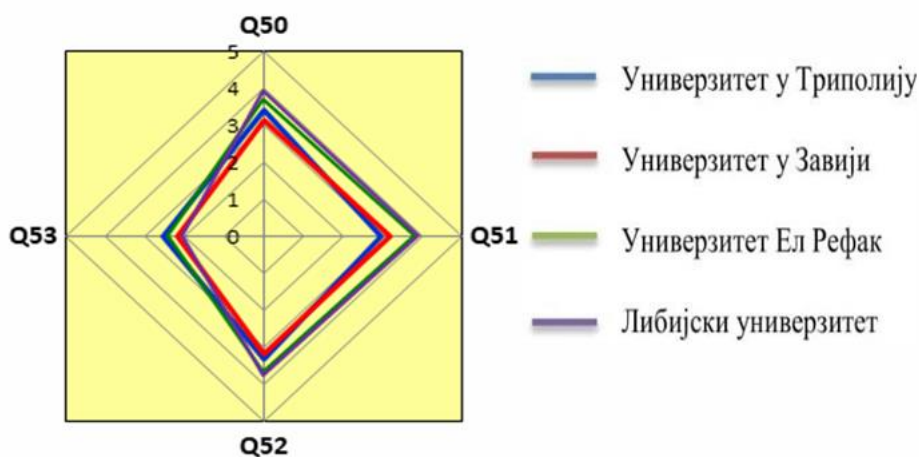
5.2.3.4. Елементи и средства за мотивисање студената

Четврта поддимензија која је коришћена да оцени квалитет факултетских чланова била је о елементима и средствима за мотивисање студената. Табела 5.12. представља слагање студената у вези са чињеничним елементима и средствима за мотивацију студената на ова четири универзитета.

Табела 5.12. Слагање студената у вези са елементима и средствима за мотивисање студената

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД
50- Наставници охрабрују студенте да постављају питања и да аргументују.	3,38	1,60	3,13	1,52	3,70	1,10	3,94	1,41
51- Наставници не исмевају одговоре студената током предавања.	2,96	1,71	3,19	1,51	3,80	1,02	3,90	1,34
52- Наставници пружају повратну информацију о студентским постигнућима на предавањима.	3,32	1,58	3,18	1,53	3,67	1,09	3,75	1,45
53- Наставници организују радионице да би подстакли студенте да учествују и сарађују.	2,54	1,53	2,18	1,52	2,44	1,32	2,06	1,45

По питању елемената и средстава за мотивисање студената, чини се да је општа очекивана вредност свих универзитета на високом нивоу слагања, осим за Универзитет у Завији, који има прихватљив ниво од 2,92, што значи да треба да се више посвети мотивисању студената и дивљењу њиховим резултатима. С друге стране, чланови факултета Либијског универзитета добили су највишу очекивану вредност од 3,41, док су иза њега Универзитет Ел Рефак са 3,40 и Универзитет у Триполију са 3,05. По питању вредности стандардне девијације, биле су нормалне за све универзитета и рефлектују конвергенцију одговора датог узорка. Ово значи да универзитети треба да обратe пажњу на мотивацију студената и да користе разне начине да препознају њихове успехе. Испод се налази прецизан радарски графикон са детаљним објашњењем сагласности узорка у вези са свим изјавама о начинима за мотивисање студената.

Слика 5.9. Графикон слагања студената у вези са елементима и средствима за мотивисање студената

На претходној слици, одговори рефлектују сатисфакцију на свим универзитетима у вези са мотивацијом студената да постављају питања и дискутују од стране факултетских чланова. Мање задовољства било је Универзитету у Триполију, по питању понашања наставника и исмевања одговора студената на предавању. Ово има негативан ефекат на осећања студената и можда је резултирало од недостатка обука о науци о понашању и

образовним методама за факултетске чланове. С друге стране, Универзитет у Завији има највиши ниво задовољства, што се може објаснити његовом локацијом, која је ван града, где је већина студената и факултетских чланова у родбинским односима. Што се тиче дивљења и признања студентских постигнућа на предавањима од стране факултетских чланова, ниво задовољства био је добар на свим универзитетима. Коначно, по питању организације радионица у учионицама да би се подстакло учествовање студената, ниво задовољства се показао слабим, што потврђује потребу за обуком факултетских чланова како би користили средства за симулацију, модерне методе у подучавању и уметничко и креативно предали не би ли побољшали квалитет образовних резултата.

5.2.3.5. Начин студентског оцењивања

Пета поддимензија која је коришћена да прикаже квалитет факултетских чланова била је о начину студентског оцењивања. Табела 5.13. представља слагање студената у вези са начином оцењивања студената од стране факултетских чланова на ова четири универзитета.

Табела 5.13. Слагање студената у вези са начином оцењивања студената

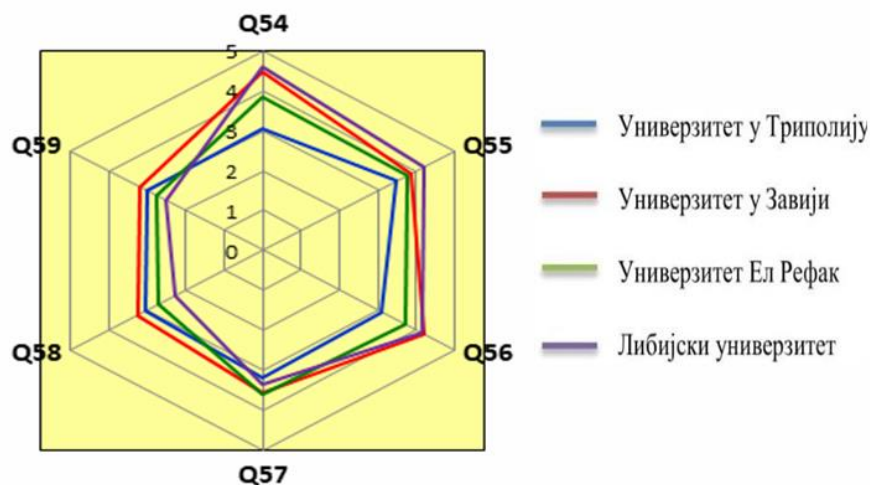
Изјаве	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД	ПВ	СД
54- Наставници уважавају студентске дужности и активности приликом оцењивања.	3,04	1,587	4,47	1,15	3,83	1,10	4,58	1,01
55- Наставници су фер у оцењивању студентских постигнућа.	3,47	2,68	3,84	1,50	3,78	1,07	4,19	1,36
56- Наставници благовремено објављују резултате периодичних тестова и уводничког рада.	3,09	1,56	4,21	1,33	3,71	1,14	4,15	1,30
57- Испитна питања су обимна и разна.	3,20	1,56	3,57	1,61	3,60	1,20	3,35	1,73

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

58- Испитна питања не зависе од меморисања и подсећања.	3,04	1,59	3,24	1,69	2,72	1,38	2,29	1,64
59- Наставници мењају начине оцењивања (нпр. усмени испит, истраживање, чланци, итд).	2,99	1,64	3,18	1,74	2,78	1,36	2,52	1,74

У вези са начином оцењивања студената, чини се да је општа очекивана вредност на свим универзитетима на високом нивоу слагања. Универзитет у Завији има највиши ниво очекиване вредности од 3,75, а прати га Либијски универзитет са 2,46, затим Универзитет у Триполију са 3,14 и Универзитет Ел Рефак са 3,40. Што се тиче стандардне девијације за све универзитете, она показује нормалну вредност и рефлектује конвергенцију одговора датог узорка. Испод се налази прецизан радарски графикон са детаљним објашњењем слагања узорка у вези са изјавама о начину оцењивања студената.

Слика 5.10. Графикон студентских слагања у вези са начином оцењивања студената

На претходној слици, највиши степен задовољства био је на Либијском универзитету, по питању праћења домаћих задатака и њихово коришћење при оцењивању, што показује интерес факултетских чланова у задатке. Најнижи степен задовољства био је за Универзитет у Триполију, који је показао незнање о оцењивању задатака и ослања се само на одређена вредновања. С друге стране,

степен задовољства је добар на Универзитету у Завији и прихватљив на Универзитету Ел Рефак. Сви одговори били су добри по питању праведности при оцењивању, а за објављивање резултата и да ли ће се објавити у прикладно време, Универзитет у Завији добио је највећи степен задовољства, а затим је ту Либијски универзитет, а на прихватљивом степену су Универзитет у Триполију и Универзитет Ел Рефак. По питању разноликости типа испитних питања, највећи ниво задовољства био је код студената Универзитета у Завији, потом Универзитета у Либији и Универзитета Ел Рефак, а мањи степен задовољства био је за Универзитет у Триполију. Одговори студената приватних универзитета карактеришу се ниском сатисфакцијом по питању дужине испитних питања, сконцентрисања на разговор, док је на државним универзитетима ниво задовољства био бољи. Ово је због мањка обуке за наставу и оцењивање и на приватним и на државним универзитетима, што је потврђено изјавом о разноврсности метода за оцењивање, где је ниво задовољства био низак за приватне универзитете и Универзитет у Триполију, а прихватљив на Универзитету у Завији.

5.2.4. Сервиси за подршку у образовању

Четврта димензија која представља квалитет високог образовања била је о питању о његовим сервисима за подршку у образовању. Табела 5.14. представља слагање студената у вези са сервисима за подршку у образовању на ова четири универзитета.

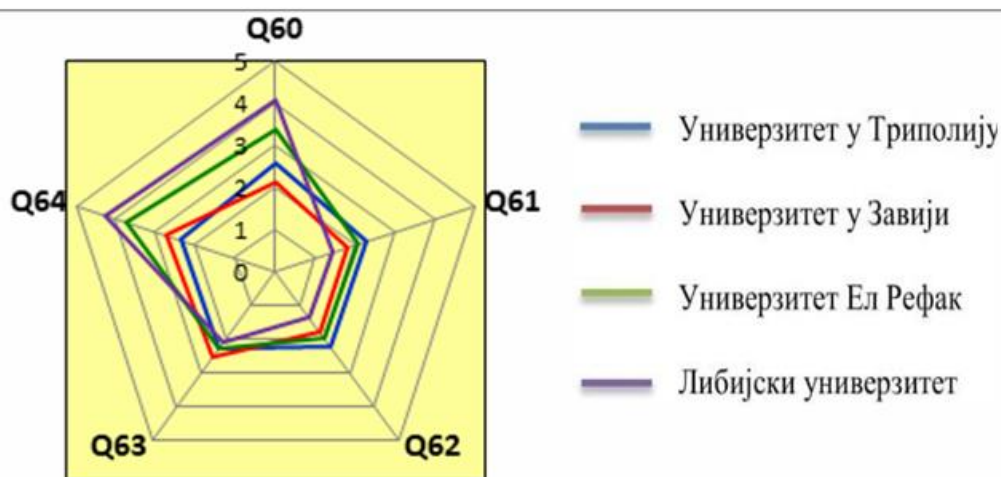
Табела 5.14. Слагање студената у вези са сервисима за подршку у образовању

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД
60- Садржаји библиотеке помажу ми да спроведем своје истраживање, и тамо могу да пронађем књиге које су ми потребне.	2,57	1,62	2,13	1,22	3,34	1,16	4,06	1,21
61- Електронске услуге и интернет доступни су у универзитетској библиотеци.	2,25	1,57	1,82	1,05	2,05	0,914	1,44	0,92

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

62- Администрација библиотеке спроводи студентске анкете да би развила и унапредила своје услуге.	2,20	1,45	1,82	1,05	1,99	0,96	1,38	0,91
63- Библиотека пружа услуге транскрипције и канцеларијски материјал.	2,29	1,60	2,57	1,41	2,31	1,71	2,13	1,51
64- Библиотека има прикладан број седишта за све своје посетиоце.	2,36	1,51	2,71	1,52	3,74	1,39	4,25	1,41

Из претходне табеле, може се приметити да општа очекивана вредност свих универзитета рефлектује прихватљив ниво слагања, што значи да би ти универзитети требало да посвете више пажње и уложе већи труд у обезбеђивање сервиса за подршку у образовању својим студентима. Може се приметити и да је степен слагања и даље бољи на приватним, него на државним универзитетима, што може бити због ограниченог буџета на државним универзитетима. По питању стандардне девијације, она за све универзитете показује нормалне вредности и рефлектује конвергенцију одговора датог узорка. Испод се налази прецизан радарски графикон са детаљним објашњењем слагања узорка у вези са свим изјавама о сервисима за подршку у образовању.

Слика 5.11. Графикон слагања студената у вези са сервисима библиотеке за подршку у образовању

Из слике изнад, а у вези са садржајем библиотеке и њене способности да спроводи одговарајућа истраживања, степен задовољства био је висок за студенте Либијског универзитета, а прати га Универзитет Ел Рефак. У глобалу, за студенте државних универзитета степен задовољства био је низак, и то је због тога што се приватни универзитети интересују да искористе и надгледају буџет за своје јавне објекте, а посебно за библиотеке, за разлику од државним универзитета који не пружају адекватну пажњу својим библиотекама и обезбеђивању потребних књига и часописа. Сви одговори у вези са изјавом о доступности интернет услуга у библиотеци рефлектују низак ниво задовољства, а то је зато што постоји незаинтересованост за онлајн повезивање универзитетских библиотека. Томе доприноси и слабости интернет мрежа у Либији и спора конекција. На државним универзитетима не постоји адекватан број компјутера у библиотекама који могу да се повежу на интернет. У вези са тиме колико библиотеке добро спровode анкете и добијају повратне информације од студената о својим услугама, одговори свих универзитета показали су низак ниво задовољства, а то потврђује незаинтересованост званичника библиотека за праћењем студентских потреба и сатисфакција. Ово се може објаснити тиме што већина особља библиотеке није за то специјализовано. По питању доступности услуга транскрипције и канцеларијског материјала, ниво задовољства је на већини универзитета био низак, због постојања малих радњи које пружају те услуге за студенте приватних и државних универзитета. Што се тиче постојања адекватног броја седишта за посетиоце библиотеке, јасно се показало да је ниво задовољства на Либијском универзитету и на Универзитету Ел Рефак био виши од нивоа на универзитетима у Триполију и Завији, што показује да приватни универзитети имају више интересовања за ово питање, поготово ако се узме обзир све већи број студената на државним факултетима у поређењу са величином библиотека и бројем седишта.

5.2.5. Студентска питања

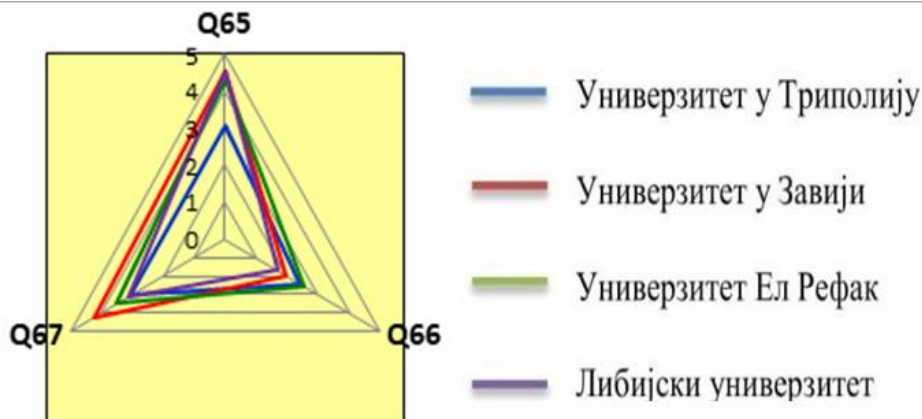
Пета димензија која представља квалитет високог образовања била је о студентским питањима о квалитету. Табела 5.15. представља слагање студената

у вези са студентским питањима на ова четири универзитета.

Табела 5.15. Слагања студената у вези са студентским питањима

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД
65- Установа води евиденцију за сваког студента и бележи испуњен број сати студирања.	3,04	1,50	4,53	1,15	4,30	1,01	4,50	1,13
66- Установа пружа саветовалишта за каријеру, да би олакшала запослење студената на одговарајућим пословима након дипломирања.	2,43	1,50	1,94	1,56	2,54	1,53	1,67	1,36
67- Установа користи медије информационе технологије за процедуре регистрације, пријема, давања сведочанства и доделе сертификата.	3,04	1,59	4,25	1,43	3,51	1,28	3,10	1,87

На основу претходне табеле, чини се да сви универзитети имају добар ниво слагања у вези са студентским питањима, где Универзитет у Завији има највишу просечну очекивану вредност од 3,57, а после њега су Универзитет Ел Рефак са 3,45, Либијски универзитет са 3,09 и Универзитет у Триполију са 2,84. Такође, стандардна девијација за све универзитете и даље показује нормалне вредности и рефлектује добар ниво конвергенција одговора. Испод се налази прецизан радарски графикон са детаљним објашњењем слагања узорка у вези са свим изјавама о студентским питањима.

Слика 5.12. Графикон слагања студената у вези са студентским питањима

Сви универзитети показали су добар степен задовољства у вези са обезбеђењем евиденција за све студенте да би се забележили испуњени сати сваког студента, док су лош ниво задовољства показали по питању услуга саветовалишта да би се студентима олакшало проналажење одговарајућег посла након дипломирања. Ово је вероватно због недостатка комуникације између универзитета и тржишта рада и знања о потребним дисциплинама да би се студенти охрабрили да се повежу са њима. Поред тога, може се навести и недостатак канцеларије за професионално саветовање студената, да би им се помогло да лако пронађу посао. С друге стране, показан је висок ниво задовољства у вези са коришћењем информационе технологије приликом регистрације, сертификације и извршавања процедура.

5.2.6. Објекти

Шеста димензија која представља квалитет високог образовања била је о објектима. Табела 5.16. представља слагање студената у вези са објектима ова четири факултета.

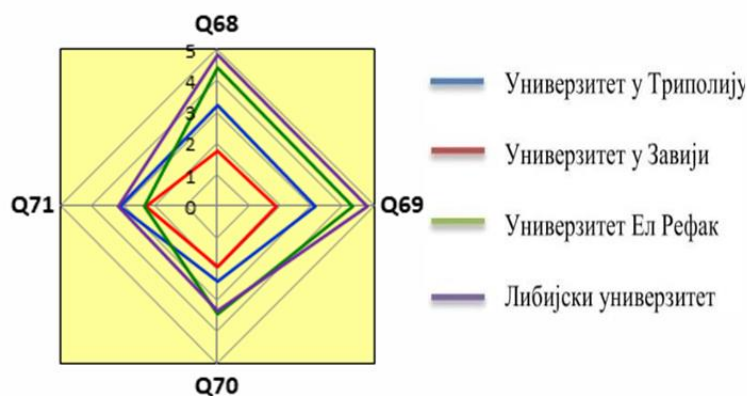
Табела 5.16. Табела Слагање студената у вези са објектима

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД
68- Установа студентима обезбеђује тоалете.	3,21	1,61	1,78	1,12	4,43	0,86	4,81	0,53

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

69- Учионице одговарају броју студената.	3,14	1,66	1,85	1,17	4,29	1,02	4,79	0,54 4
70- Електронске услуге и интернет доступни су у универзитетској библиотеци.	2,38	1,51	1,91	1,23	3,46	1,27	3,35	1,54
71- Постојање паркиралишта за аутомобиле студената.	3,13	1,65	2,29	1,42	2,34	1,42	3,15	1,87

На основу табеле изнад, просечна очекивана вредност приватних универзитета показује виши ниво задовољства студената у вези са објектима универзитета, што указује на то да се приватне установе интересују за обезбеђење свих врста подршке својим студентима. Просечна очекивана вредност за Универзитет Ел Рефак је 3,63, а за Либијски универзитет 4,03. Што се тиче Универзитета у Триполију и Универзитета у Завији, у Триполију је просечан ниво очекиване вредности прихватљив и износи 2,97, док је низак за Завију и износи 1,96. Могуће је да државни универзитети имају ограничене буџете за улагање у објекте. Стандардна девијација за све универзитете је нормална и рефлектује добар ниво конвергенције одговора датог узорка. Испод се налази прецизан радарски графикон са детаљним објашњењем слагања узорка у вези са свим изјавама о објектима.

Слика 5.13. Графикон слагања студената у вези са објектима

На основу наведене слике, одговори студената приватних универзитета карактеришу се високим степеном задовољства у вези са постојањем тоалета за студенте, док је степен задовољства на Универзитету у Завији био веома низак, а

на Универзитету у Триполију прихватљив. Ово нам говори о незаинтересованости државних универзитета да обезбеде довољно тоалета за своје студенте, упркос томе што студенти тамо проводе већину свог времена, јер им предавања трају од јутра до вечери. Све то негативно утиче на практична достигнућа студената. По питању учионица и њиховог капацитета, сви универзитети показали су висок ниво задовољства, осим Универзитета у Завији. Међутим, и за ово је важио виши степен задовољства на приватним универзитетима, него на државним. Исто важи за изјаву о обезбеђивању опремљених научних и рачунарских лабораторија, и научних радионица за научне студије - приватни универзитети добили су виши степен задовољства, што говори о њиховом интересовању да обезбеде лабораторије и радионице. Ниво задовољства је по овом питању био низак за студенте државних универзитета, што се може објаснити ограниченим буџетом који не одређује универзитет, а број студената примљених на одсек за примењене науке на државним универзитетима премашује број лабораторија и радионица, што значи да број студената није компатибилан са доступним лабораторијама и радионицама. Овај проблем сматра се опасним, јер ће утицати на жељу универзитета да примене стандарде обезбеђења квалитета. По питању постојања паркинга за студентске аутомобиле, степен задовољства био је низак за студенте Универзитета у Завији, а висок на Либијском универзитету, јер је он обезбедио велики простор испред универзитета за потребе паркиралишта. Ниво задовољства био је прихватљив за студенте Универзитета у Триполију, а прилично слаб за студенте Универзитета Ел Рефак. Ово је зато што је већина приватних универзитета у склопу стамбених зграда, које се изнајмљују за потребе Универзитета, те није могуће да се обезбеде паркинг места студентима.

5.2.7. Финансије

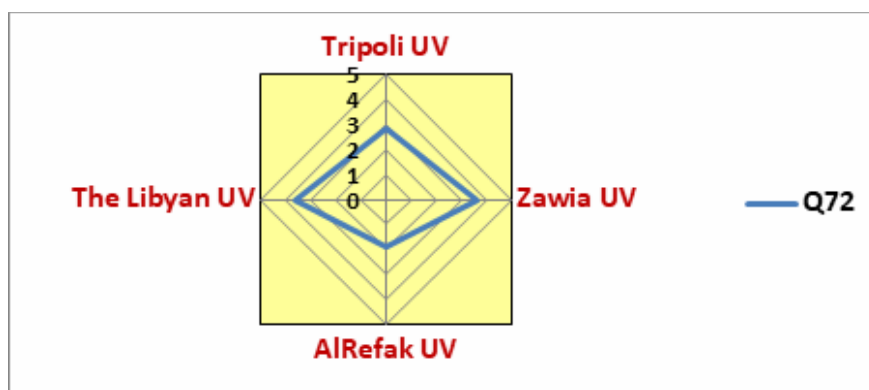
Седма димензија које представља квалитет високог образовања говори о њиховим финансијама. Табела 5.17. приказује слагање студената у вези са финансијама на ова четири универзитета.

Табела 5.17. Слагање студената у вези са финансијама

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД
72- Установа усваја политику ослобађања плаћања школарине за студенте који се истичу или за студенте који не могу да плате.	2,84	1,54	3,60	0,79	1,91	0,88	3,62	1,61

По питању финансија на универзитетима, њих представља постојање политике изузимања од школарина за студенте који се издвајају или за студенте који не могу да је плате. Либијски универзитет и Универзитет у Завији добио је највиши ниво задовољства од 3,62, односно 2,60, јер ови универзитети заправо имају смањену стопу студената који се издвајају. У вези са Универзитетом Ел Рефак и Универзитетом у Триплију, ниво задовољства био је низак, и износио је 2,84, односно 1,54. Ово је можда због тога што универзитети у Либији од студената узимају само номиналне вредности школарина, тако да им не треба таква политика, осим у веома посебним случајевима или у случају накнаде за стране студенте. Ово се сматра основном за охрабривање студената приватних универзитета да уложе више труда у образовање. У наставку је представљен прецизан радарски графикон слагања узорка у вези са свим изјавама о финансијама.

Слика 5.14. Графикон слагања студената у вези са финансијама

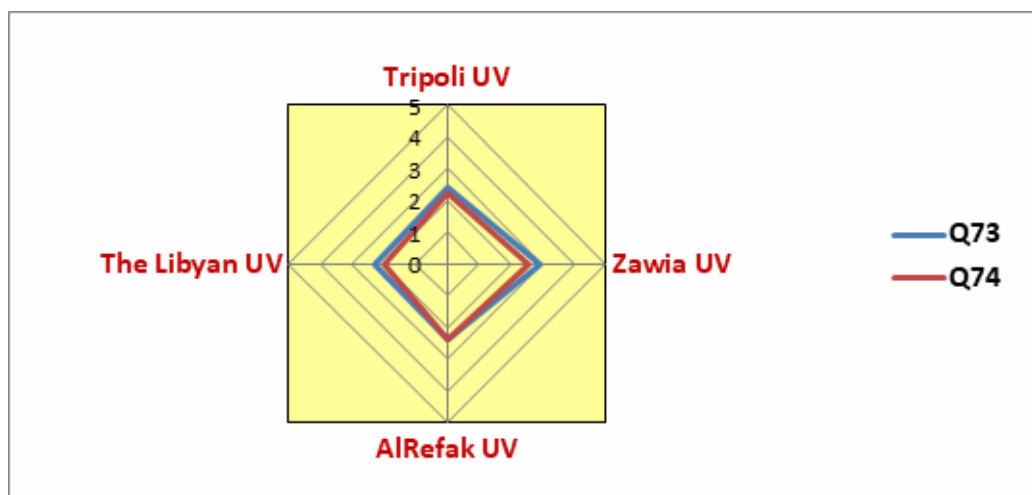
5.2.8. Научна истраживања и друштвени рад

Осма димензија која представља квалитет високог образовања била је о научном истраживању и друштвеном раду. Табела 5.18. представља слагање студената у вези са научним истраживањима и друштвеним радом на ова четири универзитета.

Табела 5.18. Слагања студената у вези са научним истраживањима и друштвеним радом

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД
73- Установа усмерава студенте да раде припрему научних истраживања која се баве проблемима друштва.	2,39	1,40	2,93	1,26	2,39	1,15	2,31	1,37
74- Редовно присуствујем састанцима на универзитету где могу да искажем своје мишљење.	2,21	1,350	2,54	1,35	2,37	1,13	2,00	1,29

У претходној табели видимо да просечна очекивана вредност свих универзитета одсликава слагање у вези са научним истраживањима и друштвеним радом, где Универзитет у Завији има највишу очекивану вредност од 2,74, а потом следи Универзитет Ел Рефак са 2,38, Либијски универзитет са 2,1, и на крају, Универзитет у Триполију са 2,3. Генерално, резултати указују на то да ниједан од ова четири универзитета није на јаком нивоу по овом питању, упркос важности ширења културе квалитета и студентског учествовања у истраживањима. Испод се налази прецизан радарски графикон са детаљним објашњењем слагања узорка у вези са свим изјавама о научном истраживању и друштвеном раду.

Слика 5.15. Графикон слагања студената у вези са научним истраживањем и друштвеним радом

У глобалу, сви одговори студената теже незадовољству по питању охрабривања од стране њихових универзитета да спроводе истраживања која се баве проблемима друштва, а то је због недостатка повезаности теоријског дела курикулума и практичне стварности и захтева тржишта рада. Сви одговори одликују се незадовољством у вези са одржавањем конференција и семинара и охрабривања студената да им присуствују. То потврђује незаинтересованост универзитета за укључивање студената у конференције и семинаре.

5.2.9. Самовредновање и континуирани напредак

Девета димензија која представља квалитет високог образовања била је самовредновање и стални напредак. Табела 5.19. представља слагање студената по питању самовредновања и сталног напретка на ова четири универзитета.

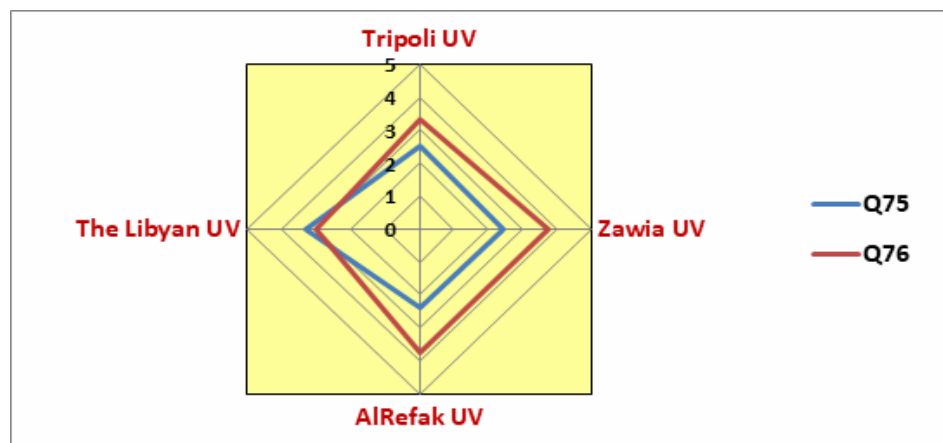
Табела 5.19. Слагање студената по питању самовредновања и сталног напретка

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД
75- Важно ми је да се мишљења студената узимају у обзир током процеса обезбеђења квалитета на мом универзитету.	2,50	1,536	2,46	1,24	2,38	1,09	3,29	1,35

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

76- Сматрам да установа не узима у обзир мишљења студената током процеса оцењивања и развоја.	3,34	1,55	3,75	1,61	3,76	1,35	2,98	1,70
---	------	------	------	------	------	------	------	------

На основу претходне табеле, чини се да сви универзитети показују добар ниво слагања по питању самовредновања и сталног напретка, где Либијски универзитет има највећу просечну очекивану вредност од 3,14, а потом су ту Универзитет у Завији са 3,11, Универзитет Ел Рефак са 3,07 и Универзитет у Триполију са 2,92. Стандардна девијација за све универзитете има нормалне вредности и рефлектује добар ниво конвергенције одговора. Испод се налази прецизан радарски графикон са детаљним објашњењем слагања узорка по питању свих изјава о студентским питањима. Генерално, на самовредновање и континуирани напредак требало би да постоји више интересовања од стране свих универзитета, јер су студенти центар образовног процеса и морају да учествују у операцијама, као и оцењивању и развоју.

Слика 5.16. Графикон студентских слагања по питању самовредновања и сталног напретка

На основу овог графикона, сви студентски одговори тежили су слабој сатисфакцији у вези са аргументом да установа показује важност студентских перцепција у оцењивању и развоју, осим одговора са Либијског универзитета, где се примећује виши ниво задовољства, што показује да се тај универзитет интересује за ово питање. С друге стране, у вези са изјавом да установа не узима у

обзир мишљења студената током процеса оцењивања и развоја, показан је виши ниво задовољства у поређењу са првом изјавом.

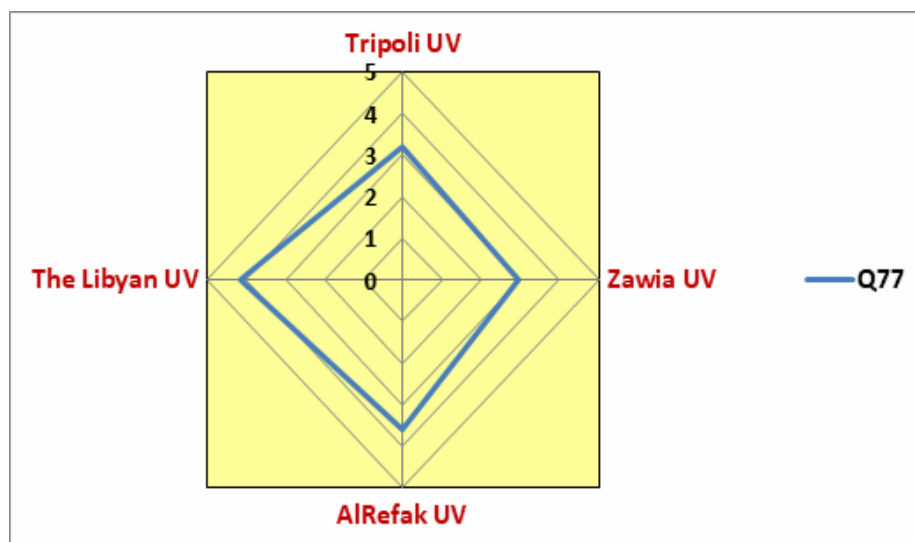
5.2.10. Транспарентност и интегритет

Десета димензија која представља квалитет високог образовања била је о транспарентности и интегритету. Табела 5.20. представља студентско слагање по питању транспарентности и интегритета на ова четири универзитета.

Табела 5.20. Слагање студената по питању транспарентности и интегритета

Изјава	Триполи		Завија		Ел Рефак		Либијски	
	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД	ОВ	СД
77- Постоје морални начела којих студенти морају да се придржавају.	3,20	1,69	2,93	1,32	3,50	1,24	4,15	1,03

На основу табеле изнад, одговори студената на државним и приватним универзитетима указују на постојање моралних начела којих се сви студенти морају придржавати на свим универзитетима. У наставку се налази радарски графикон са слагањем узорка по питању свих изјава о транспарентности и интегритету.

Слика 5.17. Графикон студентских слагања по питању транспарентности и интегритета

5.2.11. Предиктори ангажовања студената

Главни циљ овог дела студије је био истраживање фактора који би могли да утичу на ангажовање студената у високошколским установама у Либији како би се доносиоци одлука информисали о томе како унапредити ангажовање студената и стандарде акредитације у овој области у ситуационом оквиру где ни ангажовање студената ни активно учење и подучавање немају дугу традицију.

Образовне политике, традиција и искуство у ангажовању студената у развијеним земљама, посебно у Северној Америци, Аустралији и Великој Британији (Krause 2015; Trowler 2010), утицали су на образовне политике и праксе у земљама у развоју. На основу глобалних иницијатива за менаџмент квалитета, који подржавају и учешће корисника, разноврсни документи политике и већина националних стандарда коришћених за акредитацију високошколских установа широм света укључују захтеве посвећене ангажовању студената у активностима високошколске установе (нпр. учешће у управи универзитета или процесима обезбеђења квалитета).

Главни разлог је да се осигура да мишљење студената, њихови интереси и задовољство играју битну и утицајну улогу у одлукама о обезбеђењу квалитета. Многе високошколске установе у земљама у транзицији и развоју, суочавају се са формалним захтевима о ангажовању студената по први пут у процесима националне акредитације високошколских установа. Високошколске установе у Либији су се први пут сусреле са формалним захтевима о ангажовању студената 2006. године, када су објављени национални стандарди за акредитацију. За многе универзитетске професоре, као и администрацију у Либији, активно учешће студената у учењу и њихово ангажовање у активностима универзитета, били су нови и иновативни концепти. Главни разлог зашто је ангажовање студената постало главни фокус оних који покушавају да побољшају квалитет учења и подучавања у високом образовању, јесте количина поуздане литературе која потврђује да ангажовање студената као део „активности са образовном сврхом“ има позитиван утицај на успех и развој

студената (Trowler 2010).

Истраживачи већ дуго указују на то да оптимални ниво ангажовања у академским и социјалним активностима позитивно утиче на развој студената и резултира интелектуалним и међуљудским предностима (Ory; Braskamp 1988; Pike; Kuh 2005; Wang; Kennedy-Phillips 2013). Многи аутори су говоре о позитивном ефекту ангажовања студената на њихове резултате (Chakraborty; Nafukho 2014; Van Uden; Ritzen; Pieters 2014; Wright; Angelini 2012; Balan; Metcalfe 2012; Berger; Milem 1999). Међутим, ове истраживачке студије долазе углавном из развијених земаља, док је само неколико истраживања посвећено искуствима у оним земљама које тек сада почињу да прихватају концепт ангажовања студената. Узимајући у обзир значај ангажовања студената, проналажење начина да се оно подстакне у високошколским установама би могло да буде веома важно за високо образовање у Либији и земљама са сличном образовном позадином. Из тог разлога, главни циљ истраживања представљеног у овом раду јесте да испита све факторе који би могли утицати на ангажовање студената у високошколским установама у Либији.

Не постоји општа сагласност о концептуализацији ангажовања студената – оно има различита значења различитим људима и манифестује се на различите начине у различитим фазама студентског искуства у сваком образовном окружењу (Markwell 2007; Steele; Fullagar 2009). Блиско повезана идеја о ангажовању студената се односи на „количину физичке и психичке енергије коју студент посвети академском искуству” (Astin 1999) или „степен до ког студенти активно учествују у академском животу” (Tinto 1987). Неки аутори (нпр. Astin, погледати Wolf-Wendel; Ward; Kinzie 2009) тврде да не постоје суштинске разлике у схватањима између ангажовања и учешћа. Међутим, Вулф-Вендел, Вард и Кинзи (Wolf-Wendel; Ward; Kinzie 2009) указују на то да се учешће фокусира на активности које појединац обавља како би био укључен, док се ангажовање тиче два елемента - шта студент ради и шта установа ради, и такође је повезано са окружењем установе које студент види као инклузивно и афирмативно. Концепт академског студентског ангажовања, који је повезан са

студентским активним учешћем и преузимањем одговорности за своје учење, представљено је у високом образовању са циљем прелажења са „подучавања знања“ на „подучавање компетенција“ и „зато што постоји разједињеност између онога што се учи на часовима и онога што је потребно на тржишту рада“ (Koenen; Dochy; Berghmans 2015). Неки примери академског студентског ангажовања су труд који студенти улажу током студија, време које проведу учећи, степен заинтересованости за курсеве и усвајање добрих радних навика. У новијим истраживањима о студентском ангажовању доминирају студије које се фокусирају на активности установа (нпр. факултета) које у центар пажње постављају универзитетске политике и праксе које се тичу студената факултета (Burch et al. 2015).

У овом контексту, ангажовање студената се бави интеракцијом између времена, труда и других релевантних средстава које улажу како студенти тако и установе које намеравају да оптимизују студентско искуство и побољшају резултате учења и развоја студената, као и учинак и репутацију установе. Траулер (Trowler 2010) и Еласи (Elassy 2013) су пружили дефиницију ангажовања студената која се односи на „улоге које студенти преузимају и моћ коју треба стекну како би осетили да се њихово мишљење уважава. Многи аутори су пријавили позитивну корелацију између академског и социјалног ангажовања студената (Huang; Chang 2004; Tieu et al. 2010; Tinto 2012). Према Тинту (Tinto 2012), социјално ангажовање „води, не само до социјалне припадности и социјалне и емотивне подршке које оно обезбеђује, већ и до већег учешћа у образовним активностима и учењу. Термин ангажовања студената је постао свеprisутан у популарном дискурсу који се тиче високог образовања, како у образовном истраживању тако и у политици (Gourlay 2015), и овај феномен постепено долази до земаља у развоју. У Либији, схватање ангажовања студената се првенствено посматра из угла администрације (Vuori 2014), што значи да ангажовањем студената претежно управља високошколска установа и посматра се у контексту односа који студент има са одређеном установом. Ово укључује и ангажовање студената у управи установе, представљање студената, ангажовање

студената у услугама студентских питања, активно учествовање у студентским савезима и одборима, евалуацију особља на факултету и учествовање у универзитетским догађајима.

Према Марквелу (Markwell 2007), неопходни су многи фактори који подстичу ангажовање студената као што су активно и интерактивно учење у заједници која је богата ваннаставним и слободним наставним активностима (од спорта до студентске политике); академско и опште особље које је подстакнуто да примени праксе које на најбољи начин подстичу ангажовање студената и креирање једног инклузивног окружења. Аспекти који су наведени у литератури као они који имају значајан утицај на ангажовање студената су следећи:

- **Активан приступ подучавању и улога предавача**

Атмосфера за учење као и приступ подучавању могу директно утицати на ангажовање студената (Willis 1993). Студија коју су спровели Халингер и Лу (Hallinger; Lu 2013), на основу података изведених из 33.000 студентских процена сакупљаних током седам година на Тајланду, указује на то методе активног учења временом резултирају позитивном променом у ангажовању студената и да студенти себе виде као заинтересованије и доследније у свом учењу. Студија коју су спровели Кристен и Кунз (Kirstein; Kunz 2015), на основу 650 студената Јужноафричке Републике, показује да методе активног подучавања могу бити успешно примењене и активно ангажовање студената је могуће чак и у великим учионицама. Међутим, подучавање у високошколским установама у земљама у развоју је и даље претежно базирано на традиционалном предавању с ауторитетом и једносмерном преношењу знања. Гиргин и Стивенс (Girgin; Stevens 2005) су дефинисали једносмерно преношење знања као метод где се предавач поставља као ауторитативни извор стручног знања и који преноси фиксне информације које студенти примењују и репродукују на захтев. Извештаји о традицији једносмерног преношења знања могу бити пронађени у многим земљама у развоју (Mijatovic; Jednak 2011; Mertova; Webster 2009; Apyadin 2008;

Sander et al. 2000). Ангажовање студената захтева ангажовање особља (Markwell 2007).

У својој студији, Стил и Фулагар (Steele; Fullagar 2009) су потврдили да су студенти који доживљавају своје професоре као подстицајне били више укључени у академски рад, а предавачи који узимају у обзир перспективу студената, обезбеђују одговарајуће информације и релевантне могућности избора, подстичу студенте да преузму одговорност за своје понашање и представљају у главним цртама шта се очекује од студената, имају више успеха у ангажовању студената. Квалитативна студија литературе која се тиче ангажовања студената у високошколским установама, коју су спровели Вимпени и Савин-баден (Wimpenny; Savin-Baden 2013), наглашава значај емпатије предавача и разумевања за учење студената, као и потребе да се студенти подрже у препознавању начина на који одређени аспекти њихових живота утичу на ангажовање.

Студија коју је Сахин (Sahin 2014), на основу података прикупљених од 381 студента из Турске, показала је значајну корелацију између компетенција предавача и ангажовања студената. Ипак, налази ове студије откривају да компетенција предавача није главни предиктор ангажовања студената. Многе студије откривају значај процене и повратне информације за мотивацију, учење и развој студената (више видети у Evans 2013). Студенти имају веће шансе за успех у установама које процењују њихов учинак и обезбеђују честе повратне информације на начин који омогућава студентима и наставном особљу да прилагоде своје понашање како би боље унапредили успех студената (Tinto 2012).

Оквир који је направила Национална студентска анкета о ангажовању студената (National Student Survey of Student Engagement, NSSE) тачно одређује значај нивоа академског изазова, степен активног и заједничког учења и квалитет интеракције између студената и наставног особља, што све треба да буде наведено као део повратне информације о процени (Evans 2013). Иако

је истраживање које су спровели Стил и Фулагар (Steele; Fullagar 2009) указивало на то да сама повратна информација не доприноси предикцији ангажовања студената, било је назначено као важно у олакшавању ангажовања студената тако што је помогло у успостављању осећаја за самоопредељење и контролу.

- **Институционалне политике и праксе**

До данас, многим праксама ангажовања студената у високошколским установама управљају те установе, а не студенти (Robinson 2012). Политике и праксе установе утичу на различите начине и степене ангажовања студената (видети више у Pike; Kuh 2005). Истраживање које су спровели Планас и други (Planas et al. 2013) показује да је учешће студената у управи универзитета не треба да буде везано само за унапређивање начина на које су студенти информисани о начинима учешћа, већ треба и да продуби разумевање улога које има наставно особље. Менон (Menon 2005) је показао да су студенти доживљавали своје учешће у менаџменту високошколских установа као врло ограничено, и да су имали утицаја углавном на одлуке мањег значаја. На основу перцепције студената и наставног особља, Еласи (Elassy 2015) је показао да постоје три фактора која утичу на степен ангажовања студената у процесима обезбеђења квалитета у египатским високошколским установама: став студената и наставника према ангажовању студената, колико је било озбиљно настојање високошколске установе да стекне акредитацију и међусобна комуникација студената и њихова комуникација са наставницима.

- **Ангажовање студената у онлајн окружењу**

Многи истраживачи указују на то да информационо-комуникациона технологија повећава академско и социјално ангажовање студената јер обезбеђује више могућности за интеракцију између студената међусобно и студената са наставницима (Barnard et al. 2009; Kember et al. 2010; Moon 2007; Ruiz; Mintzer; Leipzig 2009; Wiecha et al. 2003). Истраживање које су спровели Звикхорст и Мас

(Zweekhorst; Maas 2015) показује да је већина студената ценила коришћење алата информационо-комуникационе технологије и осећали су се укљученије. Ипак, пребацивање једног дела или читавог подучавања и учења у ово окружење пати из истих разлога као и „традиционално” подучавање лицем у лице - може се базирати само на једносмерном преношењу информација и студенти могу остати пасивни чак и у онлајн окружењу (Mijatovic et al. 2013; Mijatovic; Jovanovic; Jednak 2012).

- **Објекти високошколских установа**

Коришћење објеката високошколских установа је битно за студенте и њихово опште искуство, задовољство и учешће. Физички објекти (нпр. Библиотеке, читаонице и простор за седење) су важни предуслови за бољу интеракцију са другим студентима, наставним и другим особљем. Астин (Astin 1999) је тврдио да живот у кампусу или дому позитивно утиче на ангажовање студената у високошколским установама (нпр. учешће у студентском парламенту). Резултати истраживачке студије коју су спровели Кју и Гонџеа (Kuh; Gonyea 2015) указују на то да је студентско искуство у библиотеци позитивно повезано са избором активности са образовном сврхом, као што су коришћење компјутера и информационе технологије и интеракција са наставним особљем. Адиката и Анвар (Adikata; Anwar 2006) су истражили улогу библиотека у високом образовању у земљама у развоју и сазнали да је улога наставника доминантна у мотивацији студената да користе библиотеку. У својој студији базираној на 128 студената из Индије, Шарма и Бомик (Sharma; Bhaumik 2013), установили су да то како студенти перципирају библиотечку службу има велику предиктивну моћ над студентским ангажовањем посматраним као посвећеност високошколској установи.

Ангажовање студената није само резултат пракси установе или подршке, већ су и искуство учења, приступи подучавању, улоге наставника, коришћење информационо- комуникационе технологије и универзитетских објеката (нпр. библиотеке), процена и повратне информације такође веома важни фактори у

побољшању ангажовања студената у високошколским установама. Студија презентована у овом поглављу се водила двама главним истраживачким питањима:

1. Које повезаности (ако их има) постоје између ангажовања студената у високошколским установама и перцепције студената о различитим аспектима наставног окружења које пружа њихов универзитет у Либији? У склопу овог питања били смо заинтересовани за повезаност између ангажовања студената и њихове перцепције о следећим аспектима наставног окружења на њиховим универзитетима: репутација универзитета, активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије, квалитет универзитетских наставних објеката и библиотеке, личност и приступачност наставника, предавачке вештине наставника, укључивање студената на часовима од стране наставника и квалитет процеса евалуације.
2. До које мере студентске перцепције различитих аспеката наставног окружења на њиховим универзитетима могу предвидети њихово ангажовање? Да бисмо одговорили на ово питање, морали смо да истражимо опште утицаје свих посматраних перцепција студената (репутацију универзитет, активно коришћење универзитетских средстава информационо-комуникационе технологије, квалитет универзитетских наставних објеката и библиотеке, личност и приступачност наставника, предавачке вештине наставника, активирање студената на часовима од стране наставника и квалитет процеса евалуације) различитих аспеката са којима су се сусрели у свом наставном окружењу током свог ангажовања.

5.2.11.1. Анализа поузданости

У циљу анализе поузданости коришћених ставки, употребљен је Кронбахов алфа коефицијент. Анализа поузданости је показала адекватну доследност кроз читаву скалу, тако да је могуће направити сумирану скалу за

ангажовање студената ($\alpha = 0,862$), перцепцију о репутацији универзитета ($\alpha = 0,755$), перцепцију о активном коришћењу средстава информационо-комуникационе технологије ($\alpha = 0,705$), перцепцију о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке ($\alpha = 0,783$), перцепцију о личности и приступачности наставника ($\alpha = 0,860$), перцепцију о предавачким вештинама наставника ($\alpha = 0,851$), укључивање студената на часовима од стране наставника ($\alpha = 0,910$) и перцепцију о квалитету процеса евалуације ($\alpha = 0,866$), као што је приказано у Додатку Ђ: Анализа поузданости (Студент).

5.2.11.2. Резултати анализе парцијалне корелације

Повезаност између ангажовања студената и њихових перцепција различитих аспеката са којима су се сусрели у наставном окружењу на својим универзитетима. Табела 5.21. приказује корелације међу посматраним варијаблама ове студије.

Табела 5.21. Корелације међу посматраним варијаблама

	Ангажовање студената	Перцепција о репутацији универзитета	Перцепција о активном коришћењу средстава ИКТ	Перцепција о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке	Перцепција о личности и приступачности наставника	Перцепција о предавачким вештинама наставника	Укључивање студената на часовима од стране наставника	Перцепција о квалитету и процеса евалуације
Ангажовање студената	1	0,552**	0,683**	0,552**	0,507**	0,506**	0,575**	0,418**
Перцепција о репутацији универзитета		1	0,553**	0,352**	0,489**	0,420**	0,416**	0,318**
Перцепција о активном коришћењу средстава ИКТ			1	0,739**	0,613**	0,635**	0,671**	0,586**
Перцепција о квалитету наставних објеката и универзитетске				1	0,441**	0,465**	0,519**	0,453**

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

библиотеке								
Перцепција о личности и приступачности наставника					1	0,731**	0,830**	0,577**
Перцепција о предавачки м вештинама наставника						1	0,812**	0,695**
Укључивање студената на часовима од стране наставника							1	0,707**
Перцепција о квалитету п роцеса евалуације								1

* значајно за $p < 0,05$, ** значајно за $p < 0,01$;

Нашли смо статистички значајне корелације међу свим варијаблама, што нас је навело да истражимо делимичне корелације у циљу даљег истраживања природе ових повезаности. Процедура делимичне корелације рачуна делимичне корелације док контролише ефекте једне или више додатних варијабли. Ова анализа је урађена помоћу нормализованих резултата свих варијабли које нису нормално дистрибуиране. Варијабле које нису нормално дистрибуиране су перцепција о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке (Колмогоров-Смирнов тест (K-S) $z = 2,073$, $p = 0,000$), перцепција о личности и приступачности наставника (K-S, $z = 3,247$, $p = 0,000$), укључивање студената на часовима од стране наставника (K-S, $z = 2,184$, $p = 0,000$) и перцепција о квалитету процеса евалуације (K-S, $z = 1,499$, $p = 0,022$). Варијабле са нормалном дистрибуцијом су ангажовање студената (K-S, $z = 1,108$, $p = 0,171$), перцепција о репутацији универзитета (K-S, $z = 1,172$, $p = 0,128$), перцепција о активном коришћењу средстава информационо-комуникационих технологија (K-S, $z = 1,077$, $p = 0,196$); перцепција о предавачким вештинама наставника (K-S, $z = 1,181$, $p = 0,123$). Резултати анализе делимичне корелације показују да је корелација између ангажовања студената и перцепције о репутацији универзитета под утицајем перцепције о активном коришћењу универзитетских средстава информационо-комуникационих технологија.

Корелација између ангажовања студената и перцепције о репутацији универзитета остаје статистички значајна, али се смањује са 0,552** на 0,287** када се узму у обзир ефекти студентске перцепције о активном коришћењу универзитетских средстава ИКТ.

Остале варијабле не показују значајан утицај у овој корелацији. Делимична корелација између ангажовања студената и студентске перцепције активног коришћења универзитетских средстава ИКТ је испитана под утицајем свих осталих варијабли посебно и примећен је благи пад у свим корелацијама. У свим случајевима корелације између ангажовања студената и студентске перцепције о активном коришћењу универзитетских средстава информационо- комуникационих технологија остаје статистички значајна ($p = 0,000$).

На корелацију између ангажовања студената и перцепције о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке утиче перцепција о личности и приступачности наставника (примећен је благи пад са 0,522** на 0,320**). Делимична корелација између ангажовања студената и перцепције о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке је вештачка када се контролишу ефекти перцепције о активном коришћењу универзитетских средстава информационо-комуникационих технологија.

Прецизније, корелација између ангажовања студената и перцепције о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке је делимично таква због перцепције о активном коришћењу универзитетских средстава информационо- комуникационих технологија. Ови резултати указују на две ствари - ангажовање студената је у великој мери повезано са коришћењем средстава информационо- комуникационих технологија на универзитету и квалитет наставних објеката и универзитетске библиотеке су перципирани кроз доступност и коришћење средстава информационо-комуникационих технологија. Са друге стране, став о наставницима (перцепција о укључивању студената), може да обликује перцепције о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке. Корелација између ангажовања студената и перцепције о личности и приступачности наставника је под утицајем перцепције о репутацији универзитета

(примећен је пад са 0,507** на 0,326**), перцепције о активном коришћењу средстава информационо-комуникационих технологија (примећен је пад корелације са 0,507** на 0,154, $p = 0,01$), перцепције о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке (примећен је пад корелације са 0,507** на 0,362**), перцепција о предавачким вештинама наставника (примећен је пад корелације са 0,507** на 0,234**) и перцепција о квалитету процеса евалуације (примећен је пад са 0,552** на 0,359**). Ипак, процедура делимичне корелације приказује да је корелација између ангажовања студената и перцепције о личности и приступачности наставника вештачка када се узме у обзир перцепција о укључивању студената на часовима.

Резултат указује на то да је перцепција о личности и приступачности наставника повезана са ангажовањем студената само зато што перципирана способност наставника да укључи студенте утиче на њихово учешће. Корелација између ангажовања студената и перципираних предавачких вештина наставника је под утицајем перцепције о репутацији универзитета (примећен је пад са 0,507** на 0,362**), активног коришћења средстава ИКТ (пад са 0,507** на 0,229**) и перцепције о квалитету процеса евалуације (примећен је пад са 0,507** на 0,330**). Контрола перцепције о укључивању студената на часовима ($p = 0,172$) практично елиминише посматрану позитивну корелацију између ангажовања студената и перцепције о предавачким вештинама наставника. Овај резултат можда сугерише да се ангажовање студената повећава због утицаја наставника на активност и да студенти могу да препознају добре презентационе вештине уколико наставник успе у активирању студената на часовима. Делимична корелација између ангажовања студената и перцепције о укључивању студената на часовима је под утицајем перцепције о активном коришћењу универзитетских средстава ИКТ (примећен је пад са 0,575** на 0,251**), перцепције о личности и приступачности наставника (примећен је пад са 0,575** на 0,319**) и перцепције о презентационим вештинама наставника (примећен је пад корелације са 0,575** на 0,325**).

Корелација између ангажовања студената и перцепције о квалитету

процеса евалуације је под утицајем перцепције о репутацији универзитета (примећен је пад са 0,417** на 0,306**), перцепције о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке (пад са 0,417** на 0,238**) и перцепције личности и приступачности наставника (примећен је пад са 0,417** на 0,178*). Контрола перцепције о укључивању студената на часовима ($p = 0,743$), активног коришћења универзитетских средстава ИКТ ($p = 0,612$) и перцепције о презентационим вештинама наставника ($p = 0,076$), практично елиминише посматрану позитивну корелацију између ангажовања студената и перцепције о квалитету процеса евалуације.

5.2.12. Предиктивна моћ посматраних варијабли над ангажовањем студената

У циљу испитивања предиктивне моћи посматраних седам варијабли над ангажовањем студената, користили смо постепену линеарну регресију са ангажовањем студената као зависном варијаблом. Ово нам је показало да само три предиктора – перцепција о активном коришћењу универзитетских средстава информационо- комуникационих технологија, перцепција о репутацији универзитета и укључивање студената на часовима од стране наставника – остају у регресивној једначини ($F = 103,440$, $df = 3$, $p = 0,000$) и то објашњава 53% ($R^2_{adj} = 0,526$) варијације ангажовања студената. Ови резултати указују на то да расположивост и активно коришћење средстава информационо- комуникационих технологија на универзитету, добра репутација универзитета и технике активног учења на часовима највише утичу на повећање ангажовања студената.

Ови налази показују да расположивост и активно коришћење средстава ИКТ на универзитетима, добра репутација универзитета и утицај наставника на активно учење на часовима најефикасније предвиђају и најпозитивније утичу на ангажовање студената у високошколским установама у Либији. Слични резултати се могу очекивати и у другим земљама у развоју у региону. Наши резултати наводе да студенти доживљавају коришћење средстава информационо- комуникационих технологија као главну везу са учешћем у високошколским

активностима. Наши налази се поклапају са налазима Звикхорста и Маса (Zweekhorst; Maas 2015), а то је да повећано коришћење средстава информационо- комуникационих технологија позитивно утиче да перцепције студената о њиховом ангажовању (нпр. перцепција о вишем ангажовању).

Наши резултати могу бити последица једносмерног преношења знања. У таквим околностима студенти се могу окренути интернету као алтернативном окружењу за свој професионални и лични развој. У том случају, либијски студенти могу да преузму проактивну улогу као агенти промене (видети више у Robinson 2012) у високошколским установама и иницирају промене. Са друге стране, наши резултати могу бити под утицајем недавног повећања употребе интернета у Либији. Према Интернет ворлд статс (Internet World Stats, 2016), 2009. године је само 12% популације у Либији користило интернет, у поређењу са 42.8% популације у 2016. години. Поред тога, коришћење информационо-комуникационих технологија у високошколским установама у Либији је и даље у почетној фази и многи либијски универзитети имају само основне инфраструктуре (компјутере, приступ интернету и локалне мреже) и још увек користе „традиционалне“ методе базиране на интеракцијама лицем у лице са студентима (Rhema; Miliszewska 2010).

Иако налази нашег истраживања не испитују дубље проблеме коришћења средстава информационо-комуникационих технологија на универзитетима у Либији, наши резултати показују да информационо-комуникационе технологије (нпр. системи за управљање учењем, онлајн библиотеке и универзитетске мреже) могу бити вредни алати за побољшање нивоа и различитих начина ангажовања студената. Главни изазови се могу приметити у искуству наставника са информационо-комуникационим технологијама (Rhema; Miliszewska 2010) и примени адекватних образовних пракси - не само оних који су резултат примене нових технологија (Smith; Robert 2013). Наши резултати пружају доказ да је улога наставника веома важна и не сме бити запостављена када дође до успостављања и побољшања ангажовања студената у високошколским установама. Ипак, наши резултати показују да перцепција о личности и приступачности наставника, као и предавачким вештинама нису толико важне колико је важан

утицај наставника на укључивање студената на часовима. Само они наставници који активирају студенте на часовима, другим речима, они који користе технике активног учења (нпр. студије случаја, учешће у дискусијама, презентације и дебате) могу да утичу на ангажовање студената у високошколским установама. Наши резултати подржавају Марквела (Markwell 2007), који тврди да је за ангажовање студената неопходно ангажовање особља.

Наши налази могу да се надовежу на налазе Вимпенија и Савин- бадена (Wimpenny; Savin-Baden 2013) и Стила и Фулагара (Steele; Fullagar 2009), који су открили да они студенти који доживљавају своје професоре као подстицајне, ангажованији, не само у академском раду већ и у разним високошколским активностима. Наши налази су у сагласности са налазима Планаса и других (Planas et al. 2013), да ангажовање студената у активностима установе није само резултат праксе установе или подршке, већ такође зависи од улоге наставника као једног важног фактора у побољшању ангажовања студената у високошколским установама. Наши налази се слажу са налазима Сахина (Sahin 2014) који потврђују повезаност између ангажовања студената на универзитету и компетенцијама наставника. Ипак, наши резултати се разликују од његових који тврде да компетенције наставника нису кључни предиктори ангажовања студената, јер наши налази потврђују да компетенције наставника (способност да активирају студенте на часовима) јесу један од главних предиктора ангажовања студената. Наши резултати указују на то да утицај перцепције о укључивању студената од стране наставника може обликовати перцепцију студената о њиховом наставном окружењу – у нашој студији, о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке. У овом контексту, наши налази се поклапају са налазима Адикате и Анвара (Adikata; Anwar 2006) у вези са улогом наставника у мотивацији студената да користе библиотеку и значају који наставно особље придаје коришћењу библиотеке.

5.3. Компаративна студија о перцепцији наставног особља о достигнућима везаним за стандарде акредитације

Ово поглавље представља компаративну анализу перцепције чланова факултета о достигнућима везаним за области (осе) стандарда акредитације високошколских установа у Либији. Компаративна анализа је базирана на упитнику (Додатак Д-2: Упитник за наставно особље) у коме је као база за свако питање коришћено десет области и садржај стандарда. Пратећа поглавља од 5.3.1. до 5.3.10. ће представити компаративну анализу перцепције наставног особља базирану на одговорима наставног особља са четири посматрана универзитета који су дескриптивни (изјаве о очекиваној вредности и стандардној девијацији). У поглављу 5.3.11. Резултати предиктивне моћи ставки везаних за наставно особље, дате су најбитније области свега посматраног. Поглавље 5.3.12. је посвећено дискусији о резултатима који се тичу перцепције наставног особља.

5.3.1. Виши менаџмент и култура квалитета

Прва димензија која представља квалитет високог образовања јесте виши менаџмент и на који начин подржава питање обезбеђења квалитета у високом образовању. Табела 5.22. представља слагање наставног особља са изјавама о вишем менаџменту и култури квалитета на либијским универзитетима.

Табела 5.22. Слагање наставног особља са изјавама о вишем менаџменту и култури квалитета

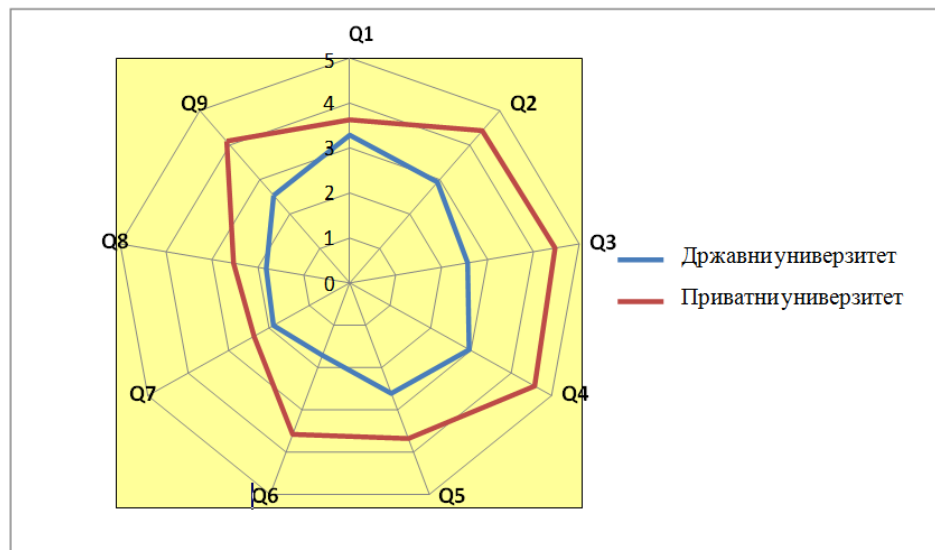
Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
1- Администрација универзитета ради на томе да процени перформанс сваког члана наставног особља из	3,29	1,46	3,63	1,46
2- Администрација подстиче наставно особље да учествују на разним научним конференцијама и	2,93	1,44	4,42	0,51

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

3- Мишљење наставног особља је битно за виши менаџмент.	2,57	1,55	4,47	0,51
4- Фондација спонзорише тренд коришћења компјутера у имплементацији образовних	2,96	1,67	4,58	0,51
5- Шефови катедри имају моћ која им дозвољава да доносе одлуке без напомена вишем менаџменту.	2,61	1,85	3,68	1,53
6- Универзитет поставља оријентацију ка тржишту рада у развој својих	1,71	1,21	3,58	1,68
7- Постоји перманентна заступљеност различитих корисника на већу	1,89	1,17	2,37	1,71
8- Постоји константан контакт између универзитета и различитих корисника.	1,82	1,16	2,53	1,71
9- Администрација, подржава научно истраживање кроз подршку наставног особља и објављује њихова истраживања у научним часописима.	2,54	1,67	4,11	1,05

У табели изнад појављује се општа очекивана вредност за изјаве о вишем менаџменту и култури квалитета 2,48 на државним, и 3,71 на приватним универзитетима, што указује на прихватљив ниво слагања из узорка на државним универзитетима и задовољавајући ниво слагања на приватним универзитетима. Вредности стандардне девијације 1,46 и 1,18 су нормалне и одражавају конвергенцију одговора овог узорка. Све очекиване вредности одражавају добар ниво сагласности осим изјава број 6, 7 и 8 на државним универзитетима и 7 и 8 на приватним универзитетима, што значи да би државни универзитети требало да обрате пажњу на успостављање оријентације ка тржишту рада у развој својих услуга, и такође, и на приватним и на државним универзитетима треба да постоји више контакта између универзитета и разних корисника. Генерално, виши менаџмент на либијским универзитетима више води рачуна о ширењу културе квалитета, а о интересу наставног особља до неког степена. Испод је радарски графикон испраћен детаљним објашњењем узорка

слагања са свим изјавама наставног особља о вишем менаџменту и култури квалитета.

Слика 5.18. Слагања наставног особља са изјавама о вишем менаџменту и култури квалитета

Према горњем графикону, може се приметити да одговори наставног особља на питања да ли фондације спонзоришу тренд коришћења компјутера у имплементацији наставних активности и да ли администрација подстиче наставно особље да учествују на разним научним конференцијама и семинарима, указују на висок ниво задовољства и на државним и на приватним универзитетима. Ово показује заинтересованост либијских универзитета за наставно особље када дође до коришћења компјутера у имплементацији наставних активности и учествовања на разним научним конференцијама и семинарима. Са друге стране, одговори наставног особља на питање постојања константног контакта између универзитета и различитих корисника одражавају прихватљив ниво слагања на државним и приватним универзитетима, што значи да би се убудуће требало више посветити овом питању. Такође, што се тиче питања о постојању перманентне заступљености различитих корисника на већу универзитета, појављује се прихватљив ниво слагања и на државним и на приватним универзитетима. Питање о томе да ли администрација универзитета ради на процени

перформанса сваког члана наставног особља из перспективе директног супервизора добија средњи ниво задовољства на државним и приватним универзитетима, а питање о мишљењу наставног особља и да ли је оно битно вишем менаџменту добија средњи ниво задовољства на државним, а висок ниво задовољства на приватним универзитетима. Поврх тога, питање о томе да ли универзитет поставља оријентацију ка тржишту рада у развој својих услуга је донекле прихватљиво на државним универзитетима, а на приватним добија средњи ниво задовољства, док питање о томе да ли шефови катедри имају моћ која им дозвољава да доносе одлуке без напомена вишем менаџменту добија прихватљив ниво слагања на државним универзитетима и средњи ниво слагања на приватним, као и питање да ли администрација подстиче научна истраживања и објављује их у научним часописима има прихватљив ниво слагања на државним, али висок ниво слагања на приватним универзитетима, што значи да државни универзитети треба да обрате више пажње на подршку наставном особљу и подстакну их да објављују своја истраживања у научним часописима.

5.3.2. Постојање стандарда за акредитацију високошколских установа у Либији

Кроз ово поглавље истражено је постојање стандарда за акредитацију високог образовања на либијским универзитетима из угла наставног особља. Ова димензија је подељена на више поддимензија као што се види у наставку.

5.3.2.1. Мисија и циљеви организације

Прва поддимензија која представља постојање стандарда високог образовања на либијским установама јесте како мисија и циљеви организације подупиру ово питање. Табела 5.23. представља слагање наставног особља са изјавама о мисијама и циљевима либијских универзитета.

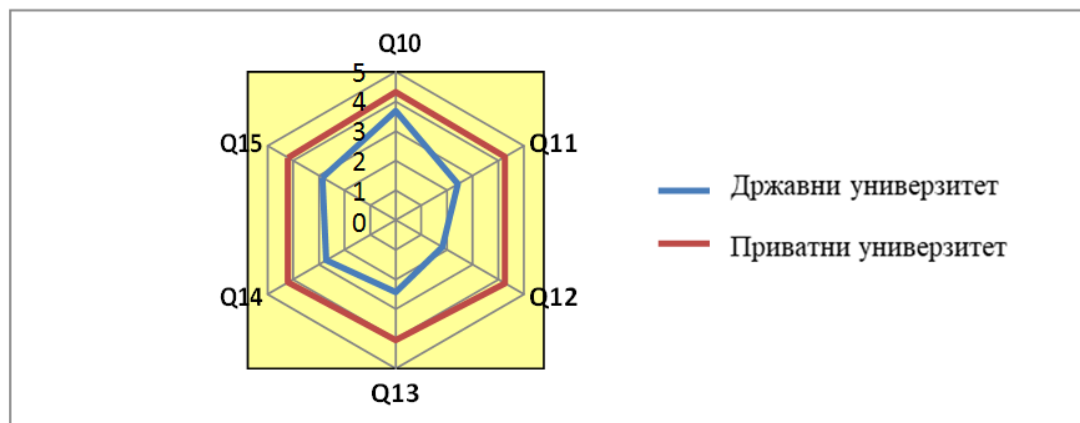

Табела 5.23. Слагање наставног особља са изјавама о мисијама и циљевима

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
10-Универзитет има посебне политике селекције наставног особља засноване на одређеном критеријуму.	3,68	1,34	4,32	0,48
11- Универзитет има планове и програме за професионални развој и развој успешних чланова наставног особља.	2,43	1,55	4,26	0,45
12-Универзитет припрема упитнике којима сазнаје потребе наставног особља.	1,82	1,39	4,26	0,45
13- Универзитет је унапредио опрему и лабораторије током последње три године.	2,43	1,62	4,05	0,52
14- Универзитет има све очекиване спецификације за своје дипломце.	2,71	1,54	4,21	0,54
15- Академске јединице су укључене у припрему оперативних планова.	2,86	1,56	4,21	0,54

Из табеле изнад видимо да очекивана вредност одражава висок ниво слагања о мисији и циљевима организације на приватним универзитетима, а низак ниво на државним универзитетима, где је просечна очекивана вредност мисије и циљева организације 2,66 на државним универзитетима, а 4,22 на приватним. Такође, просечна вредност стандардне девијације за мисије и циљеве организације је у својим нормалним вредностима и рефлектује конвергенцију одговора узорка. Највиша очекивана вредност је за изјаву број 10 на државним и приватним универзитетима и добија 3,68 и 4,32. Ово подржава и аргумент да либијски универзитети посвећују више пажње на постојање стандарда квалитета у својим мисијама и циљевима. Са друге стране, најнижа очекивана вредност је за изјаву број 12 „Универзитет припрема упитнике помоћу којих сазнаје о потребама наставног особља, која добија вредност од 1,82 на државним универзитетима. Генерално, постоје једногласна одобравања за све изјаве везане за мисије и циљеве организације на приватним универзитетима. Можда је ово резултат тога што наставно особље дубоко верује у мисију установе и јасно им је зашто је она

важна и како је повезана са стратешким плановима универзитета. Испод је радарски графикон испраћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о мисијама и циљевима организације.

Слика 5.19. Слагања наставног особља са изјавама о мисијама и циљевима организације

Посматрајући овај графикон, може се приметити да одговори на питање да ли универзитет има посебне политике за селекцију наставног особља на основу одређеног критеријума, указују на висок ниво задовољства и на државним и на приватним универзитетима. Ово показује интерес либијских универзитета у подржавању стандарда квалитета у својим мисијама и циљевима тако што бирају квалификовано особље. Поред тога, све изјаве имају очекивану вредност вишу од 4 на приватним универзитетима, а ниску или средњу на државним универзитетима, осим изјаве „Универзитет припрема упитнике помоћу којих сазнаје о потребама наставног особља“, која има вредност 1,82. Према томе, ово показује да приватни универзитети више воде рачуна о мисијама и циљевима организације него државни универзитети. Генерално, може се закључити да либијски универзитети имају посебне политике за селекцију наставног особља на основу одређених критеријума и да државни универзитети треба више да обрате пажњу на планове и програме професионалног развоја, као и то да унапреде сву потребну опрему и лабораторије за наставно особље.

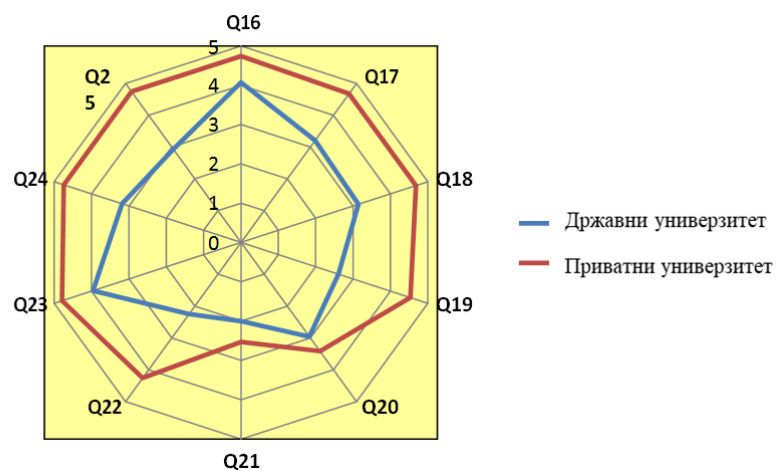
5.3.2.2. Административна организација

Друга поддимензија која представља постојање стандарда високог образовања у либијским институцијама јесте како административна организација подупире ово питање. Табела 5.24. представља слагање наставног особља са изјавама о административној организацији на либијским универзитетима.

Табела 5.24. Слагање наставног особља са изјавама о административној организацији

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
16- Универзитет одржава архиве за све редовне чланове наставног особља и сараднике.	4,07	1,05	4,74	0,45
17- Прописи у вези са имплементацијом академских послова су јасни.	3,21	1,62	4,68	0,58
18- Академска звања за послове и академска одељења су јасна и тачна.	3,14	1,60	4,68	0,58
19- Универзитет је објавио прописе који одређују запошљавање наставног особља.	2,61	1,62	4,53	0,70
20- Тело универзитета особљу додељује одговарајуће академске јединице како би ефикасно извршавали своје дужности.	2,96	1,69	3,42	1,58
21- Установа објављује одлуке како би комуницирала са установама локалне заједнице.	2,00	1,41	2,53	1,61
22- Универзитет има акције контроле на свим академским јединицама.	2,25	1,38	4,26	0,56
23- Универзитет има специјалну канцеларију за обезбеђење квалитета.	3,96	0,88	4,79	0,42
24- Канцеларија за обезбеђење квалитета учествује на свим званичним одборима и дискутује о питањима квалитета.	3,18	1,34	4,74	0,56
25- Академске канцеларије сарађују са канцеларијом за обезбеђење квалитета.	2,93	1,27	4,74	0,56

Кроз ову табелу видимо да општа очекивана вредност 3,03 на државним универзитетима за административну организацију рефлектује средњи ниво слагања, а да општа очекивана вредност 4,31 на приватним универзитетима рефлектује виши ниво слагања, где изјава број 16 добија највишу вредност 4,07 на државним универзитетима, а изјава број 23 добија највишу вредност 4,79 на приватним универзитетима, док изјава 21 има најнижу вредност и на државним универзитетима (2,00) и на приватним универзитетима (2,51). Ово показује заинтересованост административне организације либијских универзитета да у свој рад уведу стандарде акредитације и квалитета. Поред тога, стандардна девијација је нормална и рефлектује конвергенцију одговора датог узорка. Испод је радарски графикон испраћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о административној организацији.

Слика 5.20. Слагања наставног особља са изјавама о административној организацији

Из овог графикона, видимо да либијски универзитети имају специјалне канцеларије за обезбеђење квалитета и одржавање архива о редовним члановима наставног особља и сарадницима, јер је ниво задовољства висок за ову изјаву. Осим тога, што се тиче услуга пружених наставном особљу од стране администрације, примећен је добар ниво задовољства на државним универзитетима, и висок ниво на приватним универзитетима. Даље, када дође до постојања одељења за обезбеђење квалитета на либијским универзитетима, одговори наставног особља рефлектују добар ниво слагања, а на питање да ли

установа објављује одлуке како би комуницирала са установама локалне заједнице, одговори показују низак ниво слагања и на државним и на приватним универзитетима. Ово је обично резултат тога што универзитети немају интересе у повећању свести наставног особља о овом одсеку и његовим услугама, као и разноликост улога и одговорности које има наставно особље, што им не оставља времена за ова питања.

5.3.2.3. Обучавање

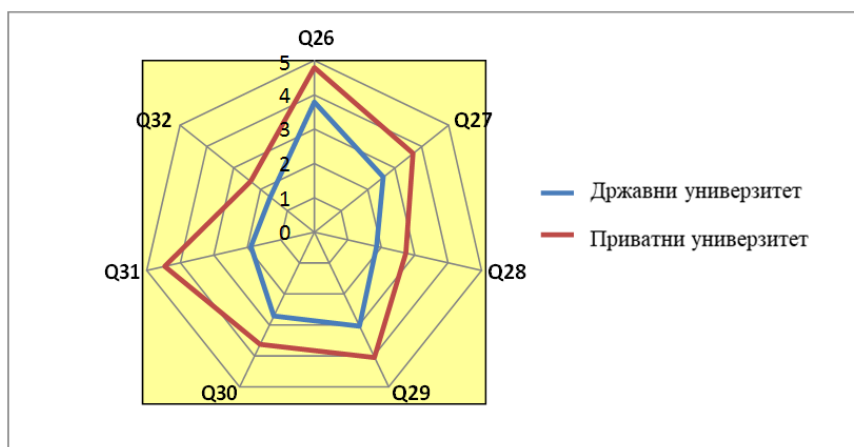
Трећа димензија која представља постојање стандарда квалитета у високошколским установама у Либији јесте обучавање и како садржај обучавања подупиरे ово питање. Табела 5.25. представља слагање наставног особља са изјавама у вези са квалитетом обучавања.

Табела 5.25. Слагање наставног особља са изјавама у вези са квалитетом обучавања

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
26- Један од најбитнијих захтева за дипломирање је практична примена.	3,79	1,48	4,79	0,42
27- Постоје јасни и детаљни описи за све курсеве.	2,57	1,69	3,68	1,70
28- Идентификован је циљани учинак програма у складу са потребама тржишта рада.	1,86	1,35	2,74	1,76
29- Научне дисциплине наставног особља одговарају курсевима наставног програма.	3,04	1,48	4,05	1,27
30- Постоји довољан број наставног особља како би поднели терет наставног програма.	2,71	1,54	3,63	1,54
31- Универзитет обезбеђује техничко особље за управљање опремом, лабораторијску опрему, лабораторије и радионице.	1,89	1,37	4,47	0,51
32- Наставни програми одговарају захтевима тржишта рада.	1,64	1,31	2,37	1,71

Кроз ову табелу види се да општа очекивана вредност обучавања рефлектује прихватљив ниво слагања на државним универзитетима и добар ниво

на приватним универзитетима, где је највиша очекивана вредност за изјаву број 26 („Један од најбитнијих захтева за дипломирање је практична применa) која је добила вредност од 3,79 на државним и 4,79 на приватним универзитетима, док изјава број 32 („Наставни програми одговарају захтевима тржишта рада) има најнижу очекивану вредност и на државним и на приватним универзитетима, и ово указује на то да обучавање треба да буде боље повезано са захтевима тржишта рада. Што се тиче стандардне девијације, вредности су нормалне и рефлектују конвергенцију одговора узорка. Генерално, либијски универзитети су заинтересовани да ускладе практичну примену захтева за дипломирање са стандардима акредитације високошколског образовања. Уопште, либијски универзитети треба да посвете више пажње наставном програму и повезивању са тржиштем рада како би модерни наставни програми могли да стварају квалификоване дипломце који би покренули даљи развој. Испод је радарски графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама везаним за обучавање.

Слика 5.21. Слагања наставног особља са изјавама о обучавању

Из овог графикона се види да постоји декларација услова и захтева за дипломирања у свим програмима либијских универзитета. Према одговорима наставног особља на питање о објављивању захтева за сваки наставни програм, сатисфакција је висока, што осликава заинтересованост либијских универзитета за наставне програме и вештине студената. Ипак, одговори на питање да ли

наставни програми оговарају тржишту рада и да ли идентификују циљани учинак програма у складу са потребама тржишта рада, имају нижи степен задовољства и на државним и на приватним универзитетима, што указује на слабе тачке већег дела курикулума и одступање садржаја од развоја и тржишта, као и на слабе тачке практичне стране већине курсева. Другим речима, курикулум и наставни учинак нису повезани са захтевима тржишта рада. Што се тиче практичне примене, сви одговори наставног особља осликавају сатисфакцију, јер је практична примена један од захтева за дипломирање на либијским универзитетима. Питање да ли универзитет обезбеђује техничко особље за управљање опремом, лабораторијску опрему, лабораторије и радионице, добило је прихватљив ниво слагања на државним универзитетима, насупрот приватним универзитетима где је уочен висок ниво слагања. Ово значи да би државни универзитети требало да се фокусирају на то да обезбеде техничко особље и лабораторијску опрему. Такође, ово показује да приватни универзитети имају интерес да обезбеде модерна наставна помагала за студенте, вероватно и да би задржали финансијске изворе и независност финансијског менаџмента. Осим тога, питање да ли постоје јасни и детаљни описи сваког курса, има прихватљив ниво задовољства на државним универзитетима и добар ниво на приватним универзитетима. Са друге стране, изјаве о подударању научних дисциплина наставног особља са курсевима наставног програма и постојање довољног броја наставног особља како би носили терет наставног програма, имају прихватљив ниво задовољства на државним универзитетима и добар ниво задовољства на приватним универзитетима, што указује на заинтересованост универзитета да ажурирају курикулум и усагласе теоретске аспекте са практичним.

5.3.3. Наставно особље

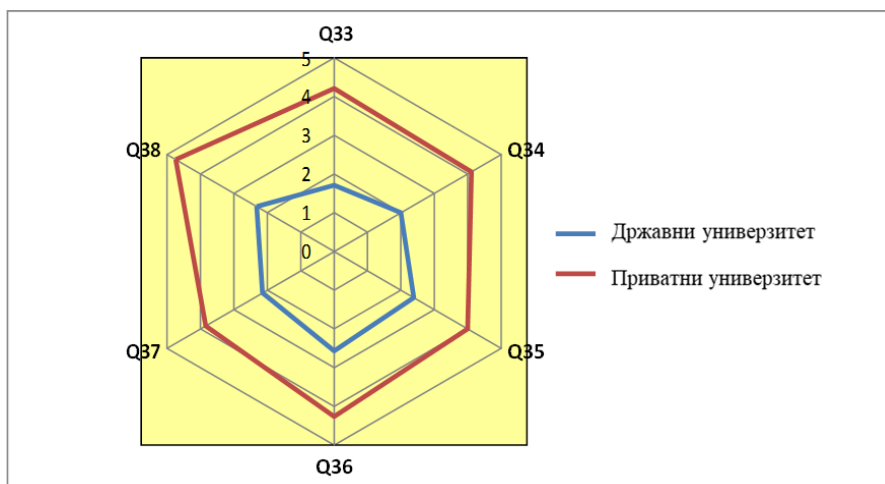
Трећа димензија која представља квалитет високог образовања је наставно особље и како оно подупире питања квалитета. Табела 5.26. представља слагање чланова наставног особља са изјавама у вези са наставним особљем на либијским универзитетима.

Табела 5.26. Слагање чланова наставног особља у вези са наставним особљем на
либијским универзитетима.

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
33- Универзитет обезбеђује механизме мерења задовољства наставног особља.	1,71	1,33	4,21	0,54
34- Универзитет обезбеђује приручнике за наставно особље који описују њихове одговорности и задужења.	2,00	1,44	4,11	0,94
35- Постоје стандарди и процедуре за брзо унапређивање наставног особља.	2,39	1,69	4,00	0,88
36- Постоје процедуре за управљање приговорима наставног особља.	2,57	1,50	4,26	0,45
37- Наставно особље је заинтересовано за повратне информације од студената.	2,14	1,41	3,84	1,57
38- Универзитет је заинтересован за олакшавање комуникације између студената и наставног особља.	2,32	1,49	4,74	0,45

У табели изнад, види се да општа очекивана вредност свих изјава о наставном особљу осликава низак ниво слагања на државним универзитетима (2,19), а висок ниво слагања на приватним универзитетима (4,18), при чему изјава број 36 има највећу очекивану вредност на државним универзитетима, а изјава број 38 има највећу очекивану вредност на приватним универзитетима, док изјава број 33 има најнижу вредност на државним универзитетима, а изјава број 37 има најнижу вредност на приватним универзитетима. Што се тиче стандардне девијације, има нормалне вредности и рефлектује конвергенцију одговора узорка. Генерално, резултати осликавају добре личности наставног особља на приватним универзитетима, што показује да су приватни универзитети заинтересованији да одаберу добро наставно особље и олакшавају комуникацију између њих и студената. Државни универзитети би требало да се више посвете овој области. Испод је радарски графикон испраћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о наставном особљу.

Слика 5.22. Слагања чланова наставног особља особља у вези са наставним особљем

Из овог графикона се види да изјава „Постоје процедуре за управљање приговорима наставног особља“ има највише слагање међу узорцима на државним факултетима. Овде се појављује добар ниво задовољства, што рефлектује заинтересованост универзитета за наставно особље, као и за то да чују њихове проблеме. Изјава „Универзитет је заинтересован да олакша процедуре комуникације између студената и наставног особља“ има највиши ниво слагања међу узорцима на приватним факултетима, што може бити повезано са тиме што наставно особље дубоко верује у своју улогу и добру комуникацију коју имају са студентима. Следеће, изјава о заинтересованости наставног особља за повратне информације од студената, показује низак ниво сагласности на државним универзитетима, што може бити повезано са њиховим уверењем да повратне информације од студената можда нису засноване на логици или имају предрасуде. Насупрот томе, добар ниво слагања се појављује на приватним универзитетима. У вези са питањем да ли универзитет обезбеђује механизме мерења задовољства наставног особља, примећује се низак ниво слагања на државним универзитетима и они треба да се више фокусирају на ову тачку, насупрот приватним универзитетима где је ова изјава имала висок ниво слагања. Поред тога, у складу са високим нивоом слагања на приватним универзитетима, ови универзитети пружају приручник за наставно особље који

приказује одговорности и дужности. Ова изјава је имала низак ниво сагласности на државним универзитетима.

5.3.4. Сервиси за подршку у образовању

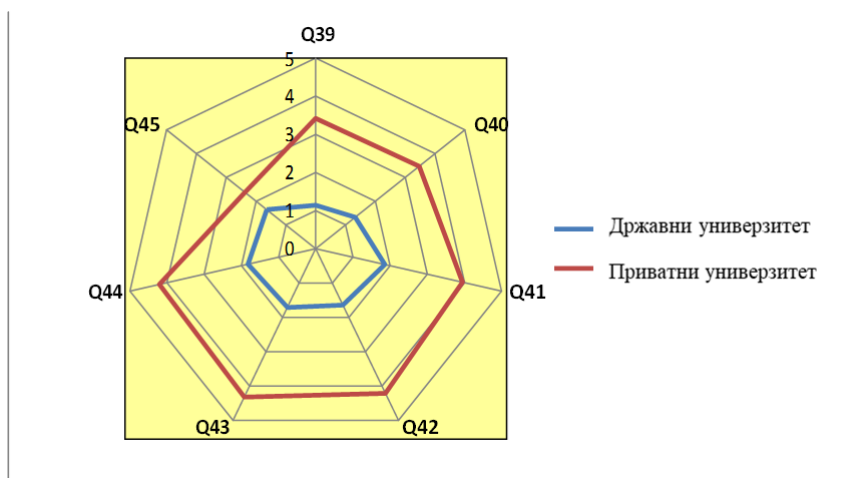
Четврту димензију представљају сервиси за подршку у образовању и како они подупиру питање обезбеђења квалитета високог образовања. Табела 5.27. представља слагање наставног особља са изјавама о сервисима за подршку у образовању.

Табела 5.27. Слагање наставног особља са изјавама о сервисима за подршку у образовању

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
39- Универзитет наставном особљу обезбеђује средства комуникације, информационе технологије и информације о мрежним	1,14	0,53	3,42	1,54
40- Електронски сервиси су доступни преко интернета у библиотеци универзитета.	1,32	0,82	3,47	1,35
41- Библиотечко одељење испитује мишљење наставног особља како би развили и унапредили своје услуге.	1,86	1,33	3,95	1,18
42- Универзитет обезбеђује одговарајуће канцеларије за наставно особље.	1,64	1,16	4,21	0,63
43- Библиотека има књиге, периодике и литературу модерних арапских и страних аутора.	1,71	1,30	4,32	0,48
44- Наставно особље учествује у комитетима за модернизацију библиотеке, лабораторија и радионица.	1,82	1,39	4,21	0,54
45- Постоји мрежа за интерну и екстерну комуникацију између студената и наставног	1,64	1,34	2,37	1,71

Из горње табеле видимо да просечна очекивана вредност сервиса за

подршку у образовању има низак ниво слагања на узорку државних универзитета (1,59), док има добар ниво сагласности (3,71) на приватним универзитетима. Ово значи да би државни универзитети требало да уложе више напора и подрже наставно особље. Изјава „Библиотечко одељење испитује мишљење наставног особља како би развили и унапредили своје услуге има највишу очекивану вредност на државним универзитетима, а изјава „Библиотека има књиге, периодике и литературу модерних арапских и страних аутора има највећу очекивану вредност (4,32) на приватним универзитетима. Изјава „Универзитет наставном особљу обезбеђује средства комуникације, информационе технологије и информације о мрежним сервисима има најнижу вредност (1,14) на државним универзитетима, а изјава „Постоји мрежа за интерну и екстерну комуникацију између студената и наставног особља има најнижу вредност (2,37) на приватним факултетима, што указује на то да не постоји довољно мрежа за интерну и екстерну комуникацију за комуникацију између студената и наставног особља на универзитетима у Либији. Што се тиче вредности стандардне девијације, нормалне су и показују конвергенцију одговора узорка. Испод је радарски графикон праћен детаљним објашњењем узорка сагласности у вези са свим изјавама о сервисима за подршку у образовању.

Слика 5.23. Слагања наставног особља у вези са сервисима за подршку у образовању

На основу слике 5.23. изнад, види се да изјаве о учешћу наставног особља у комитетима за модернизацију библиотеке, лабораторија и радионица (1,83) и да ли библиотека има књиге, периодике и литературу (1,71) имају низак ниво пријема на државним универзитетима, што значи да је овде потребно побољшање, како је функционална библиотека са потребном литературом основна потреба. За исте изјаве, примећен је виши ниво пријема на приватним универзитетима (4,21 и 4,32). У вези са изјавом о томе да ли универзитет обезбеђује одговарајуће канцеларије за наставно особље, показао се низак ниво задовољства на државним универзитетима, а виши ниво задовољства на приватним. Такође, доступност електронских сервиса преко интернета у библиотеци универзитета ома низак ниво задовољства на државним, а добар ниво на приватним универзитетима. Уочено је да сви одговори указују на низак и слаб ниво задовољства и ово негативно утиче на образовна достигнућа и психолошко стање студената на државним универзитетима. Ово је можда резултат тога што је само мали део буџета намењен сервисима за подршку у образовању и они који доносе одлуке на универзитетима морају да повећају финансијску подршку како би побољшали сервисе за подршку у образовању за наставно особље.

5.3.5. Студентска питања

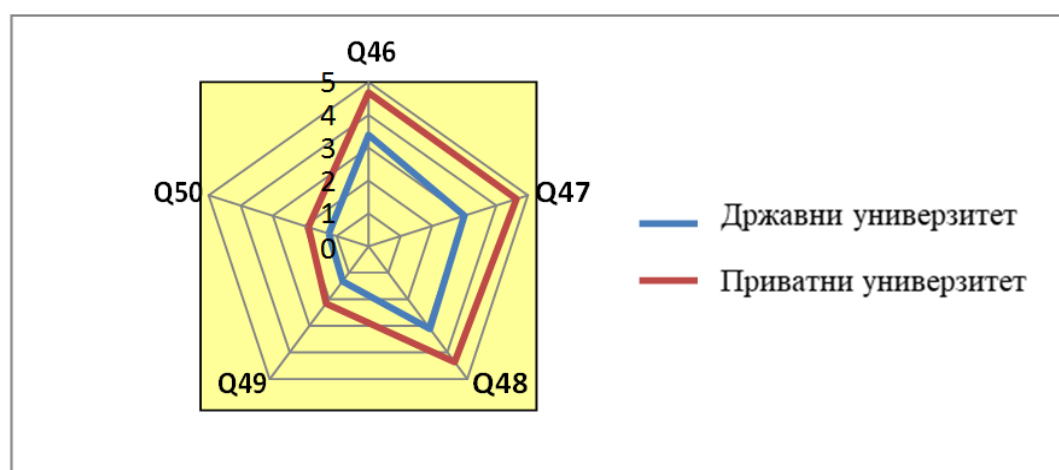
Пета димензија које представља квалитет високошколске установе јесу студентска питања и како оно подупиру питање обезбеђења квалитета у високом образовању. Табела 5.28. представља слагање наставног особља са изјавама о студентским питањима на либијским универзитетима.

Табела 5.28. Слагање наставног особља са изјавама о студентским питањима на либијским универзитетима

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
46- Универзитет се ослања на јасне услове за упис студената.	3,39	1,50	4,68	0,48

47- Постоје услови да се студенти усмеравају ка различитим	3,00	1,61	4,63	0,60
48- Користе се информационе технологије у обрадама пријава и пријема и додељивања сертификата и	3,11	1,60	4,37	1,01
49- Постоји програм који припрема дипломеце за тржиште рада.	1,32	0,82	2,16	1,61
50- Установа обезбеђује специјалну пажњу студентима са специјалним	1,25	0,75	1,89	1,56

Поводом студентских питања, појављује се прихватљив ниво слагања на државним универзитетима где је општа очекивана вредност 2,41, а добар ниво слагања (3,55) на приватним универзитетима. Ово је и резултат ниских очекиваних вредности изјава број 49 и 50, које добијају 1,32 и 1,25 на државним универзитетима, и 2,16 и 1,89 на приватним универзитетима. Ово показује да не постоје програми који припремају дипломеце за тржиште рада, и то поново потврђује чињеницу да не постоји координација између универзитета и тржишта рада у смислу припреме студената, обучавања и примене. Вредности стандардне девијације су нормалне и рефлектују конвергенцију одговора примерка. Испод је радарски графикон праћен детаљним објашњењем слагања са свим изјавама о студентским питањима.

Слика 5.24. Слагања наставног особља са изјавама о студентским питањима

Према горњој фигури, за изјаву о томе да ли се универзитет ослања на јасне услове за упис студената, уочена је највиша вредност 3,39 на државним и 4,68 на приватним универзитетима. Такође, изјава о томе да ли постоје услови да се студенти усмеравају ка различитим дисциплинама има добар ниво слагања на државним универзитетима и висок ниво слагања на приватним универзитетима. Исто важи и за изјаву о коришћењу информационо-технолошких технологија у обрадама пријава и пријема студената и додељивања сертификата и сведочанстава, а то се сматра основним услугама које треба да буду доступне студентима. Са друге стране, поводом изјаве о постојању програма који припрема дипломце за тржиште рада, појављује се низак ниво задовољства у узорку и на државним и приватним универзитетима. Ово је вероватно због слабе комуникације између универзитета и тржишта рада и знања о неопходним дисциплинама како би усмерили студенте ка њима и, поред тога, недостатак онога што је познато као професионална оријентација, како би помогло студентима да лакше нађу посао. Поводом изјаве о пружању специјалне пажње студентима са специјалним потребама, просечна очекивана вредности је прихватљива до одређене мере на државним као и приватним универзитетима.

5.3.6. Објекти

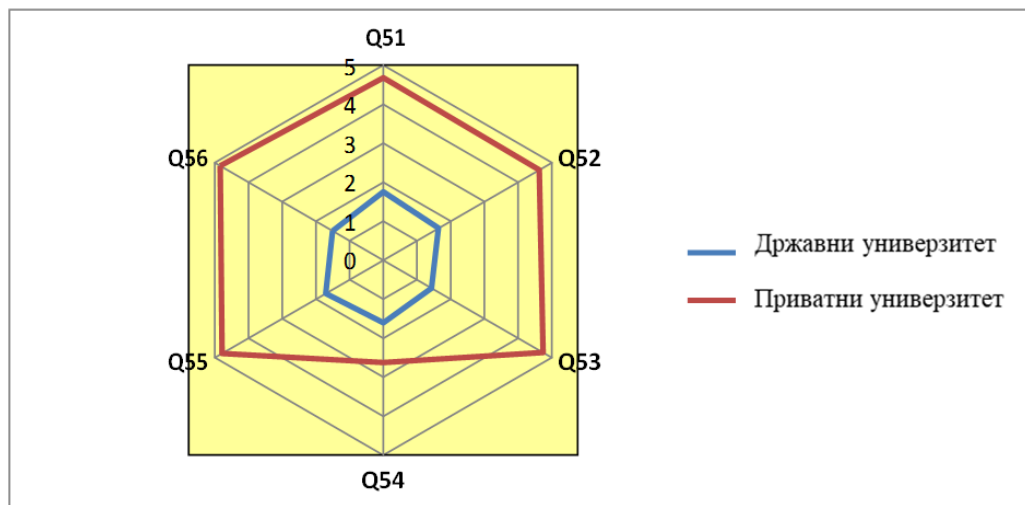
Шеста димензија која се користи за процену обезбеђења квалитета у високом образовању, били су универзитетски објекти. Табела 5.29. представља слагање наставног особља са изјавама о објектима на либијским универзитетима.

Табела 5.29. Слагање наставног особља са изјавама о објектима на либијским универзитетима

Изјава	Државни универзитет		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
51- Учионице су одговарајуће за успешне образовне програме.	1,75	1,32	4,68	0,95
52- Предавања су на местима која су погодна за број студената.	1,64	1,28	4,63	0,96

53- За научне студије, доступне су научне лабораторије, опремљене компјутерске лабораторије и научне радионице.	1,43	1,10	4,74	0,56
54- Постоје обележена паркинг места за чланове факултета.	1,61	1,20	2,63	1,83
55- Универзитет има приватне тоалете за чланове факултета.	1,71	1,30	4,79	0,54
56- Универзитет има механизме за примање примедби и сугестија у вези са радом објеката.	1,50	1,14	4,84	0,50

Што се тиче постојања објеката у саставу либијских универзитета, општа очекивана вредност рефлектује низак ниво слагања на државним универзитетима (1,61), што се види у свим изјавама, а виши ниво слагања (4,39) на приватним универзитетима. Ово значи да државни универзитети треба да уложе више пажње и буџета како би обезбедили добре објекте за наставно особље. На приватним факултетима, изјава број 55 која указује на постојање приватног тоалета за наставно особље, има највишу очекивану вредност (4,79), док најнижу очекивану вредност има изјава број 54, која говори о доступности паркинга намењеног наставном особљу. Испод је радарски графикон, праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о објектима.

Слика 5.25. Слагања наставног особља са изјавама о објектима

Према овој слици, види се слаба сатисфакција поводом свих изјава о објектима на државним универзитетима. Можда је ово резултат недостатка заинтересованости и ограниченог буџета за објекте. Изјава о постојању

паркинга намењеног наставном особљу показује низак ниво задовољства како на приватним тако и на државним универзитетима и ово може негативно утицати на наставно особље. Међутим, највиши ниво задовољства је примећен у изјави о приватним тоалетима за наставно особље на приватним универзитетима, што се сматра логичним резултатом јер је то најмање што треба обезбедити у смислу објеката. Што се тиче мишљења наставног особља о учионицама у погледу прикладности за успешне образовне програме, као и просторијама за предавања које одговарају броју студената и постојању механизма за примање примедби и сугестија о раду објеката, све ове изјаве имају висок ниво слагања на приватним универзитетима. То значи да би државни универзитети требало да посвете више пажње на ове ставке. На крају, изјава која се односи на постојање научних лабораторија, опремљених компјутерских лабораторија и научних радионица, има низак ниво слагања на државним универзитетима због недостатка адекватног броја компјутера у лабораторијама који су прикључени на интернет, а има виши ниво слагања на приватним универзитетима. Генерално, постоје неки недостаци у већини изјава о објектима на либијским државним универзитетима, а то је можда резултат недостатка буџета којим би покрили ово питање.

5.3.7. Финансије

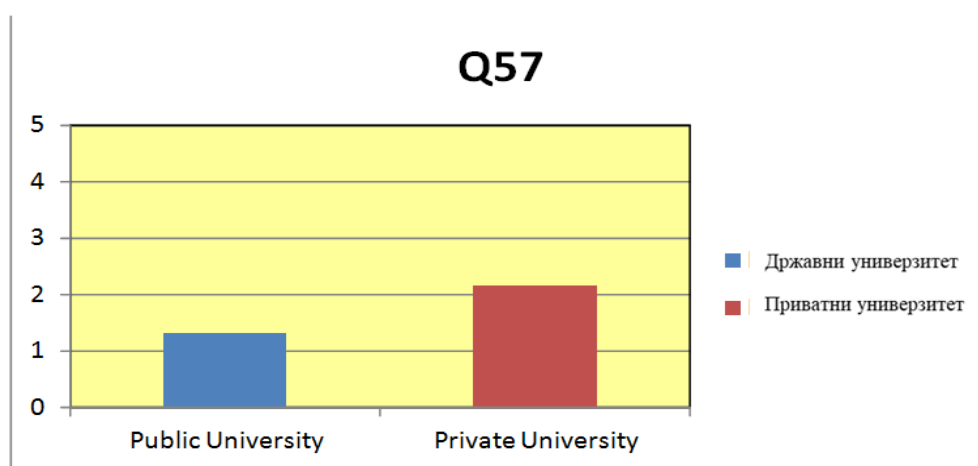
Седма димензија која је коришћена за представљање обезбеђења квалитета у високом образовању јесу финансије. Табела 5.30. представља слагање наставног особља са изјавама о финансијама на либијским универзитетима.

Табела 5.30. Слагање наставног особља са изјавама о финансијама

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
57- Наставно особље је укључено у развој предложеног буџета универзитета.	1,32	0,82	2,16	1,50

Поводом финансија, види се да је општа очекивана вредност изјаве о томе да ли наставно особље учествује у развој предложеног буџета универзитета слабо прихватљива на државним универзитетима (1,32), а има прихватљив ниво слагања на приватним универзитетима (2,16). Ово је можда због централизације менаџмента и недостатка комуникације између менаџмента и наставног особља на либијским универзитетима. Било како било, стандардна девијација показује нормалне вредности и рефлектује конвергенцију одговора узорка. Испод је ступчани графикон узорка слагања са изјавама поводом финансија.

Слика 5.26. Слагања наставног особља са изјавама у вези са финансијама

Из ове слике закључујемо да одговори наставног особља о укључености у развој предложеног буџета показују слаб и прихватљив ниво задовољства, што указује на негативан став. Ово значи да би универзитети у Либији требало да побољшају комуникацију са наставним особљем и искористе њихово знање и искуство тако што би их укључили у планирање буџета.

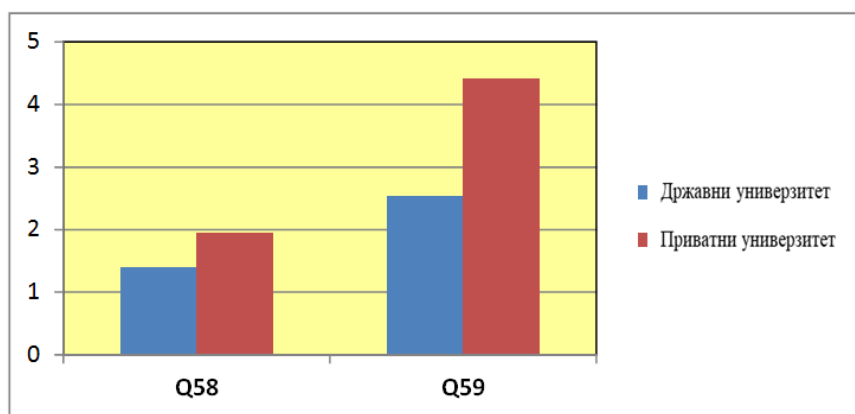
5.3.8. Научна истраживања и друштвени рад

Осма димензија која је коришћена да представи квалитет високог образовања јесте научно истраживање и друштвени рад. Табела 5.31. представља слагање наставног особља по питању научног истраживања и друштвеног рада на либијским универзитетима.

Табела 5.31. Слагање наставног особља по питању научног истраживања и друштвеног рада

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
58- Универзитет подстиче чланове факултета да праве иновативна истраживања, додељујући финансијске награде.	1,39	0,88	1,95	1,51
59- Универзитет организује специјализоване конференције, семинаре и културне догађаје за заједницу, а у којима учествују чланови факултета.	2,54	1,62	4,42	1,07

Из горње табеле, може се приметити да општа очекивана вредност мерила научног истраживања и друштвеног рада осликава слаб ниво слагања (1,97) на државним универзитетима и добар ниво слагања (3,19) на приватним универзитетима, што значи да на државним универзитетима треба обратити више пажње и уложити више напора у научна истраживања и друштвени рад наставног особља. Стандардна девијација показује нормалне вредности и рефлектује конвергенцију одговора датог узорка.

Слика 5.27. Слагања наставног особља са изјавама о научног истраживању и друштвеном раду

Према слици изнад, изјава о томе да ли универзитет организује специјалне конференције, семинаре и културне догађаје за заједницу са учешћем наставног особља, рефлектује прихватљив ниво слагања на државним

универзитетима и виши ниво слагања на приватним универзитетима, док друга изјава о нивоу подстрека који добијају како би били иновативни, показује слабу сатисфакцију и на државним и на приватним универзитетима. Ово значи да би наставно особље требало да буде окружено пригоднијим и инспиративнијим условима како би употребили своје вештине и знање на пољу научних истраживања, а то би се одразило и на саме универзитете и образовни сектор уопште.

5.3.9. Самовредновање и стално усавршавање

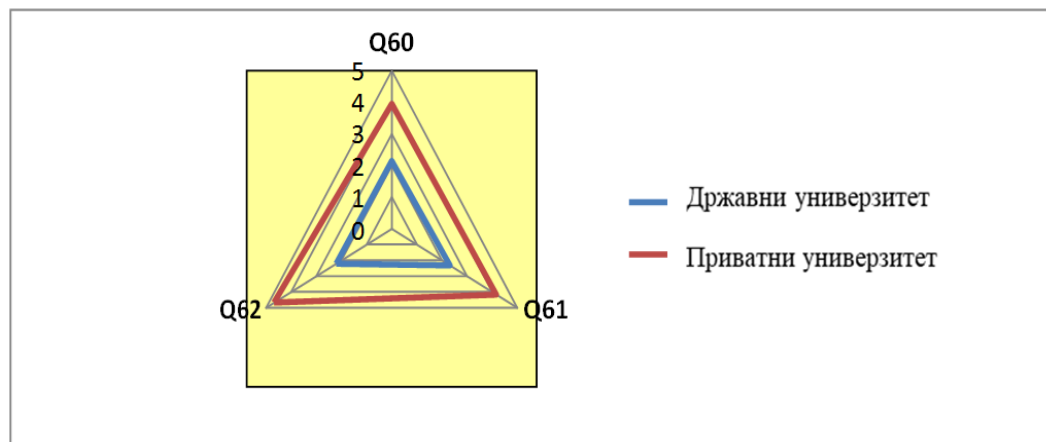
Девета димензија која представља квалитет високог образовања је била самовредновање и стално усавршавање. Табела 5.32. представља слагање наставног особља поводом самовредновања и сталног усавршавања на либијским универзитетима.

Табела 5.32. Слагање наставног особља поводом самовредновања и сталног усавршавања на либијским универзитетима

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
60- Постоје механизми за периодичну евалуацију наставног особља.	2,14	1,38	3,95	1,18
61- Установа захтева да канцеларија за квалитет укључи све кориснике у процес процене квалитета.	2,32	1,31	4,16	1,30
62- Универзитет има план сталног усавршавања у складу са резултатима самовредновања.	2,21	1,29	4,68	0,67

Према табели, изгледа да просечна очекивана вредност о самовредновању и сталном усавршавању на либијским универзитетима, према ставовима наставног особља, има прихватљив ниво слагања (2,22) на државним

универзитетима и виши ниво слагања (4,26) на приватним универзитетима. Док све изјаве добијају прихватљив ниво слагања на државним универзитетима, изјава број 62 „Универзитет има план сталног усавршавања у складу са резултатима самовредновања“ има највишу очекивану вредност (4,68), а прати је и изјава број 61 „Установа захтева да канцеларија за квалитет укључи све кориснике у процес процене квалитета“ која, са очекиваном вредношћу 4,16, такође има висок ниво слагања. Затим, најнижу очекивану вредност (3,95) на приватним универзитетима има изјава број 60 „Постоје механизми за периодичну евалуацију наставног особља“, али и даље има добар ниво слагања. Поред тога, стандардна девијација има нормалне вредности и рефлектује добар ниво конвергенције одговора. Испод је радарски графикон испраћен детаљним објашњењем узорка о свим изјавама у вези са самовредновањем и континуираним усавршавањем.

Слика 5.28. Слагања наставног особља поводом самовредновања и сталног усавршавања

Имајући све одговоре на слици горе, види се да изјава која се тиче планова универзитета за стално усавршавање у складу са резултатима самовредновања има висок ниво задовољства (4,68) на приватним универзитетима, на супрот довољном нивоу сагласности (2,21) на државним универзитетима. Узорак показује прихватљив ниво задовољства поводом питања да ли постоје механизми за периодичну евалуацију наставног особља на државним универзитетима, а добар

ниво сагласности на приватним универзитетима. Ово указује на то да државне институције не узимају у обзир константну евалуацију и мотивацију својих запослених. Са друге стране, изјава „Установа захтева да канцеларија за квалитет укључи све кориснике у процес процене квалитета» има висок ниво задовољства на приватним универзитетима. Уопште, самовредновање и стално усавршавање треба да добију више пажње на државним универзитетима, јер је наставно особље у центру образовног процеса и морају бити мотивисани да уложе више труда.

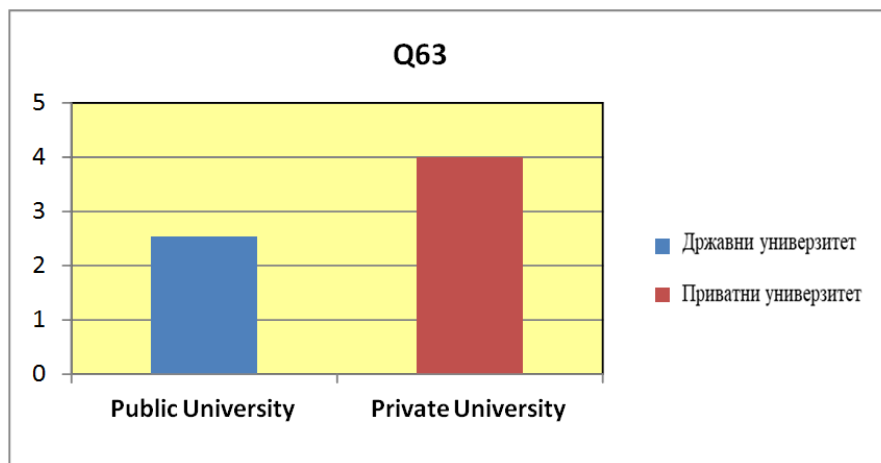
5.3.10. Транспарентност и интегритет

Десета димензија која представља квалитет високог образовања јесте транспарентност и интегритет. Табела 5.33. представља слагање наставног особља са изјавама поводом транспарентности и интегритета.

Табела 5.33. Слагање наставног особља са изјавама поводом транспарентности и интегритета

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
63-Постоје морални кодови за студенте који се морају поштовати.	2,54	1,32	4,00	1,25

Према табели изнад, одговори наставног особља либијских универзитета указују на постојање стандарда транспарентности и интегритета којих се студенти морају придржавати на свим универзитетима, који имају прихватљив ниво (2,54) на државним универзитетима и висок ниво слагања (4,00) на приватним универзитетима. Испод је ступчани графикон који показује узорак слагања са изјавама о транспарентности и интегритета.

Слика 5.29. Слагања наставног особља са изјавама о транспарентности и интегритету

Према слици горе, одговори наставног особља указују на то да студенти државних универзитета треба да се придржавају постојећих моралних кодова.

5.3.11. Предиктивна моћ ставки у вези са наставним особљем

Главни циљ овог дела студије је да испита факторе који би могли да утичу на перцепцију наставног особља о достигнућима високошколских установа у Либији, како би се доносиоци одлука информисали о томе како да побољшају наставно особље и стандарде акредитације у овој области.

5.3.11.1. Анализа поузданости

У циљу анализе поузданости коришћених ставки, коришћен је коефицијент поузданости Кронбах алфа. Анализа поузданости показује адекватну доследност на читавој скали, те је могуће формирати сумирану скалу за подршку вишег менаџмента култури квалитета ($\alpha = 0,768$), прикладност радног места ($\alpha = 0,852$), сигурност посла, промоције и обуке ($\alpha = 0,887$), подршку и подстицање ($\alpha = 0,846$) и активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија ($\alpha = 0,727$), као што је приказано у Додатку Е: Анализа поузданости (наставно особље).

5.3.11.2. Резултати анализе парцијалне корелације

У табели 5.34. су приказане корелације међу посматраним варијаблама. Открили смо статистички значајне корелације између свих варијабли, што нас је навело да испитамо делимичне корелације како бисмо даље истражили природу ових веза. Процедура делимичних корелација рачуна делимичне корелације док контролише ефекте једне или више додатних варијабли. Све варијабле долазе из нормалне дистрибуције. Варијабле су подршка вишег менаџмента култури квалитета (K-S, $z = 0,881$, $p = 0,419$), прикладно радно место (K-S, $z = 1,086$, $p = 0,189$), сигурност посла, промоције и обуке (K-S, $z = 0,915$, $p = 0,373$), подршка и подстицање (K-S, $z = 0,858$, $p = 0,453$) и активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија (K-S, $z = 0,877$, $p = 0,425$).

Табела 5.34. Корелације међу посматраним варијаблама

	1- Виши менаџмент подржава културу квалитета	2- Прикладно радно место	3- Сигурност посла, промоције и обуке	4- Подршка и подстицање	5- Активно коришћење средстава ИКТ
1- Подршка вишег менаџмента култури квалитета	1	0,729**	0,802**	0,772**	0,777**
2- Прикладно радно место		1	0,841**	0,812**	0,827**
3- Сигурност посла, промоције и обуке			1	0,902**	0,818**
4- Подршка и подстицање				1	0,849**
5- Активно коришћење средстава ИКТ					1
** Корелација је значајна на нивоу 0,01 (двосмерни).					

5.3.12. Предиктивна моћ посматраних варијабли о наставном особљу

Подршка вишег менаџмента култури квалитета: Како бисмо испитали предиктивну моћ ове четири варијабле над подршком вишег менаџмента култури

квалитета, користили смо постепену линеарну регресију са подршком вишег менаџмента култури квалитета као зависном варијаблом. Ово је показало да су само два предиктора – сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење информационо- комуникационих технологија – остају у регресивној једначини ($F=48,32$, $df=2$, $p=0,000$) и објаснили су 68,7% ($R^2_{adj}= 0,673$) варијације у подршци вишег менаџмента култури квалитета. Ови резултати сугеришу да сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење информационо-комуникационих технологија, могу најефикасније подићи ниво подршке вишег менаџмента култури квалитета.

Прикладно радно место: Иста анализа је коришћена ради испитивања предиктивне моћи четири независне варијабле над прикладности радног места. Постепена линеарна регресија показује да два предиктора – сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење информационо-комуникационих технологија – остају у регресивној једначини ($F=71,95$, $df=2$, $p=0,000$) и објашњавају 76,6% ($R^2_{adj} = 0,755$) варијације прикладног радног места. Ови резултати указују на то да сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење информационо-комуникационих технологија могу најефикасније подићи ниво задовољства у вези са прикладношћу радног места.

Сигурност посла, промоције и обуке: Да бисмо испитали предиктивну моћ четири независне варијабле над сигурности посла, промоције и обуке, користили смо постепену линеарну регресију која је показала да само три предиктора – подршка вишег менаџмента култури квалитета, прикладност радног места и подршка и подстицање – остају у регресивној једначини ($F = 89,96$, $df=3$, $p=0,000$) и објашњавају 86,3% ($R^2_{adj} = 0,853$) варијације у сигурности посла, промоцијама и обукама. Ови резултати сугеришу да подршка вишег менаџмента култури квалитета, прикладност радног места и подршка и подстицање највише повећавају сигурност посла, промоције и обуке.

Подршка и подстицање: Како бисмо испитали предиктивну моћ четири независне варијабле над подршком и подстицањем, користили смо постепену линеарну регресију. Она показује да само два предиктора – сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење информационо-комуникационих технологија

– остају у регресивној једначини ($F = 125,64$, $df=2$, $p=0,000$) и то објашњава 85,1% ($R^2_{adj} = 0,844$) варијације подршке и подстицања. Ови резултати показују да сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење информационо-комуникационих технологија најефикасније повећавају подршку и подстицање.

Активно коришћење информационо-комуникационих технологија: За испитивање предиктивне моћи четири независне варијабле над активним коришћењем информационо-комуникационих технологија, коришћена је постепена линеарна регресија. Она показује да само два предиктора – прикладно радно место и подршка и подстицање – остају у регресивној једначини ($F = 76,16$, $df=2$, $p=0,000$) и објашњавају 77,6% ($R^2_{adj}= 0,766$) варијације Активног коришћења информационо-комуникационих технологија. Ово показује да прикладно радно место и подршка и подстицање најефикасније повећавају активно коришћење информационо-комуникационих технологија.

5.4. Компаративна студија перцепције административног особља о достигнућима везаним за стандарде акредитације

Ово поглавље ће представити дескриптивну анализу која показује погледе административног особља у вези са постојањем стандарда обезбеђења квалитета високог образовања на либијским универзитетима. Ова компаративна анализа се заснива на упитнику (Додатак Д-3: Упитник за административно особље) у ком је коришћено десет мерила за одређивање квалитета. Поглавља од 5.4.1. до 5.4.10. ће приказати компаративну анализу перцепција административног особља на основу одговора особља са четири посматрана универзитета, који су описни (изјаве очекиване вредности и стандардне девијације). У поглављу 5.4.11. су дати резултати предиктивне моћи ставки у вези са особљем као најбитнијом облашћу од свих посматраних. Поглавље 5.4.12. је посвећено дискусији о резултатима у вези са перцепцијом административног особља.

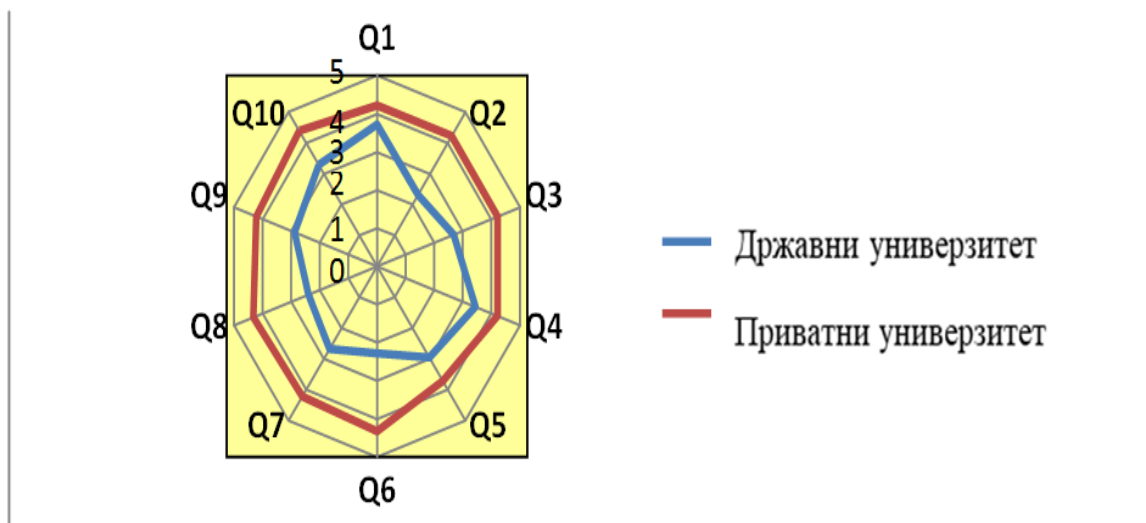
5.4.1.1. Учешће административног особља

Прва димензија која представља квалитет високог образовања јесте учешће особља и како оно подупире питање квалитета у високом образовању. Табела 5.35. представља слагање административног особља са изјавама поводом њиховог учешћа на универзитетима у Либији.

Табела 5.35. Слагање административног особља са изјавама о учешћу административног особља

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
1- Администрација универзитета ради на томе да оцени перформанс сваког запосленог из перспективе директног супервизора.	3,72	0,89	4,22	0,43
2- Администрација подстиче запослене да учествују на научним конференцијама и различитим симпозијумима.	2,32	1,28	4,22	0,55
3- Постоји систем комуникације и добра комуникација између вишег менаџмента и особља.	2,68	1,46	4,22	0,43
4- Институција користи компјутере за обављање административних активности.	3,44	1,33	4,22	0,73
5- Шефови одељења уживају административну моћ која им дозвољава да доносе одлуке без напомена вишем менаџменту	2,96	1,46	3,72	1,02
6- Виши менаџмент подстиче особље да учествују у процесима обезбеђења квалитета (комитети, конференције, радионице).	2,28	1,34	4,33	0,59
7- Постоји константно праћење и евалуација учинка менаџмента од стране вишег менаџмента.	2,68	1,31	4,22	0,73
8- Администрација узима у обзир критеријум ефикасности при селекцији особља и повереника административних јединица.	2,40	1,41	4,33	0,59
9- Администрација је заинтересована за обуку администратора и стално повећавање професионалних компетенција.	2,88	1,51	4,22	0,55
10- Постоји организациона јединица у склопу приватних послова установе која се бави обезбеђењем квалитета образовања.	3,28	1,28	4,39	0,50

Кроз горњу табелу се види да просечна очекивана вредност 2,86 одражава прихватљив ниво слагања на државним универзитетима, а на приватним универзитетима висок ниво слагања (4,21) поводом питања о учешћу административног особља. Изјава број 1 има највишу очекивану вредност (3,72) на државним универзитетима, а изјава број 10 има највишу очекивану вредност (4,39) на приватним универзитетима. Најнижу очекивану вредност (2,28) на државним универзитетима има изјава број 6, а на приватним универзитетима, изјава број 5 има најнижу очекивану вредност (3,72). Стандардна девијација је у нормалним вредностима и рефлектује конвергенцију одговора овог узорка. Генерално, може се закључити да су виши менаџменти на универзитетима пажљиви и заинтересовани за ширење културе квалитета. У наставку је радарски графикон испраћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о учешћу административног особља.

Слика 5.30. Слагања административног особља са изјавама о учешћу особља

Из ове слике се може видети да већина одговора административног особља о њиховом учешћу имају конвергентне очекиване вредности, било да је реч о државним или приватним универзитетима. Изјаве број 1, 4 и 10 имају виши ниво слагања на државним универзитетима, а изјава број 10 има највиши ниво слагања на приватним универзитетима. Може се приметити да одговори особља

на питање о евалуацији перформанса свих запослених, указује на висок ниво слагања међу особљем и државних и приватних универзитета. Такође, њихови одговори поводом коришћења компјутера за имплементацију административних активности указују на висок ниво задовољства. Поврх тога, одговори особља на изјаву број 10 показују да постоји организациона јединица у склопу институције која обезбеђује квалитет образовања. Резултати указују на то да шефови одељења уживају административну моћ и да постоји добра комуникација између вишег менаџмента и особља. Штавише, слагање и конвергенција одговора особља на приватним универзитетима, наглашава да виши менаџмент има добру политику подизања квалитета образовања, при чему се ово постиже кроз следеће стратегије: особље и повереници административних јединица су селектовани према критеријуму ефикасности, подстичу запослене да учествују на научним конференцијама и различитим симпозијумима, подстичу особље да учествују у процесима обезбеђења квалитета (комитети, конференције, радионице), обучавају администраторе и стално повећавају професионалне компетенције. Насупрот томе су државни универзитети који би требало више да се посвете овим областима.

5.4.2. Постојање стандарда за високо образовање у установама у Либији

Кроз ово поглавље испитано је постојање стандарда за акредитацију високошколских установа у складу са евиденцијом квалитета и акредитације у Либији, из угла административног особља. Ова димензија је подељена на више поддимензија.

5.4.2.1. Мисија и циљеви установе

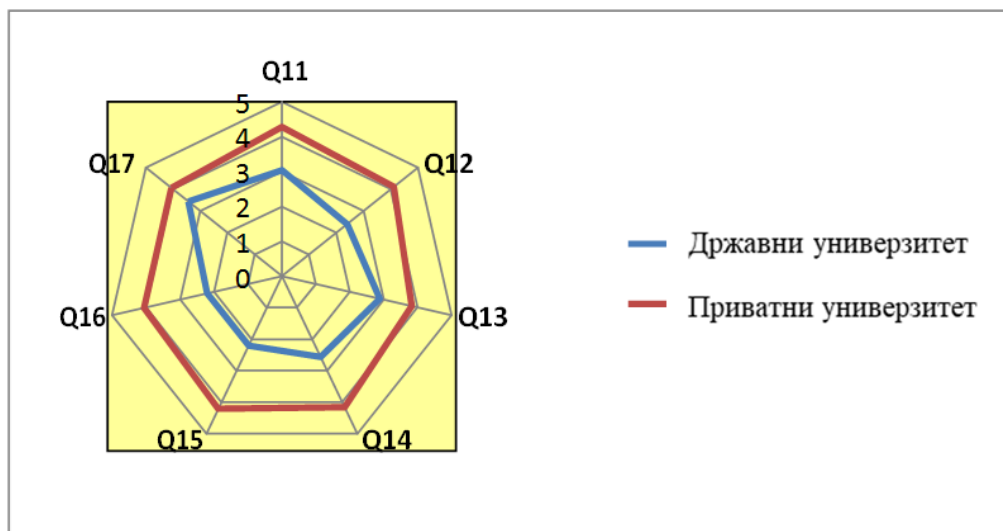
Прва поддимензија која представља постојање стандарда за високо образовање у установама у Либији, било је како мисија и циљеви установе подупиру ово питање. Табела 5.36. представља слагање особља са изјавама о мисији и циљевима установе.

Табела 5.36. Слагање административног особља са изјавама о мисији и циљевима
установе

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
11- Образовна установа има јасне политике за селекцију особља на основу јасних критеријума.	3,04	1,14	4,28	0,46
12- Образовна установа поставља планове и програме за професионални развој и развој особља.	2,40	1,23	4,11	0,76
13- Образовна установа припрема упитнике кроз које сазнаје потребе запослених.	2,88	4,18	3,83	1,15
14- Установа је унапредила опрему и лабораторије у последње три године.	2,56	1,26	4,17	0,51
15- Установа има евиденције и описе послова (који дефинишу дужности и одговорности).	2,20	1,04	4,22	0,94
16- Образовна установа је заинтересована да укључи административне јединице у припрему оперативних планова.	2,20	1,12	4,06	0,94
17- Постоји довољно компјутера за административне кориснике.	3,44	1,29	4,06	1,06

Кроз горњу табелу о мисији и циљевима установе, појављује се просечна очекивана вредност од 2,67 на државним универзитетима и одражава низак ниво слагања, а висок ниво слагања (4,10) на приватним универзитетима. Највишу вредност на државним универзитетима има изјава број 17 (3,44), а на приватним универзитетима изјава број 11 (4,28). Најнижу вредност (2,20) на државним универзитетима имају изјаве број 15 и 16, а на приватним изјава број 13 (3,38). Стандардна девијација има нормалне вредности и одражава конвергенцију одговора датог узорка. Генерално, погледи административног особља указују на то мисија и циљеви установе примењују стандарде акредитације за високошколске установе у Либији.

Испод је радарски графикон испраћен детаљним објашњењем узорка о слагању са свим изјавама о мисији и циљевима установа.

Слика 5.31. Слагања административног особља са изјавама о мисији и циљевима установе

Из ове слике, може се приметити да већина одговора о мисији и циљевима установе има вредност већу од 3,83 на приватним универзитетима. Такође, изјаве број 11 и 17 имају највећу очекивану вредност (3,04 и 3,44) на државним универзитетима и одражавају добар ниво задовољства. Изјава број 11 има највећу очекивану вредност (4,28) на приватним универзитетима, што указује на то да образовна установа има јасне политике за селекцију особља базирану на јасним критеријумима, и да постоји довољно компјутера за административне кориснике. Међутим, питање о томе до које мере установе припремају упитнике како би сазнали потребе запослених има низак степен слагања на државним универзитетима и добар степен слагања на приватним универзитетима, али указује на прихватљив ниво задовољства. Изјава „Образовна установа поставља планове и програме за професионални развој и развој особља” има низак ниво слагања (2,40) на државним универзитетима, а висок ниво слагања (4,11) на приватним универзитетима. Поред тога, одговори особља о мисији и циљевима установе потврђују да установа има евиденције и описе послова који дефинишу

дужности и одговорности, и заинтересована је да укључи административне јединице у припрему оперативних планова на приватним универзитетима, док би државни универзитети требало више да се посвете мисији и циљевима установе.

5.4.2.2. Административна организација

Друга поддимензија која представља доступност стандарда за високо образовање је административна организација и како она подупире ово питање. Табела 5.37. представља слагање особља са изјавама о административној организацији.

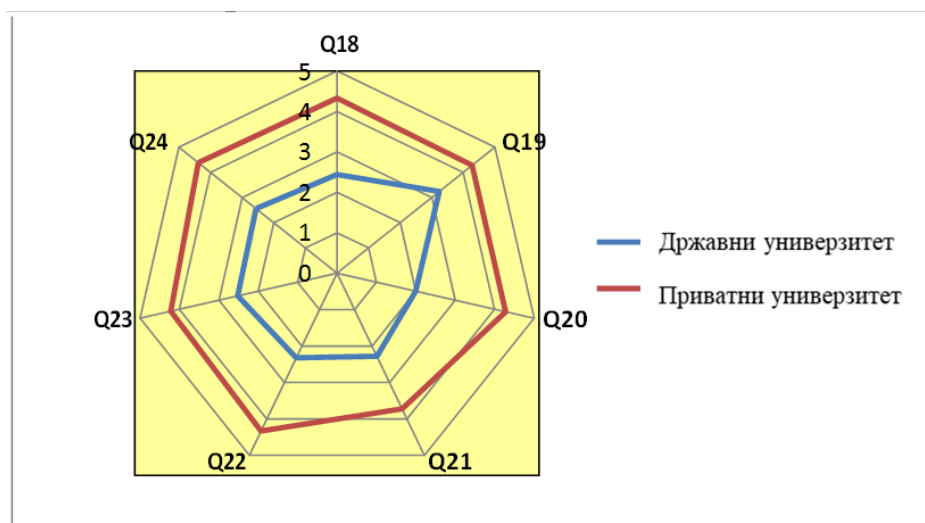
Табела 5.37. Слагање административног особља са изјавама о административној организацији

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
18- Установа има информациони систем који помаже менаџменту у доношењу одлука.	2,44	1,39	4,33	0,59
19- Прописи у вези са имплементацијом административног посла су јасни.	3,24	1,39	4,28	0,46
20- Организација има подстицаје и бонусе у вези са перформансом.	2,00	1,29	4,28	0,75
21- Виши менаџмент користи повратне информације особља да унапреди перформанс.	2,28	1,28	3,72	1,07
22- Администрација обезбеђује неопходна средства канцеларији за обезбеђење квалитета како би извршавали своје делатности.	2,32	1,22	4,33	0,77
23- Установа има контролне процедуре за све административне јединице.	2,52	1,45	4,22	0,55
24- Канцеларија за обезбеђење квалитета је укључена у административна већа како би дискутовала о питањима квалитета.	2,56	1,36	4,39	0,61

Кроз горњу табелу, види се да је општа очекивана вредност на

државним универзитетима 2,48, што одражава низак ниво слагања поводом административне организације, и 4,22 на приватним универзитетима, што одражава висок ниво слагања о административној организацији, при чему највишу очекивану вредност на државним универзитетима (3,24) има изјава број 19, а на приватним (4,39) има изјава број 24. Најнижу очекивану вредност на државним универзитетима (2,00) има изјава број 20, а на приватним универзитетима нанижу очекивану вредност (3,72) има изјава број 21. Стандардна девијација има нормалне вредности и одражава конвергенцију одговора датог узорка. Генерално, одговори административног особља рефлектују недостатак заинтересованости државних универзитета за административну организацију и заинтересованост приватних универзитета да усвоје стандарде акредитације и квалитета у свом раду.

Испод је радарски графикон испраћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о административној организацији.

Слика 5.32. Слагања административног особља са изјавама о административној организацији

Из приказаног графика се може закључити да се административни посао извршава кроз јасне регулације како је ниво задовољства био највиши за ову изјаву и на државним и на приватним универзитетима. Са друге стране, изјава о коришћењу повратних информација административног особља како би се

побољшао перформанс има низак ниво задовољства (2,28) на државним универзитетима и добар ниво задовољства (3,72) на приватним универзитетима, што указује на недостатак међусобног поверења особља и вишег менаџмента на државним универзитетима. Одговори особља у вези са административном организацијом указују на то да установе користе информационе системе за доношење одлука на приватним универзитетима, и сва неопходна средства су обезбеђена за Канцеларију за обезбеђење квалитета како би извршавали своје активности, за разлику од државних универзитета. Поред тога, изјава „Организација има подстицаје и бонусе у вези са перформансом” има низак ниво слагања (2,00) на државним универзитетима, а висок ниво (4,28) на приватним универзитетима. Исти резултат има и изјава „Установа има контролне процедуре за све административне јединице”. Осим тога, што се тиче канцеларије за обезбеђење квалитета, укључена је у административна већа како би дискутовала питања квалитета на приватним универзитетима, што показује да административна организација захтева обезбеђење високог квалитета у свом раду. Са друге стране, државни универзитети би требало да обрате више пажње на канцеларију за обезбеђење квалитета.

5.4.2.3. Обучавање

Трећа поддимензија која представља доступност стандарда квалитета у високошколским установама у Либији јесте обучавање и како његови садржаји подупиру ово питање. Табела 5.38. представља слагање административног особља са изјавама о обучавању ова четири универзитета.

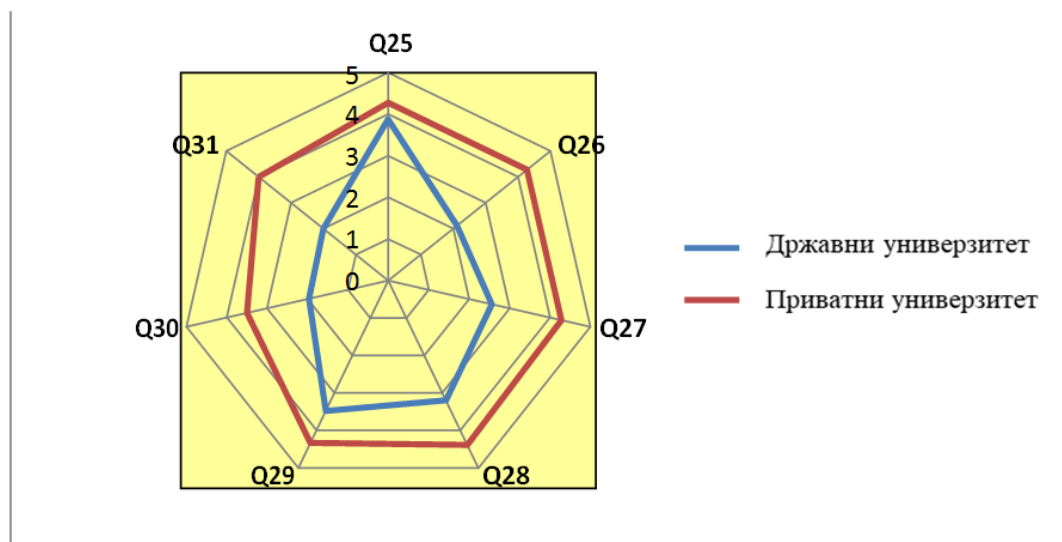
Табела 5.38. Слагање административног особља са изјавама о обучавању

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
25- Установа обавезује катедре да обавештавају студенте о распореду теоретских и практичних часова на курсевима.	3,88	1,39	4,28	0,46

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

26- Образовна установе обезбеђује средства (материјале, алате, уређаје) неопходна за успех различитих образовних програма.	2,12	1,20	4,28	0,58
27- Курсеви и курикулум образовног програма се стално развијају.	2,56	1,29	4,28	0,75
28- Академско и административно особље сарађују ради успеха образовних програма.	3,20	1,44	4,39	0,50
29- Постоји административно особље које надгледа лабораторијске уређаје и опрему, лабораторије и радионице.	3,48	1,26	4,33	0,49
30- Образовни програми одговарају захтевима тржишта рада.	1,96	1,17	3,50	1,34
31- Постоје механизми за испитивање мишљења студената о квалитету административних услуга за студенте.	2,00	1,19	4,00	0,91

Из табеле приказане горе, види се да општа очекивана вредност на државним универзитетима (2,74) одражава низак степен слагања поводом обучавања на државним универзитетима, док на приватним (4,15) одражава висок степен слагања. Највећа очекивана вредност на државним универзитетима је 3.88 за изјаву број 25, а на приватним универзитетима је то 4.39 за изјаву број 28. Најнижу очекивану вредност (1,96) на државним универзитетима има изјава број 30, а на приватним универзитетима је најнижа очекивана вредност 3,50 такође за изјаву број 30. Поред тога, стандардна девијација је у нормалним вредностима и рефлектује конвергенцију одговора датог узорка. Генерално, на приватним универзитетима, степен задовољства у већини одговора особља рефлектује то да се у обучавању примењује стандарде квалитета и акредитације високошколских установа у Либији. Испод је радарски графикон испраћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о обучавању.

Слика 5.33. Слагања административног особља са изјавама о обучавању

Из слике приказане горе, види се да ниво задовољства међу административним особљем за све изјаве о обучавању није стабилан на државним универзитетима, а износи преко 3,5 на приватним универзитетима. Особље је потврдило да установа обавезује катедре да обавештавају студенте о распореду теоретских и практичних часова на курсевима, јер је ова изјава добила највиши ниво слагања и на државним и на приватним универзитетима. Према одговорима на изјаве 28 и 29, административно особље уверава да академско и административно особље сарађују ради успеха образовних програма и на државним и на приватним универзитетима. Међутим, изјава број 30 има најнижи ниво слагања и на државним и на приватним универзитетима, што показује да образовни програми можда не одговарају захтевима тржишта рада, и то важи за државне универзитете, а у неким аспектима и приватне универзитете. Поред тога, резултати указују на то да не постоји видљиви механизам за испитивање мишљења студената о квалитету административних услуга које се пружају студентима, јер је ова изјава имала низак ниво слагања на државним универзитетима, за разлику од приватних универзитета где је ова изјава имала висок ниво слагања. Са друге стране, одговори особља указују на то да образовне установе обезбеђују средства (материјале, алате, уређаје) која су неопходна за успех различитих образовних програма, као и то да се курсеви

и курикулум образовног програма стално развијају на приватним универзитетима.

5.4.3. Наставно особље

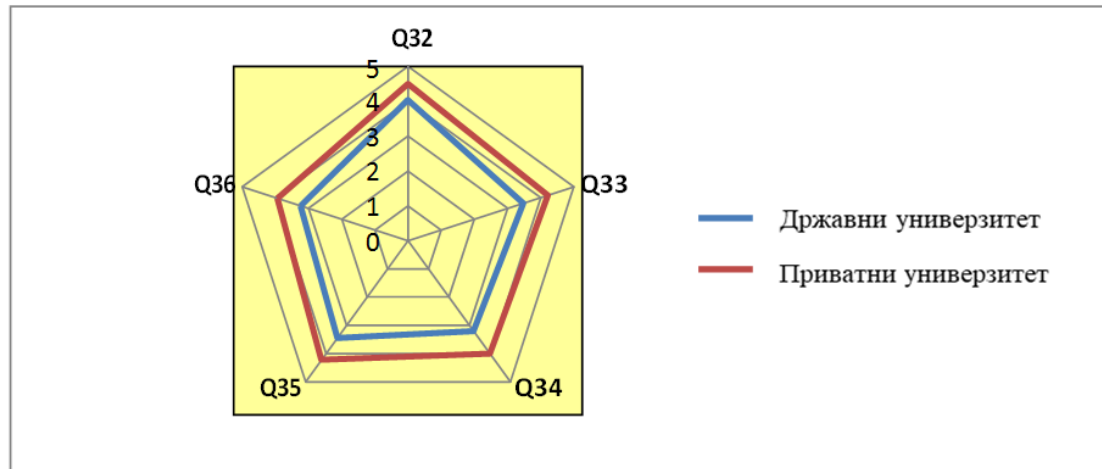
Трећа димензија која представља квалитет високог образовања је наставно особље и како оно подупире питања у вези са квалитетом. Табела 5.39. представља слагање административног особља са изјавама поводом наставног особља на универзитетима у Либији.

Табела 5.39. слагање административног особља са изјавама поводом
наставног особља

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
32-Менаџмент одржава академске евиденције о наставном особљу.	4,04	0,84	4,50	0,51
33- Постоје одређене административне мере за решавање жалби наставног особља.	3,48	0,87	4,22	0,55
34- Постоје стандарди и менаџерске процедуре за унапређивање наставног особља.	3,20	0,91	4,00	0,59
35-Универзитет жели да олакша процедуре комуникације између административног и наставног особља.	3,44	1,29	4,22	0,43
36- Наставно особље учествује у дискусијама и различитим питањима	3,24	1,13	3,94	0,73

Из ове табеле се може видети да општа очекивана вредност 3,48 одражава добар степен слагања са изјавама о наставном особљу на државним универзитетима, а на приватним 4,18 одражава висок ниво слагања. Највиша очекивана вредност (4,04 и 4,50) на државним и приватним универзитетима, припала је изјави број 32. Најнижу очекивану вредност (3,20) има изјава број 34 на државним универзитетима, а не приватним изјава број 36 има најнижу очекивану вредност 3,94. Поред тога, стандардна девијација је у нормалним

вредностима и одражава конвергенцију одговора овог узорка. Ови добри и високи нивои слагања у одговорима административног особља одражавају то да је наставно особље подложно стандардима квалитета и акредитације високошколских установа у Либији, било да су у питању државни или приватни универзитети. Испод је радарски графикон испраћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о наставном особљу.

Слика 5.34. Слагања административног особља о наставном особљу

На фигури изнад се види да су сви одговори изнад средње вредности скале, било да је реч о државним или приватним универзитетима. Штавише, најнижа вредност (3,20) на државним универзитетима такође одражава добар ниво задовољства у вези са изјавама број 34 и 36, које указују на то да се наставно особље унапређује у складу са стандардима и управним процедурама, и на то да су различита административна питања дискутована са наставним особљем. Добра сатисфакција административног особља поводом наставног особља уверава да су стандарди квалитета и акредитације високошколских установа у Либији о наставном особљу постојећи и на државним и на приватним универзитетима. Ово укључује и то да постоје одређене административне мере за решавање жалби наставног особља, као и да универзитет жели да олакша комуникацију између административног и наставног особља.

5.4.4. Сервиси за подршку у образовању

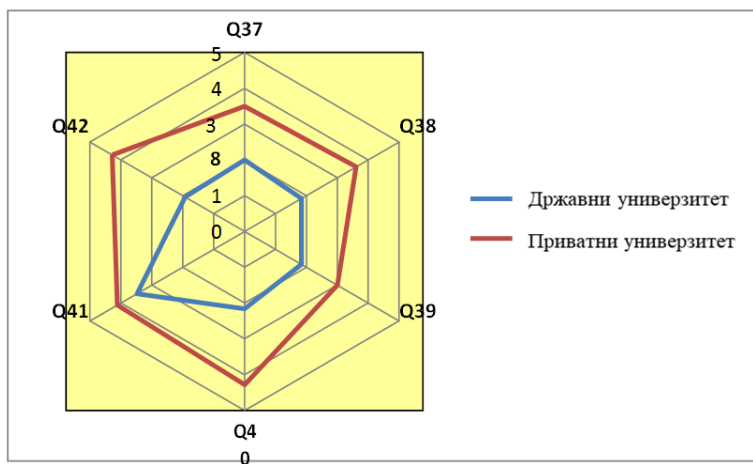
Четврта димензија које представља квалитет високог образовања, били су сервиси за подршку у образовању и постојање стандарда обезбеђења квалитета у склопу тих сервиса. Табела 5.40. представља слагање административног особља са изјавама у вези са сервисима за подршку у образовању у високошколским установама.

Табела 5.40. слагање административног особља са изјавама у вези са сервисима за подршку у образовању

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
37- Образовна установа обезбеђује особљу средства комуникације и информационе технологије и информације о мрежним	2,00	1,23	3,50	1,15
38- Електронски сервиси су доступни онлајн у библиотеци.	1,84	1,03	3,61	1,09
39- Библиотечко одељење испитује мишљење корисника како би развили и унапредили своје услуге.	1,84	1,14	3,00	1,33
40- Библиотека има књиге, периодике и литературу модерних арапских и страних аутора	2,16	1,34	4,28	0,46
41- Постоји довољан број чланова особља у библиотеци.	3,48	1,23	4,11	0,76
42- Образовна установа има веб-сајт који помаже студентима да комуницирају са установом.	1,92	1,26	4,28	0,58

Из приложене табеле се види да већина одговора административног особља у вези са сервисима за подршку у образовању има низак ниво слагања на државним

универзитетима, пошто је просечна очекивана вредност 2,21 и има добар ниво слагања на приватним универзитетима, где је просечна очекивана вредност 3,80. Највећа очекивана вредност је 3,48 за изјаву број 41 на државним универзитетима, док највећу очекивану вредност на приватним универзитетима имају изјаве 40 и 42, са очекиваном вредношћу од 4,28 што је релативно далеко од просечне вредности и представља висок ниво слагања. Са друге стране, најнижи ниво слагања је 1,84 за изјаве 38 и 39 на државним универзитетима, што одражава слаб ниво слагања, док је најнижа очекивана вредност на приватним универзитетима 3,00 за изјаву број 39. Дакле, може се закључити да одговори особља о сервисима за подршку у образовању нису стабилни ни на државним ни на приватним универзитетима. Поред тога, стандардна девијација је у нормалним вредностима и одражава конвергенцију одговора датог узорка. Прихватљив ниво слагања указује на то да стандарди обезбеђења квалитета високошколских установа у Либији постоје у некој мери на приватним универзитетима, за разлику од државних универзитета. Испод је радарски графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о сервисима за подршку у образовању.

Слика 5.35. Слагања административног особља са изјавама о сервисима за подршку у образовању

Из слике изнад очигледно је да сви одговори на државним универзитетима имају низак ниво слагања, осим одговора на изјаву број 41, која

има очекивану вредност 3,48, што указује на то да постоји довољан број запослених у библиотеци. Највиши степен слагања на приватним универзитетима је 4,28 за изјаве број 40 и 42. Поред тога, најнижи степен слагања је 1,84 за изјаве број 38 и 39 на државним универзитетима, што одражава слаб ниво задовољства, што указује на то да особље библиотеке не испитује мишљење корисника како би развили и унапредили своје услуге и исто тако, електронски сервиси само делимично постоје у библиотеци. Изјава број 37 одражава низак ниво задовољства међу одговорима особља о сервисима за подршку у образовању, што указује на то да су средства комуникације и информационе технологије и информације о мрежним сервисима особљу обезбеђени само у одређеној мери. Ипак, изјаве број 40, 41 и 42 имају висок ниво задовољства на приватним универзитетима, где указују на то да библиотеке имају књиге, литературу и периодике модерних арапских и страних аутора, као и то да неке образовне установе имају веб-сајтове за комуникацију са студентима. Приказани резултати указују на недостатке високошколских установа у вези са сервисима за подршку у образовању и ово питање треба да добије више пажње на државним универзитетима.

5.4.5. Студентска питања

Пета димензија која представља квалитет вишег образовања јесу студентска питања и постојање стандарда обезбеђења квалитета у склопу истих. Табела 5.41. представља слагање административног особља са изјавама о студентским питањима на високошколским установама.

Табела 5.41. Слагање административног особља са изјавама о студентским питањима

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
43- Постоје јасни услови за упис студената.	4,08	0,95	4,39	0,50

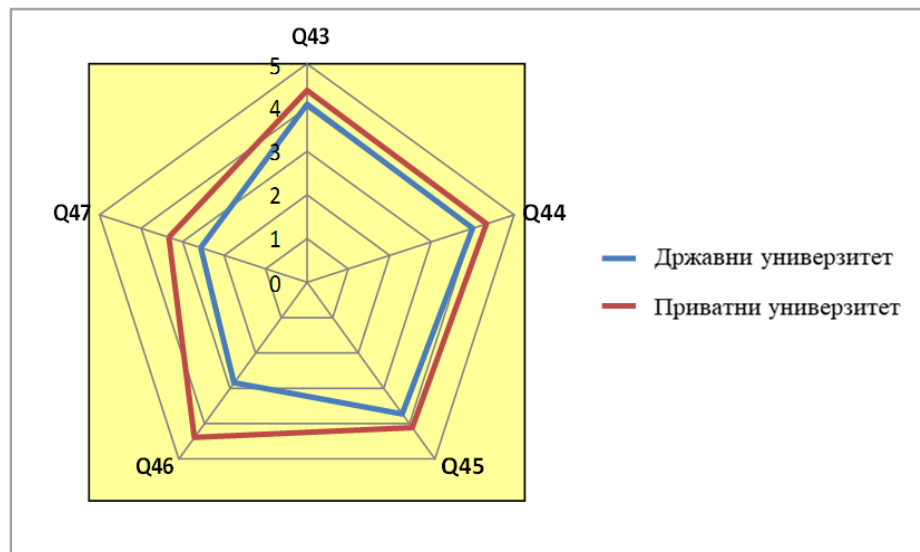

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ У
ЛИБИЈИ

44- Постоје услови да се студенти усмеравају ка различитим дисциплинама.	4,00	1,08	4,33	0,49
45- Организација користи средства информационе технологије за процедуре пријаве и пријема и издавање сертификата и сведочанстава.	3,72	1,37	4,11	0,90
46- Установа поседује базу података за студенте.	2,84	1,60	4,39	0,50
47- Установа има посебну јединицу за одржавање контакта са дипломцима.	2,56	1,61	3,33	1,50

Из горње табеле се може видети да већина одговора административног особља у вези са студентским питањима има добар ниво слагања на државним универзитетима како је просечна очекивана вредност била 3,44, а има висок ниво слагања на приватним универзитетима, где је просечна очекивана вредност 4,11. Највишу очекивану вредност (4,8) на државним универзитетима има изјава број 43, а на приватним универзитетима је највиша очекивана вредност 4,39 за изјаве број 43 и 46, што показује висок степен слагања са изјавом број 43 и на државним и на приватним универзитетима. Са друге стране, најнижи ниво слагања је 2,56 и 3,33 за изјаву број 47 и на државним и на приватним универзитетима. Поред тога, стандардна девијација у нормалним вредностима и одражава конвергенцију одговора датог узорка. Висок ниво слагања са већином изјава указује на то да стандарди обезбеђења квалитета постоје у високошколским установама у Либији.

Испод је радарски графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о студентским питањима.

Слика 5.36. Слагања административног особља са изјавама поводом студентских питања

Из дате слике може се приметити да већина одговора има приближно добар и висок ниво слагања, и највиши степен слагања је са изјавом број 43 и на државним универзитетима (4,08) и на приватним универзитетима (4,39), што указује на то да су услови за упис студената јасни. Најнижи степен слагања је са изјавом број 47 на државним универзитетима, што одражава прихватљив ниво задовољства и указује на то да неке установе немају посебне јединице за одржавање контакта са дипломцима, али те установе могу имати друге механизме уместо посебних јединица. Према фигури горе, такође, изјаве број 46 и 47 имају низак ниво слагања на државним универзитетима, што значи да би државни универзитети требало да обрате пажњу на поседовање базе података за студенте и направе посебну јединицу за одржавање контакта са дипломцима. Изјаве број 44 и 45 имају конвергентне вредности и на државним и на приватним универзитетима и указују на постојање услова да се студенти усмеравају ка различитим дисциплинама, као и то да се користе информационе технологије за обраде пријава и пријема и издавања сертификата и сведочанстава.

5.4.6. Објекти

Шеста димензија која представља квалитет високог образовања су објекти и постојање стандарда обезбеђења квалитета у склопу тих објеката. Табела 5.42. представља слагање административног особља са изјавама у вези са објектима високошколских установа.

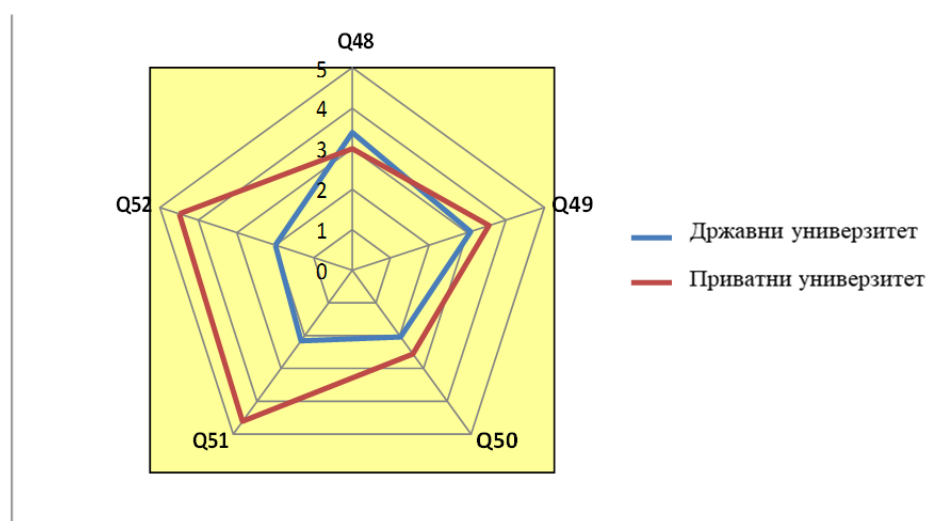
Табела 5.42. Слагање административног особља са изјавама у вези са објектима

Изјаве	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
48- Канцеларије особља су погодне за различите административне послове.	3,40	1,08	3,00	1,46
49- Канцеларије су погодне за број запослених.	3,08	1,15	3,56	1,04
50- Постоје означена паркинг места за особље.	2,04	1,34	2,56	1,38
51- Универзитет има посебне тоалете за особље.	2,16	1,52	4,61	0,50
52- Универзитет обезбеђује механизме за прихватање жалби и предлога у вези са радом универзитетских	2,00	1,23	4,50	0,51

Из горње табеле, може се видети да већина одговора особља поводом објеката има прихватљив ниво слагања на државним универзитетима са просечном очекиваном вредношћу 2,54, а добар ниво слагања на приватним универзитетима где је просечна очекивана вредност 3,65. Највиша очекивана вредност је 3,40 на државним универзитетима за изјаву број 48, а на приватним универзитетима 4,50 за изјаву број 52. Са друге стране, најнижи ниво слагања је 2,00 за изјаву 52 на државним универзитетима, и 2,56 у изјаву 50 на приватним универзитетима. Поред тога, стандардна девијација је у нормалним вредностима и одражава конвергенцију одговора овог узорка. Средњи ниво слагања са већином изјава показује да стандарди обезбеђења квалитета постоје у

објектима високошколских установа у Либији, али недовољно, и потребно је уложити више у њих у виду повећања буџета, поготово на државним универзитетима.

Испод је радарски графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о објектима.

Слика 5.37. Слагања административног особља са изјавама о објектима

Из слике приказане изнад, види се добар ниво слагања (3,40 и 3,00) са изјавом „Канцеларије особља су погодне за различите административне послове“, као и „Канцеларије су погодне за број запослених“ (3,08 и 3,56), на државним и приватним универзитетима, што указује на то да су канцеларије донекле адекватне за особље. Изјава број 50 има слаб ниво задовољства и на државним и на приватним универзитетима, што значи да особље није задовољно паркинзима, јер не постоје одређена места за паркирање. Што се тиче изјава 51 и 52, види се низак ниво слагања на државним универзитетима, за разлику од приватних универзитета, где ове изјаве имају висок ниво слагања, што указује на то да би државни универзитети требало да пруже посебне тоалете за особље и да обезбеде механизме за примање жалби и предлога о раду универзитетских објеката.

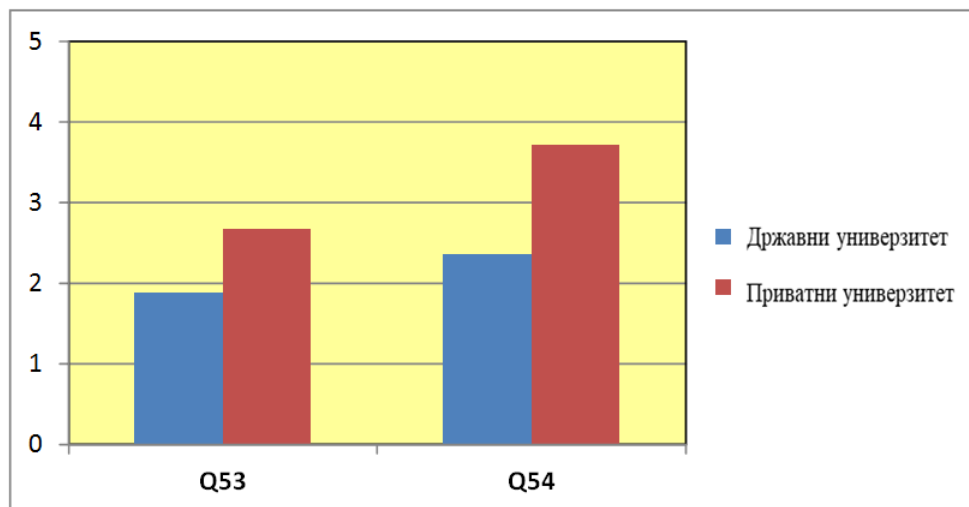
5.4.7. Финансије

Седма димензија која представља квалитет вишег образовања биле су финансије и постојање стандарда обезбеђења квалитета у склопу истих. Табела 5.43. представља слагање административног особља са изјавама у вези са финансијама високошколских установа.

Табела 5.43. Слагање административног особља са изјавама у вези са финансијама

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
53- Запослени су укључени у развој предлога буџета универзитета.	1,88	1,17	2,67	1,57
54- Фондација има регулаторни режим буџета.	2,36	1,19	3,72	0,96

Из горње табеле се може видети да већина одговора административног особља о финансијама имају низак степен слагања како је просечна очекивана вредност 2,12 на државним универзитетима и прихватљив степен слагања како је просечна очекивана вредност 3,20 на приватним универзитетима. Највиша очекивана вредност је 3,72 за изјаву број 54 на приватним универзитетима. Са друге стране, најнижи ниво слагања (1,88) је за изјаву број 53 на државним универзитетима. Поред тога, стандардна девијација има нормалне вредности и одражава конвергенцију одговора овог узорка. Ниво слагања који произилази, указује на то да су стандарди обезбеђења квалитета постоје, али недовољно, у финансијама високошколских установа у Либији. Према томе, универзитети треба више да укључе запослене у развој буџета, као и да имају регулаторне режиме буџета фондације. Испод је ступчани графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о финансијама.

Слика 5.38. Слагања административног особља са изјавама о финансијама

Слика изнад показује прихватљиво, скоро ниско, задовољство особља по питању финансија универзитета. Изјава број 53 има слаб степен слагања и на државним и на приватним универзитетима, што показује да запослени нису много повезани са развојем предлога буџета универзитета. Са друге стране, изјава број 54 има низак ниво слагања на државним универзитетима и прихватљив ниво слагања на приватним универзитетима, што значи да фондација има регулаторне режиме буџета, али их можда не примењују често. Ови резултати указују да постоје недостаци у финансијама универзитета по мишљењу административног особља.

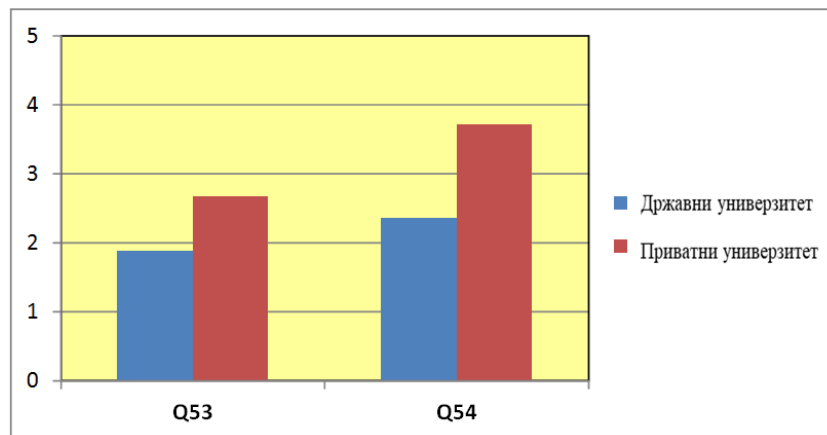
5.4.8. Научна истраживања и друштвени рад

Осма димензија која представља квалитет високог образовања јесу научна истраживања и друштвени рад и постојање стандарда обезбеђења квалитета у склопу истих. Табела 5.44. представља слагање особља у вези са изјавама о научном истраживању и друштвеном раду у високошколским установама.

Табела 5.44. Слагање административног особља у вези са изјавама о научном истраживању и друштвеном раду

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
55- Установа комуницира са локалном заједницом.	2,40	1,23	2,72	1,02
56- Универзитет организује специјализоване конференције, семинаре и културне догађаје за заједницу, а у којима учествују чланови факултета.	2,16	1,18	4,22	0,65

Из табеле изнад се може видети да просечна очекивана вредност 2,28 одражава низак ниво слагања са изјавама о научном истраживању и друштвеном раду на државним универзитетима. Са друге стране, просечна очекивана вредност 3,47 одражава добар ниво слагања са изјавама о научном истраживању и услугама заједници на приватним универзитетима. Вредност 4,22 за изјаву број 56 одражава највиши ниво слагања на приватним универзитетима, док средње вредности 2,40 и 2,72 за изјаву број 55 одражавају прихватљив ниво слагања на државним и приватним универзитетима. Стандардна девијација је у нормалним вредностима и одражава конвергенцију одговора овог узорка. Резултат показује да су стандарди обезбеђења квалитета постоје у недовољној мери када је реч о научном истраживању и друштвеном раду у високошколским установама у Либији, а посебно се треба посветити питању комуникације установе са локалном заједницом. Испод је ступчани графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о научном истраживању и друштвеном раду.

Слика 5.39. Слагања са изјавама о научном истраживању и друштвеном раду

Према горњој слици, изјава број 55 има прихватљив ниво задовољства и на државним и на приватним универзитетима, што указује на то да не постоји довољно комуникације између установа и локалних заједница. Са друге стране, изјава број 56 показује да запослени слабо учествују у специјализованим конференцијама, семинарима и културним догађајима за заједницу на државним универзитетима, насупротив приватним универзитетима. Може се закључити да научно истраживање и друштвени рад на либијским универзитетима треба да буду делотворнији и да је ово донекле занемарено на универзитетима.

5.4.9. Самовредновање и стално усавршавање

Девета димензија која представља квалитет високог образовања је самовредновање и стално усавршавање. Табела 5.45. представља слагање административног особља са изјавама о самовредновању и сталном усавршавању у високошколским установама.

Табела 5.45. Слагање административног особља са изјавама о самовредновању и сталном усавршавању

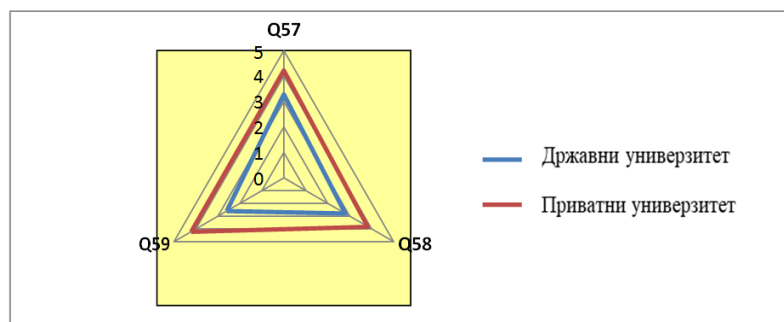
Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
57- Постоје механизми за периодичну евалуацију учинка запослених.	3,28	1,21	4,22	0,55

58- Установа захтева да канцеларија за квалитет укључи све интересне стране у процес евалуације.	2,80	1,08	3,83	0,99
59- Установа има план сталног усавршавања у складу са резултатима самовредновања.	2,60	1,12	4,22	0,43

На основу табеле, може се закључити да већина одговора административног особља поводом самовредновања и сталног усавршавања има прихватљив степен слагања где је просечна очекивана вредност 2,89 на државним универзитетима и висок степен слагања на приватним универзитетима где је просечна очекивана вредност 4,09. Поред тога, најнижи ниво слагања на државним универзитетима је 2,60 за изјаву број 59, а на приватним универзитетима 3,83 за изјаву број 58, док је највиши ниво слагања 3,28 за изјаву број 57 на државним универзитетима, а 4,22 за изјаве број 57 и 59 на приватним универзитетима. Вредности стандардне девијације су нормалне и одражавају конвергенцију одговора овог узорка. Овај ниво слагања са изјавама указује на то да су стандарди обезбеђења квалитета у постојећој мери на државним универзитетима, а на приватним универзитетима у довољној мери.

Испод је радарски графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о самовредновању и сталном усавршавању.

Слика 5.40. Слагања административног особља са изјавама о самовредновању и сталном усавршавању

Слика изнад указује на прихватљив ниво задовољства међу одговорима административног особља о самовредновању и сталном усавршавању на државним универзитетима и висок ниво задовољства на приватним универзитетима. Изјава број 57 има висок степен задовољства особља, што указује на постојање механизма за периодичну евалуацију перформанса запослених. Поред тога, изјава број 59 има прихватљив ниво задовољства особља на државним универзитетима и добар ниво задовољства на приватним универзитетима, што указује на постојање плана за стално усавршавање у установама на приватним универзитетима, а државни универзитети треба да обрате више пажње на постављање плана за стално усавршавање у складу са резултатима самовредновања. Такође, изјава број 58 има средњи ниво задовољства међу одговорима особља и то показује да установа понекад захтева да канцеларија за квалитет укључи све интересне стране у процес евалуације.

5.4.10. Транспарентност и интегритет

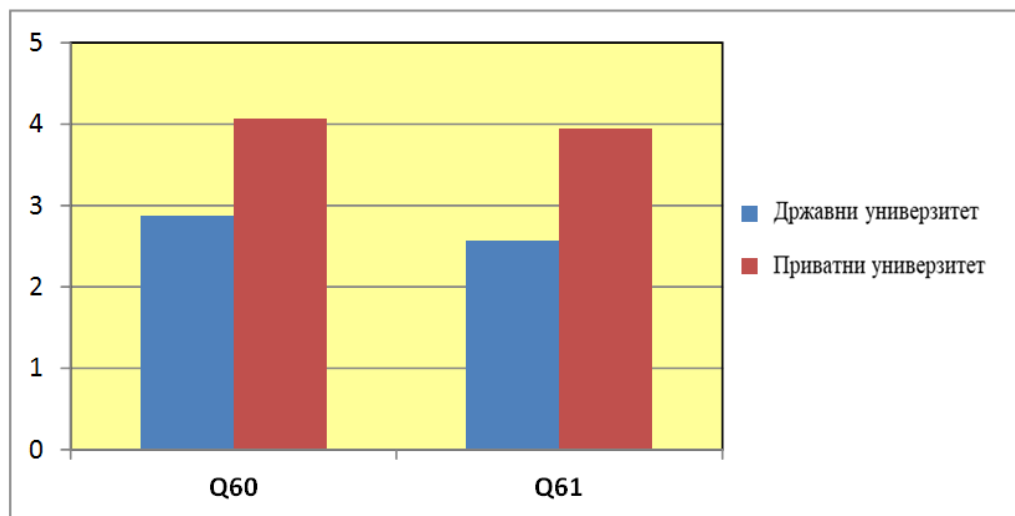
Десета димензија која представља квалитет високог образовања је транспарентност и интегритет. Табела 5.46. представља слагање административног особља са изјавама о транспарентности и интегритету у високошколским установама.

Табела 5.46. Слагање административног особља са изјавама о транспарентности и интегритету

Изјава	Државни универзитети		Приватни универзитети	
	ПВ	СД	ПВ	СД
60- Установа објављује валидне и поуздане информације о својим програмима, одлукама дипломама које нуди.	2,88	1,09	4,06	0,73

61- Установа креира атмосферу транспарентности и интегритета у административним финансијским трансакцијама.	2,56	1,16	3,94	0,73
--	------	------	------	------

Према горњој табели, општа очекивана вредност на државним универзитетима је 2,72 и одражава прихватљив степен слагања међу одговорима административног особља о транспарентности и интегритету, док 4,00 на приватним универзитетима одражава добар ниво задовољства. Највишу очекивану вредност на државним универзитетима (2,88) и на приватним универзитетима (4,06), имала је изјава број 60. Са друге стране, стандардна девијација је у нормалним вредностима и одражава конвергенцију одговора датог узорка. Овај ниво слагања указује на то да транспарентност и интегритет нису довољно расположиви на државним универзитетима, за разлику од приватних универзитета где јесу. Испод је ступчани графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања о свим изјавама о транспарентности и интегритету.

Слика 5.41. Слагања административног особља са изјавама о транспарентности и интегритету

Слика изнад показује прихватљив ниво задовољства на државним универзитетима и добар ниво задовољства на приватним универзитетима међу одговорима особља поводом транспарентности и интегритета универзитета. Изјаве број 60 и 61 имају прихватљив ниво слагања на државним универзитетима, што значи да државни универзитети треба да посвете више пажње транспарентности и интегритету. Са друге стране, појављује се висок ниво слагања на приватним универзитетима, што показује да тамо постоје валидне и поуздане информације о програму, одлукама и дипломама које установа нуди. Такође, делимично постоји и атмосфера транспарентности и интегритета у административним и финансијским трансакцијама.

5.4.11. Предиктивна моћ ставки у вези са административним особљем

Главни циљ овог дела студије је био да се испитају фактори који би могли утицати на перцепцију административног особља о достигнућима високошколских установа у Либији како би се доносиоци одлука информисали о томе како да побољшају особље и стандарде акредитације у вези са овом облашћу у датом ситуационом оквиру.

5.4.11.1. Анализа поузданости

У циљу анализе поузданости коришћених ставки, користили смо Кронбахов алфа коефицијент. Анализа поузданости је показала адекватну доследност за целу скалу, па је могуће формирати сумирану скалу за учешће особља ($\alpha = 0,856$), активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија на универзитету ($\alpha = 0,791$), факторе организационог менаџмента ($\alpha = 0,933$), обуке и сталног усавршавања ($\alpha = 0,932$), погодно радно место ($\alpha = 0,683$); као што је приказано у Додатку Ж: Анализа поузданости (Административно особље).

5.4.11.2. Резултати анализе делимичне корелације

Табела 5.47. показује корелације међу посматраним варијаблама. Пронашли смо статистички значајне корелације међу свим варијаблама. Све

варијабле долазе из нормалне дистрибуције. Варијабле су учешће особља (Колмогоров-Смирнов тест, К-S, $z = 1,202$, $p = 0,111$), активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија на универзитету (К-S, $z = 0,867$, $p = 0,440$), фактори организационог менаџмента (К-S, $z = 0,880$, $p = 0,421$), обуке и стално усавршавање (К-S, $z = 1,020$, $p = 0,249$) и погодно радно место (К-S, $z = 1,085$, $p = 0,190$).

Табела 5.47. Корелације међу посматраним варијаблама

	1- Учешће особља	2- Активно коришћење средстава ИКТ на универзитету	3- Фактори организационог менаџмента	4- Обуке и стално усавршавање	5- Погодно радно место
1- Учешће особља	1	0,900**	0,920**	0,890**	0,860**
2- Активно коришћење средстава ИКТ на универзитету		1	0,914**	0,880**	0,832**
3- Фактори организационог менаџмента			1	0,933**	0,833**
4- Обуке и стално усавршавање				1	0,860**
5- Погодно радно место					1

** Корелација је значајна на нивоу 0,01 (двосмерни).

5.4.12. Предиктивна моћ посматраних варијабли о административном особљу

Учешће особља: У циљу испитивања предиктивне моћи четири независне варијабле над учешћем особља, користили смо постепену линеарну регресију са учешћем особља као зависном варијаблом. Одговарајућа постепена линеарна регресија са четири предиктора је показала да су само два предиктора – фактори организационог менаџмента и погодно радно место – остала у једначини регресије ($F=139,38$, $df=2$, $p=0,000$) и то је објаснило 87,5% ($R^2 = 0,868$) варијације учешћа особља. Ови резултати указују на то да фактори организационог менаџмента и погодно радно место могу највише да утичу на

повећање учешћа особља.

Активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија на универзитету: Иста анализа је коришћена да испита предиктивна моћ четири независних варијабли над активним коришћењем средстава информационо-комуникационих технологија на универзитету. Постепена линеарна регресија са четири предиктора, показала је да два предиктора – учешће особља и фактори организационог менаџмента – остају у једначини регресије ($F=121,45$, $df=2$, $p=0,000$) и то објашњава 85,9% ($R^2_{adj} = 0,852$) варијације у активном коришћењу средстава информационо-комуникационих

технологија на универзитету. Ови резултати указују на то да учешће особља и фактори организационог менаџмента могу најефикасније да повећају активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија на универзитету.

Фактори организационог менаџмента: У циљу испитивања предиктивне моћи четири независне варијабле над факторима организационог менаџмента, коришћена је постепена линеарна регресија. Ово је показало да су само три предиктора – учешће особља, активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија на универзитету и обуке и стално усавршавање – остале у једначини регресије ($F = 149,43$, $df=3$, $p=0,000$) и то је објаснило 92% ($R^2_{adj} = 0,914$) варијације фактора организационог менаџмента. Ови резултати указују на то да учешће особља, активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија на универзитету и обуке и стално усавршавање могу најефикасније повећати факторе организационог менаџмента.

Обуке и стално усавршавање: У циљу испитивања предиктивне моћи четири независне варијабле над обукама и сталном усавршавању, коришћена је постепена линеарна регресија. Постепена линеарна регресија са четири предиктора, показала је да само два предиктора – фактори организационог менаџмента и погодно радно место – остају у једначини регресије ($F = 165,5$, $df=2$, $p=0,000$) и то је објаснило 89,2% ($R^2_{adj} = 0,887$) варијација у обукама и сталном усавршавању. Ови резултати указују на то да фактори организационог

менаџмента и погодно радно место могу најефикасније повећати обуке и стално усавршавање.

Погодно радно место: У циљу испитивања предиктивне моћи четири независне варијабле над погодним радним местом, коришћена је постепена линеарна регресија. Постепена линеарна регресија са четири предиктора, показала је да су само два предиктора – учешће особља и обуке и стално усавршавање – остала у регресивној једначини ($F = 78,2, df=2, p=0,000$) и то је објаснило 78,2% ($R^2_{adj} = 0,771$) варијације погодног радног места. Ови резултати показују да учешће особља и обуке и стално усавршавање могу најефикасније повећати погодно радно место.

5.5. Компаративна студија перцепције послодаваца о достигнућима везаним за стандарде акредитације

Ово поглавље ће представити дескриптивну анализу високог која показује погледе приватних и државних компанија и установа у вези са квалитетом високог образовања на либијским универзитетима. Компаративна анализа је базирана на упитнику (Додатак Д- 4: Упитник за приватне и државне компаније и установе) где је коришћено пет мерила за одређивање квалитета. Следећа поглавља 5.5.1. до 5.5.5. ће представити компаративну анализу перцепције послодаваца на основу дескрипција (изјаве очекиване вредности и стандардне девијације). У поглављу 5.5.6. ће бити дати резултати предиктивне моћи ставки у вези са послодавцима, као најбитнија област свега посматраног. Поглавље 5.5.7. је посвећено дискусији о резултатима везаним за перцепцију послодаваца.

5.5.1. Поседовање неопходних вештина

Прва димензија која представља квалитет високог образовања је везана за вештине које су неопходне дипломцима универзитета како би радили. Табела (5.48.) представља слагање компанија и установа са изјавама поводом

поседовања неопходних вештина.

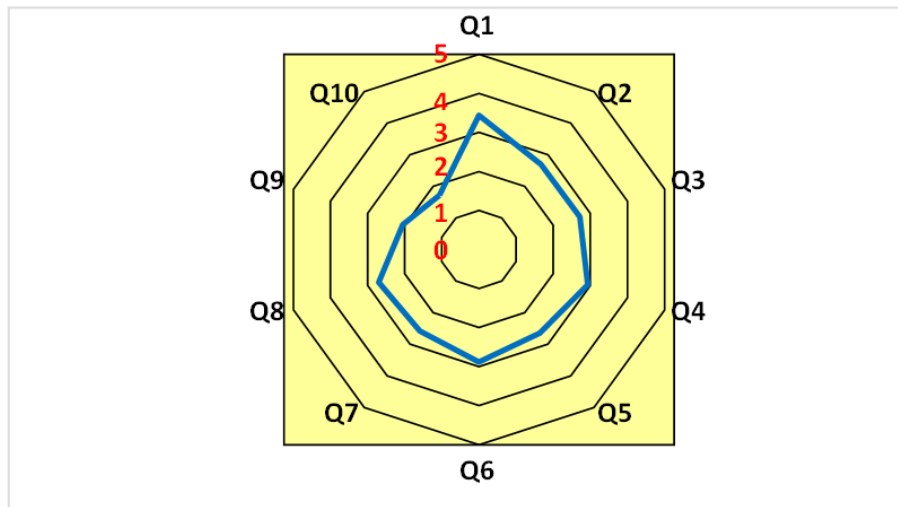
Табела 5.48. Слагање компанија и институција са изјавама о поседовању
неопходних вештина

Изјава	ПВ	СД
1- Коришћење компјутера	3,44	0,96
2- Енглески језик	2,70	0,91
3- Информационе технологије	2,72	1,01
4- Вештина комуникације са другима	2,93	1,08
5- Способност анализирања и управљања информацијама	2,65	1,15
6 - Способност рада у групама	2,88	1,07
7 - Стручне вештине	2,58	1,05
8- Понашање са надређенима и подређенима.	2,70	1,10
9- Способност израде предлога	2,05	1,02
10- Дикција и презентационе вештине	1,72	0,96

Кроз табелу изнад, појављује се општа очекивана вредност 2,64 одражава прихватљив степен задовољства поводом неопходних вештина које поседују дипломци либијских универзитета, али није веома атрактивна вредност. Највиша очекивана вредност је 3,44 за изјаву број 1 и одражава средњи степен задовољства и далеко је од просечне очекиване вредности. Најнижа очекивана вредност је 1,72 за изјаву број 10 и одражава негативан став и такође је далеко од просечне очекиване вредности. Са друге стране, стандардна девијација има нормалне вредности и одражава конвергенцију одговора датог узорка. Овај прихватљиви ниво задовољства у већини одговора указује на то да дипломци либијских универзитета донекле имају неопходне вештине.

Испод је радарски графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о поседовању неопходних вештина.

Слика 5.42. Слагања компанија и установа са изјавама о поседовању неопходних вештина

Из горње слике, очигледно је да већина изјава има сличну очекивану вредност, осим изјаве број 1 и изјаве број 10 која има негативан став. Према изјави број 10, компаније су сагласне да дипломци либијских универзитета имају недостатак дикције и презентационих вештина, што може бити због тога што мало активности на универзитету захтева дикцију и презентационе вештине. Са друге стране, то се тиче изјаве број 1 која има највиши ниво задовољства, потврђено је да дипломци имају добре вештине коришћења компјутера. Према остатку изјава, може се закључити да дипломци либијских универзитета поседују следеће вештине на задовољавајућем нивоу: енглески језик, рад са информационим технологијама, комуникационе вештине, способност анализирања и управљања информацијама, способност рада у групама, стручне вештине, понашање према надређенима и подређенима и способност израде предлога. Резултати указују на то да либијски универзитети треба да брину о развоју вештина студената, посебно дикције и презентационих вештина.

5.5.2. Повезаност између универзитета и установа тржишта рада

Друга димензија које представља квалитет јесте повезаност између универзитета и установа тржишта рада. Табела 5.49. представља повезаност

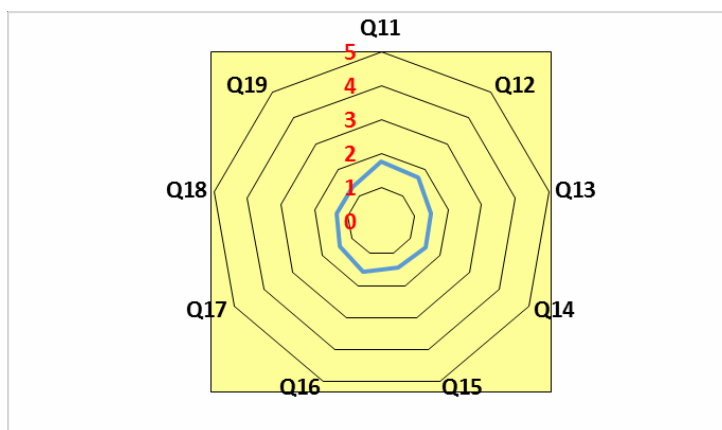
између универзитета и установа тржишта рада из угла компанија.

Табела 5.49. Слагање компанија и установа са изјавама о повезаности
универзитета и установа тржишта рада

Изјава	ПВ	СД
11- Универзитети праве радионице за обуку са учешћем различитих установа тржишта рада.	1,77	0,841
12- Универзитети спроводе истраживања како би одредили захтеве за обуку дипломаца у складу са потребама установа тржишта рада.	1,70	0,860
13- Универзитет наставља да прати учинак дипломаца на њиховим пословима.	1,49	0,551
14- Универзитет развија курикулум у складу са потребама заједнице.	1,49	0,506
15- Универзитет оглашава своје саветодавне могућности преко интернета и других медија.	1,44	0,548
16- Универзитети доприносе примени научних пројеката на терену уз учешће сектора тржишта рада.	1,58	0,663
17- Сарадња радника установа тржишта рада и истраживача на универзитетима у пољу истраживања, важно је за обе стране.	1,42	0,545
18- Универзитет стално процењује степен задовољства установа тржишта рада перформансом дипломаца.	1,35	0,482
19- Универзитет одговара на сугестије и примедбе које добија од установа тржишта рада.	1,33	0,474

Из табеле изнад се може приметити да општа очекивана вредност 1,51 одражава незадовољство у вези са повезаношћу између универзитета и установа тржишта рада вредно је напомене да је овај резултат потврђен и у резултатима наставног и административног особља, студената, а сада и компанија. Сви одговори компанија на горње изјаве показују неслагање, где је највиша очекивана вредност 1,77 и најнижа 1,33, и обе показују слабо слагање. Са друге стране, стандардна девијација је у нормалним вредностима и одражава високу конвергенцију одговора датог узорка. Овај ниво незадовољства у свим

одговорима компанија, указује на то да либијски универзитети имају очигледне недостатке у повезаности са установама тржишта рада и овај проблем захтева више интересовања од либијских универзитета. Испод је радарски графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о повезаности универзитета и установа тржишта рада.

Слика 5.43. Слагања компанија и установа са изјавама о повезаности између универзитета и установа тржишта рада

Из слике изнад, очигледно је да све изјаве имају очекивану вредност око 1,5, осим изјава 11 и 12 које имају очекиване вредности између 1,5 и 2,0. Поред тога, све оне показују незадовољство у одговорима компанија по питању повезаности између либијских универзитета и установа тржишта рада. Према изјави 11, која има највишу очекивану вредност, али и даље изражава незадовољство, одговори показују да универзитети једва сарађују са установама тржишта рада у прављењу радионица за обуку. Штавише, изјаве 18 и 19 имају најнижи степен слагања међу одговорима компанија, што указује на то да универзитети не процењују степен задовољства установа тржишта рада перформансом дипломаца и да универзитети не одговарају на сугестије и примедбе добијене од установа тржишта рада. Може се закључити да не постоји никаква комуникација међу њима, можда због недостатка механизма за ту врсту комуникације. Осим тога, за остатак изјава, закључак на основу одговора компанија се може сумирати у следећем: а) универзитети не спроводе

истраживања како би одредили захтеве и обучавали дипломаце према захтевима установа тржишта рада, б) универзитет не наставља да прати учинак дипломаца на њиховим пословима, што може бити због потешкоћа које универзитет има да дође до дипломаца, в) универзитети не доприносе примени научних пројеката на терену уз учешће сектора тржишта рада, г) универзитети развијају курикулум без разматрања потреба заједнице, д) универзитети не оглашавају своје саветодавне могућности преко интернета и других медија. Коначно, компаније сматрају да сарадња радника установа тржишта рада и истраживача на универзитетима у пољу истраживања, није битно ни за једну страну. Сви ови резултати указују на то да је повезаност универзитета и установа тржишта рада веома слаба и скоро непостојећа. Ово се може приписати чињеници да ниједна страна не види важност постојања овакве повезаности. Поред тога, универзитети треба да имају више комуникације са установама тржишта рада и својим дипломцима, и уз то да посвете више пажње потребама заједнице и тржишта рада.

5.5.3. Потреба за обуком на почетку запослења

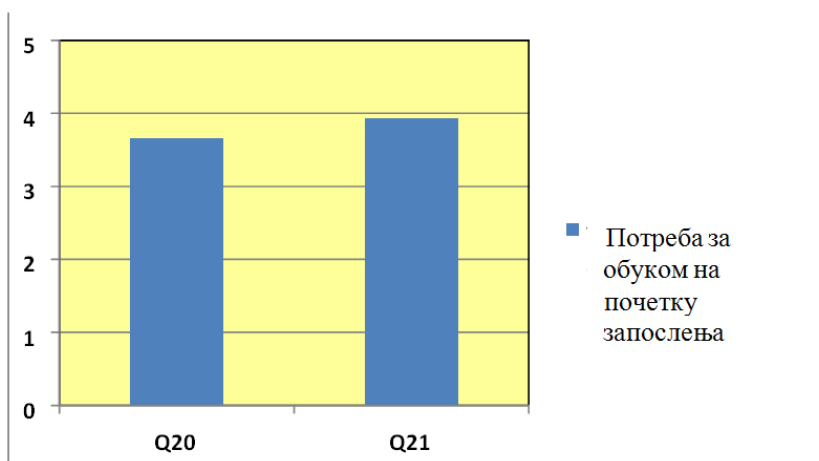
Трећа димензија која представља квалитет високог образовања је потреба за обуком на почетку запослења из угла компанија. Табела 5.50. представља потребу за обуком на почетку запослења.

Табела 5.50. Слагање компанија и установа са изјавама о потреби за обуком на почетку запослења

Изјава	ПВ	СД
20- Дипломцима хуманистичких наука је потребна обука.	3,65	0,720
21- Дипломцима примењених наука је потребна обука.	3,93	0,799

Из табеле изнад, види се да општа очекивана вредност одражава висок степен слагања у одговорима компанија, што се сматра позитивним ставом према потреби за обуком на почетку запослења дипломаца либијских

универзитета. Највиша очекивана вредност је 3,39, а најнижа 3,65 и обе показују висок ниво слагања. Са друге стране, стандардна девијација је у нормалним вредностима и одражава високу конвергенцију одговора овог узорка. Овај ниво слагања у свим одговорима компанија, указује на то да постоји значајна потреба за обуком на почетку запослења дипломаца либијских универзитета. Испод је ступчани графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о потреби за обуком на почетку запослења.

Слика 5.44. Слагања компанија и установа са изјавама о потреби за обуком на почетку запослења

Из слике изнад, види се да све изјаве имају очекивану вредност преко 3,5, што указује на то да постоји висок степен слагања у одговорима компанија поводом потребе за обуком на почетку запослења. Иако сви резултати показују да постоји висока потреба за обуком дипломаца хуманистичких наука и примењених наука, компаније сматрају да је дипломцима примењених наука потребнија обука него дипломцима хуманистичких наука, што је везано за природу примењених наука чије су све области практичне. Поред тога, ово указује на то да би универзитети требало више да брину о држању обука за студенте пре дипломирања, како би били спремнији и ефикаснији када дођу на тржиште рада.

5.5.4. Разлози ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада

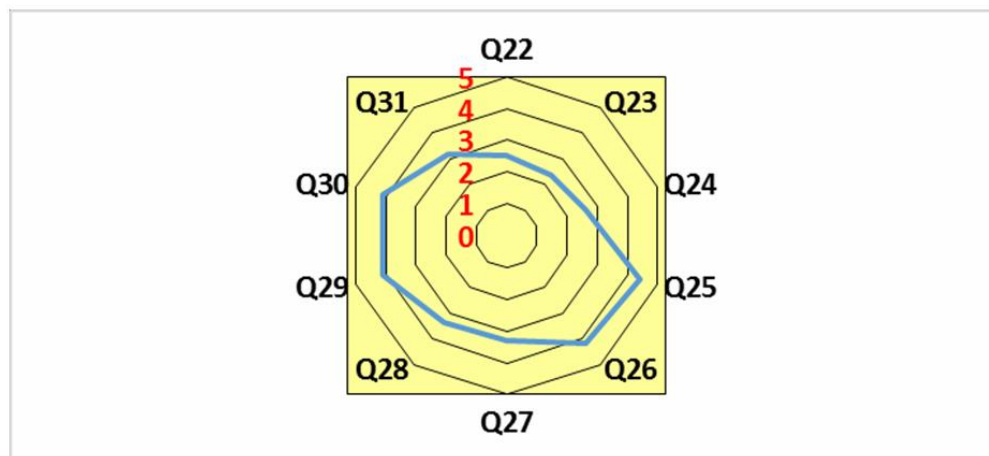
Четврта димензија која представља квалитет високог образовања су разлози ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада из перспективе компанија. Табела 5.51. представља разлоге ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада.

Табела 5.51. Разлози ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада

Изјава	ПВ	СД
22- Тешки услови запошљавања које постављају послодавци.	2,51	0,935
23- Плата није задовољавајућа за дипломце.	2,33	0,969
24- Послови нису сразмерни образовним квалификацијама дипломаца.	2,60	1,116
25- Недостатак координације између различитих сектора и установа високог образовања поводом броја дипломаца и њихових специјалности и вештина.	4,42	0,932
26- Дипломци не прихватају одређене професије из личних разлога.	4,19	1,052
27- Потреба за послом у близини становања дипломца.	3,30	1,166
28- Дипломци преферирају канцеларијске и руководеће позиције.	3,37	1,346
29- Недостатак практичног знања дипломаца.	4,09	1,087
30- Недостатак информација о могућностима запослења дипломаца.	4,12	1,159
31- Страна радна снага заузима већину послова јер су они пожељнији.	3,16	0,785

У горњој табели се показало да општа очекивана вредност 3,41 одражава добар ниво слагања у одговорима компанија поводом разлога ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада. Највиша очекивана вредност је 4,42 за изјаву број 25, док је најнижа очекивана вредност 2,33 за изјаву број 23. Стандардна девијација је у нормалним вредностима и одражава конвергенцију одговора овог узорка. Ипак, разлози наведени горе имају различите очекиване вредности, што указује на то да нису сви ови разлози у истој мери допринели ограничењу коришћења радне снаге вишка дипломаца на

тржишту рада. Испод је радарски графикон праћен детаљним објашњењем узорка слагања са свим изјавама о разлозима ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада.

Слика 5.45. Слагања компанија и установа са изјавама о разлозима ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада

Из слике изнад се види да очекиване вредности изјава варирају у вредностима. То може бити због природе ове димензије која испитује разлоге ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада. Неке изјаве имају очекивану вредност преко четири, што указује на висок степен слагања, а то су изјаве број 25, 26, 29 и 30. Оне показују разлоге за које се сматра да највише доприносе ограничењу коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада, а ти разлози су недостатак координације између различитих сектора и високошколских установа поводом броја дипломаца и њиховим специјалностима и вештинама, затим дипломци не прихватају одређене професије из личних разлога, недостатак практичног искуства дипломаца и недостатак информација о могућностима запослења дипломаца. Са друге стране, изјава број 23 има нанижу очекивану вредност 2,33, што указује на то да плате дипломаца имају низак допринос ограничењу коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада. Поред тога, изјаве број 22 и 24 имају очекиване вредности између 2,5 и 3, што указује на донекле низак ниво слагања

и то да тешки услови запошљавања које постављају послодавци, као и сразмерност послова и образовних квалификација дипломаца, имају низак допринос ограничењу коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада. Међутим, изјаве број 27, 28 и 31 имају очекиване вредности између 3 и 3,5 и то указује на средњи ниво слагања. Може се закључити да следећи разлози имају донекле висок ниво доприноса: а) потреба за послом у близини становања дипломца, б) дипломци преферирају канцеларијске и руководеће позиције, в) страна радна снага заузима већину послова јер су они пожељнији. Резултати изнад показују да универзитети треба да се потруде више и обуче студенте и припреме их за захтеве тржишта рада, као и то да морају да сарађују са установама тржишта рада како би лакше комуницирале са дипломцима. Са друге стране дипломци би такође требало да буду флексибилнији у прихватању доступних послова.

5.5.5. Најбитније дисциплине које имају вишак дипломаца

У овом одељку, компаније показују своје мишљење о најбитнијим дисциплинама које имају вишак дипломаца. Табела 5.52. представља сваку дисциплину са учесталашћу и процентом.

Табела 5.52. Мишљења компанија и установа о најбитнијим дисциплинама које имају вишак дипломаца

Дисциплине	Учесталост	Процент (%)
Административне науке	24	55,8
Друштвене науке	10	23,3
Исламске студије	1	2,3
Инжењеринг	5	11,6
Медицинске науке	3	7,0
Укупно	43	100,0

Из табеле изнад, види се да административне науке имају највећу

учесталост са процентом 55,8% по одговорима компанија. Следе их друштвене науке, инжењеринг и медицинске науке, док исламске студије имају најнижу учесталост са процентом 2,3%. Може се закључити да студенти треба да буду усмерени ка студирању најпотребнијих дисциплина као што су исламске студије и медицинске науке. Испод слика 5.46. показује поделу учесталости дисциплина.

Слика 5.46. Подела учесталости дисциплина

5.5.6. Предиктивна моћ ставки у вези са послодавцима

Главни циљ овог дела студије, био је да се истраже фактори који би могли да утичу на перцепцију послодаваца о достигнућима високошколских установа у Либији у циљу да се доносиоци одлука информишу о томе како да побољшају стандарде за послодавце и акредитацију у вези са овом облашћу у ситуационом оквиру.

5.5.6.1. Анализа поузданости

У циљу анализе поузданости коришћених ставки, коришћен је Кронбахов алфа коефицијент. Анализа поузданости је показала адекватну доследност у целој скали, па је могуће направити сумирану скалу за повезаност универзитета и

установа тржишта рада ($\alpha = 0,851$), способност прилагођавања тимском раду ($\alpha = 0,905$), везу образовних програма са тржиштем рада ($\alpha = 0,785$) и поседовање меких вештина ($\alpha = 0,874$), као што је приказано у Додатку 3: Анализа поузданости (Компаније).

5.5.6.2. Резултати анализе делимичне корелације

Табела 5.53. показује корелације међу посматраним варијаблама. Пронашли смо статистички значајне корелације међу свим варијаблама. Ова анализа је урађена коришћењем нормализованих скорова свих варијабли, јер неке варијабле не долазе из нормалне дистрибуције. Варијабле без нормалне дистрибуције су повезаност универзитета и установа тржишта рада (Колмогоров-Смирнов тест (К-S) $z = 1,671$, $p = 0,008$), способност прилагођавања тимском раду (К-S, $z = 1,424$, $p = 0,035$), веза образовних програма са тржиштем рада (К-S, $z = 1,758$, $p = 0,004$). Варијабла са нормалном дистрибуцијом је поседовање меких вештина (К-S, $z = 0,719$, $p = 0,680$).

Табела 5.53. Корелације међу посматраним варијаблама

	1- Повезаност универзитета и установа тржишта рада	2- Способност прилагођавања тимском раду	3- Веза образовних програма са тржиштем рада	4- Поседовање меких вештина
1- Повезаност универзитета и установа тржишта рада	1,000	-0,031	0,792**	0,052
2- Способност прилагођавања тимском раду		1,000	0,073	0,895**

3- Веза образовних програма са тржиштем рада			1,000	0,159
4- Поседовање меких вештина				1,000
** Корелација је значајна на 0,01 нивоу (двосмерни).				

5.5.7. Предиктивна моћ посматраних варијабли о послодавцима

Повезаност универзитета и установа тржишта рада: Како бисмо истражили предиктивну моћ три независне варијабле над повезаношћу универзитета и установа тржишта рада, користили смо постепену линеарну регресију са повезаношћу универзитета и установа тржишта рада као зависном варијаблом. Постепена линеарна регресија је показала да је само један предиктор – веза образовних програма са тржиштем рада – остао у регресивној једначини ($F=50,64$, $df=1$, $p=0,000$) и то је објаснио 55,3% ($R^2_{adj}= 0,542$) варијације у повезаности универзитета и установа тржишта рада. Ови резултати указују на то да веза образовних програма са тржиштем рада може најефикасније да повећа повезаност између универзитета и установа тржишта рада.

Способност прилагођавања тимском раду: Како бисмо истражили предиктивну моћ три независне варијабле над способношћу прилагођавања тимском раду, користили смо постепену линеарну регресију са способношћу прилагођавања тимском раду као зависном варијаблом. Постепена линеарна регресија је показала да је само један предиктор – поседовање меких вештина – остао у регресивној једначини ($F=156,55$, $df=1$, $p=0,000$) и објаснио 79,2% ($R^2_{adj}= 0,787$) варијације у способности прилагођавања тимском раду. Ови резултати указују на то да поседовање меких вештина може најефикасније да утиче на способност прилагођавања тимском раду.

Веза образовних програма са тржиштем рада: Како бисмо истражили предиктивну моћ три независне варијабле над везом образовних програма са захтевима тржишта рада, користили смо постепену линеарну регресију са везом образовних програма са захтевима тржишта рада као

зависном варијаблом. Постепена линеарна регресија је показала да само један предиктор – повезаност између универзитета и тржишта рада – остаје у регресивној једначини ($F=50,64$, $df=1$, $p=0,000$) и то је објаснило 55,3% ($R^2_{adj} = 0,542$) варијација у вези образовних програма са захтевима тржишта рада. Ови резултати указују на то да повезаност универзитета са установама тржишта рада може најефикасније да повећа везу образовних програма са тржиштем рада.

Расположивост меких вештина: Како бисмо истражили предиктивну моћ три независне варијабле над поседовањем меких вештина, користили смо постепено линеарну регресију са поседовањем меких вештина као зависном варијаблом. Постепена линеарна регресија је показала да је само један предиктор – способност прилагођавања тимском раду – остао у регресивној једначини ($F=156,55$, $df=1$, $p=0,000$) и објаснио 79,2% ($R^2_{adj} = 0,787$) варијација у поседовању меких вештина. Ови резултати указују на то да способност прилагођавања тимском раду може најефикасније да повећа поседовање меких вештина.

6. Модел акредитације и обезбеђења квалитета у високом образовању у Либији

6.1. Резиме доприноса интересних страна новом моделу према резултатима студије

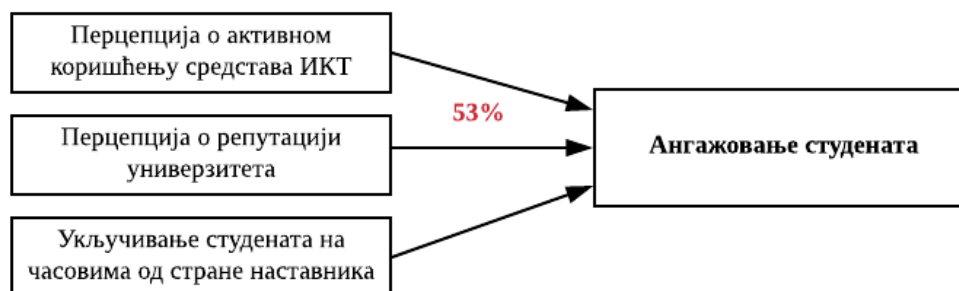
Представљено истраживање је обезбедило увид у опажање студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца о испуњењу захтева стандарда акредитације.

6.1.1. Допринос студената новом моделу на основу резултата студије

На основу истраживања у вези са **ангажовањем студената**, резултати су потврдили да је овај аспект рада високошколских установа критичан. У садашњој верзији стандарда (захтева у вези са ангажовањем студената) акредитације (квалитета), јасно је да су захтеви претежно базирани на институционалном ангажовању студената, док је ангажовање студената у њиховим образовним активностима у другим областима (Додатак Д-1: Упитник за студенте). У будућности, стандарди би требало да буду јаснији и у овој области. Ми предлагемо неке промене стандарда који се тичу ангажовања студената са неким јаснијим ставкама (захтевима) који се могу лакше разумети и лакше применити и проценити.

На основу мишљења студената, може се закључити да је виши менаџмент приватних универзитета пажљивији и заинтересованији за ширење културе квалитета него државни универзитети који тек покушавају да усвоје културу квалитета. Резултати наше студије су открили да три предиктора – перцепција о активном коришћењу универзитетских средстава информационо-комуникационих технологија, перцепција о репутацији универзитета и укључивање студената на часовима од стране наставника најефикасније повећавају ангажовање студената (Слика 6.1.). Наши резултати указују на то да циљ побољшања ангажовања

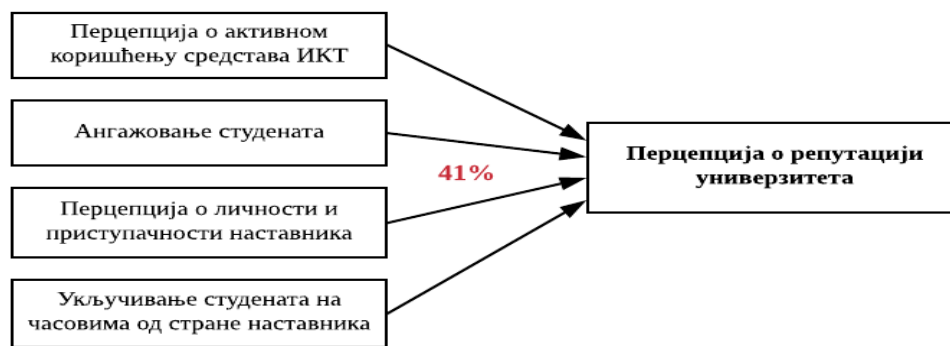
студената може бити постигнут тако што ће универзитети обезбедити средства информационо-комуникационе технологије и подстаћи коришћење истих, затим коришћење наставних метода у подучавању и настави, као и грађење репутације високошколских установа.

Једначина регресије ($F=103,440$, $df=3$, $p=0,000$)

Слика 6.1. Предиктивна моћ посматраних варијабли над ангажовањем студената

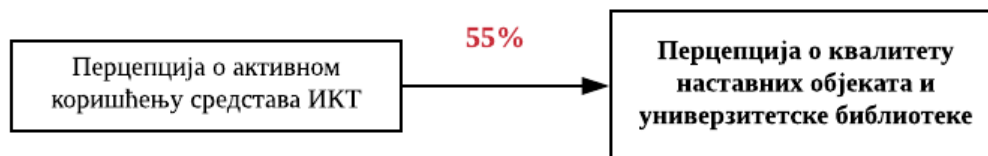
Предиктори студентске **перцепције о репутацији универзитета** су перцепција о активном коришћењу универзитетских средстава информационо-комуникационе технологије, ангажовање студената, перцепција о личности и приступачности наставника и укључивање студената на часовима (Слика 6.2.). Ови резултати указују на то да студентска перцепција о активном коришћењу универзитетских средстава информационо- комуникационе технологије, ангажовање студената, перцепција о личности и приступачности наставника и укључивање студената на часовима могу најефикасније повећати репутацију универзитета и до 41%. Ови резултати показују да студенти виде наставнике (њихову личност, приступачност и способност мотивације) као веома важне факторе када перципирају репутацију високошколске установе.

Једначина регресије ($F=46,879$, $df=4$, $p=0,000$)

Слика 6.2. Предиктивна моћ посматраних варијабли над перцепцијом о репутацији универзитета

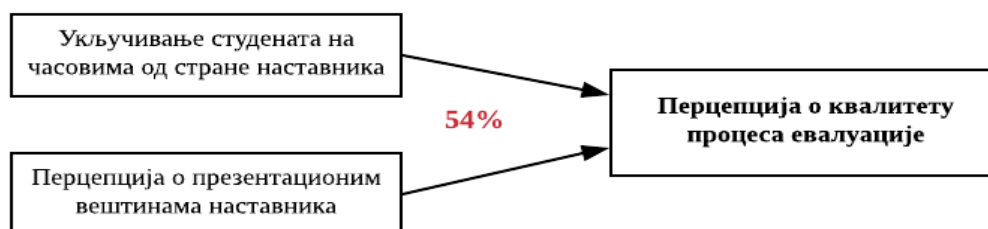
У циљу истраживања предиктивне моћи седам варијабли над **перцепцијом о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке**, препознали смо да је само један предиктор – перцепција активног коришћења универзитетски средстава информационо-комуникационе технологије – остао у регресивној једначини и то је објаснило 55% варијација у перцепцији о квалитету наставних објеката (Слика 6.3.). Ови резултати указују на то да само активно коришћење универзитетских средстава ИКТ обликују позитивну студентску перцепцију о наставним објектима и универзитетској библиотеци.

Једначина регресије ($F=33,487$, $df=1$, $p=0,000$)

Слика 6.3. Предиктивна моћ посматраних варијабли над перцепцијом о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке

Наше истраживање препознаје само два предиктора **перцепције о квалитету процеса евалуације** – укључивање студената на часовима од стране наставника и перцепција о презентационим вештинама наставника – остају у једначини регресије и то је објаснило 54% варијације у перцепцији о процесу евалуације (Слика 6.4.). Ови резултати указују на то да студентска перцепција о квалитету процеса евалуације може бити најефикасније повећана под утицајем наставника – кроз њихову активацију студената на часовима и презентационе вештине. Поново, улога наставника је доминантна у перцепцији студената о квалитету.

Једначина регресије ($F=164,256$, $df=2$, $p=0,000$)

Слика 6.4. Предиктивна моћ посматраних варијабли над перцепцијом о квалитету процеса евалуације

Постојање стандарда високошколског образовања у Либији поделили смо на три поддимензије. Прва поддимензија је **мисија и циљеви установе** и она одражава подршку аргументу да приватни универзитети посвећују више пажње постојању стандарда квалитета у својим мисијама и циљевима, али би их требало побољшати. Генерално, постоје неки недостаци универзитета у већини изјава о мисијама. Можда је ово резултат недостатка јасноће у порукама мисије и тога што нису добро повезане са стратешким плановима универзитета, као и због недостатка јасноће у циљевима на основу којих су мисије изграђене.

Друга поддимензија која представља постојање стандарда високошколских **установа** у Либији, била је **административна организација**. Интерес

административних организација ових универзитета јесте да укључе стандарде акредитације и квалитета у свој рад и примећено је да је приватни универзитети имају виши ниво ових стандарда.

Државни универзитети би требало да посвете више пажње образовним програмима, јер само модерни образовни програми могу да произведу квалификоване дипломце који би покренули даљи развој. Овај резултат је представљен у **обучавању** што је трећа поддимензија која представља постојање стандарда квалитета у високошколским установама у Либији.

Прва поддимензија која је коришћена да представи квалитет **наставног особља** јесте њихова личност и односи са људима, јер је ово веома важно. Резултати одражавају добре личности наставног особља, као и добре међуљудске односе и сарадњу. Ипак, и овај резултат је бољи на приватним универзитетима него на државним, што одражава веће интересе приватних универзитета да одаберу наставнике који су добри у односима са људима.

Друга поддимензија која је коришћена да представи квалитет наставног особља јесте **припрема за предавања**. Општа очекивана вредност на свим универзитетима одражава висок ниво слагања са свим изјавама о припреми наставног особља за предавања.

Резултати треће поддимензије која представља квалитет наставног особља (**предавачке вештине и способности**), показали су да универзитети не улажу у обуке наставног особља, упркос томе што су они веома важни за универзитете и ово такође утиче на студенте. И приватни и државни универзитети би требало више пажње да посвете вештинама наставног особља и методама подучавања.

Елементи и средства мотивисања студената је четврта поддимензија која одређује квалитет наставног особља. Општа очекивана вредност на свим универзитетима показује висок ниво слагања са свим изјавама о елементима и средствима за мотивисање студената, што значи да обраћају пажњу на мотивацију студената и користе разне начине да уваже њихова достигнућа.

Пета поддимензија која је коришћена да представи квалитет наставног особља је био стил **оцењивања студената**. Општа очекивана вредност на свим

универзитетима одражава виши ниво слагања.

Што се тиче **сервиса за подршку у образовању**, што је четврта димензија квалитета високог образовања, може се приметити да је општа очекивана вредност свих универзитета на прихватљивом нивоу слагања, што значи да би универзитети генерално требало да обрате пажњу и уложе више труда да обезбеде сервисе за подршку у образовању студената. Ипак, оно што се такође може приметити је то да је стопа слагања и даље боља на приватним универзитетима у поређењу са државним, што може бити последица ограниченог буџета државних универзитета.

Пета димензија која представља квалитет високог образовања, јесте квалитет **студентских питања**. Сви универзитети су показали добар ниво задовољства, узимајући у обзир и обезбеђивање регистра за студенте како би се водила евиденција о присуству на настави за сваког студента. Ипак, сви универзитети су показали низак ниво задовољства по питању обезбеђења професионалног саветовања како би помогли студентима да се пријаве за одговарајуће послове након дипломирања. Ово је вероватно због недостатка комуникације између универзитета и тржишта рада, недостатка знања о томе које су дисциплине потребне како би подстакли студенте да их усвоје, као и недостатка канцеларије за професионалну оријентацију како би им помогли да лакше нађу посао. Насупрот томе, показан је висок ниво задовољства по питању употребе информacionих технологија при упису, додели сертификата и завршним процедурама.

Објекти су шеста димензија која представља квалитет високог образовања. Одговори студента приватних универзитета се одликују високим нивоом задовољства поводом тоалета, сала за предавања, компјутерских лабораторија и научних радионица, док је ниво задовољства студената државних факултета био низак. То је због ограниченог буџета државних универзитета, где број уписаних студената на дисциплинама примењених наука превазилази капацитет лабораторија и радионица, што значи да број студената није компатибилан са доступним лабораторијама и радионицама како би завршили и

практичан део наставе. Овај проблем је опасан, јер утиче на универзитете који настоје да примене стандарде обезбеђења квалитета. Што се тиче паркинга за студенте, проценат задовољства је прихватљив на неким државним и неким приватним универзитетима, јер обезбеђују велике просторе за паркирање унутар или испред универзитета. Али углавном, пошто је већина приватних универзитета смештена у стамбеним зградама које су изнајмљене за оснивање универзитета, није могуће обезбедити паркинг места за студенте.

Што се тиче **финансија** приватних универзитета, представљене су кроз политику ослобађања плаћања школарине за изузетне студенте или студенте који нису у могућности да плате. Државни универзитети у Либији, генерално, наплаћују само номиналне суме новца за школарину, тако да њима ова политика и није потребна, осим у веома специјалним случајевима, узимајући у обзир накнаде за стране студенте. Ипак, ово се сматра фундаменталним у подстицању студената приватних факултета да уложе више труда у образовање.

Осма димензија која представља квалитет високог образовања јесте **научно истраживање и друштвени рад**. Резултати указују на то да нису сви универзитети јаки по овом питању, иако је оно значајно за ширење културе квалитета и учествовање студената у истраживањима и њихово присуство.

Девета димензија која представља квалитет високог образовања, била је **самовредновање и стално усавршавање**. Изгледа да су сви универзитети показали добар ниво слагања. Самовредновање и стално усавршавање треба да добије више интересовања од универзитета како су студенти у центру образовног процеса и морају учествовати у управљању, као и евалуацији и развоју.

Транспарентност и интегритет су десета димензија која представља квалитет високог образовања. Одговори студената на државним и приватним универзитетима указују на постојање моралних кодова којих студенти треба да се придржавају на свим универзитетима.

6.1.2. Допринос наставног особља новом моделу на основу резултата студије

Прва област стандарда квалитета је **виши менаџмент и култура квалитета**. Резултати су показали да државни универзитети треба да посвете више пажње развоју својих услуга и оријентацији ка тржишту рада. Такође, и приватни и државни универзитети треба да развију контакт између универзитета и различитих корисника. Генерално, виши менаџменти приватних универзитета су пажљивији и заинтересованији за ширење културе квалитета него државни универзитети.

Област стандарда квалитета која се тиче постојања стандарда високог образовања у високошколским установама у Либији, подељена је на три поддимензије. Прва поддимензија је **мисија и циљеви установе**. Ниво слагања подржава аргумент да либијски универзитети треба да посвете више пажње постојању стандарда квалитета у својим мисијама и циљевима. Поред тога, постоји једногласно одобравање свих изјава о мисији и циљевима установе на приватним универзитетима. Можда је ово резултат тога што наставно особље дубоко верује у мисију установе и јасно им је зашто је она важна и како је повезана са стратешким плановима универзитета. Према томе, ово показује да приватни универзитети брину о својим мисијама и циљевима више него државни универзитети. Генерално, може се закључити да либијски универзитети имају посебне политике за селекцију наставног особља, засноване на одређеном критеријуму. Такође, државни универзитети треба да посвете више пажње у области планова и програма за професионални развој, и треба да унапреде опрему и лабораторије.

Друга поддимензија која представља постојање стандарда за високошколске установе у Либији јесте **административна организација**. Показало се да либијски универзитети имају посебне канцеларије за обезбеђење квалитета и одржавање документације. Ово одражава интересовање административних организација либијских универзитета да укључе смернице акредитације и квалитета у свој рад.

Трећа поддимензија која говори о обезбеђивању стандарда квалитета у високошколским установама у Либији јесте **обучавање**. Генерално, на либијским универзитетима је практична примена један од захтева за дипломирање, што је у сладу са стандардима акредитације високог образовања. Такође, либијски универзитети треба да посвете више пажње образовним програмима и повезивањем програма са тржиштем рада, јер само модерни образовни програми могу да стварају квалификоване дипломце који би покренули даљи развој.

Трећа димензија која представља квалитет високог образовања, била је **наставно особље**. Резултати одражавају добре личности наставног особља на приватним универзитетима, што значи да приватни универзитети имају више интересовања за бирање доброг наставног особља за чланове факултета, као и олакшавање добре комуникације између њих и студената. Државни универзитети треба да посвете више пажње овој области.

Сервис за подршку у образовању је четврта димензија. Низак ниво слагања наставног особља са изјавама показује да универзитети треба да уложе више напора и подршке наставном особљу. Овај резултат може бити последица ниског буџета посвећеног сервису за подршку у образовању и доносиоци одлука морају повећати финансијску подршку за побољшање сервиса за подршку у образовању.

Пета димензија која представља квалитет високошколских установа јесу **студентска питања**. Резултат указује на то да универзитети обезбеђују јасне услове за упис студената, користе информационе технологије у процесима пријава, пријема и издавања сертификата и сведочанстава. Ово се сматра основним услугама које треба да буду доступне студентима. Са друге стране, не постоје програми који припремају студенте за тржиште рада и ово поново потврђује недостатак координације између универзитета и тржишта рада у смислу припреме студената, обучавања и примене.

Што се тиче **објеката** (шеста димензија) на либијским универзитетима,

општа очекивана вредност одражава низак ниво слагања на државним универзитетима и то са свим изјавама. На приватним универзитетима је ниво слагања виши. Државни универзитети треба да посвете више пажње и буџета за обезбеђивање добрих објеката за факултетско особље. Најнижа очекивана вредност је била за постојање обележених паркинг места. Можда је овај проблем већи на државним универзитетима, јер они имају ограничен буџет у поређењу са приватним универзитетима.

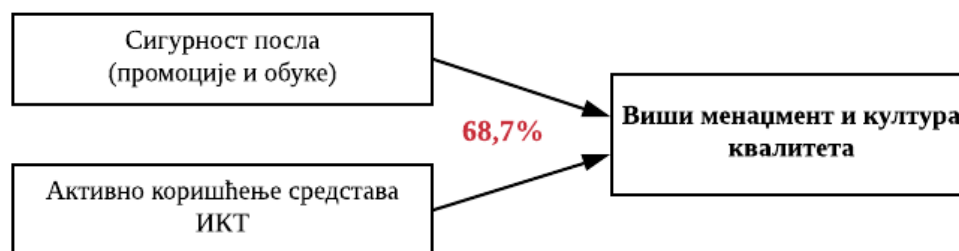
Седма димензија која је коришћена да представи обезбеђење квалитета у високом образовању јесу **финансије**. Општа очекивана вредност изјаве о томе да ли су чланови факултетског особља укључени у развој предложеног буџета универзитета је слабо прихватљива на државним универзитетима и има прихватљив ниво слагања на приватним универзитетима. Ово може да буде последица централизације менаџмента и недостатка комуникације између менаџмента и факултетског особља на либијским универзитетима. Универзитети у Либији би требало да побољшају комуникацију са својим члановима факултетског особља и искористе њихово знање и искуство тако што би их укључили у процес планирања буџета.

Научно истраживање и друштвени рад је осма димензија. Општа очекивана вредност ове димензије одражава слаб ниво слагања на државним универзитетима и одговарајући ниво на приватним универзитетима, што значи да државни универзитети треба да посвете више пажње и труда у научна истраживања и друштвени рад наставног особља.

Девета димензија која представља квалитет високог образовања била је **самовредновање и стално усавршавање**. Показало се да очекивана вредност поводом самовредновања и сталног усавршавања на либијским универзитетима, према мишљењу наставног особља, има прихватљив ниво слагања на државним универзитетима и виши ниво на приватним универзитетима. Генерално, самовредновање и стално усавршавање треба да добију више интересовања на државним универзитетима, јер је наставно особље у центру образовног процеса и морају бити мотивисани да се труде више.

Десета димензија која представља квалитет високог образовања је **транспарентност и интегритет**. Одговори наставног особља на либијским универзитетима указују на постојање стандарда транспарентности и интегритета којих треба да се придржавају студенти свих универзитета. Вредност ове изјаве је имала прихватљив ниво слагања на државним универзитетима и висок ниво на приватним универзитетима.

У виљу испитивања предиктивне моћи четири независне варијабле над вишим менаџментом и културом квалитета, пронашли смо да су само два предиктора – сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење средстава ИКТ – објаснила 68,7% варијације у вишем менаџменту и култури квалитета (Слика 6.5.).

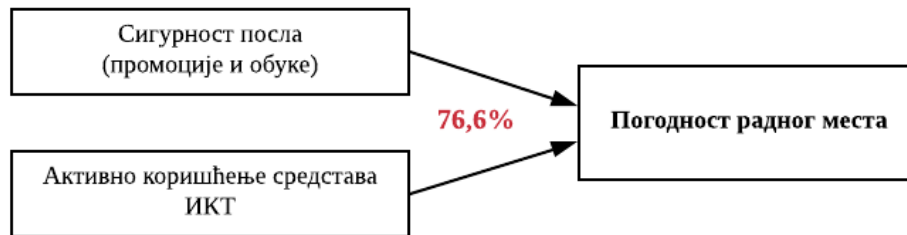
Једначина регресије ($F=48,32$, $df=2$, $p=0,000$)

Слика 6.5. Предиктивна моћ посматраних варијабли над вишим менаџментом и културом квалитета

Ови резултати указују на то да сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије могу најефикасније повећати посвећеност вишег менаџмента да промовише културу квалитета.

Најснажнију предиктивна моћ на перцепцију погодности радног места имају два предиктора – сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије, и објаснили су 76,6% варијације погодности радног места (Слика 6.6.). Ови резултати указују

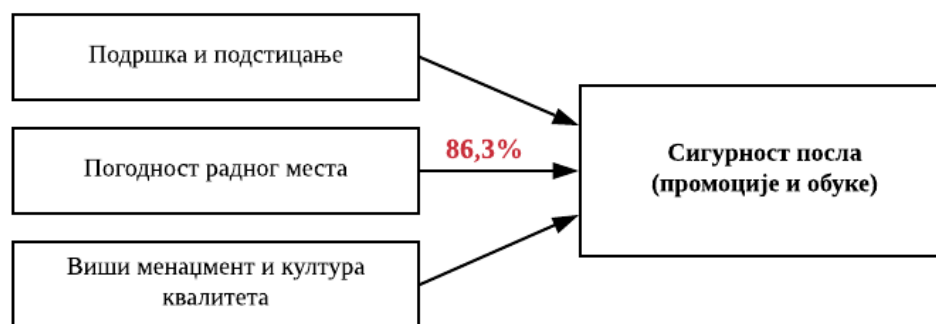
на то да сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије могу најефикасније повећати перцепцију факултетског особља о погодности радног места.

Једначина регресије ($F=71,95$, $df=2$, $p=0,000$)

Слика 6.6. Предиктивна моћ посматраних варијабли над погодним радним местом

Код сигурности посла, промоција и обука, препознајемо само три предиктора – виши менаџмент и културу квалитета, погодност радног места и подршку и подстицање – и то је објаснило 86,3% варијације у сигурности посла, промоцијама и обукама. Ови резултати указују на то да виши менаџмент и култура квалитета, погодност радног места и подршка и подстицање могу најефикасније повећати сигурност посла, промоције и обуке.

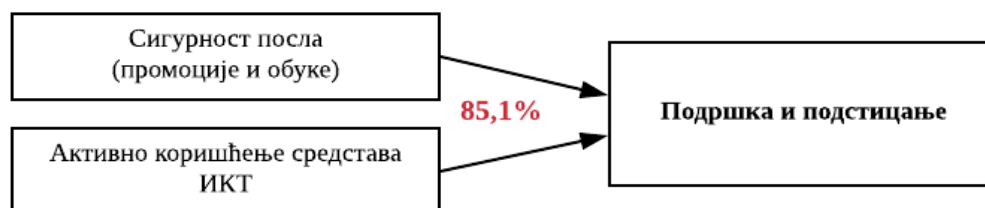

Једначина регресије ($F=89,96$, $df=3$, $p=0,000$)

Слика 6.7. Предиктивна моћ посматраних варијабли над сигурношћу посла, промоцијама и обукама

Код подршке и подстицања, постепенa линеарна регресија са четири предиктора (Слика 6.8.), показала је само два предиктора – сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије – остају у једначини, и то је објаснило 85,1% варијације подршке и подстицања.

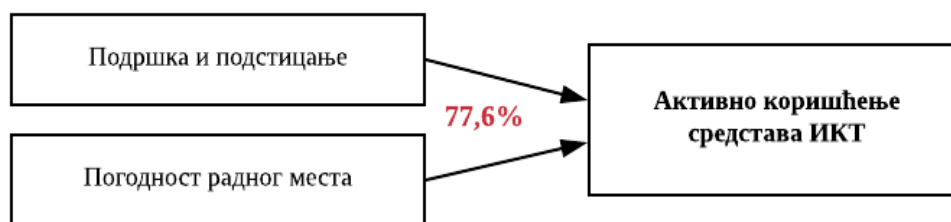

Једначина регресије ($F=125,64$, $df=2$, $p=0,000$)

Слика 6.8. Предиктивна моћ посматраних варијабли над подршком и подстицању

Ови резултати указују на то да сигурност посла, промоције и обуке и активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије могу најефикасније да повећају подршку и подстицање.

При испитивању предиктивне моћи четири независне варијабле над активним коришћењем средстава информационо-комуникационе технологије, постепенa линеарна регресија са четири предиктора је показала (Слика 6.9.) да само два предиктора – погодност радног места и подршка и подстицање – објашњавају 77,6% варијације активног коришћења средстава информационо-комуникационе технологије.

Једначина регресије ($F=76,16$, $df=2$, $p=0,000$)

Слика 6.9. Предиктивна моћ посматраних варијабли над активним коришћењем средстава информационо-комуникационе технологије

Ови резултати указују на то да погодност радног места и подршка и подстицање могу најефикасније да повећају активно коришћење средстава информационо- комуникационе технологије.

6.1.3. Допринос административног особља новом моделу на основу резултата студије

Поводом прве димензије која представља квалитет високог образовања, **учешће особља**, показало се да просечна очекивана вредност одражава прихватљив ниво слагања на државним универзитетима, а висок ниво слагања на приватним универзитетима. Генерално се може закључити да је виши менаџмент на универзитетима пажљив и заинтересован за ширење културе квалитета.

Постојање стандарда за акредитацију високошколских установа у Либији је подељено на поддимензије. Прва поддимензије је **мисија и циљеви установе**. Показало се да општа очекивана вредност одражава низак ниво слагања на државним универзитетима и висок ниво слагања на приватним универзитетима. Генерално, мишљења особља су указала на то да су високошколске установе применила стандарде акредитације високошколских установа у Либији, који се тичу мисије и циљева високошколских установа.

Друга поддимензија која представља постојање стандарда високог образовања јесте **административна организација**. Показало се да општа очекивана вредност на државним универзитетима одражава низак ниво слагања и задовољства поводом административне организације, а висок ниво слагања и задовољства на приватним универзитетима. Ово значи да мишљење особља рефлектује недостатак интересовања на државним универзитетима, а да на приватним универзитетима постоји интересовање да се стандарди акредитације и квалитета интегришу у рад администрације.

Трећа поддомензија која представља постојање стандарда квалитета у високошколским установама у Либији јесте **обучавање**. Показало се да општа

очекивана вредност одражава низак степен слагања поводом обучавања на државним универзитетима, а висок степен слагања на приватним универзитетима. Степен задовољства у већини одговора особља одражава то да обучавање примењује стандарде квалитета и акредитације високошколских установа у Либији.

Наставно особље је трећа димензија које представља квалитет високог образовања. Општа очекивана вредност одражава добар степен слагања са изјавама о наставном особљу на државним универзитетима и одражава висок степен слагања са изјавама о наставном особљу на приватним универзитетима. Ови нивои слагања са изјавама у одговорима административног особља рефлектују да је наставно особље изложено стандардима квалитета и акредитације високошколских установа у Либији и на државним и на приватним универзитетима.

Четврта димензија које представља квалитет високог образовања је **сервис за подршку у образовању**. Из просечне очекиване вредности се може видети да је на државним универзитетима низак степен слагања са изјавама о сервису за подршку у образовању, док је на приватним универзитетима добар степен слагања. Генерално, може се закључити да одговори административног особља о сервису за подршку у образовању нису стабилни ни на државним ни на приватним универзитетима. Прихватљив ниво слагања са већином изјава показује да стандарди квалитета постоје до неке мере на приватним универзитетима, за разлику од државних.

Поводом **студентских питања**, што представља пету димензију квалитета високог образовања, просечна очекивана вредност има добар степен слагања на државним универзитетима и висок степен слагања на приватним универзитетима. Висок ниво слагања са већином изјава указује на то да постоје стандарди обезбеђења квалитета за студентска питања у високошколским установама у Либији.

Шеста димензија су **објекти**. Просечна очекивана вредност одражава прихватљив ниво слагања на државним универзитетима и добар ниво слагања на приватним универзитетима. Овај средњи ниво слагања са већином изјава указује

на то да стандарди обезбеђења квалитета у објектима постоје у недовољној мери у високошколским установама у Либији, и потребно је уложити већи буџет у објекте, поготово на државним универзитетима.

Финансије су седма димензија која представља квалитет високог образовања. Из просечне очекиване вредности одговора особља о финансијама, може се видети низак степен слагања на државним универзитетима и прихватљив ниво слагања на приватним универзитетима. Резултат слагања са свим изјавама указује на то да стандарди обезбеђења квалитета недовољно постоје у области финансија високошколских установа у Либији. Према томе универзитети треба више да укључе запослене у развој буџета, као о да имају регулаторни режим за буџет установе.

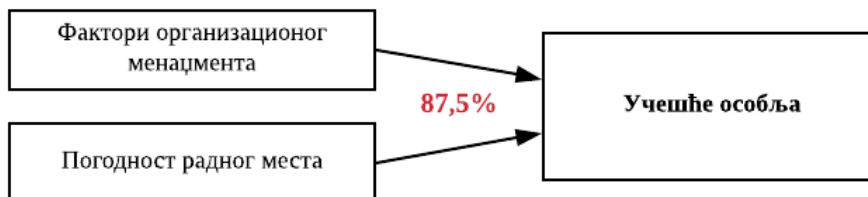
Осма димензија која представља квалитети високог образовања била је **научно истраживање и друштвени рад**. Може се закључити да просечна очекивана вредност одражава низак ниво слагања на државним универзитетима, а са друге стране, добар ниво на приватним универзитетима. Ови резултати указују на то да стандарди обезбеђења квалитета у научном истраживању и друштвеном раду постоје у високошколским установама у недовољној мери, поготово када је у питању комуникација установе са локалном заједницом, што захтева више пажње и труда.

Поводом **самовредновања и сталног усавршавања**, просечна очекивана вредност је показала прихватљив ниво слагања на државним универзитетима и висок ниво слагања на приватним универзитетима. Овај резултат указује на то да је постојање стандарда обезбеђења квалитета за самовредновање и стално усавршавање у високошколским установама у Либији недовољно на државним универзитетима, а довољно на приватним универзитетима.

Десета димензија која представља квалитет високог образовања је **транспарентност и интегритет**. Општа очекивана вредност на државним универзитетима одражава прихватљив ниво слагања у одговорима особља, а на приватним универзитетима показује добар ниво задовољства. Овај ниво слагања указује на то да на државним универзитетима не постоји довољно транспарентности и интегритета, насупротив приватним универзитетима где је

адекватно.

Након употребе постепене линеарне регресије са учешћем особља као зависном варијаблом и четири друге као независним варијаблама, резултати су показали (Слика 6.10.) да су само два предиктора – фактори организационог менаџмента и погодно радно место – остали у једначини регресије ($F=139,38$, $df=2$, $p=0,000$) и то је објаснило 87,5% ($R^2_{adj} = 0,868$) варијације у учешћу особља.

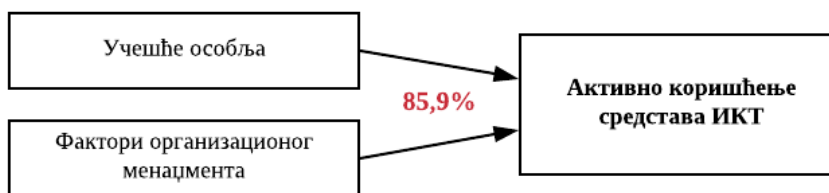

Једначина регресије ($F=139,38$, $df=2$, $p=0,000$)

Слика 6.10. Предиктивна моћ посматраних варијабли над учешћем особља

Ови резултати указују на то да фактори организационог менаџмента и погодно радно место могу најефикасније повећати учешће особља.

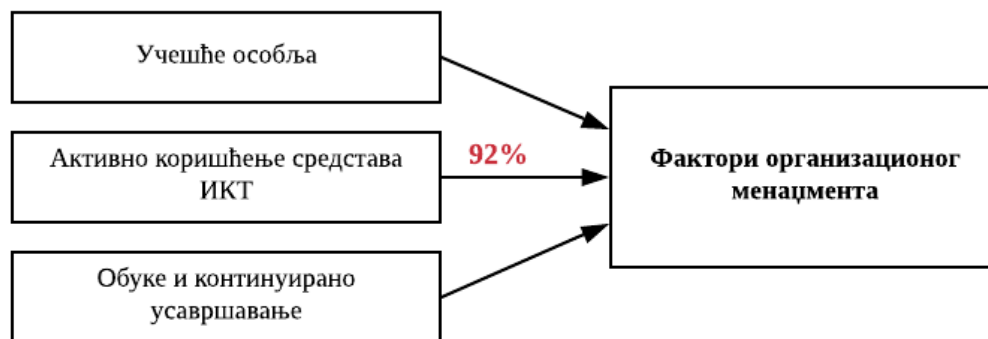
Иста анализа је коришћена како би се истражила предиктивна моћ четири независне варијабле над активним коришћењем средстава ИКТ. Постепена линеарна регресија са четири предиктора је показала (Слика 6.11.) да су само два предиктора – учешће особља и фактори организационог менаџмента – остали у једначини регресије ($F=121,45$, $df=2$, $p=0,000$) и то је објаснило 85,9% ($R^2_{adj} = 0,852$) варијације у активном коришћењу средстава информационо-комуникационе технологије на универзитету.

Једначина регресије ($F=121,45$, $df=2$, $p=0,000$)

Слика 6.11. Предиктивна моћ посматраних варијабли над активним коришћењем средстава информационо-комуникационе технологије на универзитету

Ови резултати указују на то да учешће особља и фактори организационог менаџмента могу најефикасније да повећају активно коришћење средстава информационо- комуникационе технологије на универзитету. У циљу испитивања предиктивне моћи четири независне варијабле над факторима организационог менаџмента, коришћена је постепена линеарна регресија. Ово је показало (Слика 6.12.) да су само три предиктора – учешће особља, активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија на универзитету и обуке и стално усавршавање – остала у једначини регресије ($F = 149,43$, $df=3$, $p=0,000$) и то је објаснило 92% ($R^2_{adj} = 0,914$) варијације фактора организационог менаџмента.

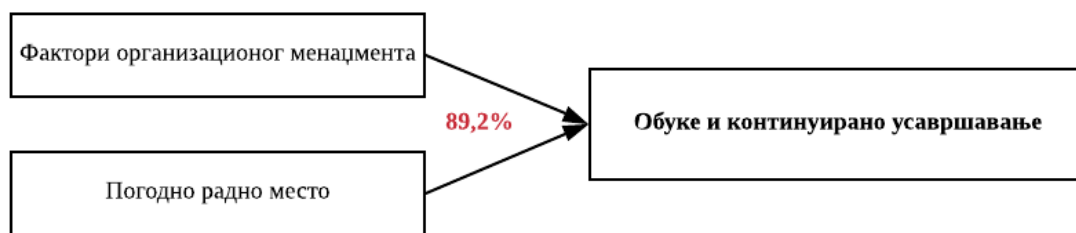

Једначина регресије ($F=149,43$, $df=3$, $p=0,000$)

Слика 6.12. Предиктивна моћ посматраних варијабли над факторима организационог менаџмента

Ови резултати указују на то да учешће особља, активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија на универзитету и обуке и стално усавршавање могу најефикасније повећати факторе организационог менаџмента.

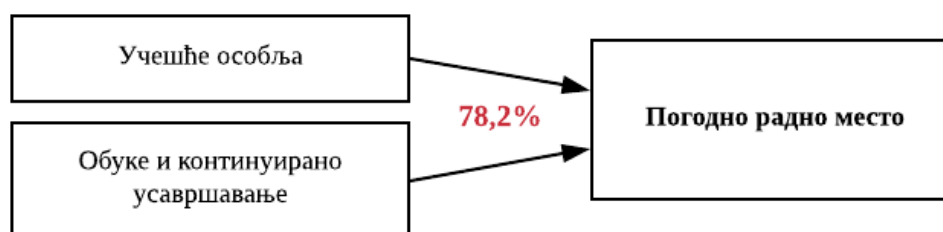
У циљу испитивања предиктивне моћи четири независне варијабле над обукама и сталном усавршавању, коришћена је постепена линеарна регресија. Постепена линеарна регресија са четири предиктора, показала је (Слика 6.13.) да само два предиктора – фактори организационог менаџмента и погодно радно место – остају у једначини регресије ($F = 165,5$, $df=2$, $p=0,000$) и то је објаснило 89,2% ($R^2_{adj} = 0,887$) варијације у обукама и сталном усавршавању.

Једначина регресије ($F = 165,5$, $df=2$, $p=0,000$)

Слика 6.13. Предиктивна моћ посматраних варијабли над обукама и сталном усавршавању

Ови резултати указују на то да фактори организационог менаџмента и погодно радно место могу најефикасније повећати обуке и стално усавршавање. У циљу испитивања предиктивне моћи четири независне варијабле над погодним радним местом, коришћена је постепена линеарна регресија. Постепена линеарна регресија са четири предиктора, показала је (Слика 6.14.) да су само два предиктора – учешће особља и обуке и стално усавршавање – остала у једначини регресије ($F = 78,2$, $df=2$, $p=0,000$) и то је објаснило 78,2% ($R^2_{adj} = 0,771$) варијације у погодном радном месту.

Једначина регресије ($F=71,9$, $df=2$, $p=0,000$)

Слика 6.14. Предиктивна моћ посматраних варијабли над погодним радним местом

Ови резултати показују да учешће особља и обуке и стално усавршавање могу најефикасније повећати погодно радно место.

6.1.4. Допринос послодаваца новом моделу на основу резултата студије

Прва димензија која представља квалитет високог образовања јесте **поседовање неопходних вештина** и показало се да општа очекивана вредност одражава прихватљив степен задовољства. Овај прихватљив степен задовољства у одговорима особља показује да дипломци либијских универзитета донекле поседују неопходне вештине.

Друга димензија која представља квалитет јесте **повезаност универзитета са установама тржишта рада** и може се приметити да општа очекивана вредност одражава незадовољство. Вредно је споменути да је овај резултат потврђен и у резултатима наставног особља, административног особља, студената, а сада и компанија. Овај ниво незадовољства у свим одговорима компанија, указује на то да либијски универзитети имају очигледне недостатке у повезаности са установама тржишта рада и овај проблем захтева више интересовања од либијских универзитета.

Потреба за обуком на почетку запослења је трећа димензија која представља квалитет високог образовања. Показало се да општа очекивана вредност одражава висок степен слагања у одговорима компанија, што се сматра позитивним ставом према потреби

за обуком на почетку запослења дипломаца либијских универзитета. Овај ниво слагања у свим одговорима компанија, указује на то да постоји значајна потреба за обуком на почетку запослења дипломаца либијских универзитета.

Четврта димензија која представља квалитет високог образовања су **разлози ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада**. Општа очекивана вредност одражава добар ниво слагања у одговорима компанија. Ипак, наведени разлози имају различите очекиване вредности, што указује на то да нису сви ови разлози у истој мери допринели ограничењу коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада. Може се закључити да следећи разлози имају донекле висок ниво доприноса: потреба за послом у близини становања дипломца, дипломци преферирају канцеларијске и руководеће позиције и страна радна снага заузима већину послова јер су они

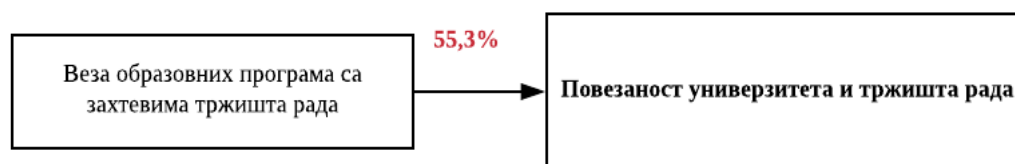

пожељнији.

Резултати показују да универзитети треба да се потруде више и обуче студенте и припреме их за захтеве тржишта рада, као и то да морају да сарађују са установама тржишта рада како би лакше комуницирале са дипломцима. Са друге стране дипломци би такође требало да буду флексибилнији у прихватању доступних послова.

У поглављу о најбитнијим дисциплинама које имају вишак дипломаца, компаније су изразиле своје мишљење. Показало се да административне науке имају највећу учесталост са процентом 55,8% по одговорима компанија. Следе их друштвене науке (23,3%), инжењеринг (11,6%) и медицинске науке (7%), док исламске студије имају најнижу учесталост са процентом 2,3%. Може се закључити да студенти треба да буду усмерени ка студирању најпотребнијих дисциплина, као што су исламске студије и медицинске науке.

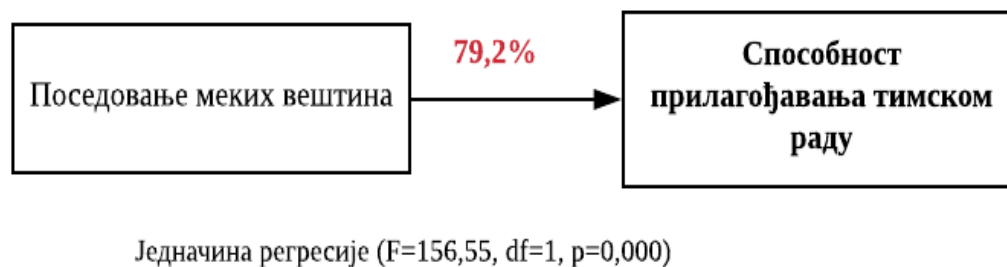
Након коришћења постепене линеарне регресије са повезаношћу универзитета и установа тржишта рада као зависном варијаблом и три друге независне варијабле, резултати су показали (Слика 6.15) да је само један предиктор – веза образовних програма са тржиштем рада – остао у једначини регресије и то је објаснило 55,3% варијације у повезаности универзитета и установа тржишта рада. Ови резултати указују на то да веза образовних програма са захтевима тржишта рада може најефикасније да повећа повезаност универзитета и установа тржишта рада.

Једначина регресије ($F = 50,6$, $df=1$, $p=0,000$)

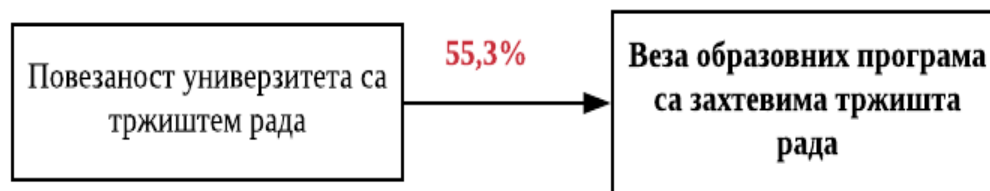
Слика 6.15. Предиктивна моћ посматраних варијабли над повезаношћу универзитета и установа тржишта рада

Иста анализа је коришћена да испита предиктивну моћ три независне варијабле над способношћу прилагођавања тимском раду. Користили смо постепену линеарну регресију која је показала да је само један предиктор – поседовање меких вештина – остао у регресивној једначини и објаснио 79,2% ($R^2_{adj} = 0,787$) варијације у способности прилагођавања тимском раду (Слика 6.16.). Ови резултати указују на то да поседовање меких вештина може најефикасније да утиче на способност прилагођавања тимском раду.

Слика 6.16. Предиктивна моћ посматраних варијабли над способношћу прилагођавања тимском раду

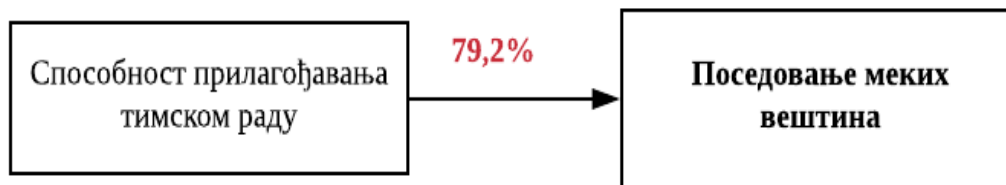
Како бисмо истражили предиктивну моћ три независне варијабле над везом образовних програма са захтевима тржишта рада, користили смо постепену линеарну регресију са везом образовних програма са захтевима тржишта рада као зависном варијаблом. Постепена линеарна регресија са три предиктора, показала је да само један предиктор – повезаност између универзитета и тржишта рада – остаје и то је објаснило 55,3% варијације у вези образовних програма са захтевима тржишта рада. Ови резултати указују на то да повезаност универзитета са установама тржишта рада може најефикасније да повећа везу образовних програма са тржиштем рада.

Једначина регресије ($F=50,6$, $df=1$, $p=0,000$)

Слика 6.17. Предиктивна моћ посматраних варијабли над везом образовних програма са тржиштем рада

Како бисмо истражили предиктивну моћ три независне варијабле над поседовањем меких вештина, користили смо постепену линеарну регресију која је показала да је само један предиктор – способност прилагођавања тимском раду (Слика 6.18.), остао у једначини регресије ($F=156,55$, $df=1$, $p=0,000$) и објаснио 79,2% ($R^2_{adj} = 0,787$) варијације у поседовању меких вештина.

Једначина регресије ($F=156,55$, $df=1$, $p=0,000$)

Слика 6.18. Предиктивна моћ посматраних варијабли над поседовањем меких вештина

Ови резултати указују на то да способност прилагођавања тимском раду може најефикасније да повећа поседовање меких вештина.

6.2. Препоруке и приоритети за унапређење високошколских установа у Либији

1. Високошколске установе треба да посвете више пажње ангажовању студената, тако што ће обезбедити адекватне услове за активно коришћење средстава ИКТ на универзитету, затим обезбедити активно учење, водити рачуна и побољшавати репутацију високошколских установа.
2. Високошколске установе треба да посвете више пажње обезбеђивању средстава ИКТ на универзитету, обезбеђивању техника активног учења како би побољшали квалитет универзитета и перцепцију о наставним објектима, као и повећању ефикасности универзитетске библиотеке.
3. Треба да се фокусирају на утицај наставника на квалитет студената кроз укључивање студената на часовима, тако што ће едуковати факултетско особље о значају интеракције са студентима на часовима и обезбедити курсеве креативног подучавања за факултетско особље. Установе треба да унапређују наставно особље на основу резултата евалуације наставних метода и интеракције са студентима.
4. Универзитети треба да обезбеде сигурност посла, обуке и активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије за наставно особље како би повећали ефикасност вишег менаџмента у промовисању културе квалитета на либијским универзитетима.
5. Високошколске установе у Либији треба да посвете више пажње да обезбеде удобна радна места, подршку и подстицање за повећање ефикасног коришћења средстава ИКТ за наставно особље и тако подигну стандарде квалитета Либијских универзитета.
6. Високошколске установе у Либији треба да посвете више пажње комуникацији са Министарством високог образовања да обезбеде неопходна финансијска средства и све неопходне објекте који су потребни радницима, као и да обезбеде удобно радно окружење и осигурају ефикасно учешће у свим програмима квалитета.
7. Високошколске установе у Либији треба да обрате пажњу на то да сваки одсек има адекватна средства информационо-комуникационе технологије,

- да активирају веб-ајтове универзитета, да обуче студенте и особље да завршавају све трансакције користећи информационо-комуникационе технологије, као и да обезбеде програме за обуку запослених, као на пример коришћење информационих технологија. Ово ће им омогућити да достигну висок ниво учешћа у програмима квалитета и побољшати перформанс.
8. Високошколске установе у Либији треба да посвете више пажње повезивању образовних програма са захтевима тржишта рада и тако повећају ефикасност везе између универзитета и установа тржишта рада. Повратне информације тржишта рада могу искористити за развој курикулума. Установе треба да спроводе истраживања како би препознали научне области које морају уврстити у програм како би испунили потребе тржишта.
  9. Високошколске установе треба да посвете више пажње такозваним меким вештинама, тако што ће обезбедити програме и обуке где ће студенти развијати већ стечене вештине и стицати нове, као што су вештине читања, слушања, дијалога, критичког размишљања, управљање кризама, преговарање, тимски рад и друго, а не да се ослањају само на теоретско знање. Ово је битно јер су меке вештине постале један од најважнијих захтева на тржишту рада.
  10. Високошколске установе треба да разјасне кључне улоге супервизора канцеларије за квалитет у једном јасном упутству о процедурама и делегирају овлашћења.
  11. Високошколске установе у Либији треба да посвете више пажње развијању јасних и чврстих критеријума за селекцију академских лидера и додељивању њихових овлашћења.
  12. Треба да се посвете прављењу и ажурирању веб-сајтова универзитета.
  13. Високошколске установе треба да посвете више пажње повратним информацијама свих учесника образовног процеса, као и установа тржишта рада. Треба да раде на томе да измене стандарде акредитације у складу са либијском заједницом и захтевима тржишта рада.
  14. Треба да посвете више пажње на постојање инструкција за примену сталног усавршавања на универзитету.

15. Треба да обезбеде професионално саветовалиште како би помогли студентима да пронађу одговарајуће послове.
16. Стварање посебних стандарда за приватне универзитете у смислу форме зграда и њихове погодности за образовни процес у свим погледима, да то не буду само изнајмљене зграде.
17. Треба побољшати комуникацију између универзитета и факултетског особља и користити њихово знање и искуство у процесу планирања буџета.
18. Министарство високог образовања мора подићи буџет за универзитетске објекте.
19. Направити неке промене у критеријуму за учешће студената користећи неке очигледније елементе (захтеве) који се могу лакше разумети.

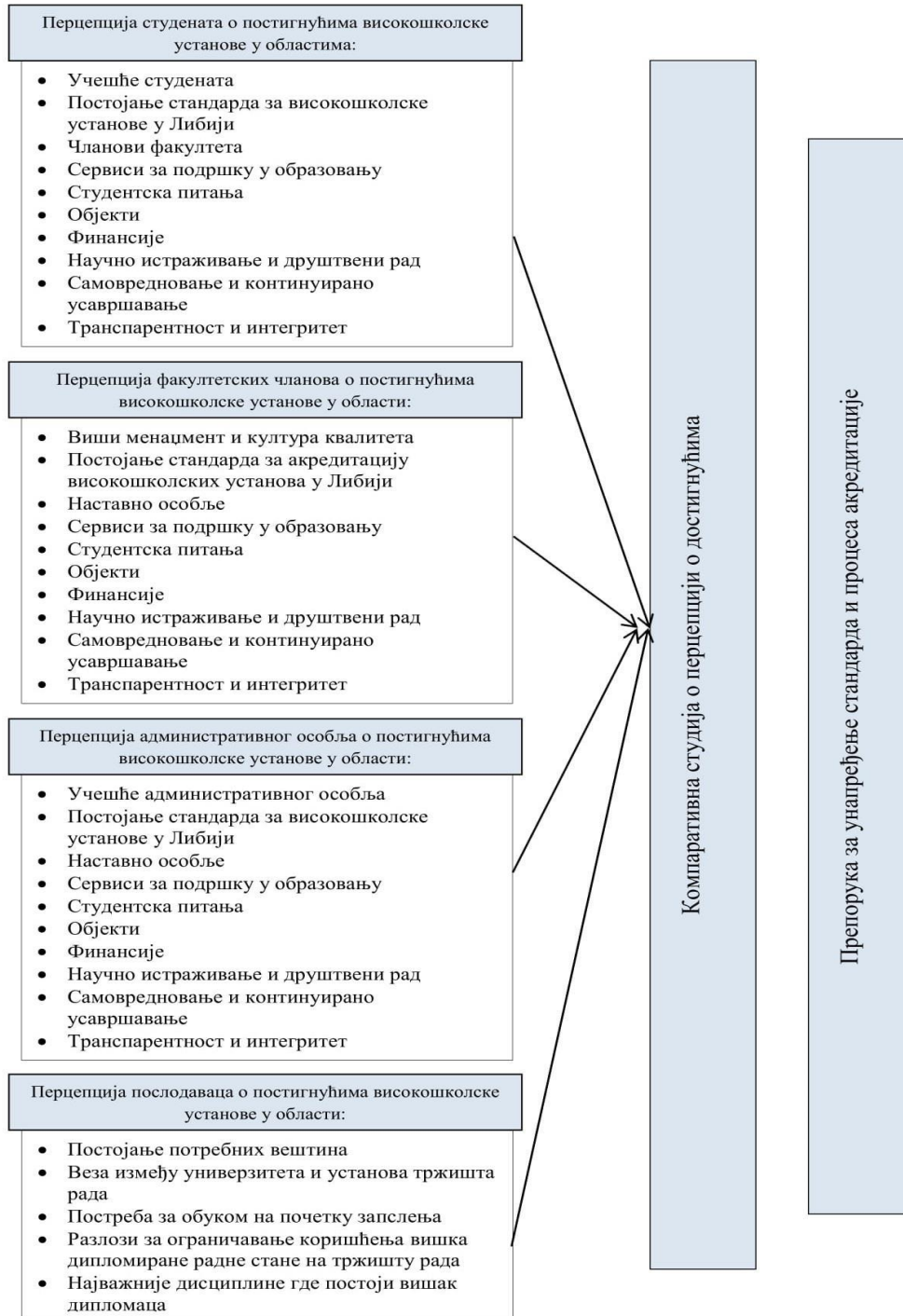
6.3. Унапређен модел акредитације и обезбеђења квалитета у високошколским установама у Либији - вербалан и графички опис модела

На основу претходног истраживања може се рећи да је процес акредитације у високом образовању у Либији најбитнији процес који се може искористити много више како би се побољшао квалитет високог образовања. Главна идеја акредитације у високошколским установама није везана само за формално одобрење или признавање установе, већ може и мора бити коришћена као процес сталног унапређења квалитета. Међутим, у ситуацији земаља у развоју, где се високошколске установе суочавају са много проблема, није лако применити све стандарде универзитета развијених земаља. Како систематично унапредити квалитет у тако много области ниског нивоа у високошколским установама? Логичан одговор је да мора да се успостави механизам препознавања приоритета. То је први део нашег предложеног модела (Слика 6.19).

Прва фаза нашег предложеног модела је заснована на процесу сталног унапређења процеса акредитације и обезбеђења квалитета како би се постигло унапређења квалитета у одређеним областима високог образовања. Процес

акредитације би требало да измени укупно унапређење квалитета свих високошколских установа у смислу постављања основне одреднице. Како успоставити основну одредницу за све високошколске установе? Наша студија, представљена у поглављу 5, јесте пример процеса постављања специфичних референтних вредности. Уколико једна високошколска установа постигне боље резултате у некој области, у истом ситуационом оквиру - онда и друга установа може да постигне такве резултате. Наше решење се заснива на међусобном поређењу универзитета у достигнућима у обезбеђењу квалитета према опажањима студената, чланова факултетског особља, чланова административног особља и послодаваца (урађено у поглављу 5).

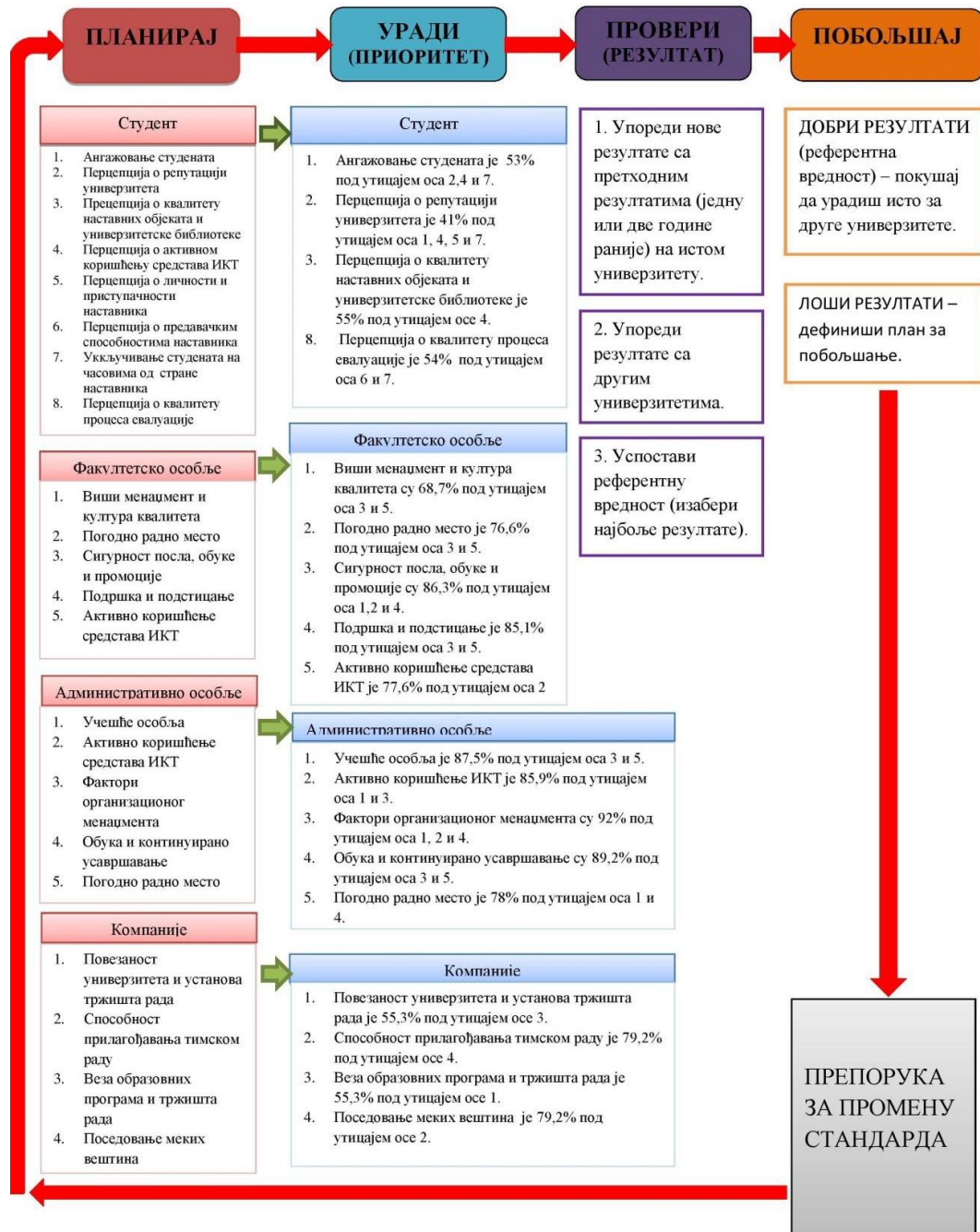
На основу података систематског прикупљања података и анализе, повремено извештавање јавности може бити пресудно за веће укључење свих актера у активностима унапређења квалитета. Области у којима су пронађене перцепције успеха су засноване на тренутним стандардима акредитације и налази су основа за побољшање пракси високошколских установа као и стандарда акредитације у складу са перцепцијом интересних страна о достигнућима. Овај део колекције података и анализе је изнет у поглављу 5 ове студије.

Слика 6.19. Графичко представљање прве фазе модела за препознавање приоритета за унапређење на основу стандарда акредитације

Други део предложеног модела је везан за реализацију унапређења на основу идентификованих препорука. Основна идеја побољшаног модела (Слика 6.20.) је базирана на Деминговом кругу (Deming circle) за стално побољшање и развој (Plan-Do- Check-Act, PDCA). Једна од стратегија која циља на добијање изузетних резултата и иницијативе за стално побољшање пословања јесте одабир кључних процеса који директно воде до доброг исхода и побољшавају ефикасно обављање послова. Зато што је немогуће унапредити све области и критеријуме истовремено, неке области су одабране као ефикасне за унапређење како би се одредили приоритети. Имплементација се одвија на следећи начин:

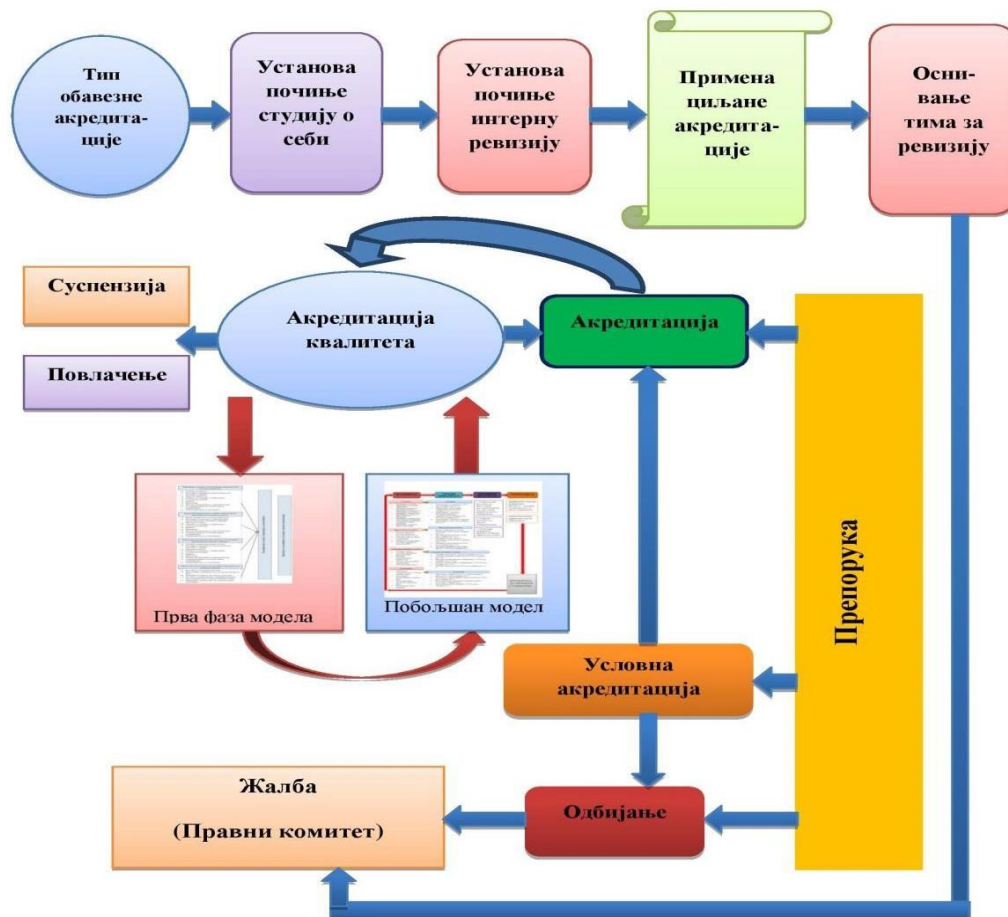
Слика 6.20. Структура унапређеног модела

- **Планирај:** У овој фази, стандарди и захтеви стандарда акредитације су утврђени и фокусирани на интересне стране (у нашем случају студенте, факултетско особље, административно особље и послодавце). Исти стандарди и захтеви се могу фокусирати на више интересних страна. У поглављу 5 смо користили постојеће области стандарда акредитације високошколских установа у Либији:
  1. Ангажовање студената
  2. Перцепција о репутацији универзитета
  3. Перцепција о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке
  4. Студентска перцепција о активном коришћењу средстава информационо- комуникационе технологије
  5. Перцепција о личности и приступачности наставника
  6. Перцепција о вештинама предавања наставника
  7. Укључивање студената на часовима од стране наставника
  8. Перцепција о квалитету процеса евалуације
- **Уради:** У овој фази имплементације стандарда, или у случају да су стандарди имплементирани у високошколским установама, свака високошколска установа треба да буде обавештена да ће се спровести независно истраживање о достигнућима како би се одредили приоритети за унапређење на националном нивоу. Повремено, сваке три године, спроводиће се национално истраживање о достигнућима и резултати ће бити јавно доступни. На основу тог истраживања издаће се приоритети и препоруке за унапређење.
- **Провери:** Након издавања препорука, све високошколске установе треба да обезбеде објективне доказе о акцијама које су спроведене у циљу унапређења квалитета у областима у којима су њихови резултати били нижи од осталих високошколских установа. Независна организација (Центар за обезбеђење квалитета и акредитацију) треба да подржи сарадњу међу либијским универзитетима како би поделили добре праксе.

У овој фази треба оценити резултате и упоредити их са циљевима.

- **Побољшај (Act):** Ово је последња фаза Деминговог круга сталног побољшања и развоја. Уколико су резултати успешни, план оптимизације је одобрен и примењује се на друге области. У супротном, план је модификован или отказан.

Трећи део предложеног модела за акредитацију и обезбеђење квалитета може бити имплементирано на постојећи модел акредитације високошколских установа у Либији, као што је приказано на слици 6.21.

Слика 6.21. Процедуре акредитације либијских установа укључујући наш унапређени модел (извор: www.qaa.ly)

У горњем дијаграму обележени су и предузети кораци за одобрење акредитације у Либији, што је објашњено раније у поглављу 4.3. Питања која се могу поставити овде:

- Како Национални центар за обезбеђење квалитета и акредитацију може користити нови модел за обезбеђење квалитета и унапређење стандарда квалитета?
- Да ли се можемо унапредити без коришћења повратних информација?

Процес развоја и напретка је непрекидан процес. Процес акредитације је често сматран искључиво административним. Одлука о акредитацији зависи само на сакупљању извештаја примљених од ревизорског тима, који су засновани на информацијама узетим или добијеним од званичника високошколске установе. Користећи предложени модел, могу се решити два проблема – континуитет напретка и дефинисање приоритета за унапређивање.

Када се установа пријави за акредитацију и обави студије о себи и интерну ревизију, формира и тим за ревизију, који након испитивања и ревизије даје препоруке за добијање жељеног сертификата акредитације.

Нови модел и следећи кораци:

- **Планирај:** Креирање посебних упитника (као што је урађено у Додатку В) којима би се бавио тим специјалиста центра уз учешће тима за ревизију. Прегледање резултата претходне ревизије. Подела упитника свим учесницима (студентима, факултетском особљу, послодавцима и другима). У овој фази се знају области стандарда и захтева за акредитацију и фокус је на интересним странама.
- **Уради:** У фази имплементације, високошколске установе треба да буду обавештене да ће се спровести независно истраживање о достигнућима како би се одредили приоритети за унапређење и потенцијалне промене постојећих или развој нових стандарда.
- **Провери:** Главни исход ове фазе је да идентификује добре праксе међу

посматраним високошколским установама. У овој фази треба обавити евалуацију резултата и њихово поређење са циљевима. То значи да треба да сазнају које врсте програма и рада су се значајно побољшале и у чему је та установа надмашила остале, како би усмеравала остале одговарајуће установе да предузму исте кораке у циљу побољшања њиховог перформанса.

- **Побољшај (Act):** Уколико су резултати успешни, план је одобрен и примењен на остале организације које захтевају акредитацију, а резултати су објављени и доступни као водич организацијама које траже акредитацију. Поред тога, Национални центар за акредитацију и обезбеђење квалитета може да има користи од повратних информација и употреби их у више области, укључујући и развој стандарда у складу са резултатима и обезбеђивање обновљеног водича за добре праксе, што би помогло постизању вишег квалитета и ефикасности и помогло би установама које покушавају да добију акредитацију и, осим тога, ове информације би могле користити Министарству високог образовања како би подржали успешне установе и програме који достижу висок ниво квалитета и обезбеде материјалну и моралну подршку једном од факултета или програма који би постао пример за друге. Уколико су резултати слаби, одлука Комитета за евалуацију је да суспендује или повуче акредитацију.

7. Закључак

Извештај који је издала Светска банка у фебруару 2008. године, који је био насловљен „Неоткривени начин реформе образовања Блиског истока и Северне Африке“, открио је да су земље Блиског истока и Северне Африке доживеле достигнућа и велики напредак у реформи образовног система. Али, ова достигнућа су и даље мања од достигнућа других земаља које су на истом нивоу економског развоја. У извештају се истиче значај тога да земље у региону спроведу више реформи како би достигле добар квалитет образовања (Sabri H. A. 2009; 149-150).

Ово је било потврђено на Арапској регионалној конференцији одржаној у Каиру 2009. године, на којој је наглашено да напори који су уложени на пољу обезбеђења квалитета имају скромне резултате, обезбеђење квалитета је фокусирано само на опште оквире и организациони ниво и активности обезбеђења квалитета нису могле да допру до критичних области на универзитетима (нпр. квалитет подучавања и универзитетских објеката). Прави изазови се заснивају на следећим питањима: „Да ли арапске земље треба да успоставе свој начин унапређења квалитета образовања или треба да примене праксу развијених земаља? и „Да ли је решење само прилагођавање добре праксе развијених земаља како би биле ефикасније?

Квалитет високог образовања је битна, али често занемарена тема, што веома утиче на глобалну неједнакост. Социјалне и економске димензије високог образовања су описане у образовној теорији, али у пракси је већина високошколских установа земаља у развоју далеко од најбољих универзитета. Европска асоцијација за обезбеђење квалитета у високом образовању описује обезбеђење квалитета као све активности унутар круга сталног напретка. Високошколске установе често спровode бројне посебне активности како би побољшали квалитет, али ипак, универзитети у земљама у развоју нису у могућности да достигну виши ниво квалитета активности и исхода само својим

капацитетима и интерним активностима обезбеђења квалитета. У многим земљама у развоју, једина заједничка активност свих високошколских установа које делују једној земљи, која је везана за обезбеђење квалитета, јесте акредитација. Потенцијал процеса акредитације да утиче на унапређење квалитета високог образовања, није препознат у потпуности. Ефекти и резултати акредитације су често нижи од очекиваних.

Циљ ове докторске тезе је да предложи унапређен модел акредитације и обезбеђења квалитета за високошколске установе у Либији. Овај модел је заснован на динамичном прилагођавању у складу са перцепцијом главних интересних страна о достигнућима. Унапређени модел акредитације и обезбеђења квалитета је базиран на искуствима из активности обезбеђења квалитета и акредитације високог образовања у Либији. Главна идеја за унапређење је заснована на стицању објективних доказа о достигнућима у специфичним областима стандарда акредитације помоћу укључивања више актера у побољшање посебних области услуга високошколских установа. Главна образложења у прилог за предлагање овог модела су:

- Успостављање добро структурисане, независне установе – Центар за обезбеђење квалитета са адекватним капацитетом за спровођење независних анкета, прикупљање података и анализа који су потребни за препознавање приоритета за унапређење квалитета на националном нивоу, добра је полазна тачка (разрађено у поглављу 4.2).
- Структура стандарда акредитације је слична стандардима акредитације развијених земаља, али ипак, морају бити мање уопштени и боље прилагођени реалности високошколских установа у Либији (разрађено у поглављу 3 и додатку А).
- Слаба посвећеност менаџера факултета процесу акредитације и схватање акредитације као искључиво формалне активности са малим утицајем на промене и унапређење квалитета (разрађено у поглављу 4.4.)
- Кључни актери, у нашем случају студенти, факултетско особље, административно особље и послодавци нису довољно повезани, њихова

перцепција квалитета високошколских установа је непозната, а њихов капацитет да помогну унапређењу квалитета високог образовања је неискоришћен (разрађено у поглављу 4.4.)

- Многе земље са различитим економским, политичким и социјалним ситуационим оквирима имају сличне процесе и стандарде националне акредитације високошколских установа. Различите традиције и образовне праксе су често занемарене (Araudin 2008).

Главна идеја је да се успостави транспарентан процес непрекидног побољшања, добро повезаног са процесом акредитације у циљу достизања унапређења квалитета посебних области високог образовања. Процес акредитације може бити коришћен да измени укупан напредак квалитета у свим високошколским установама у Либији, у смислу пружања основних одредница или референтних вредности. Како успоставити основну одредницу за све високошколске установе? Уколико једна високошколска установа постигне боље резултате у истом ситуационом оквиру - онда и друга установа може да постигне исто. Наша студија је представила компаративну анализу перцепција о достигнућима везаним за захтеве стандарда акредитације, према одговорима студената (поглавље 5.2), факултетског особља (поглавље 5.3), административног особља (поглавље 5.4) и послодаваца (поглавље 5.5). Независно и транспарентно поређење достигнућа у обезбеђењу квалитета различитих високошколских установа према перцепцијама студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца, пружа основу за размену добрих пракси међу високошколским установама - препознавање проблема у квалитету на основу постојећих пракси и искуства и пружање података за анализирање фактора за побољшање у одређеном контексту. Повремено јавно објављивање извештаја независних студија може бити кључно за повећано учешће свих актера у активностима унапређења квалитета. Области у којима ће перцепције достигнућа бити пронађене, засноване су на тренутним стандардима акредитације и резултати су основа за побољшање стандарда акредитације у складу са перцепцијама кључних актера о достигнућима.

Овај модел може помоћи:

- онима који креирају политике високог образовања, како би добили квалитативне и квантитативне податке који су потребни за реформе у високом образовању;
- руководиоцима високошколских установа, како би разумели своју позицију у односу на друге универзитете у Либији;
- студентима, како би се активно укључили у процес обезбеђења квалитета у високом образовању;
- факултетском и административном особљу како би били више укључени у унапређење квалитета високог образовања у земљи и
- послодавцима, како би били укључени у стварање одлика будућих запослених

У односу на хипотезе ове студије, закључци су следећи:

- **Х. 1: Нови модел акредитације и обезбеђења квалитета у високом образовању у Либији треба да буде базиран на пракси и стандардима који су прилагођени посебним потребама интересних група са јасно дефинисаном везом са стандардима за акредитацију у развијеним земљама.**

Предложени модел је заснован на постојећим праксама и оквиру који су заједнички за све високошколске установе у Либији. Важећи стандарди акредитације који су коришћени као основа за упитнике (додаци Д-1, Д-2, Д-3, Д-4) су прилично слични стандардима земаља са развијенијим високим образовањем (разрађено у поглављу 3 и додатку Б). Анкете су спроведене како би се идентификовале тренутне праксе четири универзитета у Либији, према перцепцијама њихових студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца. Улоге ових посебно дизајнираних анкета су да обезбеде основне смернице за размену добрих пракси међу високошколским установама, да идентификују приоритете за унапређење квалитета и да предложи факторе који би имали позитиван утицај на одређене циљеве. Према теорији (Elasu 2015; Tinto 2012; Elasy 2012; Huang; Chang 2004; Tinto 1987; Astin 1999) ангажовање

(учешће) студената је најважнији фактор који утиче на њихова достигнућа. Важећи стандарди акредитације се не баве достигнућима студената, већ само њиховим ангажовањима. Прецизније, одређена област (оса) стандарда акредитације се бави само институционалним ангажовањем студената, међутим, у другим областима стандарда акредитације се могу пронаћи захтеви везани за академска ангажовања студената.

Резултати ове студије откривају да активно коришћење информационо-комуникационих технологија (ИКТ) у високошколској установи, перцепција о репутацији високошколске установе и утицај наставника на активност студената на часовима могу да предвиде и стога побољшају ангажовање студената у високошколским активностима у Либији. У ширем смислу, наши резултати указују на то да чак и у раним фазама ангажовања студената у институционалним активностима, покренутим због обавезних захтева стандарда за акредитацију високошколских установа, улога наставника у укључивању студената не сме бити занемарена.

Резултати спроведене компаративне студије потврђују да унапређење квалитета у високом образовању у Либији није могуће без доброг подучавања. Тинто (Tinto 2012) указује на то да је учионица центар образовања и живота студената и, према томе, примарна мета деловања установе. Међутим, пружање универзитетског подучавања доброг квалитета захтева време и инвестирање, док је тренутни ситуациони оквир либијских наставника посебно тежак. Наши резултати пружају доказ да снажан, позитиван утицај на вољу наставног особља да усавршавају своје компетенције имају обуке, поседовање погодног радног места, подршка и подстицај менаџмента и посвећеност менаџмента култури квалитета. Подршка за побољшање личних предавачких квалитета и обуку наставника, нажалост недостаје, у случају посматраних високошколских установа у Либији.

Учешће административног особља у активности обезбеђења квалитета јесте веома важан предуслов за успешне иницијативе квалитета. Наши резултати су показали да на учешће особља може утицати пружање погодног

радног места и добар менаџмент и организација у високошколским установама.

Наше истраживање пружа доказе да је послодавцима потребна повезаност са образовним програмима и наглашавају важност меких вештина будућих запослених.

- **Х. 1.1: Стандарди акредитације морају да се заснивају на равнотежи између захтева интересних група, посебним одликама високошколских установа у Либији и захтевима стандарда за акредитацију у развијеним земљама.**

Равнотежа између захтева интересних група. Наша студија пружа увид у перцепције четири интересне групе: студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца. На основу њихових перцепција и резултата студије, може се закључити да је њихове перцепције истих проблема различите и имају различите вредности. Тешко је избалансирати њихове потребе. Наши резултати показују да је само коришћење средстава информационо-комуникационе технологије перципирано као веома важно и недовољно за студенте, факултетско и административно особље. Наш предложени модел се заснива на различитим тачкама гледишта студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца. Ова хипотеза мора бити одбачена у делу који се тиче равнотеже између захтева интересних група.

Посебне одлике високошколских установа у Либији. Наше истраживање пружа доказ да постоји знатна разлика између приватних и државних високошколских установа по питању перцепције њихових студената, факултетског и административног особља о достигнућима. Пружањем различитих стандарда и захтева за приватне и државне универзитете, оквир за поређење би био изгубљен и успостављање основних одредница и референтних вредности би било веома тешко. Ова хипотеза мора бити одбачена у делу који се односи на прилагођавање различитостима међу високошколским установама у Либији у стандардима за акредитацију.

Захтеви стандарда за акредитацију у развијеним земљама. Узори су

више него добродошли. Међутим, решење је између потребе да се успостави сопствени начин унапређења квалитета високог образовања и најбољих пракси - прилагођавање добрих пракси развијених земаља у циљу развоја сопствених капацитета за побољшање. Важећи стандарди акредитације који су коришћени као основа за упитнике, прилично су слични стандардима земаља са развијенијим високим образовањем (разрађено у поглављу 3 и додатку Б) и они треба да буду основа за побољшање. Ова хипотеза мора бити делимично прихваћена у делу који се бави захтевима стандарда за акредитацију у развијеним земљама.

- **Х. 1.2: Унапређен модел акредитације и обезбеђења квалитета високошколских установа базиран на Деминговом кругу, мора бити јасно дефинисан и резултати морају бити транспарентни и упоредиви са перформансима међу универзитетима у Либији.**

Како бисмо доказали валидност ове хипотезе, направили смо компаративну анализу перцепција о достигнућима четири посматрана универзитета. У случају студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца, прво смо анализирали захтеве националних стандарда за акредитацију високошколских установа у Либији, како би смо разумели активности које високошколске установе предузимају. Вредност информација и увида које је пружила наша анкета, јесте у њиховој транспарентности. Одбијањем хипотезе 1.1. у вези са прилагођавањем различитостима међу високошколским установама у Либији у стандардима за акредитацију, јасно је да је потребан заједнички оквир за поређење перформанса различитих високошколских установа.

- **Х. 2: Ефекти постојећег система акредитације и обезбеђења квалитета у високом образовању нису задовољавајући.**

Валидност ове хипотезе је потврђена кроз литературу и извештаје Центра за обезбеђење квалитета и посете државних и приватних универзитета. Постоје многи позитивни ефекти канцеларија за обезбеђење квалитета на универзитетима

и одржавање семинара, конференција и радионица, али резултати нису испунили очекивања. На пример, укупна очекивана вредност одражава незадовољство. Показало се да су овај резултат потврдили и факултетско и административно особље и студенти.

- **Х. 2.1: Активности обезбеђења квалитета у високом образовању у Либији од 2007. до 2011. године, утицали су на унапређење квалитета у одређеним областима, али очекивани директни резултату нису постигнути у потпуности.**

Било је много позитивних ефеката канцеларија за обезбеђење квалитета на универзитетима, семинара, конференција и радионица, али резултати нису били жељеном на нивоу. На пример, резултати су показали да повезаност универзитета и установа тржишта рада није задовољавајућа и треба напоменути да је ово потврђено и међу резултатима факултетског особља, административног особља и студената.

- **Х. 2.2: Активности које су учињене са сврхом испуњавања услова националних стандарда за акредитацију и обезбеђење квалитета високог образовања у Либији нису имале намеране резултате.**

Резултати истраживања показују да је структура критеријума акредитације слична онима у развијеним земљама, али их треба бити мање и морају бити у складу са реалношћу у Либији. Резултати показују слабу посвећеност менаџмента и чланова факултетског особља процесу акредитације. Као што смо објаснили раније, резултати нису испунили очекивања примене стандарда акредитације (квалитета).

- **Х. 2.3: Захтеви за акредитацију нису испуњени у довољној мери због отпора запослених.**

Резултати су показали да је ова хипотеза валидна, јер особљу није пружена добра обука, због чега нису спремни на промене, као што су резултати доказали да стандарди обезбеђења квалитета не постоје у довољној мери у објектима високошколских установа у Либији и државни универзитети треба да посвете више пажње овом проблему тако што ће повећати буџет за

своје услуге. Универзитети треба више да укључе особље у развој буџета, као и да поставе регулаторни систем буџета установе, и државни универзитети треба да обратe пажњу на административне организације. Резултати указују на то да стандарди обезбеђења квалитета не постоје у довољној мери у финансирању високошколских установа у Либији, у смислу развоја буџета и постојања организационог система буџета установе.

- **Х. 2.4: Национални стандарди за акредитацију и обезбеђење квалитета високог образовања у Либији не уважавају довољно посебне потребе високог образовања у Либији.**

Стандарди обезбеђења квалитета у Либији, како је речено у Правилнику за обезбеђење квалитета, гарантују да високошколске установе имају добар и угледан ниво перформанса, али то захтева доношење закона који би обавезали установе да укључе интересне стране у процесе обезбеђења квалитета, да смање бирократске процедуре за акредитацију и промене фокус са документације на праву сврху акредитације. Резултати истраживања су указали на то да стандарди нису покрили учешће студената и других у унапређењу квалитета. Резултати поводом предавачких вештина и способности, показали су да високошколске установе не воде рачуна о развоју наставног особља. Либијски универзитети нису адекватно и довољно повезани са тржиштем рада и евидентан је недостатак координације између ове две стране. Компаративна анализа у поглављу 3 је доказала да су национални стандарди акредитације у Либији слични стандардима у земљама са развијеним високим образовањем.

- **Х. 2.5: Високошколске установе у Либији нису у довољној мери усвојиле концепта обезбеђења квалитета у свом раду.**

Резултати су показали валидност ове хипотезе. Упркос постојању канцеларија за обезбеђење квалитета на универзитетима и факултетима, резултати су показали да је седма димензија која представља обезбеђење квалитета у високошколским установама финансирање. Чланови факултета на државним универзитетима нису укључени у одлуке менаџмента о буџету

универзитета. Ово може бити због централизације менаџмента и недостатка комуникације између администрације и чланова факултета либијских универзитета. Универзитети у Либији треба да побољшају комуникацију са својим члановима факултета и користе њихово знање и искуство тако што ће их укључити у процесе планирања. Резултати такође указују на то да не постоје програми који припремају постдипломске студенте за тржиште рада. Ово поново потврђује недостатак координације између универзитета и тржишта рада у смисли припреме студената, обучавање и примене.

- **Х. 3: Различите интересне стране у високом образовању различито преципирају постигнуте ефекте активности обезбеђења квалитета високошколских установа у Либији.**
- **Х. 3.1: Постоји значајна разлика у перцепцијама о напретку у квалитету високог образовања (у различитим областима) међу студентима, наставним особљем, запосленима на универзитетима и послодавцима (државне установе, државне и приватне компаније).**

На основу перцепција студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца представљених у овој студији, може се рећи да су њихове перцепције о истим проблемима различите и имају различите вредности. Наши резултати показују да је само активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије перципирано као веома важно и недовољно за студенте, факултетско и административно особље. Међутим, студенти су посматрали своје активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије, факултетско особље само своје активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије, а административно особље је посматрало активно коришћење средстава информационо-комуникационе технологије у администрацији високошколских установа. Квалитет из перспективе студената се може посматрати кроз добијање престижне дипломе која је препозната локално и интернационално и добијена са најпрестижнијих универзитета или кроз добијање пристојних послова у земљи и иностранству, у

складу са вештинама које су потребне на тржишту рада и са њиховом струком. Перспективе факултетског особља, административног особља и послодаваца су другачије. Због тога је предложени модел базиран на различитим угловима посматрања студената, факултетског особља, административног особља и послодаваца. Ова хипотеза мора бити одбачена.

- **Х. 3.2: Постоји потреба за успостављањем и неговањем везе између свих учесника високог образовања и послодаваца (државних установа, државних и приватних компанија).**

Резултати су потврдили валидност хипотезе, где друга димензија која представља квалитет - веза између универзитета и установа тржишта рада, има општу очекивану вредност која одражава незадовољство. Треба напоменути да је овај резултат потврђен међу одговорима факултетског и административног особља, студената и компанија, такође. Овај ниво незадовољства у одговорима свих компанија, указује на то да либијски универзитети имају очигледне недостатке у везама са установама тржишта рада и ово је проблем који захтева више пажње од либијских универзитета.

- **Х. 3.3: Постоји потреба да резултати активности везаних за обезбеђење квалитета буду транспарентни.**

Резултати наше студије су потврдили валидност ове хипотезе - студија је предложила да самовредновање и стално усавршавање добију више пажње на свим универзитетима. Генерално, самовредновање и стално усавршавање треба да добију већу пажњу на државним универзитетима. Резултати процене треба да буду објављени како би били доступни свим корисницима и користили побољшању и развоју. Наша студија се ослања на међусобно и транспарентно упоређивање достигнућа на пољу унапређења квалитета, из угла студената, факултетског и административног особља и послодаваца.

• **Х. 3.4: Не постоји конекција између резултата високог образовања у Либији и потражње на тржишту рада.**

Резултати наше студије су потврдили валидност ове хипотезе. Резултати теоретског и теренског истраживања су показали да не постоји веза између резултата високог образовања и захтева тржишта рада. Овај ниво незадовољства у одговорима свих компанија указују на то да либијски универзитети имају очигледне недостатке у везама са установама тржишта рада. Резултати указују на то да постоји хитна потреба за обуком на почетку рада дипломаца либијских универзитета. Ови резултати показују да повезивање образовних програма са захтевима тржишта рада могу повећати ефикасност везе између универзитета и установа тржишта рада. Јаз између образовања и запошљавања још увек није превазиђен.

Главна импликација резултата нашег истраживања може бити у томе да они који креирају образовне политике у Либији, као и у земљама у развоју, треба да базирају своје образовне политике и иницијативе обезбеђења квалитета на унапређења у квалитету подучавања и подршци универзитетским наставницима да усвоје методе активног подучавања како у учионици тако и у онлајн окружењу.

Ограничења ове истраживачке студије. Представљено истраживање и генерализација података показују нека ограничења због чињенице су да учесници (студенти, факултетско особље, административно особље и послодавци) у нашем истраживању узети као хомогена група и утицај пола испитаника, врсте студија или посебних одлика универзитета нису узети у обзир како бисмо додатно потврдили наше закључке и учинили их широко применљивим. Ограничења ове истраживачке студије су то да примена овог модела у сврху додатног потврђивања није била могућа због рата у Либији.

8. ЛИТЕРАТУРА

- Ababneh, S. A. (2011). Assessing the Quality of Academic Performance from the Point of View of Faculty Members, the Faculty of Arts, University of Misurata. *Arab Journal for Quality Assurance of University Education*, 4(8).
- Abdein, M. (1989). Quality and Economies in Education. *A critical study in the Journal of Educational Studies*, 7, 74.
- Abdel Aziz, M., & Abdulla, D. (2014). Finding the Next "Wave" in Internationalisation of Higher Education: Focus on Malaysia. *Asia Pacific Educ. Rev.*15.
- Abdel-Ati, S. A. (2007). *The Standards of Accreditation of Higher Education in the Arab Countries, A Comparative Study* (Vol. 65). Mansoura, Egypt: Journal of the Faculty of Education, Mansoura University.
- Abdul Aziz, S., & Hussain, S. (2005). Quality Assurance of the Standrads of Higher Education Institutions in Egypt. *Accreditation and Quality Assurance of the Educational Institutions* (p. 498). BeniSuef, Egypt: The Thirteenth Annual Conference of the Egyptian Society for Education, in Collaboration with the College of Education in BeniSuef, Cairo University.
- Abdul Muti, H. (2015). the impact of quality and accreditation on the development and improvement of educational institutions. *the Arab Organization for Quality Assurance in education*. Casablanca, Morocco: the seventh annual conference.
- Abu Jafar, A. A. (2009). Quality standards and its indicators in higher education. *Seminar on quality of higher education*. Tripoli.
- AbuGhamgah, N. a. (2009). The challenges facing the systems of quality and academic accreditation in higher and quality education in Libya and the suggested solutions. *The First International Annual Conference*. Mansoura, Egypt: Mansoura University.
- Abushafa, M. (2014). The Changing Landscape of Higher Education in Libya. *Sino-US English Teaching*, 11(3).
- Abu-shanab, A. (2015). Development of Academic Program at Um-AlQura University. *The Arab Organization for Quality Assurance in Education* (p. 50). Casablanca, Morocco: Seventh Annual Conference. (2009). *Accreditation Manual for Institutions of Higher Education in Egypt*.

- Adam, E. E.-D. (2007). The Evaluation and Accreditation of Higher Education Institution and Scientific Research in the Light of International Standards. *the sixth Educational Conference, entitled: Higher Education and Requirements for Development: Future Overview.the second volume.* Bahrain: College of Education, University of Bahrain.
- Adikata, A. A., & Anwar, M. A. (2006). Student Library Use: A Study of Faculty Perceptions in a Malaysian University. *Library Review*, 55(2), 106-119.
- Al Wadi, M., & Al-Zu'bi, A. (2011). Quality Management Requirements as a Tool for Achieving a Competitive Advantage in Jordanian Universities. *The Arab Journal of Quality Assurance for University Education*, 4(8).
- Al-Ayoubi, Z. (2007). *Common Forms of regional Cooperation in the World for Quality Assurance in Higher Education.* Dubai: the regional meeting on the joint work record to ensure the quality of higher education in Arab countries.
- Al-Baddah, A., & Al-Sarairah, K. (2012). A Proposal for Developing and Ensuring Quality Standards in Jordanian Universities. *The Arab Journal of Quality Assurance for University Education*, 5(9), 186.
- Al-Bahnasawi, F. (2006). *The System of Higher Education system in the United State of America.* Cairo: Alam Al-kotob (the book word).
- Al-Bashaireh, A. (1993). *Higher Education Accreditation: Reading on Higher Education.* Amman, Jordan: UNESCO Regional Educational Office in Arab Countries.
- Al-Batsh, M. W. (2009). The Jordanian Experience in the Field of Accreditation and Quality Assurance. *Symposium Quality of Higher Education.* Tripoli, Libya.
- Al-Beheiry, K. M. (2005). Professional Accreditation Administration to Prepare Teacher at Egyptian Universities. *Annual National Confeence XII: develop the performance of Arab universities in the light of overall quality standards and accreditation systems* (pp. 18-19). Cairo: Faculty of Education, Ain Shams University.
- Al-Belawi, H., & Others. (2006). *Total Quality in Education* . (F. Edition, Ed.) Amman, Jordan: Dar Almaseerah.
- Alchuirv, A.-H. (2012). The Criteria for Evaluating the Websites of the Universities on the Global Information Network. *The Fourth Annual*

Conference of the Arab Organization for Quality Assurance in Education.
Smart Village, Cairo.

- Al-Dahshan, G. (2007). Academic Accreditation (foreign expertises and local experience). *the Second Annual Conference of the Standards of Quality Assurance in Education in Egypt and the Arab Countries.* Mansoura, Egypt: the Faculty of Specific Education.
- Al-Dulaimy, J., & Samerrai, A. (2011). The Challenges Facing Academic Accreditation Requirements and Ensure the Quality of University Education in Private Universities. *The International Arab Conference for the Quality of Higher Education* (pp. 10-12). Jordan: Al-Zarqa University.
- Alehis, M. (2015). Approach to Improve the Quality Performance of Libyan Higher Education Institutions. *Arab Journal of Quality in Education, Volume 8, 5.*
- Al-Eithawy, & El-Thameraa'y, A. (2011). The Reality of the Application to Ensure the Quality of Education in Private Universities. *International Arab Conference for the Quality of Higher Education.* Jordan: University of Zarqa.
- Alfoghi, M., & Shglof, M. (2017). Strategic Planning and its Impact on the Application of Quality Requirements in University Education from the Point of View of Faculty Members At the University of Sirte Libyan. *The Journal for Quality Assurance of University Education, 10(28).*
- Al-Gadid, K. M. (2010). The Quality of Higher Education and it's Role in Achieving Development. *The Arab Conference on Higher Education and the Labor Market.* Misurata, Libya: The University of the Seventh of October.
- Al-Gayar, S. (2009). Quality Assurance and Accreditation Philosophy. *The Annual Conference for Academic Accreditation of the Institutions and Programs of Higher Education in Egypt and Arab Countries.* Al-Mansoura, Egypt: College of Education.
- Al-Hadi, S. (2013). The Change Management of Arab Higher Education Institutions Towards Quality and Excellence in Performance. *The Arab Journal of Quality Assurance for University Education, 6(11).*
- Al-Haj, F. A., Majeed, S. S., & Others. (2008). *Evidence of Quality Assurance and Accreditation of the Arab Universities Union Member.* Amman: The Secretariat of the Association of Arab Universities.
- Al-Halali, & Elsaid, A. (2009). Standards for Accreditation in Higher Education Institutions. *First Annual International Conference, Academic Accreditation*

of Institutions and Programmes of Higher Education in Egypt and Arab Word (p. 344). Mansoura, Egypt: Faculty of Specific Education.

Al-Hawat, A. (1996). *Higher Education in Libya Reality and Prospects*. Tripoli: Tripoli Global Scientific Library.

Al-Hilal, M. (2014). The Quality Assurance of the Higher Educational Process From the Perspective of the Students. *the Sixth Annual Conference, The Arab Organization for Quality Assurance in Education*. Oman.

Al-Holy, A. (2012). Quality Assurance in Arab Universities: Concept and Implementation Mechanisms. *4th Annual Conference of the Organization Quality Assurance in Education on the Mechanisms of Consensus and Common Standards for Quality Assurance and Academic Accreditation Education*, (pp. 210-212). Cairo, Egypt.

Al-Jubouri, M., & Adnan, H. (2013). Obstacles Copatibility With Srandards of Arab Universities Federation for Quality Assurance and Accreditation, A case Study. *Mosul University, VI(14)*, 138-139.

Al-Kabir, M., Mregin, H., & Others. (2012). *The Centerfor Quality Assurance and Accreditation of Educational and Traing Institutions, Strategic plan, 2012-2017*. Tripoli.

Al-Kharabsheh. (2015). Quality Management and Accreditation in Higher Education Institutions (Arabic and International Experiments). *The Impact of Quality and Accreditation in Education*. Casablanca, Kingdom of Morocco: Organization for Quality Assurance in Education.

Al-Kharabsheh, O. (2015). Quality Management and Accreditation in Higher Education institutions (Arab and International Experiences). *The Arab Institution for Quality Assurance in Education*. Kingdom of Morocco.

Al-Khatib, M. (2007). An Entrance To the Application Of the Standards and Systems in the Educational Institutions. *A paper work submitted to the Fourteenth Annual Meeting* (p. 8). Qassim, Saudi Arabia: the Saudi Society for the Educational and Psychological Sciences.

Alma, C. (2005). Quality Assurance in Higher Education. *Intrnational Conference*. The Falmer Press.

Al-Mahdi, S. (2009). International and Arab Experiences in the Management of Academic Accreditation Systems, in Institutions of Higher Education. *The First Annual International Conference* (pp. 75-76). Mansoura, Egypt:

- Mansoura University.
- Al-Mahiawi, Q. (2006). *Quality Management in Services: Concepts, Processes and Applications*. Amman: Dar Al-Shorok for Publishing & Distribution.
- Al-Maraghi, A. (2008). *The Application of the System of Educational Quality Assurance and Accreditation for the Development of Pre-University Education and Higher Education* (The First Edition ed.). Cairo: Dar Al-Fikr Al-Araby.
- Al-Najjar, F. R. (2000). *Management of Universities by Total Quality*. Cairo: Etrak for Publication and Distribution.
- Alnaseer, D. (2009). The Experiences in the Application of Quality for Some International, Arab and local Universities. *The International Conference on Administrative Development*. Riyadh, Saudi Arabia.
- Al-Qarqouti, A.-B. (2015). Evaluation of the Buildings of Faculties of Education in the Light of Quality Standards. *The Arab Journal for Quality Assurance of University Education*, 8(19).
- Al-Rai Jordanian Newspaper. (2012, September).
- Al-Rashid, M. A. (1995). Total Quality in Higher Education. *Teacher Magazine, King Saud University*.
- Al-Saghir, A. F. (2011). The Libyan Experience in the Field of Quality Assurance. *The International Arab Conference for Quality Assurance in Higher Education* (p. 423). Jordan: University of Zarqa.
- Al-Sarairah, K. (2009). Total quality Management in Higher Education Institutions. *Training Conference "The Features and Prospects for Overall Quality in Higher Education"*. Amman, Jourdan.
- Al-Tarawneh, M. (2011). Proposed Model for Quality Assurance Standrads of the Real Assessment for Student in Higher Education Curricula. *Arab International Conference for Quality Assurance of Higher Education*. Jordan: Zarqa Private University.
- Al-Trira, A. R. (1998). Accreditation of Higher Education Institutions in Saudi Arabia. *The Seminar of Higher Education in Saudi Arabia*. Saudi Arabia: The Ministry of Higher Education.
- Alzayat, M. A. (2007, April). A Proposed Framework of Overall Quality Assurance in Al-Balqa Applied University. *Journal of the Association of the Arab University*(No. 4).

- Amaral, A. (2014). Where Are Quality Frontiers Moving to in Rosa. *M. J. Quality Assurance in Higher Education: Contemporary Debates*, 13-31.
- Ann, M., Koenig, R., & Lofstad, E. S. (2004). What International Education Professionals Need to Know, Higher Education Accreditation in the United States. *EAIE Conference*, (p. 2). Torino.
- Apaydin, M. (2008). Making a Case for the Case Method in Turkey. *Journal of Management Development*, 27(7), 678-692.
- Ashiba, F. (2000). Total Quality and Applicability in the Egyptian University Education. *Working Paper Submitted to the Accompanying Scientific Conference for the Session, 33 of the Council of Union of Arab Universities*. University of Lebanon, Beirut.
- Assied, M. (2015, June 11). Strategical Educational Reforms in Libya. *ERAZ, Konferencija2015, održivi Ekonomski Razvoj- Savremeni I multidisciplinarni pristupi*.
- Astin, A. W. (1999). Student Engagement: A Developmental Theory for Higher Education. *Journal of Cllege Student Development*, 40(5), 518-529.
- Astin, A. W. (1999). Student Involvement: A Developmental Theory for HigherEducation. *Journal of College Student Development*, 40(5).
- Atlobah, A., & El-Haddad, M. (2010). Measuring the Quality of University Education in Libya During the Period (1993-2007). *The Arab Conference on Education and the Labor Market*. Misurata, Libya: The University of the Seventh of October.
- Attia, K. A., & Zahran, A. (2008). A Proposed Model to Evaluate the Quality of Accounting Software from the Prespective of Academic Accreditation. *The Arab Journal of Quality Assurance*(2), 12.
- Attia, M. A. (2008). *The Overall Quality and Curriculum*. Amman, Jordan: Al-Management House for Publishing and Distribution.
- Badrkhan, S., & Al-Shwa, H. (2013). The Obstacleom of the Application of the Standards of Quality Assurance in the Jordanian Universities, From the viewpoint of the Faculty Members. *The Arab Journal for Quality Assurance of University Education*, VI(13).
- Baird, J. (2006). *Quality Audit and Assurance for Transnational Higher Education*. Melbourne: AUQA Occasional Publications, Australian Universities Quality

Agency.

- Balan, P., & Metcalfe, M. (2012). Identifying Teaching Methods that Engage Entrepreneurship Students. *Education + Training*, 54(5), 368-384.
- Barnard, L., Lan, W. Y., To, Y. M., Paton, V. O., & Lai, S. L. (2009). Measuring Self-regulation in Online and Blended Learning Environments. *The Internet and Higher Education*, 12(1), 1-6.
- Barqawi, B. (2012). *Quality Assurance in Higher Education, State of the United Arab Emirates* (First Edition ed.). United Arab Emirates: Al Emirates Center for Strategic Studies and Research.
- Barton, L., & Armstrong, F. (2009). Experience and Change: Reflections on Inclusive Education. *International Review of Education*, Springer, 452.
- Bashur, M. (2005). *Quality Assurance in Higher Education in the Arab Countries*. Beirut: Lebanes Association for Educational Studies.
- Berger, J. B., & Milem, J. F. (1999). The Role of Student engagement and Perceptions of Integration in a Causal Model of Student Persistence. *Research in Higher Education*, 40(6), 641-664.
- Bigalke, T. W., & Neubauer, D. E. (2009). *Higher Education in Asia-Pacific Quality and the Public Good*. UK: Palgrave Macmillan.
- Birger, F., & Ruth, K. (2013). Attaining the 2050 vision for Africa: Breaking the Human Capital Barrier. *Global Journal of Emerging Market Economies*.
- Bloxham, S., & Boyd, P. (2007). *Developing Effective Assessment in Higher Education: A Practical Guide*. McGraw Hill Education.
- Bollag, B. (1996). Reform Reports Appear Stalled at Colleges in Eastern Europe. *Chronicle of Higher Education*, 43(8), A-59.
- Braun, G., & Jones, A. (2013). *Building the Future With Youth: Challenges for Education and Employability*. Deutsche Gesellschaft FurInternationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.
- Brooch, Z. B. (2010). The Application of Quality Assurance in the Higher Education Institutions in Algeria. *Arab International Conference for Quality Assurance in Higher Education Institutions* (p. 809). Bahrain: The Gulf University.
- Buech, G. F., Heller, N. A., Burch, J. J., Freed, R., & Steed, S. A. (2015). Student

Engagement: Developing a Conceptual Framework and Survey Instrument. *Journal of Education for Business*, 90, 224-229.

CAA. (1999). *Council for Academic Accreditation in Emirates*. Emirates.

Calpin, D., & Donnelly, A. (2006). *Quality Assurance of NHS Funded Healthcare Education* (Vol. 6). Nurs Management Harrow.

Carter, G. (1973). *Dictionary of Education*. New York: MC Graw-Hill Book Company. Chakraborty, M., & Nafukho, F. M. (2014). Strengthening Student Engagement: What do Students Want in Online Courses? *European Journal of Training and Development*, 38(9), 782-802.

Cheng, Y. (2003). Quality Assurance in Education- Internal, Interface and Future. *Journal of Quality in Education*, 2(4), 204.

Cizar, A. E. (1997). Quality Assessment in Smaller Countries: Problems and Lithuanian Approach in Higher Education Management. *Global Journal of Engng. Education*, 9(1), 43.

Colardyn, D. (1998). *Quality Assurance in Continuing Vocational Training*. Washington D.C.: European Training Foundation.

Damtew, T., & Philip, G. (2004). *African Higher Education: Challenges for the 21st Century*. Kluwer Academic Publishers.

Davis, D. J., & Ringsted, C. (n.d.). Accreditation of Undergraduate and Graduate Medical Education: How Do the Standards Contribute to Quality? *Advance Health Science Education*, 11(3), 305.

Directory Higher Education Accreditation. (2009). *The National Authority for Quality Assurance and Accreditation*. Arab Republic of Egypt.

Dradakah, A. M. (2011). Standards of Quality Assurance and Accreditation in the Colleges of Education in Jordanian Universities. *The International Arab Conference for Quality Assurance in Higher Education*. Jordan: Zarqa Private University.

DTI. (2006). *Department of Trade and Industry Departmental Report*. UK.

El Hassan, K. (2013). Quality Assurance in Higher Education in Arab Region. *Higher Education and Management Policy*, 80.

Elassy, N. (2013). A Model of Student engagement in the Quality Assurance System at Institutional Level. *Quality Assurance in Education*, 21(2), 162-198.

- Elassy, N. (2015). Student engagement in the Egyptian Quality Assurance System. *Quality Assurance in Education*, 23(2), 123-148.
- El-Bakri, S. M. (2002). *Total Quality Management*. Alexandria, Egypt: The New University House.
- El-Fakhri, M., & Bukhatwa, S. A. (2016). Higher Education in Libya: Challenges and Future Plans. *Libyan International Medical University Journal (LIMUJ) Volume 1*.
- El-Katib, M. S. (2003). *Total Quality and Accreditation in Education*. Riyadh, Saudi Arabia: Dar Khuraiji for Publication and Distribution.
- El-Khatib, A., & El-Khatib, R. (2004). *Total Quality Management Educational Applications*. The Arab Bureau of Education for the Gulf States.
- El-Samawy, A. (2010). the quality of higher education towards sustainable development. *the Fourth Scientific Conference of the University of Aden*. Aden, Yemen: University of Aden.
- El-Seboa', M. e. (2011). *A guide promoting the culture of quality and practice in Arab universities, European Commission*. Retrieved 10 5, 2012, from altair: www.altair-project.org
- Evans, C. (2013). Making Sense of Assessment Feedback in Higher Education. *Review of Educational Research*, 83(1), 70-120.
- Fraser, K. (2005). *Education development and Leadership in Higher Education*. London and NewYork: Roudledg Falmer.
- Fredriksen, B., & Kagia, R. (2013). Attaining the 2050 Vision for Africa: Breaking the Human Capital Barrier. *Global Journal of Emerging Market Economies*, 5(3), 269-328.
- Geddis, E. (2002). A Perspective on Tensions Between External Quality Assurance and Institutional Quality Development "A case Study". *Journal of Quality in Higher Education*, 3(1), 8.
- Girgin, K. Z., & Stevens, D. D. (2005). Bridging in-class participation with innovative instruction: use and implications in a Turkish university classroom. *Innovations in Education and Teaching International*, 42(1), 93-106.
- Gotesch, D., & Stanley, D. (1997). *Introduction to Total Equality Productivity, Competitiveness*. P. Hill.

- Gourlay, L. (2015). Student Engagement' and the Tyranny of Participation. *Teaching in Higher Education*, 20(4), 402-411.
- Habib, H. (2012). *Accreditation Procedures and Publications and supporting tools* (the First issue ed.). Research and quality studies Magazine.
- Haila, M., & Nasser El-Din, T. (2015). The Governance is Afoundation for Applying Quality Assurance Standards. *The 7th Annual Conference, Arab Institution for Quality Assurance in Education*, (pp. 64-65). Casablanca, Kingdom of Morocco.
- Hallinger, P., & Lu, J. (2013). Learner Centered Higher Education in East Asia: Assessing the Effects on Student Engagement. *International Journal of Educational Management*, 27(6), 594-612.
- Hamdatu, M., Siddiek, A., & Al-Olyan. (2013). Application of Quality Assurance & Accreditation in the Institutes of Higher Education in the Arab World (Descriptive & Analytical Survey). *American International Journal of Contemporary Research*, 3(4), 109.
- Harathi, M. (2012). Quality Assurance Concepts of Institutionalization: Some Indicators Towards Higher Educational Development Policy in Libya. *European Scientific Journal*, 8(32).
- Harman, G. (1998). The Management of Quality Assurance: A Review of International Practice. *Higher Education Quarterly*, 52(4), 345-364.
- High Education in Libya. (2012, July). *The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA)*. Retrieved December 01, 2012, from National Tempus Office Libya:
http://www.eacea.ec.europa.eu/tempus/participating_countries/overview/libya_overview_of_hes_final.pdf
- Hokama, H. (2003). *Toward Mandatory Quality Evaluation in Higher Education in Japan*. Retrieved from http://www.hrk.de/eng/berichte_und_publicationen/.
- Houghton, J. (1996). Academic Accreditation: Who, What, When, and Why? . *Parks and Recreation*, 31(2), 42.
- Huang, Y. R., & Chang, S. M. (2004). Academic and Cocurricular Involvement: Their Relationship and the Best Combinations for Student Growth. *Journal of College Student Development*, 45(4).
- Hussien, S. A.-A. (2005). *Quality Assurance and Accreditation in Education*.

Riyadh, Saudi Arabia : Dar Alsoltaia.

Huwaidi, F. (2012). *Proposals for Implementing of Total Quality in Institutions of Higher Education*. El Beida, Libya: Omar Al-Mukhtar University.

Ibrahim, Q. (2016). *Globalization and International Social Work Education: A Comparative Study of Palestine, Jordan, Saudi Arabia, Oman, Yemen, Egypt, Libya, and Morocco*. 15.

ICEF Monitor. (2014). *Libya Struggling to Meet Massive Demand for Higher Education.* " [http:// monitor.icef.com/2014/07/libya-struggling-to-meet-massive-demand-for-higher- education/](http://monitor.icef.com/2014/07/libya-struggling-to-meet-massive-demand-for-higher-education/). *Internet World Stats*. Retrieved 2016, from Internet Usage Statistics for Africa: <http://www.internetworldstats.com/stats1.htm>

Idriss, J. a. (2012). The possibility of the application of the management of total quality in higher education services management for continuous improvement and quality assurance for outputs, obtaining accreditation. *Amarabak Journal, III*, 45.

Imam, K., & Ahmed, L. (2012). *the Standards of Accreditation of Higher Education Institutions, Arab and International Models* (the First Edition ed.). Mansoura, Egypt, The Arab Republic of Egypt: The Modern Library.

Ismail, B. (2010). *Quality Manual*. Alqonfeda, Saudi Arabia: Umm Al-Qura University.

James, I., & James, D. (2009). *Overall Quality: Administration, Management and Strategy*. Riyadh: Translated by: Soror, Ali Ibrahim (Al-Marikh Publishing House).

JUAA. (2004). *Japanese Universities Accreditation Agency* . Retrieved from Process Self Assessment Evaluation Items: <http://www.juaa.or.jp/English/>.

Judith, S. E. (2012). *Planning For Higher Education: The Future of Accreditation* (Vol. 40). chea.

Jumma, A., & Mohammed, D. (2009). Overall Quality and Academic Accreditation Systems in the Light of the International Standards for Higher Education Institutions. *The First International Conference on the Accreditation of Academic Institutions and Higher Education Programs*. Mansoura: Faculty of Specific Educationin Mansoura.

Kathleen, C. (1993). *Organizing for Quality* (Vol. 21). U.S.A.

- Kathleen, C. (1993). *Organizing for Quality in Planning for Higher Education* (Vol. 21). U.S.A.
- Kember, D., McNaught, C., Chong, C. F., Lam, P., & Cheng, K. F. (2010). Understanding the Ways in Which Design Features of Educational Websites Impact Upon Student Learning Outcomes in Blended Learning Environments. *Computers and Education*, 55(3), 1183- 1192.
- Khalil, N. (2011). *Total Quality Management and Academic Accreditation in the Educational Institutions*. Cairo: Dar Al-Fajr for Publication and Distribution.
- Kirstein, M., & Kunz, R. (2015). Student-centred Approach to Teaching Large Classes: Friend or Foe? *Meditari Accountancy Research*, 23(2), 222-246.
- Kistan, C. (1999). Quality Assurance in South Africa. *Quality Assurance in Education Journal*, 7(3), 126.
- Koenen, A. K., Dochy, F., & Berghmans, I. (2015). A Phenomenographic Analysis of the Implementation of Competence Based Education in Higher Education. *Teaching and Teacher Education*, 50, 1-12.
- Kohoutek, J. (2009). *Implementation of the Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education in the Central and East-European Countries-Agenda Ahead*. UNESCO-CEPES.
- Koji, S., Masateru, B., & Kazuhiko, S. (2000). The New Role of the JUAA in Japanese University Evaluation. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 25(1).
- Krause, K. D. (2015). Chapter 6 Transforming the Learning Experience to Engage Students. In *Institutional Transformation to Engage a Diverse Student Body*. Published online: 09 Mar 2015, 199-212.
- Kuh, G. D., & Gonyea, R. M. (2015). The Role of the Academic Library in Promoting Student Engagement in Learning. *College & Research Libraries*, 76(3), 359-385.
- Kurbaj, I., Saleh, S., & Saleh, S. (2017, March). The Reasons of Low Educational Achievement From the Perspective of Students and Students of Benghazi University, Branch Kufra. *Journal of Science and Humanities*, 28.
- Lawrence, J. K., & Green, K. C. (1980). *A Question of Quality: the High Education Rating Game*. Washington D.C: American Association for Higher Education.

- Libyan Organization for Policies and Strategies, and Reality of Higher Education in Libya.* (2016). Retrieved May 2016, from <http://www.loopsresearch.org>
- Majid, S. S. (2011). Quality assurance and Accreditation of Academic Programmes in Educational Institutions. *the Conference of the association of Universities for Lebanon in Collaboration with the National Office for European Tempus Program.* Beirut , Lebanon.
- Majid, S. S., & Al-Diadat, M. A. (2008). *Quality and Academic Accreditation for Public Education Institutions and University* (First Edition ed.). Amman: Dar Safa for Publishing and Distribution.
- Marjorie, P. L. (2004). Quality Assurance and Accreditation in Higher Education in East Asia and the Pacific. *Strengthening World Bank Support for Quality Assurance and Accreditation in Higher Education in East Asia and the Pacific.*
- Markwell, D. (2007). The Challenge of Student Engagement, Keynote Address by Professor Don Markwell, Deputy Vice-Chancellor (Education). *the Teaching and Learning Forum 2007*, 76(3), 359-385.
- Mazawi, A. (2005). *Contrasting Perspectives on Higher Education Governance in the Arab States, Higher Education: Handbook of Theory and Research* (Vol. XX). Springer.
- McGhee, P. (2003). *The Academic Quality Handbook: Enhancing Higher Education in in Universities and Further Education Colleges.* UK: Kogan Page Limited.
- Menon, M. E. (2005, June). Students' Views Regarding their Participation in University Governance: Implications for Distributed Leadership in Higher Education. *Tertiary Education and Management*, 11(2), 167-182.
- Mertova, P., & Webster, L. (2009). The Academic Voice in English and Czech Higher Education Quality. *Quality Assurance in Education*, 17(2), 140-155.
- Mijatovic, I., & Jednak, S. (2011). Attitudes toward Active Participation as Predictors of Students' Achievements - Exploratory Research from Serbia. *New Educational Review*, 24(2), 258-271.
- Mijatovic, I., Cudanov, M., Jednak, S., & Kadjevich, D. M. (2013). How the Usage of Learning Management Systems Influences Student Achievement. *Teaching in Higher Education*, 18(5), 506-517.
- Mijatovic, I., Jovanovic, I. J., & Jednak, S. (2012). Students Online Interaction in a Blended Learning Environment – A Casestudy of the First Experience

- in using an LMS. *Proceedings of the 4th International Conference on Computer Supported Education, April 16-18*. Porto, Portugal: CSEDU 2012.
- Moon, Y. L. (2007). Education Reform and Competency-based Education. *Asia Pacific Education Review*, 8(2), 337-341.
- Morley, L. (2003). *Quality and Power in Higher Education*. UK: Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Mregin, H. (2016). The National Center for Education Quality Assurance in Libya (Challenges and Opportunities). *The Sixth International Arab Conference for Quality Assurance in Higher Education*. Sudan: University of Science and Technology.
- Mregin, H. (2017). Libyan Experience in Quality and Accreditation in the University Education 2008-2014. *The Second Maghreb Education Quality Conference in the Northwest Africa*, (pp. 7-10). Tunisia.
- Mregin, H. S. (2012a). Are We In Need of Quality Assurance in the Libyan Universities. *The Fourth Annual Conference of the Arab Organization for Quality Assurance in Education*, IV. Smart Village, Cairo.
- Mregin, H. S. (2012b). *The Appendix of the Strategic Plan on the Accreditation of the Public Universities 2013-2018*. Tripoli: QAA.
- Mregin, H., & Al-Sharkasi, A. (2012). Libyan experience in the field of quality assessment and accreditation in graduate programs. *The Second International Arab Conference on Quality Assurance in Higher Education* (pp. 489-490). Kingdom of Bahrain: Gulf University.
- Mustafa, A. A. (2009). Quality and Accreditation in the Educations in Egypt and some other Arab Foreign Countries. *The First Annual Conference for the Accreditation of Academic Institutions and Higher Education Programs in Egypt and Arab Countries*. Mansoura, Egypt: College of Education.
- Myron, T. (2001). *Total Quality Management in Education*. Ohio: Merrill Publishing Company.
- Nasr, W. (2005). *System of Higher Education Accreditation in the United States, U.S. Gama Beirut experience, Quality Assurance in Arab University* (Vol. 5). Beirut, Lebanon: The Lebanese Association for Science and Education.
- National Quality Assurance and Accreditation. (2004). *The Quality Assurance and*

- Accreditation HandBook*. National Quality Assurance and Accreditation.
- NCATE. (n.d.). *National Council for Accreditation of Teacher Education*.
- Nick, C. (2004, July). *World Education News & Reviews*. 17(4).
- Obeidi, C. (2009). Quality Assurance in Higher Education Outputs in the Context of the Need of the Society. *The Twelfth Conference for the Ministries Who Are Responsible for Education and Scientific Research in Arab Countries*.
- Okland, J. (2001). *Total Quality Management*. New York: Butterworth Heinemanu.
- Orsingher, C. (2006). Assessing Quality in European Higher Education Institutions. *Physicaverlag, Springer Company*.
- Ory, J. C., & Braskamp, L. A. (1988). Involvement and Growth of Students in Three Academic Programs. *Research in Higher Education*, 28(2), 116-129.
- Othman, A., Pislaru, C., Thuraya, K., & Impes, A. (2013). Analysing the Effectiveness of IT Strategy in Libyan Higher Education Institutes. *International Journal of Digital Information and Wireless Communications (IJDIWC)*, 3(3), 114-129.
- Othman, S., Kashadah, O., Gosbi, A., & Khoja, S. (2012). *Higher Education in Libya*. This Document Has been Produced By the Education Audiovisual and Culture Executive Agency (Eacea).
- Pike, G. R., & Kuh, G. D. (2005a, March). A Typology of Student Engagement for American Colleges and Universities. *Research in Higher Education*, 46(2).
- Pike, G. R., & Kuh, G. D. (2005b, May/June). First-and Second-generation College Students: A Comparison of Their Engagement and Intellectual Development. *The Journal of Higher Education*, 76(3), 276-300.
- Pisan, H. (2012). Towards a Future Strategy to Modernize the University of Nasser and Development. *The Fourth Anuall Conference of the Arab Organization for Quality Assurance in Education*. Smart Village, Cairo: University of Nasser.
- Planas, A., Soler, P., Fullan, J., Pallisera, M., & Vila, M. (2013). Student Participation in University Governance: The Opinions of Professors and Students. *Studies in Higher Education*, 38(4), 571-583.
- Pond, W. (2002). *Twenty-First Century Education and Training Implications for Quality Assurance* (Vol. 4). The Internet and Higher Education.

- QAA. (n.d.). *Quality Assurance in Higher Education in the United Kingdom*. U.K.
- Qadadah, E. (2007). A proposal to use the overall quality to achieve high value of the Jordanian universities management model. *Journal of human sciences*, 5(35).
- Qadoumi, A. R. (2008). Identifying the Extent of the Application of the Pillars of Quality Assurance in the Academic Departments of the Faculties of Business and Finance. *The Arab Journal for Quality Assurance of Higher Education*, 1(1).
- (2012). *Quality Assurance and Accreditation Guide*.
- Tripoli. (2008). *Quality Assurance Guide*. Tripoli, Libya.
- Quality assurance manual. (2012). *Quality assurance manual*. TRIPOLI: QUALITY ASSURANCE CENTER OF LIBYA.
- (2013). *Quality Assurance Report on field visits to government Universities*.
- Rabee', M. A. (2006). Licensing and Accreditation Requirements for Universities, Jordan Model. *Quality of Universities and Licensing and Accreditation Requirments*. Sharqa, United Arab Emirates: The First Arab Conference.
- Radwan, A. B. (2008). *Management Libyan Universities in View of the Contemporary GlobalTrends*. Banghazi, Libya: Science and Literature College, Omar Al-Mokhtar University.
- (2010). *Report of the Center of Quality Assurance and Educational Institutions Accreditation*. Tripoli.
- (2012). *Report of the National Center for Quality Assurance in Public University in Libya*. qaa.
- (2011). *Report of the Service for work labor and manpower in Libya*.
- (2010). *Report on Exploratory Visits to some Institutions of Higher Education, for Academic year 2009-2010*. Tripoli, Libya: The Center for Quality Assurance and Accreditation of Educatioal Training Institutions.
- Rhema, A., & Miliszewska, I. (2010). Towards E-Learning in Higher Education in Libya. *Issues in Informing Science and Information Technology*, 7, 423-437.
- Robinson, C. (2012). Student Engagement What Does this Mean in Practice in the Context of Higher Education Institutions? *Journal of Applied Research in Higher Education*, 4(2), 94-108.
- Ruiz, J. G., Mintzer, M. J., & Leipzig, R. M. (2009). The Impact of E-learning

- in Medical Education. *Academic Medicine*, 81(3), 207-212.
- Sabri, H. (2009). Quality of Higher Education and Academic Accreditation Standards. *Arab Journal to Ensure the Quality of University Education, second Edition*(4).
- Sabri, H. A. (2009). Quality Assurance in Higher Education and Standards of Academic Accreditation, "the experience of private higher education in Jordan". *The Arab Journal for Quality Assurance in Higher Education, the second volume, Version No. 4*, 152.
- Sahin, M. (2014). The Relationship between Instructors' Professional Competencies and University Students'. *School Engagement, Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(2), 581-584.
- Sander, P., Stevenson, K., King, M., & Coates, D. (2000). University Students' Expectations of Teaching. *Studies in Higher Education*, 25(3), 309-323.
- Sanjaya, M. (2007). *Quality Assurance in Higher Education, An Introduction*. National Assessment and Accreditation Council.
- Sayed, S., & Nassef, M. (2006). The US Expertise in Accreditation and the Possibility take Advantage of it in supporting the Teacher's Efforts in Egypt, An Analytical Study. *Journal of Education and Development*, 14-15.
- Schade, A. (2003). Recent Quality Assurance Activities in Germany. *European Journal of Education*, 38(3), 287.
- Sharma, B. R., & Bhaumik, P. K. (2013). Student Engagement and Its Predictors: An Exploratory Study in an Indian Business School. *Global Business Review*, 14(1), 25-42.
- Shaw, P. (1981). Manpower and Educational Shortages in the Arab World: An Interium Strategy. *World Development*, 9(7), 637-655.
- Shehata, H. (2003). *Rooted Educational Prospects for the Development of Education in the Arab Countries from reality to the Future*. Cairo: The Egyptian Lebanes Publishing House.
- Shibshabah, R. (2016). The Extend of the Application of TQM in Higher Education Institutions from the Point of View of Students Related to the Services Provided to Them, the case study of the Faculty of Economics and Political Science. *Journal of Economics and Political Science, University of Tripoli*(15).

- Smith, L., & Robert, S. L. (2013). *Higher Education: Recent Trends, Emerging Issues and Future Outlook*. Hauppauge, NY: Nova Science Publishers.
- Steele, J. P., & Fullagar, C. J. (2009). Facilitators and Outcomes of Student Engagement in a College Setting. *The Journal of Psychology*, 143(1), 5-27.
- Steve, B., Fiona, M., & Nicholas, S. (2011). Directory of Higher Education in the United Kingdom and Partnership With Universities Abroad. *The Unity of Europ and International Affairs for UK Higher Education*. UK.
- Tamtam, A., Gallagher, F., Olabic, A. G., & Sumsun, N. (2011). Higher Education in Libya, System Under Stress. *International Conference on Education and Educational Psychology (ICEEPSY 2011)* (pp. 742-751). Procedia - Social and Behavioral Sciences 29 (2011).
- Tamtam, e. a. (2011). Higher Education in Libya, System under Stress. *International Conference on Educational Psychology (ICEEPSY)*, (p. 742).
- Terance, W., & Dean. (2009). *Higher Education in Asia-Pacific*. UK: Palgrave Macmillan. (2011). *The Manual of Quality Assurance and Accreditation of Higher Education Institutions*. Libya.
- (2008). *The National Report of the Great Libyan Jamahiriya*. Tripoli.
- The Newsletter of the Center for Quality Assurance in Libya. (2010). *zero*.
- Tieu, T. T., Pancer, S. M., Partt, W. M., Winter, G. M., & Bernie-Lefcovitch, S. (2010). Teaching Quality at Risk?!. *Research in Higher Education Journa*.
- Tinto, V. (1987). *Leaving College: Rethinking the Causes and Cures of Student Attrition*. Chicago: IL : University of Chicago Press.
- Tinto, V. (2012). *Completing College: Rethinking Institutional Action*. Chicago: The University of Chicago Press, 7.
- Traona, K. (2010). Quality Assurance in Higher Education and its Relationship to Development. *the Academic Program for the Fifteenth Century Scientific week in Jordan* (p. 1). Elhassan Science City, Jordan: Higher Education Accreditation Authority.
- Trow, M. (1999). *Academic Reviews and the Culture, Reprinted in Quality Management in Higher Education Institution*. Utracht, Netherland: Lemma Publisher.
- Trowler, V. (2010). *Student Engagement Literature Review*. UK: The Higher Education Academy.

- Tsui, L. (1999). Courses and Instruction Acting Critical Thinking. *Research in Higher Education*, 40(2), 185-200.
- UNESCO. (2003). *Review of Quality Assurance and Accreditation Systems in UNESCO member States, OECD / Norway Forum on Trade in Educational Services*. Norway: Managing the Internationalization of post- secondary Education.
- Unterhalter, E., & Carpentier, V. (2010). *Global Inequalities and Higher Education: whose interests are you serving?* UK: Macmillan Education UK.
- Valeria, C. B. (1998). *Diagnostic and Prescriptive instrument of Quality Indicators* (Vol. 1). U.S.A.
- Valeria, C. B. (1998). *Diagnostic and Prescriptive Instrument of Quality Indicators* (Vol. 1.4). U.S.A.
- Van Uden, J. M., Ritzen, H., & Pieters, J. M. (2014). Engaging Students: The Role of Teacher Beliefs and Interpersonal Teacher Behavior in Fostering Student Engagement in Vocational Education. *Teaching and Teacher Education*, 37, 21-32.
- Vuori, J. (2014). Student Engagement: Buzzword of Fuzzword? *Journal of Higher Education Policy and Management*, 36(5), 509-519.
- Wang, X., & Kennedy-Phillips, L. (2013). Focusing on the Sophomores: Characteristics Associated With the Academic and Social Involvement of Second-Year College Students. *Journal of College Student Development*, 54(5), 541-548.
- Waters, J. (1992). *An Introduction to Operations Management*. New York: Addison Wesley Publishing Company.
- Wiecha, J. M., Gramling, R., Joachim, P., & Vanderschmidt, H. (2003). Collaborative E-learning Using Streaming Video and Asynchronous Discussion Boards to Teach the Cognitive Foundation of Medical Interviewing: A Case Study. *Journal of Medical Internet Research*.
- Willis, D. (1993, March). Academic Involvement at University. *Higher Education*, 25(2), 133- 150.
- Wimpenny, K., & Savin-Baden, M. (2013). Alienation, Agency and Authenticity: A Synthesis of the Literature on Student Engagement. *Teaching in Higher*

Education, 18(3), 311.

Wolf-Wendel, L., Ward, K., & Kinzie, J. (2009). A Tangled Web of Terms: The Overlap and Unique Contribution of Involvement, Engagement, and Integration to Understanding College Student Success. *Journal of College Student Development*, 50(4), 407-428.

World Conference of Higher Education (WCHE). (1998). UNESCO.

Wright, A., & Angelini, M. (2012). Student Engagement as Transformation: An Exploration of the Academic and Personal Development of Student Mentors. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 4(2), 156-169.

www.qaa.ly. (n.d.). Retrieved from the website of the center for Quality Assurance and Accreditation of Educational Institution in Libya.

Yukimasa, H., & Masateru, B. (1997). The Changing Role of JUAA in Japanese University Evaluation. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 22(3), 331.

Zaghuan, B. H. (2013). The Development of Quality Assurance System in Libya. Tripoli: Faculty of Science, University of Tripoli.

Zaher, D. (2005). *Management of the Educational Systems of TQM*. Cairo: Dar Elshab for Publication and Distribution.

Zidane, S. (2010). *Total Quality Management*. Amman, Jordan: Dar Elmnaheg Publishing.

Zweekhorst, M. M., & Maas, J. (2015). ICT in Higher Education: Students Perceive Increased Engagement. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 7(1), 2-18.

ДОДАЦИ

Додатак А: Стандарди обезбеђења квалитета

- I. Стандарди за лиценце и сертификате у Уједињенима Арапским Емиратима (УАЕ):**
  - 1. Порука (мисија), организација и управљање:** Установа има јасну мисију и поруку које тачно описују установу. Установа је јасна у вези студената и корисника и објављује информације на свом веб-сајту. Мора да има одговарајућу организациону структуру и јасне улоге и одговорности, режим који помаже у обављању послова и мора да објављује јасне изјаве о политикама и процедурама.
  - 2. Обезбеђење квалитета:** Установа оцењује све аспекте свог пословања - академске програме и административне услуге, прави поређења са локалним и интернационалним образовним установама, користи резултате процене у буџету и планирању, поставља приоритете и унапређује програме и услуге. Постоји детаљан план управљања ризичним ситуацијама (природне катастрофе, кварови у инфраструктури информационе технологије, губитак особља, финансијски ризици).
  - 3. Образовни програми:** Морају се узети у обзир интернационални академски стандарди планирања и састављања програма, као и научна процена студената. Такође, образовни исходи морају одговарати оквиру квалификација у УАЕ. Сваки програм мора имати јасне циљеве и мерљиве резултате који су тачно објашњени, као и неопходан број часова у складу са међународним стандардима.
  - 4. Наставно и административно особље:** Установа обезбеђује довољан број наставног и административног особља које је квалификовано, како би испунили захтеве програма, сервиса и активности и достигли мисију факултета. Установа обезбеђује факултетски приручник за наставно и административно особље, да помогне факултетском особљу и обезбеди

им документацију која јасно описује услове рада, као и подстицаје и плате како би привукли светски квалификовано факултетско особље из различитих културних и образовних позадина.

5. **Студенти:** Установа треба да дефинише карактеристике студената који желе да се упишу и обезбеди окружење које доприноси културном, социјалном, моралном и интелектуалном развоју. Студентски сервиси треба да буду обезбеђени у складу са потребама студената и треба да буду доследни мисији установе. Мора постојати приручник за студенте који описује њихова права и дужности. Установа треба да има развијене политике и процедуре за решавање проблема студената и да осигура сигурно и здраво окружење за студенте.
6. **Наставна средства:** Установа обезбеђује наставна средства која подржавају образовање и доследни су мисији и циљевима установе. Ова средства укључују библиотеку и услуге у библиотеци, технологију и лабораторије, уз обраћање пажње на квалитет, врсту и разноликост како би подржали све понуђене програме и развијали их у складу са потребама факултетског особља и студената.
7. **Материјална средства:** Установа обезбеђује материјална средства која поседује и изнајмљује у складу са потребама установе, укључујући довољан број учионица, добру локацију установе, узимајући у обзир приступачност, адекватне објекте за студенте, помоћну административну технологију. Објекти морају бити безбедни.
8. **Финансијска средства:** Установа мора да ужива финансијску стабилност, обезбеђује адекватна финансијска средства за ефикасно обављање задатака установе, мора да има контролу трошкова, рачуноводство, спољну ревизију, менаџмент ризика и уверава се да је све на свом месту.
9. **Објављивање и јавни интегритет:** Установа је посвећена највишим моралним стандардима у подучавању, истраживању и услугама у односу са студентима, наставним и административним особљем, као и у спољном пословању, издаваштву и електронским публикацијама за студенте. Установа пружа тачне и прецизне информације о свом пословању.
10. **Истраживање и научне активности:** Установа подржава истраживања и

програми би требало да одражавају посвећеност установе. Установа даје стипендије и подстиче креативне активности.

- 11. Учесће заједнице:** Установа испуњава потребе локалне заједнице, сматра друштво за кључног корисника и узима у обзир потребе заједнице у сталном развоју програма и услуга.

II. Стандарди обезбеђења квалитета и акредитације у Египту

Састоји се од петнаест стручњака у образовању у свим областима. Стандарди акредитације у Арапској Републици Египат могу бити подељени на два дела, што су капацитет установе и ефикасност образовања. Мотив за раздвајање претходних оса евалуације и акредитације долази из уверења да је образовна установа није у стању да ради ефикасно без обезбеђивања свесног вођства базираног на размишљању и стратешком планирању у менаџменту људских ресурса и материјалних средстава доступних установи.

Установа константно ради на развоју кроз организационе структуре, процедуре, флексибилна правила, употребу модерних информационих технологија и интеракцију са заједницом. Са друге стране, установа не може достићи своју мисију и циљеве уколико не достигне висок ниво образовне ефикасности, што се показује у пружању изванредних образовних услуга. Критеријум коришћен у процени се може сумирати у следећем:

Оса I: Капацитет установе

1. Стратешко планирање (стратешки планови установе, конкурентна позиција установе)
2. Организациона структура и помоћна одељења.
3. Руководство и управљање (селекција академског вођства, развој менаџерских вештина, информациони системи и системи за документацију)
4. Кредибилитет и етика (интелектуална својина, издавачка права, професионална етика)
5. Административни систем (развој лидерства, евалуација учинка и

-
- сатисфакција послом)
6. Средства (адекватност средстава, физички објекти)
  7. Учешће заједнице
  8. Евалуација установе и менаџмент система квалитета (процена учинка установе и подршка академских лидера јединици за обезбеђење квалитета)

Оса II: Ефикасност образовања

1. Студенти и дипломци (политике за упис, подршка за студенте, студентске активности, алумни)
2. Академски стандарди (компатибилност едукативног софтвера са академским стандардима)
3. Образовни програми (узимање у обзир потребе друштва и развоја, план и развој софтвера, индикатори ефикасности програма)
4. Наставни материјал и помоћни објекти (стратегије за подучавање и учење, политике које се баве проблемима образовања, обука на терену, оцењивање студената и сатисфакција студената)
5. Факултетско наставно особље (адекватност факултетског наставног особља, развој способности и вештина наставног особља, процена учинка, сатисфакција факултетског наставног особља)
6. Научно истраживање (ефикасност процеса истраживања, финансирање истраживања)
7. Постдипломске студије (додељене дипломе)
8. Непрекидно процењивање ефикасности образовања (свеобухватност, континуитет процењивања и одговорност)

III. Стандарди обезбеђења квалитета у Сједињеним Америчким Државама

(Imam; Ahmed 2012: 60-81).

-
- 1. Визија и мисија:** Треба да одражавају традицију установе и визију будућности, а циљеви треба да буду јасни, реалистични, кратки, тачни и са јасним фразама.
  - 2. Планирање и евалуација:** морају одговарати курикулуму и сви чланови институције морају учествовати у овим процесима. Морају постојати дугорочни и краткорочни планови.
  - 3. Менаџмент и администрација:** Менаџмент и администрација морају радити на достизању успеха мисије и циљева образовне установе. Везе између администрације организације и чланова факултета морају бити јасне у складу са законом о регулацији универзитета. Сви запослени морају бити свесни садржаја закона. Регулација универзитета мора укључивати у чланство све појединце који одражавају интересе. Извршни директор мора бити у потпуности одговоран за установу. Установа спроводи периодичне процене нивоа ефикасности организације и користи резултате за побољшање учинка.
  - 4. Програми и процеси учења:** Фокусирање на задатак образовања студената, одлучивање о различитим програмима, дефинисање циљева програма, садржај и процедуре уписа и дипломирања, објављивање захтева за сваки програм као и њихове циљеве. Програми се морају одликовати дубином, континуитетом и сталном обновом. Мора обезбедити људско, неусиљено финансирање и технолошка средства неопходна за испуњавање академских планова и достизање циљева. Сваки факултет има независно право да планира своје програме и курикулум. На факултету постоје информације о доступним средствима и експертима. Потребе студената морају бити испуњене када се планира курикулум и оцењивање студената. Установа обезбеђује софтвер који штеди време и повећава фокус, а одликује се флексибилношћу и брзином разумевања. Методе подучавања су погодне за способности студената и постоје јасни морални кодови, као и регулаторни оквири за упис студената.
  - 5. Факултет као интегрисани систем:** Квалификације, опрема, наставно особље, ниво учинка факултета морају бити довољни и способни за остваривање мисије и циљева установе. Квалификације, опрема и припреме

за сваки факултет треба да буду одговарајући за област и ниво академских програма. Процес запошљавања треба да буде отворен и организован како би се одредили нови чланови који могу да се придруже установи. Установа најављује отворене позиције и критеријуме за запошљавање, одлучује о платама и радном опсегу професора у складу са мисијом установе. Такође, установа развија водич за факултет у циљу промовисања, који је доступан студентима и свим корисницима. Установа прави програме за стални професионални развој својих чланова и штити академску слободу.

- 6. Студентски сервис:** Установа обезбеђује добро студентско окружење које унапређује лични и интелектуални развој студената. Установа обезбеђује објекте, студентске сервисе и образовну технологију у свим програмима, као што и омогућава студентима да решавају своје образовне, технолошке, животне и личне проблеме и помаже им да их превазиђу, пружајући финансијску помоћ за сиромашне у складу са одређеним критеријумима, пружајући све потребне системе како би се оснажили образовни и културни програми које установа нуди. Сервиси су адекватни у смислу разноврсности и количине, доступни су техничари и друго особље, а библиотека се одржава периодично.
- 7. Информативна и канцеларијска средства:** Установа има библиотеку која је опремљена адекватним и неопходним информативним средствима као што су медијски центри, компјутерске лабораторије и технолошка средства неопходна за образовне и културне програме. Сервиси треба да буду адекватни у смислу квалитета, нивоа и квантитета, заједно са пружањем услуга техничара и руководећег особља који раде у библиотеци и стално процењују учинак и користе резултате за побољшање ефикасности.
- 8. Материјална средства:** Ова средства укључују зграде, библиотеке, инфраструктуру интернета, опреме, баште и друго, без обзира на то да ли су изнајмљени или у власништву установе. Треба радити на успостављању и реформи финансијских средстава у складу са легалним захтевима. Треба повезати планирање материјалних средстава и академских и студентских сервиса са финансијским планирањем, ради препознавања адекватности

доступних средстава и потребом за планирањем њиховог развоја, одржавања и процене.

9. Финансијска средства: Установа планира буџет на начин који побољшава интегритет академских циљева, услуге студентима и потребе развоја. Пишу се периодични извештаји за случај спонзорства, тако да се могу донети одговарајуће финансијске одлуке. Постављају се реалистични финансијски планови који се строго примењују. Ради се процена како би се откриле слабе тачке и пронашла решења.

10. Јавно објављивање: Установа има јавни налог како би студенти и корисници били свесни услуга које та установа пружа и како би понудила информације у виду каталога у ком представљене дужности и одговорности установе. Установа припрема публикације које укључују процедуре, административне политике, трошкове образовања, правила плаћања, повраћај школарине, описе курикулума, програма и услуга које установа нуди током академске године и вољу установе да подучава курикулум. Установа мора ажурирати факултетске публикације периодично и проверавати тачност информација.

11. Интегритет: Установа показује високе етичке стандарде у администрацији својих послова и свим односима са студентима, наставним особљем, другим организацијама и установама за социјални рад. Установа показује посвећеност поштењу, јасноћи и искрености у свим унутрашњим и спољним нормама и обавезује се да прати непристрасне политике.

ДОДАТАК Б: Осе акредитације високошколских установа у Либији

1- Осе институционалне акредитације

Осе институционалне акредитације, како је наведено у Приручнику за обезбеђење квалитета, састоје се од 11 оса, и то су:

I. Визија, мисија, циљеви и стратешки планови	Установа треба да има јасну потврђену и декларисану поруку која одражава образовну визију. Најбитније праксе које установа треба да усвоји поводом овога су следеће: <ol style="list-style-type: none"> 1. Постојање визије, мисије и циљева. 2. Постоји јасна веза између поруке и циљева. 3. Постоји одговарајући процес за развој мисије и циљева. 4. У планирању активности и послова, користе се порука и циљеви. 5. Установа треба да користи своју мисију као основу за планирање и евалуацију свих својих делатности.
II. Административна организација	Најважније добре праксе којима треба тежити и испунити их: <ol style="list-style-type: none"> 1. Организациона структура: да се придржава законских оквира. 2. Виши менаџмент: да буде ефикасан и компетентан, добар у уравнотеженом пословању са људским ресурсима и расподелом финансијских средстава. 3. Процеси планирања: да буду уређени и јасни. 4. Политике и регулације: да буду јасне и укључују независност. 5. Радно окружење: да подстакне сарадњу и тимски рад, транспарентност и правичност.
III. Обучавање	Најбитније праксе којима установа треба да тежи како би испунила захтеве су: <ol style="list-style-type: none"> 1. Прикладно оглашавање о циљевима образовног програма. 2. Циљеви програма су мерљиви. 3. Корелација и доследност циљева сваког образовног програма (додипломских или дипломских студија) поруци и циљевима установе. 4. Циљеви академских студија одговарају потребама тржишта рада. 5. Обезбеђење квалитета образовних процеса. 6. Обезбеђење квалитета резултата образовног процеса. 7. Процена и развој образовних програма. 8. Укључивање програма и различитих дисциплина.
IV. Наставно особље	Најбитније праксе за испуњавање у овој оси су: <ol style="list-style-type: none"> 1. Постојање одговарајућих пракси како би привукли, селектовали и запослили одговарајуће наставно и помоћно особље. 2. Постојање јасних планова и програма за развој каријере. 3. Постојање програма за услуге техничке подршке. 4. Постојање евиденције која укључује дужности и права наставног особља.
V. Сервиси за	Најбитније добре праксе које установе треба да спроведу: <ol style="list-style-type: none"> 1. Добро планирање ових услуга.

подршку у образовању	<ol style="list-style-type: none"> 2. Обезбеђивање одговарајућих средстава и олакшавање приступа истим. 3. Стално надгледање развоја ових сервиса.
VI. Студентска питања	<p>Најбитније праксе које установе треба да спроведу у овој оси:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Постојање јасних политика које се примењују на упис и пријављивање и мобилност студената. 2. Постојање система за академско усмеравање. 3. Посвећеност установе примењивању листа (распореда) студија и испита. 4. Подржавање студентских активности. 5. Постоје постдипломски програми.
II. Објекти	<p>Најбитније праксе које установе треба да спроведу у овој оси:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Адекватност и подобност просторија установе за спровођење образовних програма. 2. Постојање приватних објеката за ваннаставне активности и сервисе за подршку. 3. Постојање специјализованог одсека који се бави проценом ризика и применом безбедносних процедура у установи. 4. Постојање плана за одржавање и развој установе.
III. Финансије	<p>Најбитније праксе које установе треба да спроведу у овој оси:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Постојање плана буџета установе. 2. Постојање разних извора финансија за буџет установе. 3. Постојање ефикасног финансијском менаџмента који доприноси развоју плана буџета и прати финансије. 4. Постојање ефикасног менаџмента који је одговоран за инвестиције у установу.
IX. Научна истраживања и услуге заједници и околини	<p>Најбитније праксе које установе треба да спроведу у овој оси:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Постојање јасних механизма установе на пољу услуга заједници и околини. 2. Постојање политика за научна истраживања. 3. Постојање финансијских извора за научна истраживања. 4. Постојање јасних механизма установе у области услуга заједници и околини.
X. Обезбеђење квалитета и стално усавршавање.	<p>Најбитније праксе које установе треба да спроведу у овој оси:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Постојање институционалног тела које преузима функције обезбеђења квалитета и сталног усавршавања. 2. Постојање јасних планова и механизма за процену и евалуацију процеса. 3. Посвећеност установе развоју и унапређењу квалитета. 4. Установа мора примењивати доследан и јасан систем награда и кажњавања.
XI. Транспарентност и интегритет	<p>Најбитније праксе које установе треба да спроведу у овој оси:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Постојање општег моралног кода за све професије и специјалности у установи. 2. Установа мора имати интегритет у ширењу информација и података, са поштовањем визије, мисије и циљева. 3. Установа мора примењивати доследан и јасан систем награђивања и кажњавања. 4. Установа мора да гарантује транспарентност и потпуну правичност у административним и финансијским

	<p>транзакцијама за све категорије.</p> <p>5. Установа мора узети у обзир етику научног истраживања, прописане смернице и релевантне локалне и међународне стандарде.</p> <p>6. Установа мора да обезбеди академску слободу наставног особља у изражавању својих мишљења у складу са важећим описима послова.</p> <p>7. Установа треба да испитује мишљење студената о наставном особљу и њиховом односу са студентима.</p>
--	---

2- Осе програмске акредитације додипломских студија

Осе програмске акредитације, како је наведено у Приручнику за обезбеђење квалитета, садржи шест оса и то су:

<p>I. Обучавање:</p>	<p>Ова оса је подељена на четири главне димензије:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мисија и циљеви 2. Менаџмент програма 3. Опис курикулума 4. Објављивање и документација <p>Најбитније праксе које образовни програм треба да испуни су:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Постојање визије, мисије и циљева и обезбеђивање развоја функционисања поруке и циљева. 2. Коришћење мисије и циљева у планирању делатности и пословања. 3. Програм користи поруку као основу за планирање и оцењивање активности. Координатор програма (катедре или одсека) је одабран на основу посебно објављених услова препоруке и има специфичне задатке и дужности у складу са регулацијама и законом. 4. Програм мора имати јасне стратегије за подучавање и учење, које морају одговарати циљаном резултату програма. 5. Менаџмент програма мора узети у обзир потребе друштва и тржишта рада.
<p>II. Наставно особље</p>	<p>Ова оса је подељена на четири главне димензије:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Критеријум селекције и евалуације 2. Технички и професионални сервиси подршке 3. Академска администрација 4. Истраживања и друштвени рад <p>Најбитније праксе за испуњавање захтева у овој оси су следеће:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Постојање одговарајућих политика да се привуче, селектује и запосли одговарајући број чланова наставног особља. 2. Постојање јасних планова и програма за њихов професионални развој. 3. Постојање програма за техничку подршку.
<p>III. Сервиси за подршку у образовању</p>	<p>Ова оса је подељена на три кључне димензије:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Библиотека 2. Образовни медији и информационе технологије. 3. Лабораторије и радионице.

	<p>Најбитније праксе које менаџмент програма треба да спроведе:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Распољивост довољног броја књига, литературе и периодика арапских и страних аутора за све курсеве у складу са бројем студената који су уписани на програме. 1. У библиотеци постоји водич који садржи све књиге, периодике и литературу везану за програм. 2. Сви програми морају имати странице на веб-сајту, на којима се налазе све активности и научни доприноси. Ове странице се морају редовно ажурирати. 3. Лабораторије и радионице морају бити опремљене у складу са захтевима образовног програма. Опрема мора бити одговарајућа и довољна за остваривање циљева програма. 4. Постојање довољне количине материјала за рад и резервних делова за најмање једну академску годину.
IV. Студентска питања	Програм мора обезбедити научни, интелектуални, морални, културни, социјални и спортски развој студената, како би се достигли мисија и циљеви установе, као и потребе, жеље и аспирације студената, из побољшање њиховог капацитета за ангажовање на тржишту рада. Установа мора обезбедити академско усмеравање.
V. Објекти	Објекти програма у којима се спроводе образовне активности и услуге подршке, морају бити прикладни за ефикасно обављање ових активности у складу са мисијом и циљевима програма. Ови објекти треба да пруже одговарајуће образовно и безбедно окружење.
VI. Обезбеђење квалитета и стално усавршавање	<p>Најбитније праксе за ову осу су следеће:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Програм мора имати канцеларију за квалитет која се бави менаџментом и обезбеђењем квалитета. 2. Менаџмент програма мора да одреди поступке кроз које може да искористи резултате самовредновања у процесима развоја и побољшања ефикасности. 3. Менаџмент програма прегледа критеријуме процене и евалуације наставног особља. 4. Менаџмент програма повремено прегледа критеријуме за евалуацију учинка студената. 5. Менаџмент програма повремено процењује средства образовних услуга како би одредили садашње и будуће потребе програма. 6. Менаџмент разматра прописе и правила у вези са процесом подучавања и учења, на основу резултата евалуације. 7. Менаџмент програма преузима јасне мере у циљу искоришћавања резултата евалуације свог учинка.

Додатак В: Механизми евалуације

Ставке у осамнаест ревидирајућих институционалних или програмских акредитација су подељене на основне и помоћне (Формулар евалуације бр. 2, стандарди програмске ревидирајуће, Центар за обезбеђење квалитета и акредитације високошколских установа, 2008 Триполи – Либија: 4-5).

Основна ставка је кључна за обављање ревидирајуће остатка ставки димензије и мора бити узета у обзир у установи или програму. Нема поена.

Помоћна ставка уколико није доступна, не постоје препреке за завршавање ревидирајуће остатка ставки.

Одговарање на основну ставку:

1. **ДА**/ значи да индикатори и праксе постоје и примењују се непрекидно за ову ставку.
2. **НЕ**/ значи да индикатори и праксе не постоје или делимично постоје. У овом случају нема потребе да оцењујемо остатак, већ дајемо остатку ставки нулу.

Одговарање на помоћну ставку:

1. **НЕ**/ значи да индикатори и праксе ове ставке не постоје уопште или нису примењени. У складу са тим добија нулу.
2. **ДА**/ састоји се од два типа оцењивања:
  - а) **Први тип** - ставка нема нивое, одговор је да или не и добија **три поена** уколико индикатори и праксе постоје.
  - б) **Други тип** - ставка се састоји из неколико нивоа, у овом случају процене учинка, биће у складу са нивоима поена од 1 до 5 (1 значи да је веома лоше, а 5 значи да је веома добро)
3. **Није примењиво**: значи да праксе које су наведене не могу да се примене на програм. Не уносити у процену.

Табела испод показује како донети одлуке и дати поене помоћним ставкама од којих се састоји свака оса програмске акредитације за

универзитетске студије.

Одговор	Поени	Опис	Интерпретација
Да	5	Изванредно	Модел посебних пракси за стаку која је обележена. Сматра се примером за углед.
	4	Веома добро	Модел добрих пракси можда постоје неке одличне праксе.
	3	Добро	Модел добрих пракси и можда постоје неке успешне праксе.
	2	Испод просека	Модел пракси који је слабији од захтеваног. Потребно је више труда да се достигне добар ниво.
	1	Ниско	Модел пракси коме је потребно значајно унапређење и то утиче на образовни процес.
Не	0	Недостатак квалитета	Неопходни индикатори праксе нису доступни.

Табела испод показује расподелу 3000 степена који су додељени оси програмске акредитације за универзитетске студије.

Бр.	Оса	Пун број степена за осу	Димензија	Пун број степена за димензију	Број поена за помоћне ставке		Максимум поена за димензију	Фактор конверзије са поена на степене
					Без нивоа	Са нивоима		
1	Образовни и програм	1350	Порука и	300	3	9	54	5,556
			Менаџмент програма	300	-	4	20	15
			Краактер	450	1	28	143	3,146
			курукулум					
			Објављивање	300	-	8	40	7,5
2	Факултетско особље	450	Критеријуми селекције	150	1	6	33	4,545
			Технички	100	-	4	20	5
			Академска администра	100	-	1	5	20
			Истраживања	100	-	4	20	5
3	Образовне услуге	210	Библиотек	70	-	10	50	1,4
			Образовни мултимедији	70	2	7	41	1,707

			Лабораторије	70	5	8	55	1,272
4	Студентска питања	450	Уписи и	150	-	7	35	4,285
			Студирање	150	-	4	20	7,5
			Академско саветовање	150	-	17	85	1,765
5	Објекти	180	Одговарају	90	-	14	70	1,285
			Менаџмент ризика, сигурност	90	-	4	20	4,5
6	и квалитета обезбеђење стално унапређивање	360	Квалитет	60	-	9	45	1,333
			Ефикасност факултетск	60	-	2	10	6
			Ефикасност студената	60	-	5	25	2,4
			Помоћне образовне	60	-	2	10	6
			Правила процедуре	60	-	2	10	6
			Резултат	60	-	3	15	4

Како израчунати фактор конверзије са поена на степене:

Где је:

Максимум поена за димензију = поновне ставке без нивоа + поновне ставке са нивоима Свака ставка без нивоа има 3 поена.

Свака ставка са нивоима има број поена од 1 до 5.

Пример:

Димензија је **порука и циљеви**

Ставке без нивоа = $3 \times 3 = 9$ поена

Ставке са нивоима = $9 \times 5 = 45$ поена

Максимум поена за димензију = $9 + 45 = 54$

поена Пун број степена димензије = 300

Фактор конверзије са поена на степене = 5,556

Табела испод приказује финалну програмску евалуацију перформанса.

Проценти	Ниво квалитета	Процена ефикасности студијског програма	Трајање акредитације
95% - 100%	Одличан	Све праксе ове установе су изванредне, а можда је понека ефикасна. Неке праксе су за узор.	Пет година
85% - 94%	Ефикасан	Све праксе ове установе су у најмању руку врло добре, а неке су одличне.	Четири године
80% - 84%	Активан	Све праксе ове образовне установе су на бар добром нивоу, у немају много слабости.	Три године
75% - 79%	Унапређен	Праксе установе су прихватљиве. Постоје неке које су добре, али има и слабости које морају да се побољшају.	Две године
65% - 74%	Квалификује се	Праксе установе нису сасвим одговарајуће и постоји много слабости на којима мора да се ради. Потребно је уложити труд у побољшање и развој.	Условна акредитација на годину дана

Осе програмске акредитације за универзитетске студије

Ревизија универзитетских програма је подељена на шест оса. Свака оса је подељена на више димензија, а свака димензија је подељена на више ставки.

Прва оса: Обучавање

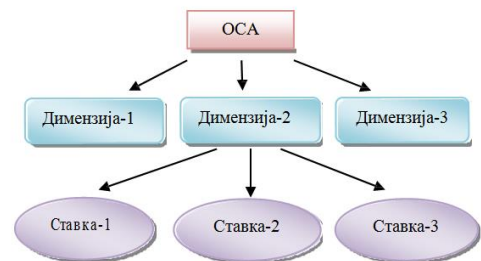
Друга оса: Факултетско особље

Трећа оса: Сервиси за подршку у образовању

Четврта оса: Студентска питања

Пета оса: Објекти

Шеста оса: Обезбеђење квалитета и стално усавршавање

Прва оса: Образовни програм									
Димензија	Бр.	Ставка	Резултат						
Порука и циљеви	1-1	Да ли постоји визија и јасна порука програма које су одобрене и објављене?	Да					Не	
	1-2	Да ли порука програма потиче из визије програма?	Да					Не	
	1-3	Да ли је образовни програм планиран у складу са мисијом и циљевима?	Да					Не	
	1-4	Да ли су циљеви програма базирани на поруци програма?	Да					Не	
	1-5	Да ли су образовни циљеви програма јасни?	Да					Не	
			1	2	3	4	5		
	1-6	Да ли су циљеви програма одобрени и објављени од стране менаџмента програма?	Да					Не	
			1	2	3	4	5		
	1-7	Да ли су циљеви програма мерљиви?	Да					Не	
			1	2	3	4	5		
	1-8	Да ли се циљеви програма фокусирају на модерне процесе подучавања и учења?	Да					Не	
			1	2	3	4	5		
	1-9	Да ли циљеви програма укључују употребу напредних технологија и развој капацитета?	Да					Не	
1			2	3	4	5			
1-10	Да ли се циљеви програма фокусирају на пружање прилика за студирање и специјализације у истој области?	Да					Не		
		1	2	3	4	5			
1-11	Да ли се циљеви програма фокусирају на подстицање научних истраживања?	Да					Не		
		1	2	3	4	5			
1-12	Да ли се циљеви програма фокусирају на развој тимског духа?	Да					Не		
		1	2	3	4	5			
1-13	Да ли циљеви програма укључују спецификације које студенти очекују?	Да					Не		
		1	2	3	4	5			

Реалан пример:

Извештај ревизорског тима за давање иницијалне програмске акредитације за програм рачуноводства од 1. до 3. новембра 2015. године на Либијском универзитету Квантитативна процена

Програм рачуноводства је добио довољно поена за иницијалну програмску акредитацију са укупним резултатом од **1836 поена** од могућих **2081 поена**, што значи 66% и више од 50% у свакој оси.

Резултати квантитативне процене су приказани у табели.

	Оса	Проценти
1	Образовни програм	66%
2	Наставно особље	67%
3	Сервиси за подршку у образовању	64%
4	Студетнска питања	64%
5	Објекти	69%
6	Обезбеђење квалитета и стално унапређивање	65%
	Укупно	66%

Квалитативна процена

Прво - Оса образовног програма

Препоруке комитета:

1. Треба да се обезбеди јасан, тачан систем за чување и праћење документације. Треба да успостави развој, прецизне механизме и олакша приступ приватним информацијама на програму.
2. Периодично прегледање поруке и циљева како би се прилагодили новим развојима на универзитету и у окружењу.
3. Методе подучавања морају садржати и самостално учење.
4. Посвећеност једној методи оцењивања и расподела оцена.
5. Преглед докумената студената који треба да се пребаце на овај програм и уверавање да имају испуњене све захтеве.
6. Објављивање да ли је програм добио акредитацију или не. Бирање одговарајућег начина да се то представи онима који су заинтересовани, било да су то студенти или друге интересне стране.

Друго - Оса факултетског особља

Ревизорски тим је приметио да постоји довољан број чланова наставног особља. Постоји један члан факултета на сваких 20 студената (1:20), а проценат редовних чланова према сарадницима је 4 према 10 (40%). Овај проценат је

виши од оног који је препоручен у Приручник за унапређење квалитета, где не прелази 10%. Такође, чланови факултета који имају мастер представљају око 45%, што је више од сразмере препоручене у Приручнику, где не прелази 20%. Такође, ревизорски тим је похвалио издавање научног часописа универзитета, који подржава наставно особље и подстиче их да спроводе научна истраживања и шире своја истраживања.

Препоруке комитета:

1. Постављање плана за повећање сталних чланова наставног особља и повећање чланова који имају докторске дипломе у складу са Приручником за обезбеђење квалитета.
2. Спровођење механизма за периодичну евалуацију наставног особља од стране студената и шефа катедре и коришћење тих повратних информација.
3. Подржавање и подстицање наставног особља да обављају научна истраживања и начне студије.
4. Проналажење начина за комуникацију студената и наставног особља и активирање веб-сајта.
5. Спровођење периодичних анкета у циљу сазнавања мишљења наставног особља и коришћење повратних информација.

Треће - Оса сервиса за подршку у образовању

Универзитет има библиотеку са ограниченим бројем извора и књига што није довољно за програм. Библиотека треба да прати модерне верзије научних часописа. Програм пружа довољан број компјутера и постоји ажуриран веб-сајт универзитета који даје неке информације о програму. Не постоји добар сервис за комуникацију између студената и наставника, ни за упис. Универзитет ради на унапређивању ових сервиса.

Препоруке комитета

1. Опремити библиотеку новим изворима и литературом и учествовати у модерним научним часописима.
2. Побољшати сервисе за комуникацију и приближити их студентима и

наставном особљу.

3. Активирати продају књига.
4. Администрација библиотеке треба да развије програме како би промовисала своје услуге и прокаже програмске активности на веб-сајту и то на више језика.

Четврто - Оса студентских питања

Програм има јасна правила за пријављивање, постоји академско усмеравање и систем студирања и полагања испита. Међутим, не постоји критеријум за поделу студената менторима и не постоји евиденција о редовном праћењу академског учинка за сваког студента.

Препоруке комитета:

1. Организовати студентска документа како би се осигурало њихово очување и лакше сналажење.
2. Поставити јасан критеријум за поделу студената менторима и обезбедити сваком студенту академску картицу за праћење учинка.
3. Све финалне оцене морају бити записане до детаља.
4. Активирати електронско пријављивање.

Пето - Оса објеката

Препоруке комитета:

1. Обезбедити довољан број канцеларија за факултетско особље.
2. Развити услуге за људе са специјалним потребама.
3. Поставити мапу објекта на главни улаз ради лакшег сналажења.

Шесто - Оса обезбеђења квалитета и сталног усавршавања

Универзитет има координатора за квалитет.

Препоруке комитета:

1. Ширење културе квалитета у циљу бољег разумевања позитивних страна програма квалитета.
2. Повећати делатности периодичне евалуације курикулума и процеса учења и подучавања, као и академског саветовања и сервиса за подршку у образовању. Користити резултате евалуације за развијање и побољшање курикулума.
3. Довршити имплементацију плана за стално усавршавање који је редложила комисија за програм студија о себи. Довршити имплементацију претходних планова.
4. Наставити са подршком канцеларији за обезбеђење квалитета ниверзитета.

**Квантитативна процена првеосе - Образовни програм Либијск универзитета:
рачуноводство, од 1. до 3. новембра 2015. године.**

Резултати које је поставио комитет за евалуацију.

Димензија	Пун број степена за димензију	Број поена за помоћне ставке					Укупно добијених поена	Максимум поена за димензију	Фактор конверзије са поена на степене	Добијено степена	Процент	
		Поновне ставке без нивоа	Поновне ставке са нивоом									
			3	1	2	3						4
Порука	300	3	-	-	4	5	-	41	54	5,556	228	76%
Менаџмент програма	300	-	-	2	1	1	-	11	20	15	165	55%
Карактеризација курикулума	387	1	-	2	16	6	-	79	123*	3,146	249	64%
Објављивање и	300	-	-	2	1	5	-	27	40	7,5	195	68%
Укупно	1287	-	-	-	-	-	-	15	237	-	85	66%

*20 поена је одузето у одговарајућој вредности у степенима за ставке од 1-36 до 1-39, јер нису примењиве.

1-36- Да ли постоји програм за практичну примену?

1-37- Да ли је јасно одређен практични део за сваки курс? 1-38- Да ли практична примена довољно прати програм?

1-39- Да ли постоје акредитовани механизми оцењивања студената на практичној обуци?

Ради разумевања начина евалуације образовног програма, фокусирамо се на прву димензију (порука и циљеви) као пример:

1. Израчунати збир поновних ставки без нивоа = 3 ставке $\times$ 3 поена = 9 поена
2. Израчунати збир поновних ставки са нивоима (1-5 поена) = (4 ставке $\times$ 3 поена) + (5 ставки $\times$ 4 поена) = 32 поена
3. Израчунати збир поена = 9 + 32 = 41 поена
4. Израчунати добијене степене множењем укупног броја поена и фактором конверзије = 41 $\times$ 5,556 = 228 степена
5. Израчунати проценат дељењем добијених степена са пуним укупним степенима = $(228/300) \times 100 = 76\%$.

ДОДАТАК Г: Ефикасност установе у учинку образовног процеса

Рок акредитације	Процена ефикасности установе	Ниво квалитета	Процент
Пет година	Све праксе установе су одличне.	Одличан	95%- 100%
Четири године	Све праксе установе су бар врло добре.	Ефикасан	85%- 94%
Три године	Све праксе установе су више него добре и нема много слабости.	Активан	75%- 84%
Две године	Праксе установе су прихватљиве и постоје неке добре праксе, али и мање слабости које захтевају побољшање и напредак.	Добар	70%-74%
Условна акредитација на годину дана	Праксе установе нису одговарајуће. Постоји доста слабости у које је потребно уложити много труда за побољшање.	Рехабилитација	60%-69%

Извор: Приручник за обезбеђење квалитета и акредитације високошколских установа 2011: 38

ДОДАТАК Д-1: Упитник за студенте

Мишљење студената и нивоу квалитета у високошколским установама у Либији

Драги студенти,

У вашим рукама је упитник од неколико питања и пасуса, креиран да процени ниво квалитета на твом универзитету. Зато што је ваше мишљење и ваш глас један важан елемент образовног процеса, ваши одговори ће имати велики утицај на постизање циљева ове студије. Надам се да ћете одговорити искрено и објективно. Информације су поверљиве и биће коришћене само у сврху научног истраживања.

Прво: Профил

Молимо, означите са (X) прикладан одговор:

Пол: Мушки ( ) Женски ( )

Тип образовне установе: државни универзитет ( ) приватни универзитет ( ) Виши
технички институт ( )

Специјализација: Хуманистичке науке ( ) Примењене науке ( )

Школска година: друга ( ) трећа ( ) четврта ( )

Друго: Питања везана за обезбеђивање квалитета високошколских установа у Либији из перспективе студената

Оса I: Питања везана за виши менаџмент и културу квалитета (Учешће студената)

Одаберите један од понуђених одговора.

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
1- Учествујем у оцењивању учинка факултетског особља.					
2- Интересујем се да изложим своје мишљење вишем руководству универзитета.					
3- Учествујем у разним друштвеним догађајима на					
4- Упознат сам са начинима да дајем сугестије и жалбе менаџменту факултета.					
5- Редовно користим компјутере а своје образовне активности на свом универзитету.					
6- Важно ми је да администрација узима у обзир перспективе студената приликом оцењивања курикулума и образовних					

Оса II: Често постављана питања у вези са постојањем стандарда за акредитацију високошколских установа у Либији, у складу са оним што је поменуто у приручнику за квалитет и акредитацију у Либији.

Оса II: 1- Мисија и циљеви установе

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
7- Мој универзитет је признат за један од најбољих у земљи у последње три године.					

8- Универзитет је признат од стране тржишта рада за омогућавање студентима да лако пронађу запослење					
9-Универзитет поставља специфичне резултате учења који треба да задовоље целу популацију дипломана					
10-Установа редовно пита студенте о њиховим образовним и сервисним					

Оса II: 2- Административна организација

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
11-У установи постоје путокази који студентима омогућавају да лако пронађу академски или административни одсек.					
12- Постоје саветовалишта за студенте која им обезбеђује администрација.					
13- У установи постоји посебан одсек за обезбеђење квалитета.					

Оса II: 3- Обучавање:

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
14- Постоје одређени декларисани захтеви за упис на мој					
15- Универзитет објављује захтеве за сваки образовни програм за					
16-Студенти у образовним програмима добијају прикладну количину вештина из енглеског језика, математике и					
17-Један од најбитнијих захтева за дипломирање је практична					
18- Студентима су доступна напредна наставна средства					
19- Сваки професор својим студентима обезбеђује листу					
20- Постоји доследност између теоријског аспекта и практичног					

Оса III: Наставно особље

Четврто: Питања везана за захтеве квалитета универзитетских професора из угла студената

Одабери једног професора неког од основних предмета на твом програму и оцени га.

Прва област: Личности и међуљудски односи

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
21- Наставници имају привлачну личност и пристојан изглед пред својим студентима.					
22-Узимају у обзир психолошке и личне различитости студената.					
23- Наставници студентима не намећу своје ставове.					
24-Наставници прихватају перспективе студената и о њима разговарају.					
25- Студенти се не боје својих наставника када са њима дискутују о проблемима.					
26- Наставници раде на усађивању моралних, религијских и националних вредности својим студентима.					
27- Наставници су у стању да контролишу своје активности.					
28- Наставници су присутни у својим канцеларијама током свог радног времена намењеном за студенте.					
29- Атмосфера на предавањима окарактерисана је демократијом и дискусијом.					

Друга област: Припрема за предавање

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрал ан сам	Слажем се	У потпуност и се слажем
30- Наставници пишу наслове лекција на табли.					
31- Препознају књиге и референце које су неопходне за					
32- Наставници повезују нову лекцију са претходном.					
33- Узимају у обзир материјалне могућности студената приликом утврђивања захтева					
34- Наставници наглашавају кључне ставке лекције.					
35- Наставници уважавају повратне информације					
36- Наставници дефинишу теме које ће се помињати на					
37- Наставници пружају примере из праксе који су у вези са теоријским темама.					
38-Редовно воде евиденцију о студентским одсуствима.					

Трећа област: Предавачке способности и вештине

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрал ан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
39- Предавање почиње речима које привлаче пажњу					
40- Уноси разноликост у тон свог гласа.					
41- Престаје да говори пре и после важних речи и реченица.					
42- Користимо модерну аудио и визуелну опрему на својим предавањима.					
43- Наставници користе контакт очима и гестове да побољшају одговоре студената.					
44- Наставници се крећу међу студентима током предавања.					
45- Памти имена својих студената и зове их по имену унутар					

46- Уче студенте писању, читању и вештинама научног					
47- Наставници свим студентима дају једнаке прилике за					
48- Даје студентима копију садржаја курикулума, његових пиљева, датума тестова и					
49- Наставници осигуравају да садржај курса буде доследан са научним напретком на том					

Четврта област: Елементи и средства за мотивисање студената

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрал ан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
50- Наставници охрабрују студенте да постављају питања					
51- Наставници не исмевају одговоре студената током					
52- Наставници пружају повратну информацију о студентским постигнућима на предавањима.					
53- Наставници организују радионице да би подстакли студенте да учествују и					

Пета област: Стил оцењивања студената

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
54- Наставници уважавају студентске дужности и активности приликом					
55- Наставници су фер у оцењивању студентских					
56- Наставници благовремено објављују резултате периодичних тестова и					
57- Испитна питања су обимна и разна.					
58- Испитна питања не зависе од меморисања и подсећања.					

59- Наставници мењају начине оцењивања (нпр. усмени испит, истраживање, чланци, итд).					
---	--	--	--	--	--

Оса IV: Сервиси за подршку у образовању

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуност и се слажем
60- Садржаји библиотеке помажу ми да спроведем своје истраживање, и тамо могу да пронађем књиге које су ми					
61- Електронске услуге и интернет доступни су у универзитетској библиотеци.					
62- Администрација библиотеке спроводи студентске анкете да би развила и унапредила своје					
63- Библиотека пружа адекватне транскрипцијске услуге и канцеларијски материјал.					
64- Библиотека има прикладан број седишта за све своје					

Оса V: Студентска питања

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуност и се слажем
65- Установа води евиденцију за сваког студента и бележи испуњен број сати студирања.					
66- Установа пружа саветовалишта за каријеру, да би олакшала запослење студената на одговарајућим пословима након					
67- Установа користи медије информационе технологије за процедуре регистрације, пријема, давања сведочанстава и доделе сертификата.					

Оса VI: Објекти

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
68- Установа студентима обезбеђује тоалете.					
69- Учионице одговарају броју студената.					
70- Електронске услуге и интернет доступни су у универзитетској библиотеци.					
71- Постоје паркиралишта за аутомобиле студената.					

Оса VII: Финансије

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
72- Установа усваја политику ослобађања плаћања школарине за студенте који се истичу или за студенте који не могу да плате.					

Оса VIII: Научно истраживање и друштвени рад

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
73- Установа усмерава студенте да раде припрему научних истраживања која се баве					
74- Редовно присуствујем састанцима на универзитету где могу да искажем своје мишљење.					

Оса IX: Самовредновање и стално усавршавање

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
75- Важно ми је да се мишљења студената узимају у обзир током процеса обезбеђења квалитета на мом универзитету.					
76- Сматрам да установа не узима у обзир мишљења студената током процеса оцењивања и					

Оса X: Транспарентност и интегритет:

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
77- Постоје морални начела којих студенти морају да се					

ДОДАТАК Д-2: Упитник за наставно особље

Анкета о погледима наставног особља на ниво квалитета у високошколским установама у Либији

Драги наставниче,

У Вашим рукама је упитник од неколико питања и пасуса, креиран да процени ниво квалитета на универзитету. Зато што је Ваше мишљење и Ваш глас један важан елемент образовног процеса, волели бисмо да чујемо Ваше одговоре, како бисмо постигли циљеве ове студије. Надамо се да ћете одговорити искрено и објективно. Информације су поверљиве и биће коришћене само у сврху научног истраживања.

Прво: Личне информације

Молимо, обележите (X) поред прикладног одговора.

Пол: Мушки ( ) Женски ( )

Академски степен: Професор ( ) Ванредни професор ( )

Доцент ( ) Лектор ( ) Асистент ( )

Смер: Хуманистичке науке ( ) Примењене науке ( )

Тип установе: државна ( ) приватна ( )

Искуство у раду на универзитету:

Мање од 5 година	Од 5 до 10 година
Од 10 до 15 година	Од 15 до 20 година
Од 20 до 25 година	Од 25 до 30 година
Више од 30 година	

Друго: Питања о обезбеђењу квалитета високошколских установа на либијским универзитетима из перспективе наставног особља.

Оса I: Виши менаџмент и култура квалитета

Фраза	Уопште се	Не слажем	Неутрала	Слажем	У потпуности
	не слажем	се	н сам	се	се слажем
1-Администрација универзитета ради на томе да процени перформанс сваког члана наставног особља из перспективе директног супервизора.					
2- Администрација подстиче наставно особље да учествују на разним научним конференцијама и семинарима.					
3- Мишљење наставног особља је битно за виши менаџмент.					
4- Фондација спонзорише тренд коришћења компјутера у имплементацији образовних активности.					
5- Шефови катедри имају моћ која им дозвољава да доносе одлуке без напомена вишем менаџменту.					
6- Универзитет поставља оријентацију ка тржишту рада у развој својих услуга.					
7- Постоји перманентна заступљеност различитих корисника на већу универзитета.					
8- Постоји константан контакт између универзитета и различитих корисника.					
9- Администрација, подржава научно истраживање кроз подршку наставног особља и објављује њихова истраживања у научним часописима.					

Оса II: Често постављана питања о постојању стандарда за акредитацију високошколских установа, у складу са евиденцијом квалитета и акредитације у Либији.

Оса II: 1- Мисије и циљеви установе

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрал а н сам	Слажем се	У потпуност и се слажем
10- Универзитет има посебне политике селекције наставног особља засноване на одређеном критеријуму.					
11- Универзитет има планове и програме за професионални развој и развој успешних чланова наставног особља.					
12- Универзитет припрема упитнике којима сазнаје потребе наставног особља.					
13- Универзитет је унапредио опрему и лабораторије током последње три године.					
14- Универзитет има све очекиване спецификације за своје дипломе.					
15- Академске јединице су укључене у припрему оперативних планова.					

Оса II: 2- Административна организација

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрал а н сам	Слажем се	У потпуности се слажем
16- Универзитет одржава архиве за све редовне чланове наставног особља и сараднике.					
17- Прописи су јасни у вези са имплементацијом академских послова.					
18- Академска звања за послове и академска одељења су јасна и тачна.					

19- Универзитет је објавио прописе који одређују запошљавање наставног особља.					
20- Тело универзитета особљу додељује одговарајуће академске јединице како би ефикасно извршавали своје дужности.					
21- Установа објављује одлуке, како би комуницирала са установама локалне заједнице.					
22- Универзитет има акције контроле на свим академским јединицама.					
23- Универзитет има специјалну канцеларију за обезбеђење квалитета.					
24- Канцеларија за обезбеђење квалитета учествује на свим званичним одборима да дискутује о питањима квалитета.					
25- Академске канцеларије сарађују са канцеларијом за обезбеђење квалитета.					

Оса II: 3- Обучавање

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се
26- Један од најбитнијих захтева за дипломирање је практична примена.					
27- Постоје јасни и детаљни описи за све курсеве.					
28- Идентификован је циљани учинак програма у складу са потребама тржишта рада.					
29- Научне дисциплине наставног особља одговарају курсевима наставног програма.					
30- Постоји довољан број наставног особља како би поднели терет наставног програма.					

31- Универзитет обезбеђује техничко особље за управљање опремом, лабораторијску опрему, лабораторије и радионице.					
32- Наставни програми одговарају захтевима тржишта рада.					

Оса III: Наставно особље

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрала н сам	Слажем се	У потпуност и се
33- Универзитет обезбеђује механизме мерења задовољства наставног особља.					
34- Универзитет обезбеђује приручнике за наставно особље који описују њихове одговорности и задужења.					
35- Постоје стандарди и процедуре за брзо унапређивање наставног особља.					
36- Постоје процедуре за управљање приговорима наставног особља.					
37- Наставно особље је заинтересовано за повратне информације од студената.					
38- Универзитет је заинтересован за олакшавање комуникације између студената и наставног особља.					

Оса IV: Сервиси за подршку у образовању

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрала н сам	Слажем се	У потпуности се слажем
39- Универзитет наставном особљу обезбеђује средства комуникације, информационе технологије и информације о мрежним сервисима.					
40- Електронски сервиси су доступни преко интернета у библиотеци универзитета.					

41- Библиотечко одељење испитује мишљење наставног особља како би развили и унапредили своје услуге.					
42- Универзитет обезбеђује одговарајуће канцеларије за наставно особље.					
43-Библиотека има књиге, периодике и литературу модерних арапских и страних аутора.					
44- Наставно особље учествују у комитетима за модернизацију библиотеке, лабораторија и радионица.					
45- Постоји мрежа за интерну и екстерну комуникацију између студената и наставног особља.					

Оса V: Студентска питања

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуност и се слажем
46- Универзитет се ослања на јасне услове за упис студената.					
47- Постоје услови да се студенти усмеравају ка различитим дисциплинама.					
48- Користе се информационе технологије у обрадама пријава и пријема и додељивања сертификата и сведочанстава.					
49- Постоји програм који припрема дипломце за тржиште рада.					
50- Установа обезбеђује специјалну пажњу студентима са специјалним потребама.					

Оса VI: Објекти

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрала н сам	Слажем се	У потпуност и се слажем
51- Учионице су одговарајуће за успешне образовне програме.					
52- Предавања су на местима која су погодна за број студената.					
53- За научне студије, доступне су научне лабораторије, опремљене компјутерске лабораторије и научне радионице.					
54- Постоје обележена паркинг места за чланове факултета.					
55- Универзитет има приватне тоалете за чланове факултета.					
56- Универзитет има механизме за примање примедби и сугестија у вези са радом објеката.					

Оса VII: Финансије

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрала н сам	Слажем се	У потпуност и се
57- Чланови факултета су укључени у развој предложеног буџета универзитета.					

Оса VIII: Научно истраживање и друштвени рад

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрала н сам	Слажем се	У потпуност и се слажем
58- Универзитет подстиче чланове факултета да праве иновативна истраживања, додељујући финансијске награде.					
59- Универзитет организује специјализоване конференције, семинаре и културне догађаје за заједницу, а у којима учествују чланови факултета.					

Оса IX: Самовредновање и стално усавршавање

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрал ан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
60- Постоје механизми за периодичну евалуацију наставног особља.					
61- Установа захтева да канцеларија за квалитет укључи све кориснике у процес процене квалитета.					
62- Универзитет има план сталног усавршавања у складу са резултатима самовредновања.					

Оса X: Транспарентност и интегритет

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрала н сам	Слажем се	У потпуности се слажем
63-Установа објављује валидне и поуздане информације о својим програмима, одлукама дипломама које нуди.					

ДОДАТАК Д-3: Упитник за административно особље

Упитник о нивоу квалитета у високошколским установама у Либији

Драги запослени,

У Вашим рукама је упитник од неколико питања и пасуса, креиран да процени ниво квалитета на универзитету. Зато што је Ваше мишљење и Ваш глас један важан елемент образовног процеса, волели бисмо да чујемо Ваше одговоре, како бисмо постигли циљеве ове студије. Надамо се да ћете одговорити искрено и објективно. Информације су поверљиве и биће коришћене само у сврху научног истраживања.

Прво: Лични подаци

Молимо обележите (X) поред вашег одговора.

Пол: Мушки ( ) Женски ( )

Ниво образовања: Средња диплома ( ) Диплома више школе ( ) Мастер ( )
Докторска диплома ( ) Друго ( )

Тип установе: државна установа ( ) приватна установа ( )
Виши технички институт ( )

Искуство у академском раду:

Мање од 5 година	Од 5 до 10 година
Од 10 до 15 година	Од 15 до 20 година
Од 20 до 25 година	Од 25 до 30 година
30 и више година	

Друго: Питања о обезбеђењу квалитета високог образовања у Либији из перспективе административног особља.

Оса I: Питања о вишем менаџменту и култури квалитета

Обележите један од понуђених одговора који је прикладан.

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
1- Администрација универзитета ради на томе да оцени перформанс сваког запосленог из перспективе директног супервизора.					
2- Администрација подстиче запослене да учествују на научним конференцијама и различитим симпозијумима.					
3- Постоји систем комуникације и добра комуникација између вишег менаџмента и особља.					
4- Установа користи компјутере за имплементацију административних активности.					
5- Шефови одељења уживају административну моћ која им дозвољава да доносе одлуке без напомена вишем менаџменту.					
6- Виши менаџмент подстиче особље да учествују у процесима обезбеђења квалитета (комитети, конференције, радионице)					
7- Постоји константно праћење и евалуација учинка менаџмента од стране вишег менаџмента.					
8- Администрација узима у обзир критеријум ефикасности при селекцији особља и повереника административних јединица.					
9- Администрација је заинтересована за обуку администратора и стално повећавање професионалних компетенција.					
10- Постоји организациона јединица у склопу приватних послова установе која се бави обезбеђењем квалитета образовања.					

Оса II: Питања о постојању стандарда за акредитацију високошколских установа у Либији, у складу са евиденцијом квалитета и акредитације у Либији.

Оса II: 1- Мисија и циљеви установе:

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
11- Образовна установа има јасне политике за селекцију особља на основу јасних критеријума.					
12- Образовна установа поставља планове и програме за професионални развој и развој особља.					
13- Образовна установа припрема упитнике кроз које сазнаје потребе запослених.					
14- Установа је унапредила опрему и лабораторије у последње три године.					
15- Установа има евиденције и описе послова (који дефинишу дужности и одговорности)					
16- Образовна установа је заинтересована да укључи административне јединице у припрему оперативних планова.					
17- Постоји довољно компјутера за административне кориснике.					

Оса II: 2- Административна организација

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се
18- Установа има информациони систем који помаже менаџменту у доношењу одлука.					
19- Прописи у вези са имплементацијом административног посла су јасни.					

20- Организација има подстицаје и бонусе у вези са перформансом.					
21- Виши менаџмент користи повратне информације особља да унапреди перформанс.					
22-Администрација обезбеђује неопходна средства Канцеларији за обезбеђење квалитета како би извршавали своје делатности.					
23- Установа има контролне процедуре за све административне јединице.					
24- Канцеларија за обезбеђење квалитета је укључена у административна већа како би дискутовала о питањима квалитета.					

Оса II: 3- Обучавање

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрала н сам	Слажем се	У потпуност и се
25- Установа обавезује катедре да обавештавају студенте о распореду теоретских и практичних часова на курсевима.					
26- Образовна установе обезбеђује средства (материјале, алате, уређаје) неопходна за успех различитих образовних програма.					
27-Курсеви и курикулум образовног програма се стално развијају.					
28- Академско и административно особље сарађују ради успеха образовних програма.					
29- Постоји административно особље које надгледа лабораторијске уређаје и опрему, лабораторије и радионице.					
30- Образовни програми одговарају захтевима тржишта рада.					
31- Постоје механизми за испитивање мишљења студената о квалитету административних услуга за студенте.					

Оса III: Наставно особље

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрала н сам	Слажем се	У потпуности се слажем
32-Менаџмент одржава академске евиденције о наставном особљу.					
33- Постоје одређене административне мере за решавање жалби наставног особља.					
34- Постоје стандарди и менаџерске процедуре за унапређивање наставног особља.					
35-Универзитет жели да олакша процедуре комуникације између административног и наставног особља.					
36- Наставно особље учествује у дискусијама и различитим питањима администрације.					

Оса IV: Сервиси за подршку у образовању

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрал ан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
37- Образовна установа обезбеђује особљу средства комуникације и информационе технологије и информације о мрежним сервисима.					
38- Електронски сервиси су доступни онлајн у библиотеци.					
39- Библиотечко одељење испитује мишљење корисника како би развили и унапредили своје услуге.					
40- Библиотека има књиге, периодике и литературу модерних арапских и страних аутора.					
41- Постоји довољан број чланова особља у библиотеци.					
42- Образовна установа има веб-сајт који помаже студентима да комуницирају са установом.					

Оса V: Студентска питања

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
43- Постоје јасни услови за упис студената.					
44- Постоје услови да се студенти усмеравају ка различитим дисциплинама.					
45- Организација користи средства информационе технологије за процедуре пријаве и пријема и издавање сертификата и сведочанстава.					
46- Установа поседује базу података за студенте.					
47- institution has a special unit for follow-up graduates					

Оса VI: Објекти

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
48- Канцеларије особља су погодне за различите административне послове.					
49- Канцеларије су погодне за број запослених.					
50- Постоје означена паркинг места за особље.					
51- Универзитет има посебне тоалете за особље.					
52- Универзитет обезбеђује механизме за приhvатање жалби и предлога у вези са радом универзитетских објеката.					

Оса VII: Финансије

Фр аза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутрал а н сам	Слажем се	У потпуност и се слажем
53- Запослени су укључени у развој предлога буџета универзитета.					
54- Фондација има регулаторни режим буџета.					

Оса VIII: Научна истраживања и друштвени рад

Фраза	Уопшт е се не слаже м	Не слаже м се	Неутрала н сам	Слажем се	У потпуност и се слажем
55- Установа комуницира са локалном заједницом.					
56- Установа организује специјализоване конференције, семинаре и културне догађаје за заједницу, у којима учествују чланови факултета.					

Оса IX: Самовредновање и стално усавршавање

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуност и се слажем
57- Постоје механизми за периодичну евалуацију перформанса запослених.					
58- Установа захтева да канцеларија за квалитет укључи све интересне стране у процес евалуације					
59- Установа има план сталног усавршавања у складу са резултатима самовредновања.					

Оса X: Транспарентност и интегритет

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
60- Установа објављује валидне и поуздане информације о својим програмима, одлукама дипломама које нуди.					
61- Установа креира атмосферу транспарентности и интегритета у обављању административних и финансијских трансакција.					

ДОДАТАК Д-4: Упитник за приватне и државне компаније и установе

Драги господине,

Повратне информације послодаваца су веома битне за унапређење, контролу и обезбеђење квалитета резултата високог образовања, као и за унапређење програма високошколских установа. Овде, у вашим рукама је упитник који је креиран да сакупи информације о вашим погледима и степену Ваше задовољства учинком дипломаца либијских универзитета које сте запослили.

Ваше учешће у одговорима овог упитника ће имати велики утицај на достизање циљева ове студије, зато што је Ваше мишљење једно од најбитнијих фактора у процени квалитета ових универзитета и показује њихове јаке и слабе стране. Хвала на сарадњи.

Напомињемо да су информације поверљиве и користиће се само у сврху научног истраживања.

Примите моје поздраве! С поштовањем,

Истраживач

Део I: Почетни подаци

Молимо обележите (X) поред прикладног одговора.

1. Степен образовања:

- 1) Докторска диплома ( )
- 2) Мастер ( )
- 3) Диплома основних студија ( )
- 4) Бакалоријат ( )
- 5) Диплома више школе ( )

2. Старосно доба:

- 1) 20 – 30 година ( )
- 2) 31 – 40 година ( )
- 3) 41 – 50 година ( )

4) преко 50 година ( )

3.Врста посла:

1) Генерални менаџер ( )

2) Управник одељења ( )

3) Шеф одељења ( )

4. Године искуства:

1) мање од 5 година ( )

2) 5 – 10 година ( ) 3) 10 – 15 година ( ) 4) 15 – 20 година ( )

5) више од 20 година ( )

5. Делатност организације:

1. Индустрија	
2. Банке и осигурања	
3. Грађевина	
4. Пољопривреда и риболов	
5. Електрична енергија и гас	
6. Нафта и минерали	
7. Путовања и туризам	
8. Здравствене установе (болнице и клинике)	

Тип сектора: државни сектор ( )   приватни сектор ( )

Део II: Подаци студије

Молимо да означите одговор са (X) :

Оса I: Поседовање вештина које су неопходне дипломцима универзитета како би радили

Фраза	Не постоји	Веома слабо	Слабо	Високо	Веома високо
1- Коришћење компјутера					
3- Информационе технологије					

3- Информационе технологије					
4- Вештина комуникације са другима					
5- Способност анализирања и управљања информацијама					
6 - Способност рада у групама					
7 - Стручне вештине					
8- Понашање са надређенима и подређенима.					
9- Способност израде предлога					
10- Дикција и презентационе вештине					

Оса II: Повезаност између универзитета и установа тржишта рада

Фраза	Уопште се не слажем	Не слажем се	Неутралан сам	Слажем се	У потпуности се слажем
11- Универзитети праве радионице за обуку са учешћем различитих установа тржишта рада.					
12- Универзитети спроводе истраживања како би одредили захтеве за обуку дипломаца у складу са потребама установа тржишта рада.					
13- Универзитет наставља да прати учинак дипломаца на њиховим пословима.					
14- Универзитет развија курикулум у складу са потребама заједнице.					
15- Универзитет оглашава своје саветодавне могућности преко интернета и других медија.					
16- Универзитети доприносе примени научних пројеката на терену уз учешће сектора тржишта рада.					

17- Сарадња радника установа тржишта рада и истраживача на универзитетима у пољу истраживања, важно је за обе стране.					
18- Универзитет стално процењује степен задовољства установа тржишта рада перформансом дипломаца.					
19- Универзитет одговара на сугестије и примедбе које добија од установа тржишта рада.					

Оса III: Потреба за обуком на почетку запослења

Фраза	Не постоји	Веома слаба	Слаба	Висока	Веома висока
20- Потреба за обуком дипломаца хуманистичких наука је					
21- Потреба за обуком дипломаца примењених наука је					

Оса IV: Разлози ограниченог коришћења радне снаге вишка дипломаца на тржишту рада

Случај	Веома низак допринос	Низак допринос	Без доприноса	Висок допринос	Веома висок допринос
22- Тешки услови запослења које постављају послодавци.					
23- Плата није задовољавајућа за дипломце.					
24- Послови нису сразмерни образовним квалификацијама дипломаца.					
25- Недостатак координације између различитих сектора и установа високог образовања поводом броја дипломаца и њихових специјалности и вештина.					
26- Дипломци не прихватају одређене професије из личних разлога.					
27- Потреба за послом у близини становања дипломца.					

28- Дипломци преферирају канцеларијске и руководеће позиције.					
29- Недостатак практичног знања дипломаца.					
30- Недостатак информација о могућностима запослења дипломаца.					
31- Страна радна снага заузима већину послова јер су они пожељнији.					

Оса V: Најбитније дисциплине које имају вишак дипломаца

- Административне науке ( )
- Исламске студије ( )
- Медицинске науке ( )
- Природне науке ( )
- Друштвене науке ( )
- Инжењеринг ( )
- Арапски језик ( )
- Енглески језик ( )
- Друго, наведите .....

Додатак Ђ: Анализа поузданости (Студент)

Ангажовање студената (Кронбах алфа = 0,862)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 1 Учествујем у оцењивању учинка факултетског особља.
- 2 Интересујем се да изложим своје мишљење вишем руководству универзитета.
- 3 Учествујем у разним друштвеним догађајима на универзитету.
- 4 Упознат сам са начинима да дајем сугестије и жалбе менаџменту факултета.
- 6 Важно ми је да администрација узима у обзир перспективе студената приликом оцењивања курикулума и образовних активности.
- 74 Редовно присуствујем састанцима на универзитету где могу да искажем своје мишљење.
- 75 Важно ми је да се мишљења студената узимају у обзир током процеса обезбеђења квалитета на мом универзитету.

Перцепција о репутацији универзитета (Кронбах алфа = 0,755)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 7 Мој универзитет је признат за један од најбољих у земљи у последње три године.
- 8 Универзитет је признат од стране тржишта рада за омогућавање студентима да лако нађу запослење.
- 9 Универзитет поставља специфичне резултате учења који треба да задовоље целу популацију дипломаца.
- 14 Постоје одређени декларисани захтеви за упис на мој универзитет..
- 15 Универзитет објављује захтеве за сваки образовни програм за студенте.

Студентска перцепција о активном коришћењу ИКТ средстава ($\alpha = 0,705$)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 5 Редовно користим компјутере а своје образовне активности на свом универзитету.
- 18 Студентима су доступна напредна наставна средства (нпр. компјутери, пројектори, електронске
- 42 Користимо модерну аудио и визуелну опрему на својим предавањима.
- 61 Електронске услуге и интернет доступни су у универзитетској библиотеци.
- 70 Редовно користимо адекватно опремљене научне лабораторије, компјутерске лабораторије и научне радионице за наше научне студије.

Перцепција о квалитету наставних објеката и универзитетске библиотеке ($\alpha = 0,783$)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 60 Садржаји библиотеке помажу ми да спроведем своје истраживање, и тамо могу да пронађем
- 62 Администрација библиотеке спроводи студентске анкете да би развила и унапредила своје услуге.
- 63 Библиотека пружа адекватне транскрипцијске услуге и канцеларијски материјал.
- 64 Библиотека има прикладан број седишта за све своје посетиоце.

Перцепција о личности и приступачности наставника ($\alpha = 0,860$)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 21 Наставници имају привлачну личност и пристојан изглед пред својим студентима.
- 27 Наставници су у стању да контролишу своје емоције.
- 28 Наставници су присутни у својим канцеларијама током свог радног времена намењеном за студенте.

Перцепција о предавачким вештинама наставника ($\alpha = 0,851$)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 32 Наставници повезују нову лекцију са претходном.
- 34 Наставници наглашавају кључне ставке лекције.
- 36 Наставници дефинишу теме које ће се помињати на следећем предавању.
- 37 Наставници пружају примере из праксе који су у вези са теоријским темама.
- 43 Наставници користе контакт очима и гестове да побољшају одговоре студената.
- 44 Наставници се крећу међу студентима током предавања.
- 49 Наставници се крећу међу студентима током предавања.

Укључивање студената на часовима од стране наставника ($\alpha = 0,866$)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 23 Наставници студентима не намећу своје ставове.
- 24 Наставници прихватају перспективе студената и о њима расправљају.
- 25 Студенти се не боје својих наставника када са њима дискутују о проблемима.
- 29 Атмосфера на предавањима окарактерисана је демократијом и дискусијом.
- 35 Наставници уважавају повратне информације студената.
- 47 Наставници свим студентима дају једнаке прилике за дијалог и дискусију.
- 50 Наставници охрабрују студенте да постављају питања и да аргументују.

---

51 Наставници не исмевају одговоре студената током предавања.

53 Наставници организују радионице да би подстакли студенте да учествују и сарађују.

Перцепција квалитета процеса евалуације ($\alpha = 0,866$)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

52 Наставници пружају повратну информацију о студентским постигнућима на предавањима.

54 Наставници уважавају студентске дужности и активности приликом оцењивања.

55 Наставници су фер у оцењивању студентских постигнућа.

56 Наставници благовремено објављују резултате периодичних тестова и уводничког рада.

57 Испитна питања су обимна и разна.

58 Испитна питања не зависе од меморисања и подсећања.

59 Наставници мењају начине оцењивања (нпр. усмени испит, истраживање, чланци, итд).

Додатак Е: Анализа поузданости (Наставно особље)

Виши менаџмент и култура квалитета (Кронбах алфа = 0,768)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 3 Мишљење чланова факултета је важно вишем менаџменту.
- 5 Шефови одељења имају моћ која им омогућује да доносе одлуке без напомена вишем менаџменту.
- 15 Академске јединице су укључене у припрему оперативних планова.
- 20 Тело универзитета особљу додељује одговарајуће академске јединице како би ефикасно извршавали своје дужности.
- 25 Академске канцеларије сарађују са Канцеларијом за обезбеђење квалитета.
- 61 Установа захтева да канцеларија за квалитет укључи све кориснике у процес евалуације.
- 57 Чланови факултета су укључени у развој предложеног буџета универзитета.

Погодно радно место (Радно окружење) (Кронбах алфа = 0,852)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 13 Универзитет је унапредио опрему и лабораторије током последње три године.
- 39 Универзитет члановима факултета обезбеђује средства комуникације, информационе технологије и информације о мрежним сервисима
- 40 Е-сервиси су доступни преко интернета у библиотеци универзитета.
- 42 Универзитет обезбеђује одговарајуће канцеларије за чланове факултета.
- 54 Постоје обележена паркинг места за чланове факултета.
- 55 Универзитет има приватне тоалете за чланове факултета.

Сигурност посла, промоције и обуке (Кронбах алфа = 0,887)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 3 Мишљење чланова факултета је важно вишем менаџменту.
- 11 Универзитет има планове и програме за професионални развој и развој успешних чланова факултета.
- 12 Универзитет припрема упитнике којима сазнаје потребе чланова факултета.
- 33 Универзитет обезбеђује механизме мерења задовољства чланова факултета.
- 34 Универзитет обезбеђује приручнике за наставно особље који описују њихове одговорности и задужења.
- 35 Постоје стандарди и процедуре за брзо унапређивање чланова факултета.

---

60 Постоје механизми за периодичну евалуацију чланова факултета.

Подршка и подстицање (Кронбах алфа = 0,846)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 2 Администрација подстиче наставно особље да учествују на разним научним конференцијама и семинарима.
- 3 Мишљење чланова факултета је важно вишем менаџменту.
- 9 Администрација, подржава научно истраживање кроз подршку наставног особља и објављује њихова истраживања у научним часописима. Престижно.
- 35 Постоје стандарди и процедуре за брзо унапређивање чланова факултета.
- 36 Постоје процедуре за управљање приговорима чланова факултета.
- 41 Библиотечко одељење испитује мишљење чланова факултета како би развили и унапредили своје услуге.
- 56 Универзитет има механизме за примање примедби и сугестија у вези са радом објеката.
- 58 Универзитет подстиче чланове факултета да праве иновативна истраживања, додељујући финансијске награде.

Активно коришћење средстава ИКТ на универзитету (Кронбах алфа = 0,727)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 4 Фондација спонзорише тренд коришћења компјутера у имплементацији образовних активности.
- 39 Универзитет члановима факултета обезбеђује средства комуникације, информационе технологије и информације о мрежним сервисима.
- 40 Електронски сервиси су доступни преко интернета у библиотеци универзитета.
- 45 Постоји мрежа за интерну и екстерну комуникацију између студената и чланова факултета.
- 48 Организација користи средства информационе технологије за процедуре пријаве и пријема и издавање сертификата и сведочанстава.

Додатак Ж: Анализа поузданости (Административно особље)

Учешће особља (Кронбах алфа = 0,856)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 2 Администрација подстиче запослене да учествују на научним конференцијама и различитим симпозијумима.
- 3 Постоји систем комуникације и добра комуникација између вишег менаџмента и особља.
- 6 Виши менаџмент подстиче особље да учествују у процесима обезбеђења квалитета (комитети, конференције, радионице)
- 13 Образовна установа припрема упитнике кроз које сазнаје потребе запослених.
- 16 Образовна установа је заинтересована да укључи административне јединице у припрему оперативних планова.
- 21 Виши менаџмент користи повратне информације особља да унапреди перформанс.
- 28 Академско и административно особље сарађују ради успеха образовних програма.
- 35 Универзитет жели да олакша процедуре комуникације између административног и наставног особља
- 53 Запослени су укључени у развој предлога буџета универзитета.
- 58 Установа захтева да канцеларија за квалитет укључи све интересне стране у процес евалуације.

Активно коришћење средстава информационо-комуникационих технологија на универзитету (Кронбах алфа = 0,791)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 4 Институција користи компјутере за имплементацију административних активности.
- 17 Постоји довољно компјутера за административне кориснике.
- 18 Установа има информациони систем који помаже менаџменту у доношењу одлука.
- 38 Електронски сервиси су доступни онлајн у библиотеци.
- 42 Образовна установа има веб-сајт који помаже студентима да комуницирају са установом.
- 45 Организација користи средства информационе технологије за процедуре пријаве и пријема и издавање сертификата и сведочанстава.

Фактори организационог менаџмента (Кронбах алфа= 0,933)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 7 Постоји константно праћење и евалуација учинка менаџмента од стране вишег менаџмента.
- 8 Администрација узима у обзир критеријум ефикасности при селекцији особља и повереника административних јединица.

-
- 9 Администрација је заинтересована за обуку администратора и стално повећавање професионалних компетенција.
  - 11 Образовна установа има јасне политике за селекцију особља на основу јасних критеријума.
  - 12 Образовна установа поставља планове и програме за професионални развој и развој особља.
  - 15 Установа има евиденције и описе послова (који дефинишу дужности и одговорности).
  - 19 Регулације у вези са имплементацијом административног посла су јасне.
  - 21 Виши менаџмент користи повратне информације особља да унапреди перформанс.
  - 28 Академско и административно особље сарађују ради успеха образовних програма.
  - 35 Универзитет жели да олакша процедуре комуникације између административног и наставног особља.
  - 61 Установа креира атмосферу транспарентности и интегритета у обављању административних и финансијских трансакција.

Обуке и стално усавршавање (Кронбах алфа = 0,932)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 6 Виши менаџмент подстиче особље да учествују у процесима обезбеђења квалитета (комитети, конференције, радионице).
- 9 Администрација је заинтересована за обуку администратора и стално повећавање професионалних компетенција.
- 12 Образовна установа поставља планове и програме за професионални развој и развој особља.
- 14 Установа је унапредила опрему и лабораторије у последње три године.
- 52 Универзитет обезбеђује механизме за прихватање жалби и предлога у вези са радом универзитетских објеката.
- 56 Универзитет организује специјализоване конференције, семинаре и културне догађаје за заједницу, а у којима учествују чланови факултета.
- 57 Постоје механизми за периодичну евалуацију перформанса запослених.
- 59 Установа има план сталног усавршавања у складу са резултатима самовредновања.

Погодно радно место (Радно окружење) (Кронбах алфа = 0,683)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 26 азовна установе обезбеђује средства (материјале, алате, уређаје) неопходна за успех различитих зовних програма.
- 49 Канцеларије су погодне за број запослених.
- 51 Универзитет има посебне тоалете за особље.

Додатак 3: Анализа поузданости (Компаније)

Повезаност универзитета и установа тржишта рада (Кронбах алфа =0,851)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 13 Универзитет наставља да прати учинак дипломаца на њиховим пословима.
- 16 Универзитети доприносе примени научних пројеката на терену уз учешће сектора тржишта рада.
- 17 Сарадња радника установа тржишта рада и истраживача на универзитетима у пољу истраживања, важно је за обе стране.
- 18 Универзитет стално процењује степен задовољства установа тржишта рада перформансом дипломаца.

Способност прилагођавања тимском раду (Кронбах алфа = 0,905)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 4 Дипломци су вешти у комуникацији са другима.
- 6 Способни су за тимски рад.
- 8 Дипломци су способни да се носе са шефовима.

Веа образовних програма са захтевима тржишта рада (Кронбах алфа = 0,785) (уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 11 Универзитети праве радионице за обуку са учешћем различитих установа тржишта рада.
- 12 Универзитети спроводе истраживања како би одредили захтеве за обуку дипломаца у складу са потребама установа тржишта рада.
- 14 Универзитет развија курикулум у складу са потребама заједнице.

Постојање меких вештина (Кронбах алфа= 0,874)

(уопште се не слажем - 1, у потпуности се слажем - 5)

- 1 Дипломци су способни да користе компјутере.
- 3 Дипломци су способни да користе информационе технологије.
- 4 Дипломци су вешти у комуникацији са другима.
- 5 Имају способност анализирања и бављења информацијама.
- 6 Способни су за тимски рад.
- 7 Имају стручне вештине.
- 8 Дипломци су способни да се носе са шефовима.
- 9 Имају способност израде предлога.
- 10 Имају добру дикцију и презентационе вештине.

БИОГРАФИЈА

Иман Мухамед Алмаргани рођена је 1976. године у Тацури у Либији. Завршила је основну школу „Укба ибн Нафа— 1990. године у Тацури, а средњу школу (научно одељење) 1993. године. Уписала је менаџмент на Факултету за економију и политичке науке у Триполију у Либији 1994. Године. На истом факултету, положила је дипломски испит и одбранила је тезу под именом „Функција мотивације у достизању задовољства запослених – студија случаја Генералне компаније за производњу индустријског и медицинског гаса у Триполију— 1997. године. Након дипломирања, радила је у Центру за грађевински материјал који припада Националном савету за научна истраживања, у дирекцији за административна питања, која се бави истраживањем конформизма спецификација квалитета грађевинског материјала који се увози у Либију. У јесен 2002. године, уписала је постдипломске студије, а 2007. године добила је мастер диплому на Универзитету Ел Фатех, на одељењу за менаџмент и организационе науке. Одбранила је мастер тезу под насловом "Утицај електронског банкарства на ефикасност банкарских услуга – студија случаја Трговинске банке у Триполију" . Од 2002. године ради као доцент на Факултету за економију и политичке науке Универзитета Ел Фатех, на одељењу за пословну администрацију у Триполију. У исто време, ради на Одељењу за студије и испите у Комисији за надгледање квалитета посла и оцењивање студената на основним академским студијама. Трајно је ангажована у Комисији за квалитет на Факултету за економију и политичке науке Универзитета Ел Фатех у Триполију.

Кандидат Иман Мухамед Алмаргани неколико година ради на пољу обезбеђења квалитета у високом образовању Либије и веома добро познаје ову област. Њено поље интересовања је менаџмент квалитета. На основу горенаведеног, сматрамо да кандидат Иман Мухамед Алмаргани поседује потребно знање и искуство за припрему докторске тезе са насловом „Модел акредитације и обезбеђења квалитета у високом образовању у Либији—.

Мастер теза

Иман Мухамед Алмаргани, „Утицај електронског банкарства на ефикасност банкарских услуга – студија случаја Трговинске банке у Триполију—, Универзитет Ел Фатех, Триполи, Либија, 2007.

Дипломски рад

Иман Мухамед Алмаргани, „Функција мотивације у достизању задовољства запослених – студија случаја Генералне компаније за производњу индустријског и медицинског гаса у Триполију—, Универзитет Ел Фатех, Триполи, Либија, 1997.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Еман Мохамед Алмаргани

Број индекса 5028 / 2010

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ ЛИБИЈЕ

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, _____

_____

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: Еман Мохамед Алмаргани

Број индекса : 5028/2010

Студијски програм : докторске академске студије

Наслов рада : МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У
ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ ЛИБИЈЕ

Ментор : Др Ивана Мијатовић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањена у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

_____

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

МОДЕЛ АКРЕДИТАЦИЈЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊА КВАЛИТЕТА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ ЛИБИЈЕ

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, _____

_____

1. **Ауторство.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.